

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

***Серія “Регіональна
економіка”***

Збірник наукових праць

Випуск 15 (59)

Луцьк 2018

Рекомендовано як фахове видання з економіки,
у якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.
Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 12.05.15 р. № 528.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

У збірнику розглядаються актуальні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів України, формування недержавного сектору житлово-комунального господарства в регіоні, регіональної інноваційної інфраструктури, податкових надходжень, зовнішньоекономічної діяльності, підприємництва, регіональної транспортно-логістичної системи, ринків праці, регіонального маркетингу, менеджменту та забезпечення конкурентоспроможності регіону та функціонування регіональної системи управління підготовкою кадрів.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор:

Ковальська Л.Л. д.е.н., професор

Заступник відповідального редактора:

Хвищун Н.В. к.е.н., доцент

Члени редакційної колегії:

Вавдіюк Н.С. д.е.н., професор

Вахович І.М. д.е.н., професор

Блазун І.С. д.е.н., професор

Голян В.А. д.е.н., професор

Другов О.О. д.е.н., професор

Забарна Е.М. д.е.н., професор

Барський Ю.М. д.е.н., професор

Карлова О.А. д.е.н., професор

Коцій О.В. д.е.н., професор

Кривов’язюк І.В. к.е.н., професор

Матвійчук Л.Ю. д.е.н., професор

Мікула Н.А. д.е.н., професор

Перерва П.Г. д.е.н., професор

Рудь Н.Т. д.е.н., професор

Сторонянська І.З. д.е.н., професор

Щубалий О.М. д.е.н., професор

Іван Баранчик PhD, професор (Чехія)

Анета Бобенік-Хінтосова PhD, професор (Словачія)

Міхал Балог PhD, професор (Словачія)

Паата Брекашвілі PhD, професор (Грузія)

Alcina Maria de Almeida Rodrigues Nunes PhD, професор (Португалія)

Ліліана Чімпоєи PhD, професор (Молдова)

Рецензенти:

Газуда М.В. д.е.н., професор

Коренюк П.І. д.е.н., професор

Рекомендовано до друку Вченою радою Луцького національного технічного університету (протокол № 2 від 10.10.2018 р.).

Свідцтво про державну реєстрацію КВ № 15522-4094 ПР.

Тексти статей представлено в авторській редакції. Автори несуть повну відповідальність за зміст публікації, а також добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен та інших відомостей.

ЗМІСТ

Гхома Муса Ібрагім Абдула Економічна сутність міжрегіональних економічних зв'язків	6
Бондарук Х.В. Сутність та значення соціального підприємництва в регіональній економіці.....	16
Вахович І.М., Камінська І.М., Мишко О.А., Камінська Д.В. Капіталізація на мікро- і мезорівнях: взаємообумовленість, проблеми, методи підвищення.....	29
Вахович І.М., Салівончик І.М. Структурно-методологічні дослідження модернізації економіки регіону.....	40
Вороненко І.В. Моніторинг ключових індикаторів національної безпеки як складова розвитку економіки в умовах цифровізації.....	49
Джаман М.О. Вплив туристичного образу регіону на інвестиційну привабливість та економічний розвиток території.....	67
Ерфан В.Й., Газуда С.М. Природно-заповідні аспекти регіонального розвитку.....	81
Забедюк М.С. Роль фінансового потенціалу у стимулюванні фінансової стабілізації розвитку регіонів.....	88
Завадська О.М. Соціальний діалог як основа реформування соціальної сфери в Україні.....	94
Ковальська Л.Л., Хвищун Н.В., Аухімік О.В. Методика аналізу та оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу: мікро- та мезоаспекти.....	99
Кондіус І.С. Дослідження рибного господарства на національному та регіональному рівнях.....	106

Коренюк П.І. Роль інновацій у забезпеченні ефективного розвитку автомобільної промисловості в Україні: правові аспекти...	116
Корецька Н.І., Олійник С.Б. Регіональні особливості інвестиційної активності в сфері сільського господарства	128
Кривов'язюк І.В., Кухарук Н.В., Стрільчук Р.М. Підприємницька ініціатива в системі факторів розвитку інноваційної активності в регіоні.....	137
Кулик Ю.М. Проблеми та перспективи розвитку логістики регіонів України.....	148
Купира М.І., Грибук Р.М. Імперативи покращення фінансових результатів діяльності підприємства в системі інноваційного розвитку.....	156
Куцай Н.С. Аналіз стану тенденцій розвитку інноваційної інфраструктури регіону.....	166
Лендсел М.А., Газуда С.М. Регіональні засади раціонального лісогосподарювання	173
Лепкий М.І. Економічний аналіз діяльності суб'єктів туристичної діяльності в західному регіоні України.....	181
Масечко І.В. Проблеми розвитку якісного надання туристичних послуг в регіоні.....	189
Матвійчук Л.Ю. Механізми забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму в регіоні.....	197
Оксенюк К.І., Бурбан О.В. Роль банківського сектору в формуванні фінансового потенціалу суб'єктів господарювання.....	208
Павлюк Л.В. Теоретичні дослідження видів та виокремлення класифікаційних ознак бізнес-процесів підприємства.....	218

Полінкевич О.М.

Регіональні особливості соціально-економічної ексклюзії персоналу на підприємствах 226

Рудь Н.Т.

Інноваційна інфраструктура регіону: стан та резерви розвитку..... 234

Фесіна Ю.Г. Дзюбинська О.В.

Циркулярна економіка – як нова парадигма регіонального розвитку..... 253

Шубала І.В.

Тенденції та закономірності використання робочого часу в регіоні..... 263

Шубалий О.М.

Оцінка результативності розвитку сфери промисловості у регіоні..... 273

Шубалий О.М., Косінський П.М.

Економічне стимулювання розвитку комплексних виробництв із видобутку та переробки сапропелю в регіоні.. 284

УДК 67.404.2

Гхома Муса Ібрагім Абдула, аспірант
Луцький національний технічний університет

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

У статті досліджено економічну сутність міжрегіональних економічних зв'язків. Проведено гносеологію понять «міжрегіональні економічні зв'язки», «міжрегіональне економічне співробітництво», «міжрегіональна економічна інтеграція». Наведено та розкрито взаємозв'язок міжрегіональних зв'язків, міжрегіонального співробітництва та міжрегіональної інтеграції. Виділено визначальні характеристики міжрегіональних економічних зв'язків. Подано авторське бачення поняття «міжрегіональні економічні зв'язки».

Ключові слова: регіон, міжрегіональні економічні зв'язки, міжрегіональне економічне співробітництво, міжрегіональна економічна інтеграція, територіальний поділ праці, спеціалізація, кооперація.

Ghoma Musa Ibrahim Abdullah

ECONOMIC SITUATION OF INTERREGIONAL ECONOMIC COMMUNICATIONS

The article analyzes the economic essence of interregional economic ties. Conducted gnoseology of the concepts of «interregional economic relations», «interregional economic cooperation», «interregional economic integration». Interconnection of interregional relations, interregional cooperation and interregional integration is presented and disclosed. The defining characteristics of interregional economic ties are highlighted. The author's vision of the term "interregional economic relations" is presented.

Key words: region, interregional economic relations, interregional economic cooperation, interregional economic integration, territorial division of labor, specialization, cooperation.

Гхома Муса Ібрагім Абдулла

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ МЕЖРЕГИОНАЛЬНЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ

В статье исследовано экономическую сущность межрегиональных экономических связей. Проведено гносеологию понятий «межрегиональные экономические связи», «межрегиональное экономическое сотрудничество»,

«межрегиональная экономическая интеграция». Приведены и раскрыта взаимосвязь межрегиональных связей, межрегионального сотрудничества и межрегиональной интеграции. Выделены определяющие характеристики межрегиональных экономических связей. Представлено авторское видение понятия «межрегиональные экономические связи».

Ключевые слова: регион, межрегиональные экономические связи, межрегиональное экономическое сотрудничество, межрегиональная экономическая интеграция, территориальное разделение труда, специализация, кооперация.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасні трансформаційні процеси, які відбуваються в економіці країни супроводжуються регіональними асиметріями, посиленням дезінтеграції практично усіх економічних явищ та процесів, порушенням єдиного економічного простору країни, незбалансованістю структури господарства регіонів тощо. Як наслідок цих процесів – порушення економічної безпеки країни, зниження рівня національної та регіональної конкурентоспроможності, а відтак і зниження індексу глобальної конкурентоспроможності України. Підтвердженням цього є зайняте Україною у 2017 році 81 місце зі 137 країн світу [1]. У порівнянні з 2014 роком Україна втратила 5 позицій в рейтингу, знизившись із 76 на 81 місце, а показник самого індексу впав із 4,14 до 4,11 од. [2]. Така негативна динаміка потребує вирішення назрілих економічних проблем в напрямі активізації економічних процесів, забезпечення економічної безпеки країни, ефективного використання її конкурентних переваг, створення єдиного економічного простору країни, ефективної імплементації регіонів у єдиний економічний простір країни тощо. Одним із інструментів вирішення даних проблем є забезпечення міжрегіонального економічного співробітництва шляхом формування стійких міжрегіональних економічних зв'язків. Регіон є економічною системою, відкритість якої проявляється через взаємодію з іншими регіонами, внаслідок чого формуються міцні зв'язки у різних видах економічної діяльності та на різних територіальних

рівнях. Не винятком є такий вид економічної діяльності як будівельний сектор України, який має важливе соціальне значення через зближення умов проживання в сільській і міській місцевостях, покращення соціально-економічних умов життя населення, розширенні матеріально-технічної бази, нагромадженні національного багатства України [3]. Будівельний сектор посідає третє місце за обсягом валового внутрішнього продукту і займає близько 17% працюючих від усіх працюючих у матеріальному виробництві [3]. У зв'язку із цим, цей вид економічної діяльності потребує більш детального вивчення через дослідження закономірностей галузевої та територіальної структури, формування міжтериторіальних систем та міжрегіональних будівельно-індустріальних комплексів чи інших форм міжрегіонального співробітництва в будівельному секторі економіки України. Такі міжрегіональні економічні зв'язки здатні забезпечити ефективне використання ресурсів, територіальний поділ праці, спеціалізацію та кооперацію виробництва, взаємозалежність виробничих комплексів, оптимізувати структуру регіональних економік, зменшити територіальну диференціацію у рівнях економічного розвитку, та створити єдиний економічний простір країни. Саме тому, площиною дослідження виступають міжрегіональні економічні зв'язки, ключові характеристики, які їх визначають, чинники впливу на формування міжрегіональних економічних зв'язків, їх значення у будівельному секторі України.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Огляд сучасної літератури дозволив зробити висновок, що науковцями дещо ототожнюються та підміняються поняття «міжрегіональні економічні зв'язки» (В. Євдокименко, Я. Жовнірчик, В. Глушкова, Є. Плісецький, С. Покропивний, І. Сторонянська, І. Яскал), «міжрегіональне економічне співробітництво» (О. Бабінова, С. Бурбело, О. Клімович, Н. Мікула, І. Попова), «міжрегіональна економічна інтеграція» (В. Євдокименко, І. Сторонянська, І. Яскал).

Цілі статті. Визначимось із гносеологією змістового наповнення поняття «міжрегіональні економічні зв'язки».

Таблиця 1.1.

Гносеологія понять «міжрегіональні економічні зв'язки», «міжрегіональне економічне співробітництво», «міжрегіональна економічна інтеграція»

Автор (автори)	Зміст поняття	Визначальні ознаки (характеристики)
1	2	3
Міжрегіональні економічні зв'язки		
С. Плісецький, В. Глушкова [4]	...система економічних відносин та інтересів регіонів, які розвиваються в процесі діяльності суспільного виробництва та інтенсивної інтеграції регіональних ринків в рамках загальнонаціонального, виробничих ланцюжків, соціокультурних і гуманітарних контактів.	Система відносин та спільних інтересів
І. Сторонянська [5, 6]	...система економічних відносин та інтересів на регіональному рівні, що формуються і розвиваються у процесі функціонування регіональних господарських систем та зумовлені територіальним поділом праці, наявністю конкурентних переваг та природно-географічних умов	
В. Євдокименко, І. Яскал [7]	...виробнича кооперація між підприємствами різних регіонів; формування потоків товарів між торговельними структурами та зворотних грошових потоків; наявність інформаційних потоків	
Я. Жовнірчик [8]	...об'єкт державного регулювання економічних відносин регіонів, що формуються і розвиваються у процесі функціонування суспільного виробництва матеріальних благ та послуг, обумовленої цілим рядом факторів, таких як поглиблення поділу суспільної праці, спеціалізацією виробництва, характером розміщення продуктивних сил із природно-географічними умовами, розвитком інноваційних та інформаційних процесів, демографічною ситуацією і соціальними чинниками	Територіальний поділ праці
С. Покропивний [9]	...саме поділ праці диференціює процес виробництва, зумовлює глибину його спеціалізації, формує галузеву структуру, забезпечуючи тим самим високу ефективність індустріального розвитку	

Продовження таблиці 1.1.

1	2	3
Міжрегіональна економічна інтеграція		
I. Сторонянська [5]	...процес зближення, взаємопроникнення і зрощення відтворювальних процесів суб'єктів господарювання двох і більше регіонів, що перетворює їх на цілісний господарський механізм, на міжрегіональну економічну систему	Процес зближення територій
Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера [10]	...формування стійких всесторонніх зв'язків між національними господарствами двох або більше країн, в ході якого здійснюється взаємопроникнення, зрощення процесів виробництва, наукова співпраця, утворення тісних господарських, науково-виробничих і торгових зв'язків	
В. Євдокименко, І. Яскал [7]	...процес поглиблення різноманітних виробничо-ресурсних взаємозв'язків між суб'єктами регіональної економіки на умовах взаємовигідності	Процес поглиблення зв'язків
Міжрегіональне економічне співробітництво		
Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво [11]	...діяльність, спрямована на започаткування відносин між територіальними громадами та органами влади двох або більше договірних сторін, включаючи укладання між територіальними громадами та органами влади інших держав угод про співробітництво	Сукупність нових відносин
Н. Мікула [12]	...взаємоузгоджена діяльність, спрямована на започаткування відносин між територіальними громадами та властями двох або більше договірних сторін, крім відносин транскордонного співробітництва між сусідніми органами влади, разом з укладанням між територіальними громадами та органами влади інших держав угод про співробітництво	

Продовження таблиці 1.1.

1	2	3
В. Євдокименко, І. Яскал [7]	...сукупність взаємозв'язків між окремими за статусом суб'єктами регіональної економіки, що представляють різні регіони	Сукупність економічних зв'язків
О. Клімович [13]	...процес формування системи стійких взаємовигідних зв'язків між територіальними громадами та владою двох або декількох регіонів як усередині держави, так і за її межами, що визначають коло учасників та зміст співпраці в різних сферах суспільного життя на основі синергетичного ефекту від нарощення їх конкурентних переваг	
І. Попова, С. Бурбело [14]	...взаємоузгоджена діяльність як усередині держави, так і за її межами органів державної влади, органів влади адміністративно-територіальних одиниць, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, громадських організацій, яка здійснюється на підставі чинного законодавства з метою вирішення спільних економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших питань	Взаємоузгоджена діяльність територіальних утворень
О. Бабінова [15]	...взаємоузгоджена діяльність органів влади двох або декілька регіонів як усередині держави, так і за її межами, що спрямована на спільне вирішення питань економічного, соціального, культурного, екологічного розвитку даних територій із широким залученням місцевої спільноти	

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У таблиці 1.1. наведено гносеологію даних понять.

Вищепроведений огляд літератури дозволяє зробити висновок про різне змістове наповнення даних понять та про їх ієрархічну взаємоузгодженість в термінологічному апараті. Трагування міжрегіональних економічних зв'язків вимагає встановлення межі та ієрархічності між співробітництвом та інтеграцією. І. Сторонянська у своїх роботах установила: «Межа, що відокремлює інтеграцію від нижчих стадій взаємозв'язаності економічних систем, проходить там, де економічна відкритість і взаємодії переходять у взаємопроникнення і переплетення територіальних процесів соціального відтворення» [5], а кількісний поріг, що відділяє інтеграцію від доінтеграційних процесів у кожному випадку може бути встановлений лише емпірично, з урахуванням конкретних умов того чи іншого регіону, тієї чи іншої сфери відтворення [7, с.18]. Виходячи зі змістових ознак (характеристик) взаємозв'язок понять «міжрегіональні зв'язки», «міжрегіональне співробітництво» та «міжрегіональна інтеграція» наведено на рисунку 1.1.

Отож, як бачимо, міжрегіональні економічні зв'язки є первинною ланкою в даному ієрархічному ланцюгу та виступають передумовою забезпечення міжрегіонального економічного співробітництва. На етапі формування міжрегіональних економічних зв'язків територіальні утворення диференціюються за рівнем розвитку, де існує просторова неоднорідність у факторах виробництва та ресурсах. За умови формування системи відносин та спільних інтересів, посилення економічної взаємодії між регіонами держави можна буде досягти вищих стадій та форм інтеграційного розвитку.

В свою чергу, міжрегіональне економічне співробітництво спрямоване на формування нових економічних зв'язків як в межах окремих територій, так і міжтериторіальних. Завдяки взаємоузгодженій діяльності територіальних утворень можна буде вирішити проблеми розвитку окремих територій з питань

економічного, соціального, культурного, екологічного та ін. характеру.

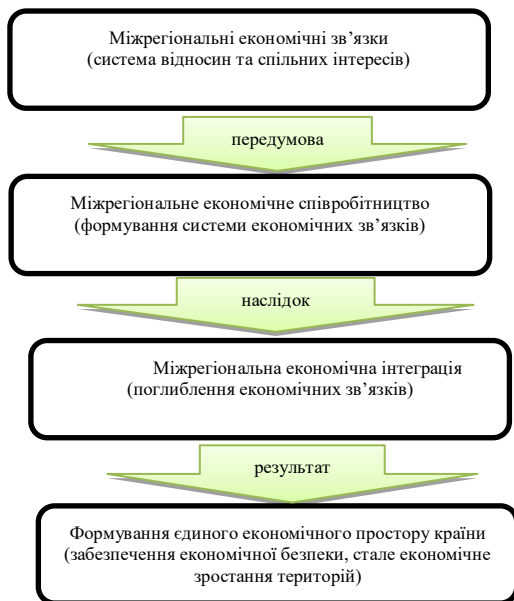

Рис.1. Взаємозв'язок міжрегіональних зв'язків, міжрегіонального співробітництва та міжрегіональної інтеграції (розроблено автором)

Внаслідок міжрегіонального економічного співробітництва можна домогтися забезпечення міжрегіональної інтеграції, яка спрямована на поглиблення економічних зв'язків між територіальними утвореннями. У межах інтеграційних процесів відбуватиметься зближення рівнів розвитку окремих територій. Результатом таких процесів буде формування єдиного економічного простору країни, який поглибить спеціалізацію економіки регіону та територіальний поділ праці, забезпечить економічну безпеку країни та сталого економічного зростання територій.

Зважаючи на вищенаведене, пропонуємо виділити такі визначальні характеристики міжрегіональних економічних зв'язків:

- спільні інтереси та цінності між територіальними утвореннями, в результаті чого переплітаються бізнес-процеси, та таким чином, забезпечується територіальний поділ праці і єдиний замкнутий технологічний цикл виробництва;

- наявність потокових процесів, які циркулюють в межах міжрегіональних економічних систем (матеріальні, фінансові, інформаційні тощо);

- емерджентність, яка відображає взаємозалежність та співвідношення властивостей елементів (потокових процесів, бізнес-процесів, ресурсів) міжрегіональних економічних системи, що призводить до видозміни їх якісних та кількісних характеристик.

Висновки. Зважаючи на це, під міжрегіональними економічними зв'язками будемо розуміти систему спільних економічних інтересів та цінностей між територіальними утвореннями (регіонами), в межах якої циркулюють взаємозалежні (емерджентні) потоки (ресурси), забезпечуючи при цьому територіальний поділ праці, її спеціалізацію та кооперацію, результатом чого стане стале економічне зростання територій та їх інтеграція в єдиний економічний простір країни.

1. Global Competitiveness Index. Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-018/competitiveness-rankings>.

2. Украина в рейтинге глобальной конкурентоспособности ВЭФ – топтание на месте. Режим доступу : <http://newsep.com.ua/new/104>].

3. Бурка В.Й. Об'єкт, предмет і завдання будівельної індустрії як наукової дисципліни та особливий галузі господарства / В.Й. Бурка // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.483. – С.66–69.

4. Региональная экономика. Учебник [Електронний ресурс] / Под ред. Е.Л.Плисецкого, В.Г. Глушковой // Режим доступу: https://stud.com.ua/49700/ekonomika/regionalna_ekonomika

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

5. Сторонянська І. Міжрегіональні інтеграційні процеси в Україні: Тенденції та перспективи розвитку / Ірина Сторонянська. – Львів: ІРД НАН України, 2009. – 392 с.;

6. Сторонянська І.З. Міжрегіональна інтеграція в Україні: Монографія / І. Сторонянська, С. Шульц. – Львів, Арал, 2007. – 292 с.

7. Євдокименко В.К. Особливості регіонального регулювання економічної інтеграції: Монографія / В.К. Євдокименко, І.В. Яскал // Чернівці: Прут, 2011. – 256 с., С.22.

8. Жовнірчик Ярослав Федорович. Державне регулювання розвитку регіонів України в умовах посилення міжрегіональних економічних зв'язків: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня докт. наук з держ. управл.: спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня. Миколаїв – 2011. – 44 с.

9. Покропивний С.Ф. Регулювання територіального розвитку: стратегія і ефективність / С.Ф. Покропивний, В.М. Колот // – К.: КНЕУ, 2003. – 352 с.

10. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Під ред. Р. Дяківа. – К.: Міжнародна економічна фундація, 2000; Інтернет-госарій. Режим доступу: <http://glossary.ru>.

11. Протокол №2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або органами влади, який стосується міжтериторіального співробітництва. 5.05.1998. Страсбург.

12. Мікула Н.А. Транскордонне співробітництво / Н.А. Мікула, В.В. Толкованов. – Київ., видавництво «Крамар», – 2011. – 259 с.

13. Клімович О. Зміст та форми міжрегіонального співробітництва / О. Клімович // Економічний аналіз. 2013. – Вип.12. – Ч.1. – С.145–149.

14. Попова І.А., Бурбело С.О. Роль міжрегіонального співробітництва в активізації регіонального розвитку / І.А. Попова, С.О. Бурбело // Проблеми і перспективи розвитку економіки і управління. – 2014. – С.64–68.

15. Бабінова О. Міжрегіональне співробітництво: зміст, форми, роль та проблеми реалізації в Україні [Електронний ресурс] / О. Бабінова // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2011. — Вип. 4(11). – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04\(11\)/11boopr.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_04(11)/11boopr.pdf) С.38

УДК 338.22.021.1:332.13: 334.021.1

Бондарук Х.В., асистент

Луцький національний технічний університет

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті проаналізовано сутність соціального підприємництва та ефекти впливу від такої діяльності на регіональну економіку. Обґрунтовано поняття соціального підприємництва, здійснено порівняльну оцінку соціального підприємства, благодійної організації та підприємництва, виокремлені ефекти від діяльності соціального підприємства та його вплив на регіональний розвиток.

Ключові слова: соціальне підприємництво, соціальний ефект, цілі соціального підприємництва, економічний ефект, екологічний ефект, регіональна економіка.

Bondaruk K.

ESSENCE AND SIGNIFICANCE OF SOCIAL ENTERPRISES IN REGIONAL ECONOMY

The article analyses the essence of social entrepreneurship and the effects of such activity on the regional economy. The concept of social entrepreneurship is substantiated, a comparative assessment of social enterprise, charitable organization and entrepreneurship is made, the effects of social enterprise activity and its influence on regional development are singled out.

Social entrepreneurs recognize the social problem in a certain area (OTG, city, region) and organize enterprise management in order to address specific social problems. They contribute to meeting the needs of the population, even if there is no or insufficient number of resources, the awareness of the need to address the social problems of the economic region is of vital importance. Social entrepreneurship has a significant impact on the social development of the region and the country, but the economic effect also plays an important role. Social entrepreneurship through the implementation of cultural, economic and political changes plays an important role for society and serves the improvement of socio-economic development.

The social mission is fundamental to social entrepreneurship, since it recognizes and assesses the potential of social development. And the work of a social entrepreneur is to identify and solve problems by changing the stereotypes of the social system. Accordingly, the realization of the mission of social entrepreneurship in a certain territory will lead to the strengthening of social processes, the interaction of which will create a synergistic social effect in the creation, distribution, exchange and consumption of GDP.

A modern social entrepreneur carries out his activities in order to achieve a social

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

effect, the solution of regional and state problems. Social entrepreneurs in the region carry out activities taking into account socio-economic interests and needs of the population and the community. Social entrepreneurship from philanthropy gets similarity to the social orientation of activity, and from business – an entrepreneurial approach and the possibility of profit for reinvestment of innovations.

Key words: social entrepreneurship, aims of social enterprise, social effect, economic effect, ecological effect, regional economy.

Бондарук К.В.

СУЩНОСТЬ И ЗНАЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ

В статье проанализированы сущность социального предпринимательства и эффекты воздействия от такой деятельности на региональную экономику. Обосновано понятие социального предпринимательства, осуществлена сравнительная оценка социального предприятия, благотворительной организации и предпринимательства, выделены эффекты от деятельности социального предприятия и его влияние на региональное развитие.

Ключевые слова: социальное предпринимательство, цели социального предпринимательства, социальный эффект, экономический эффект, экологический эффект, региональная экономика.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток соціального підприємництва є важливим чинником підвищення економічного розвитку регіону та суспільного благополуччя населення. Діяльність соціального підприємства на певній території сприяє зростанню інноваційності в процесах прийняття управлінських рішень, зниженню рівня безробіття, прискоренню розвитку регіональної економіки.

В умовах невизначеності, загостренні соціально-економічних проблем, проведенні структурних змін в економіці, ідея соціального підприємництва потребує залучення відповідних продуктивних сил, що в свою чергу потребує удосконалення методичних підходів до управління соціальним підприємництвом в регіонах.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Завдяки соціальному підприємництву

підприємці реалізують основну діяльність із створенням та відтворенням соціальної цінності у доданій вартості регіону без отримання прибутку на особисте споживання. Як зазначає Г. Діс, соціальний підприємець не має на меті отримання особистої вигоди, а діє відповідно до принципів інноваційності, ініціативності та соціальної відповідальності: «соціальний підприємець поєднує в собі пристрасть до реалізації соціальної місії з іміджем ділової дисципліни, інновацій та рішучості» [1].

Питанню дослідження соціального підприємництва приділяли: Г. Діс, Ч. Лідбітер, Д. Борнштайн, Дж. Томпсон, Дж. Елві, Е. Лі, С. Захра, С. Брінкерхофф, С. Петер, Б. Дрейтон, Дж. Майр та І. Марті, А. Передо, М. Маклін, С. Алворд, Л. Браун, К. Леттс та ін.

Однак вчені ототожнюють визначення «Соціальний підприємець», «Соціальне підприємництво», «Благодійна організація» та не здійснюють оцінку ефективності впливу від такої діяльності на ОТГ, міста, регіон, країну. Важливість врахування регіональних особливостей підтримки соціального підприємництва пов'язана з тим, що соціальне підприємництво реалізується на місцевому рівні, а також допомагає задіяти наявний підприємницький потенціал як резерв регіонального розвитку.

Цілі статті дослідити поняття соціального підприємництва, обґрунтувати відмінності від підприємницької діяльності, визначити ефекти розвитку регіональної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Перші спогади про соціальне підприємництво з'явилися у 1960-х роках. У Великій Британії автором соціального підприємства є Ф. Найтінгейл, яка заснувала перше училище для медсестер, а у 2004 році в Стенфордському університеті було створено соціальну електронну лабораторію в межах вивчення курсу «Підтримка підприємницької діяльності» із застосуванням принципів підприємництва щодо вирішення соціальних та екологічних проблем [1].

Успішні соціальні проекти дозволяють вирішити окремі локальні проблеми на певних територіях, де вони виникають. Соціальне підприємництво сприяє розв’язанню складних соціальних проблем, які неспроможні на певний проміжок часу забезпечити державні та територіальні органи управління.

Науковці трактують поняття «соціальний підприємець» та «соціальне підприємництво» за різними підходами, тому доцільно охарактеризувати їх та виокремити можливі ефекти від діяльності соціального підприємства на регіональний розвиток.

Так, Г. Діс надає визначенню соціального підприємництва через порівняння п’яти факторів [2]: прийняття на себе місії створення і підтримки соціальної цінності (блага); невпинне використання нових можливостей для реалізації вибраної місії; безперервного процесу інновацій, адаптації та навчання; рішучість дій, що не обмежена наявними ресурсами; відповідальності підприємця за результати своєї діяльності.

Погоджуємось, що соціальна місія є основою для соціального підприємництва, оскільки воно розпізнає та оцінює можливості розвитку суспільства. А робота соціального підприємця полягає у виявленні та вирішенні проблем шляхом зміни стереотипів соціальної системи. Відповідно, реалізація місії соціального підприємництва на певній території призведе до посилення соціальних процесів, взаємодія яких створюватиме синергічний соціальний ефект у створенні, розподілі, обміні та споживанні ВРП.

Ч. Лідбігер вважав, що соціальні підприємці – це інноваційні та «трансформаційні» суб’єкти господарювання, які також є лідерами, новаторами, менеджерами та оповідачами [3].

Відповідно до тверджень Ч. Лідбігера, соціальні підприємці визнають соціальну проблему на певній території (ОТГ, місто, регіон) і організують управління підприємством з метою вирішення конкретних соціальних проблем. Якщо соціальний підприємець прогресивний та вирішує соціальні проблеми на регіональному рівні, то це забезпечить покращення виявлення, уникнення та управління соціальних проблем в країні.

Як зазначав Д. Бронштайн, соціальний підприємець – це кваліфікований управлінець з інноваційною ідеєю, яка поєднує в собі творчість до вирішення проблем у реальному житті, має сильну етичну структуру та повністю сприймається своїм баченням змін [4].

Погоджуємось, що соціальний підприємець несе відповідальність перед суспільством в цілому, він винахідливий та оригінальний при вирішенні будь яких соціальних проблем. Це свідчить про те, що свідома, відповідальна робота соціального підприємця має значний вплив на свідомість населення, які здійснюватимуть свою діяльність на певній території.

Дж. Томсон, Дж. Елві та Е. Лі визначають соціальних підприємців як осіб, які усвідомлюють, де є можливість задовольнити потребу, яку система державної соціальної допомоги не зможе, і які збирають разом необхідні ресурси (як правило, люди, часто на добровільних засадах, використовуючи власні фінансові та виробничі ресурси) та використовують їх для зміни розвитку регіональної економіки [5].

Соціальні підприємці сприяють задоволенню потреб населення, навіть якщо відсутні чи недостатня кількість ресурсів, безпосередньо важливим є усвідомлення необхідності вирішення соціальних проблем економічного регіону. Це призводить до соціальних перетворень та сталого розвитку території.

С. Захра вважав, що соціальне підприємництво включає в себе застосування інноваційних інструментів задля визначення та використання можливостей створення нових підприємств чи управління існуючими організаціями для покращення соціального розвитку регіону. Відповідно, погоджуємось, що задоволення суспільних благ сприяє соціально-економічному прогресу регіонів та реалізовується соціальним підприємством.

С. Брінкерхофф та С. Петер зазначали, що соціальний підприємець – це суб’єкт господарювання, який готовий до ризику [7]. Ризики у соціальному підприємстві – це небезпека втрати підприємства при реалізації господарських рішень, стратегій, проєктів, внаслідок конфліктів колективу підприємства або між підприємством та громадськістю. Конфлікти з

громадськістю виникають через розбіжність інтересів окремих соціальних груп та між цілями підприємства. Сучасний соціальний підприємець, здійснює свою діяльність з метою досягнення соціального ефекту, вирішення регіональних та державних проблем.

Б. Дрейтон вважає, що соціальні підприємці – це люди з інноваційними рішеннями найважливіших соціальних проблем суспільства [8]. Отже, соціальні підприємці є як стратегами, так і виконавцями, вони зацікавлені в практичній реалізації соціальної місії задля сталого розвитку регіону та держави.

Дж. Майр і І. Марті узагальнили визначення соціального підприємництва як процес створення вартості через поєднання ресурсів для реалізації можливостей, що стимулюють створення соціальної цінності, зумовлюють соціальні зміни або виявляють соціальні потреби. Ця концепція показує, що соціальне підприємництво – це підхід до управління бізнесами, який має схожості з підприємництвом, але має відмінності у формулюванні місії та мети діяльності, спрямовані на отримання соціального ефекту. Погоджуємось, що між соціальним та традиційним підприємництвом є певні схожості, проте відмінностей більше, ніж зазначали Дж. Майр і І. Марті [9]. Соціальне підприємництво спрямоване, не тільки на соціальний ефект, а також на економічний та екологічний.

Як вважають А. Передо і М. Маклін, соціальне підприємництво здійснюється задля створення соціальної цінності, а не економічної, (що створюються іншими формами підприємництва) новим або відомим способом [10]. Вони стверджують, що у соціальному підприємстві використовують інновації із сприйняттям наявного ризику, при винахідливому підході до створення соціальної цінності.

Звичайно соціальне підприємництво має значний соціальний вплив на розвиток регіону та країни, проте економічний ефект також займає важливе місце. Це проявляється через збільшення конкуренції для традиційного бізнесу, оскільки діяльність соціального підприємництва приносить більший соціальний

внесок для певної території, ніж інші форми підприємництва, які налаштовані лише на отримання економічного ефекту.

С. Алворд, Л. Браун та К. Леттс стверджують, що соціальне підприємництво є каталізатором соціальних перетворень, ніж це вимагає мета його здійснення і є мобілізатором соціальних суб'єктів щодо втілення спільних цілей [11]. Відповідно, соціальна трансформація за твердженнями вчених складається з трьох типів змін, з якими пов'язане соціальне підприємництво: культурні, економічні та політичні.

Соціальне підприємництво через втілення культурних, економічних та політичних змін відіграє важливе значення для суспільства та слугує удосконаленню соціально-економічного розвитку.

З. Галушка стверджує, що соціальне підприємництво це усвідомлення суб'єкта ролі свого обов'язку перед суспільством, яке представлене розумінням його потреб як індивідуально цінних та перевага над груповими [12]. З. Галушка вважає, що відмінність підприємництва від соціального полягає у прямому сприянні соціального підприємництва на зміни у суспільстві способами, які відмінні від благодійності.

Охарактеризувавши визначення вчених, зведемо їх основні постулати в таблиці 1 для виокремлення основних характеристик та ефектів від соціального підприємництва для регіональної економіки.

Отже, сутність соціального підприємництва та його значення для розвитку економіки регіону визначатиметься у створенні та пропонуванні ціннісної соціальної пропозиції суб'єктами господарювання, які потребують фінансових, матеріальних та трудових ресурсів, але з певних причин не підтримані територіальними та державними органами влади для його успішної реалізації.

Охарактеризуємо і обґрунтуємо основні спільні та відмінні риси між соціальним підприємництвом, підприємництвом та благодійністю.

Таблиця 1

Основні характеристики термінів «соціальний підприємець» та «соціальне підприємництво» та ефекти від їх діяльності на регіональну економіку

Термін, джерело	Основні характеристики	Ефект для регіональної економіки
Соціальний підприємець [2]	Менеджер Лідер	Соціальний
Соціальне підприємництво [3]	Особливо відповідальний Рішучий Соціально обережний	Соціальний
Соціальний підприємець [4]	Лідер місії Стойкий	Соціальний
Соціальний підприємець [5]	Емоційно заряджений Соціальна цінність Творець	Соціально-економічний
Соціальне підприємництво [6]	Інноватор Ініціативний приймач	Соціально-економічний
Соціальний підприємець [7]	Опікун Лідер	Соціально-економічний
Соціальний підприємець [8]	Погляд Виконано	Соціальний
Соціальне підприємництво [9]	Бізнес-підхід	Соціально-економічний
Соціальне підприємництво [10]	Соціальна цінність Винахідливість	Соціальний
Соціальне підприємництво [11]	Соціальні перетворення	Соціальний
Соціальне підприємництво [12]	Обов’язок перед суспільством Індивідуальна цінність	Соціальний

Примітка. Розроблено автором.

Соціальне підприємництво, яке реалізовується на території певного регіону, спрямоване на пом’якшення або вирішення соціальних проблем. Отже, реалізація соціального підприємництва здійснюватиме такі впливи на економіку регіону: створення робочих місць; нових форм підприємництва; мінімізацію соціальної ізоляції фізичних осіб; активізації соціального партнерства, залучення до участі, зміцнюючи, таким чином, єдність громади, міста; удосконалення процесу створення та надання соціальних послуг; зниження навантаження на місцеві

бюджети за рахунок використання інших джерел у вирішенні соціальних проблем; збільшення резервів фінансування соціальних програм регіону; збільшення ефектів соціальної дії з регіонального на національний та міжнародний рівні.

Отже, метою соціального підприємництва є вирішення соціальних проблем, які виникають в громаді, місті, регіоні. Прибутки соціального підприємства спрямовуються на його подальший розвиток та на цілі соціальної економіки регіону. Таке соціальне підприємство буде здійснювати свою діяльність відповідно до законів економіки, з метою отримання прибутку, а тому не вважатиметься благодійною організацією.

Соціальне підприємництво припускає два типи господарювання, як і власне, підприємництво та благодійна діяльність: здійснення безпосередньо виробничих функцій; здійснення посередницьких функцій.

За формою власності розрізняють такі види підприємництва: приватне; державне; змішане.

За національною належністю капіталу: національне; закордонне; змішане; транснаціональне.

За організаційно-правовою формою господарювання: одноосібне; кооперативне; селянське (фермерське); господарські товариства; підприємницькі об'єднання.

За розміром: велике; середнє; мале; мікро-підприємство.

За сферою господарювання: виробниче; торговельне; посередницьке; фінансове; страхове; консалтингове; аудиторське тощо.

Пріоритетне значення має соціальна підприємницька діяльність, яка потребує залучення різних факторів і характеризується тривалішим періодом від зародження бізнес-ідеї до реалізації виробленої продукції та отримання економічного, соціального, екологічного ефекту. Вибір конкретної сфери соціальної підприємницької діяльності пов'язане з потребою регіональної економіки, а також з потребами держави щодо певних видів діяльності.

Основна відмінність між підприємництвом та соціальним підприємництвом не в мотивації, а у характері цінності, що отримується.

Отже, соціальне підприємництво здійснюється як з характеристиками підприємництва, так і благодійності, основні відмінності яких представимо у таблиці 2.

Таблиця 2

Основні відмінності соціального підприємництва від благодійної організації та традиційного бізнесу

Ознаки	Соціальне підприємництво	Благодійна організація	Підприємництво
1	2	3	4
Тип діяльності	Соціальний	Соціальний	Комерційний
Отримання прибутку	Ніколи не розподіляють прибуток і використовують його для соціальних цілей	Не має прибутку	Отримання прибутку
Сплата податку	Соціальні підприємства звільнюються від оподаткування прибутку, отриманого від продажу (постачання) товарів та виконання соціальних робіт та послуг	Не є платником податку на прибуток та включається до реєстру неприбуткових установ та організацій з ознакою неприбутковості	Прибуток розподіляється серед акціонерів
Вид діяльності	Соціальні роботи та послуги	Не здійснює підприємницьку діяльність	Виробниче підприємництво; комерційне; фінансове
Джерела фінансування	Не залежить від зовнішніх джерел фінансування	Зовнішні джерела фінансування	Зовнішні та внутрішні джерела
Мета діяльності	Дохід від власної діяльності, метою якої є пом'якшення або вирішення конкретних соціальних проблем	Гранти та пожертви, які спрямовуються на благодійну діяльність	Дохід від власної діяльності, метою якої є максимізація прибутку

Примітка. Розроблено автором

Соціальне підприємництво від благодійності отримує схожість за соціальною спрямованістю діяльності, а від бізнесу – підприємницький підхід та можливість отримання прибутку для реінвестування інновацій.

Цікавими є критерії відношення підприємств до соціальних. В США, наприклад, достатньо, щоб товар або послуга вирішували певну соціальну проблему, і тоді підприємство, яке виробляє цей товар або надає послугу, вже можна називати соціальним. В Європі соціальні підприємства мають віддавати частину прибутку на соціальні проекти або надавати роботу людям з особливими потребами. Проте існує один критерій, з яким погоджуються всі – це соціальний ефект, який має бути вимірюваним.

Закономірною основою пізнання сутності становлення та розвитку соціального підприємництва є удосконалення підходу до формування регіональної економічної політики на основі теоретичних, науково-обумовлених законів та закономірностей розвитку продуктивних сил і регіональної економіки.

Соціальне підприємництво важливо розглядати як один із найбільш пріоритетних напрямів діяльності територіальних органів влади щодо забезпечення соціально-економічного розвитку регіону.

У таблиці 3 наведемо ефекти соціального підприємництва та їх значення для розвитку регіональної економіки.

Таблиця 3

Ефекти соціального підприємництва та їх значення для
регіонального розвитку

Типи ефектів	Значення
1	2
Економічний ефект	Виробництво товарів та послуг; сприяння підприємництву; фінансування за допомогою грантів (наприклад, від фондів) та позик із низьким відсотком (наприклад, від кредитних спілок); сприяння підприємствам з низьким рівнем приватного підприємництва; створення альтернативної вартості

Продовження таблиці 3

1	2
Соціальний ефект	Створення зайнятості для людей з обмеженими фізичними та психічними можливостями; заохочення інноваційних послуг та впровадження нових або покращених послуг; розвиток альтернативних бізнес-моделей соціальних послуг; сприяння соціальній інтеграції, соціальній єдності та формування соціального капіталу; демократична участь та залучення громадянства; сприяння розвитку культурних територіальних цінностей; сприяння мистецьким та спортивним заходам
Екологічний ефект	Заохочення розвитку екологічної стійкості; врахування обмеженості природних ресурсів, їх ощадливе використання і розвиток суспільного виробництва; формування комплексу заходів щодо ліквідації забруднення середовища для подальшого розвитку суспільства; захист навколишнього середовища

Існує необхідність продовження дослідження механізмів стимулювання розвитку соціального підприємництва, виявлення чинників реалізації їх потенціалу щодо вирішення соціально-економічних проблем.

Висновки. Соціальне підприємництво – це діяльність суб’єкта господарювання на певній території, метою якого є виявлення та вирішення соціальних проблем, що здійснюється за умови інноваційності, креативності, самофінансування. Це нова форма підприємництва, яка забезпечує досягнення соціальних, економічних та екологічних цілей. Соціальне підприємництво характеризується соціальною спрямованістю від благодійності, а підприємницькою – від бізнесу. Соціальні підприємці в регіоні реалізують діяльність з врахуванням соціально-економічних інтересів та потреб населення, громади.

1. Abu-Saifan S. (2012) Social Entrepreneurship: Definition and Boundaries. *Technology Innovation Management Review*. February 2012. 22–27

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

2. Дис Г.Дж. Лаборатория знаний [Електронний ресурс] / Г.Дж. Дис // *Финансы и развитие*, ежеквартальный журнал Международного валютного фонда. – Декабрь, 2012. – Вып. 49.
3. C. Leadbeater (1997) *The Rise of the Social Entrepreneur*, Demos, London.
4. Bornstein D. (1998) *Changing the World on a Shoestring*. *The Atlantic Monthly*, Vol. 281, No. 1, 34–39.
5. John Thompson, Geoff Alvy, Ann Lees. (2000) *Social entrepreneurship – a new look at the people and the potential*, *Management Decision*, Vol. 38, 328–338. <https://doi.org/10.1108/0025174001034051>
6. Shaker A. Zahra, Hans N. Rawhouser, Nachiket Bhawe, Donald O. Neubaum, James C. Hayton (2008) *Globalization of social entrepreneurship opportunities*. Vol. 2, 117–131.
7. Brinckerhoff C., Peter C. (2000) *Social entrepreneurship: the art of mission-based venture development*. New York: Wiley. Vol. 238, 35–42.
8. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.egonzehnder.com/files/drayton_int_2_1.pdf
9. Mair J., Marti I. (2006) *Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight*. No41(1). 37–41.
10. Peredo A.M. (2006) *Social entrepreneurship: A critical review of the concept*. *Journal of World Business*. No 41(1). 56–65.
11. Sarah H. Alvord, L. David Brown, Christine W. Letts. (2004) *Social Entrepreneurship and Societal Transformation: An Exploratory Study*. *The Journal of Applied Behavioral Science*. <https://doi.org/10.1177/0021886304266847>
12. Галушка З.І. *Феномен соціального підприємництва: поняття та перспективи розвитку в Україні* / З.І. Галушка // *Вісник серія Економіка*. – К.: ВПЦ «Київський національний університет» №148. – 2013. – С. 17.

УДК 330.1:332.13

Вахович І.М., д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування

Камінська І.М., к.е.н., доцент

Мишко О.А., к.е.н., доцент

Камінська Д.В., магістрант

Луцький національний технічний університет

КАПІТАЛІЗАЦІЯ НА МІКРО- І МЕЗОРІВНЯХ: ВЗАЄМОБУМОВЛЕНІСТЬ, ПРОБЛЕМИ, МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ

У статті розглянуто вплив та соціально-економічну значимість діяльності підприємств різних сфер виробництва на капіталізацію економіки регіону. Систематизовано роль підприємств у капіталізації економіки регіону згідно основних функцій. Також у межах кожної з функцій визначено основні проблеми капіталізації підприємств в сучасних умовах, що у результаті перешкоджають капіталізації економік регіонів України. Обґрунтовано основні напрями та методи капіталізації підприємств на шляху капіталізації економіки регіону.

Ключові слова: підприємство, економіка регіону, капіталізація, капіталізація підприємства, капіталізація економіки регіону.

Vachovych I., Kaminska I., Myshko O., Kaminska D.

CAPITALIZATION ON MICRO- AND MESO-LEVEL: CROSS- CUTTING, PROBLEMS, METHODS OF IMPROVEMENT

Increased practical interest to the problem of capitalization in recent years, as well as the theoretical and methodological ambiguity of a number of issues determine the feasibility of further scientific research in this area, primarily, the capitalization of the economy of the region and its primary links – enterprises. The purpose of this article is to investigate and to prove the interconnection between capitalization of enterprise and capitalization of the region's economy, to establish their problems in current conditions and to determine the methods of improving the situation. The methodological base of the research was the developments of economic science according to the study of entrepreneurial activity, economics of enterprise, regional development, regional economy and capitalization. Results. The influence and socio-economic significance of activity of enterprises of various spheres of production on capitalization of the region's economy is considered. The role of enterprises in capitalization of the region's economy according to its

functions (transformation function; accumulation function; reproductive function; investment function; stimulating function; strategic function; information function; forecast function; distributive function) is systematized. Also, within each of the functions the main problems of capitalization of enterprises in modern conditions are identified, which ultimately hinder the capitalization of the economies of the regions of Ukraine. The main directions of capitalization of enterprises (effective formation and usage of capital by enterprises; formation of a positive image of enterprises; increasing the investment attractiveness of enterprises; financial restructuring of enterprises) are substantiated on the way of capitalization of the region's economy. The main methods of capitalization of enterprises are proposed. Conclusion. Capitalization as a characteristic of growth at the micro level affects on the parameters of economic growth in the region. Therefore, increasing the level of capitalization of domestic enterprises is an important factor in the development of regional and national economies and overcoming the current economic crisis in Ukraine.

Key words: enterprise, region's economy, capitalization, capitalization of the enterprise, capitalization of the region's economy.

Вахович И., Каминская И., Мишко О., Каминская Д.

КАПИТАЛИЗАЦИЯ НА МИКРО- И МЕЗОУРОВНЕ: ВЗАИМОУСЛОВЛЕННОСТЬ, ПРОБЛЕМЫ, МЕТОДЫ ПОВЫШЕНИЯ

В статье рассмотрено влияние и социально-экономическую значимость деятельности предприятий различных сфер производства на капитализацию экономики региона. Систематизировано роль предприятий в капитализации экономики региона по основным функциям. Также в рамках каждой из функций определены основные проблемы капитализации предприятий в современных условиях, которые в результате препятствуют капитализации экономик регионов Украины. Обоснованы основные пути и методы капитализации предприятий на пути капитализации экономики региона.

Ключевые слова: предприятие, экономика региона, капитализация, капитализация предприятия, капитализация экономики региона.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Категорію капіталізація у наукових колах спочатку використовували як характеристику фондового ринку. Нині її широко застосовують щодо публічних акціонерних товариств, а також щодо регіональної і національної економік, що обумовлено багатогранністю та безліччю форм її прояву в

сучасних умовах господарювання. Посилений практичний інтерес до цієї проблематики в останні роки, а також теоретико-методична неоднозначність ряду питань визначають доцільність подальшого наукового пошуку в сфері капіталізації, насамперед, капіталізації економіки регіону і її первинної ланки – підприємства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Окремі питання капіталізації на рівні підприємств є об’єктом дослідження таких вітчизняних і іноземних науковців, як Д. Алексєєв, І. Булеєв, Н. Брюховецька, А. Воронін, Ш. Ідрисов, В. Казинцев, І. Кіршин, П. Корзьонок, К. Курілов, Є. Россоха, Л. Самсонова, Н. Щербакова, В. Янчевський та інших. Проблематику капіталізації на регіональному рівні досліджують А. Амосов, І. Вахович, Г. Возняк, В. Геєць, А. Гриценко, М. Дедкова, М.Козоріз, Н. Кухарська, Ю. Лищикова, Т. Малова, С. Мочерний, В. Овчинніков, О. Овчиннікова, Ю. Рожков, С. Сіліфонкіна, І. Школьник, С. Шумська та інші. Беззаперечно, їх дослідження є вагомим внеском у розвиток теоретико-методологічних і прикладних засад капіталізації на мікро- і мезорівнях. Разом з тим, спостерігаються розбіжності у концептуальних і методичних підходах науковців до вивчення окремих аспектів у зазначеній проблематиці. Також спостерігається брак досліджень у напрямі встановлення причинно-наслідкових зв’язків між капіталізацією підприємства та капіталізацією економіки регіону й доцільністю одночасного вирішення проблем на усіх рівнях.

Цілі статті. Так, основна мета дослідження полягає в з’ясуванні ролі й впливу підприємницьких структур на капіталізацію економіки регіону, визначенні проблем та методів поліпшення поточної ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Капіталізація є складним багаторівневим процесом. Зрозумілим є той факт, що забезпечити капіталізацію економіки регіону можливо на основі капіталізації соціально-економічних систем

нижчого рівня, тобто регіональних суб’єктів господарювання, насамперед, підприємств (рис. 1). Саме підприємства є ключовими каталізаторами для прискорення темпів росту капіталізації економіки будь-якого рівня (регіонального, національного), адже їх діяльність сприяє соціально-економічному розвитку, досягненню достойного рівня життя населення, нарощенню виробничого, фінансового, індустріального, інтелектуального й науково-технічного потенціалу території [1, с. 105].

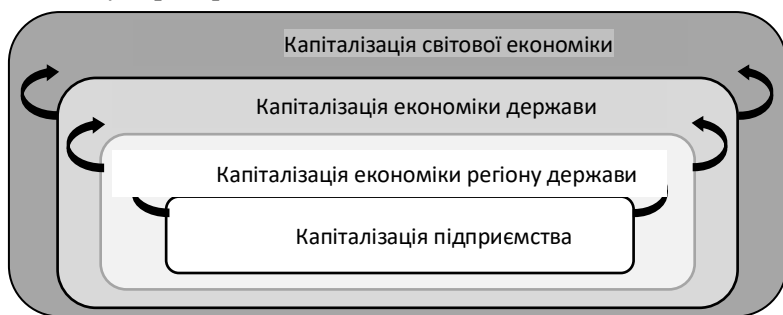

Рис. 1. Модель капіталізації світової економіки

Капіталізація підприємства – це процес нарощення власного його капіталу (потенціалу) всіма можливими методами та, насамперед, шляхом реінвестування прибутку, формування позитивного іміджу та надійної репутації, нарощування інтелектуального капіталу, виходу на фондовий ринок, з метою забезпечення приросту прибутковості, динамічного розвитку, розширення підприємницької діяльності й на цій основі отримання додаткових соціально-економічних вигід (ефекту), що загалом сприятиме росту вартості бізнесу [2, с. 251].

Капіталізація відображає інвестиційну, фінансову спроможність та кредитоспроможність підприємства. Підвищення рівня капіталізації підприємства вирішує проблеми фінансування його економічного розвитку, формування додаткових джерел капіталу, розширення масштабів діяльності й виходу на нові ринки, у тому числі й іноземні.

Щоб підприємства були реальними інструментами капіталізації економіки регіону, потрібно чітко розуміти значення та їх соціально-економічну роль у різних сферах суспільного виробництва (таблиця 1). Окрім того, розвиток підприємств за певним окремим видом економічної діяльності чи сферою суспільного виробництва позитивно впливає на розвиток підприємств у інших сферах виробництва та активізує його.

Таблиця 1

Вплив діяльності підприємств різних сфер виробництва на капіталізацію економіки регіону

Підприємства за сферами виробництва		Роль підприємств у капіталізації економіки регіону
Підприємства сфери матеріального виробництва	Підприємства у сфері виробництва матеріальних благ	Забезпечують виробництво матеріальних благ, призначених для використання як у сфері матеріального виробництва в якості засобів виробництва (продукція виробничо-технічного призначення), так й для використання у сфері особистого споживання (вироби народного споживання).
	Підприємства у сфері надання послуг матеріального характеру	Забезпечують матеріальні умови життя населення та кінцевими результатами їх функціонування є матеріальні послуги (торгівельні, транспортні, житлово-комунальні послуги; послуги громадського харчування; послуги з обслуговування і ремонту автомобілів, годинників, одягу, взуття; послуги зі створення підприємств, приватизації; аудиторські послуги).
Підприємства сфери нематеріального виробництва	Підприємства у сфері виробництва нематеріальних благ	Забезпечують розвиток наукомісткості виробництва, інтелектуального і культурного потенціалу регіону; формування засобів комунікації та сучасного інформаційного середовища розвитку економіки регіону.
	Підприємства сфери надання послуг нематеріального характеру	Забезпечують надання нематеріальних послуг (освітні, спортивно-оздоровчі, бухгалтерські, юридичні, страхові послуги; послуги у сфері охорони здоров'я, відпочинку тощо).

Очевидно, що для капіталізації економіки та забезпечення динамічного розвитку економіки регіону, важливо забезпечити розвиток підприємств різних сфер і секторів суспільного виробництва, видів економічної діяльності тощо. Проте внесок і значення підприємств різних сфер виробництва у капіталізацію економіки регіону не є рівнозначним і однонаправленим. Разом з тим, комплексність і цілковитість розвитку економіки регіону, максимізації її капіталізації визначатимуться рівнем розвитку підприємств різних видів економічної діяльності у всіх сферах суспільного виробництва [1, с. 105].

Відповідно, наявність кореляції між рівнями капіталізації підприємств регіону та рівнями капіталізації його економіки не викликає сумнівів. Так і практика засвідчує, що високими рівнями капіталізації економіки характеризуються саме ті держави, чи їх регіони, на території яких розміщені підприємства високого рівня капіталізації. Така вага роль капіталізації підприємств у капіталізації економіки регіону пояснюється сукупністю основних її функцій [2, с. 251; 3, с. 141]: трансформаційна функція; накопичувальна функція; відтворювальна функція; інвестиційна функція; стимулююча функція; стратегічна функція; інформаційна функція; прогнозна функція; розподільча функція.

У таблиці 2 систематизовано і визначено роль капіталізації підприємств у капіталізації економік регіонів згідно основних її функцій та виділено проблеми, що перешкоджають і не дозволяють забезпечувати капіталізацію економік регіонів України.

Наведені у таблиці 2 проблеми капіталізації на нинішньому етапі розвитку економік регіонів України перешкоджають належному і достатньому залученню підприємницького потенціалу регіонів України в сучасній ринковій економіці, тому він неналежним чином реалізує свої переваги на шляху капіталізації економік регіонів держави.

Таблиця 2

Систематизація ролі підприємств у капіталізації економіки регіонів та наявних проблем згідно основних функцій

Функції капіталізації	Роль підприємств у капіталізації економіки регіону	Проблеми капіталізації на нинішньому етапі розвитку
1	2	3
<i>Відтворювальна</i>	Саме підприємства забезпечують відтворення фізичного і фінансового капіталу, поліпшення добробуту власників і працівників підприємства, структурній перебудові економіки.	Високий рівень ухилення від сплати податків та і в цілому значний рівень тіньової економіки.
<i>Розподільча</i>	Забезпечує переміщення капіталу між сферами та суб'єктами регіональної економіки.	Скорочення чисельності підприємницьких структур.
<i>Інформаційна</i>	Безпосередня поінформованість про стан підприємництва та економічний розвиток на мікро-, мезо- і макрорівнях, а також можливі перспективи.	Неналежна фінансова грамотність керівництва і менеджменту підприємств. Відсутність достовірної і повної інформації щодо рівня капіталізації основних суб'єктів господарювання.
<i>Накопичувальна</i>	Підприємства створюють можливості накопичення капіталу шляхом залучення інвестицій, позичкового капіталу, капіталізації прибутку, безоплатно отриманих і благодійних внесків. Підприємства наповнюють бюджети усіх рівнів різного роду надходження та загалом є основними формоутворювачами бюджетів.	Високі інфляційні ризики. Висока ризиковість накопичення капіталу і його використання у реальному секторі економіки. Низький рівень захисту прав власності.

Продовження таблиці 2

1	2	3
<i>Трансформаційна</i>	Безпосередньо в процесах виробничо-господарської діяльності підприємств відбувається перетворення капіталу з одного виду і форми в інші.	Недостатній рівень використання потенціалу акціонерних товариств, низький рівень використання фондових бірж і загалом неналежний рівень організації ринку цінних паперів.
<i>Інвестиційна</i>	Інвестиційна привабливість підприємств у регіоні обумовлює і інвестиційну привабливість регіону, формує позитивний імідж регіону та його бренд. Інвестиції є каталізатором економічного розвитку підприємства та регіону загалом.	Низька інвестиційна активність підприємств. Недовіра з боку іноземних інвесторів до вітчизняного законодавства.
<i>Стимулююча</i>	Реалізується шляхом фінансування інноваційних проєктів. Стимулює залучення інвестицій в економіку регіону.	Відсутність дієвих стимулів у підприємств через високі ризики та існування безлічі перешкод у процесі їх розвитку. Відсутність належного державного стимулювання розвитку підприємництва.
<i>Стратегічна</i>	Дозволяє оцінити перспективні сфери економічної діяльності регіону.	Існує ймовірність похибок через нестабільність економічної ситуації.
<i>Прогнозна</i>	Рівень капіталізації підприємств в регіоні слугує індикатором його майбутнього стану та визначає тенденції розвитку регіону.	Існує ймовірність похибок через нестабільність економічної ситуації.

Низький рівень капіталізації обмежує ринкові позиції підприємств і негативно впливає на конкурентні позиції регіону і держави в цілому, зменшує потоки інвестицій у сфері

матеріального й нематеріального виробництва і перешкоджає їх розвитку [4, с. 24]. Тому соціально-економічний розвиток регіону в сучасних умовах повинен базуватися на активній реалізації усіх можливостей інтенсивного розвитку підприємництва і спроможності ефективно використовувати підприємницький потенціал [1, с. 109].

На нашу думку, основними напрямками капіталізації підприємств є (таблиця 3):

- 1) ефективне формування та використання капіталу на підприємствах;
- 2) формування позитивного іміджу підприємств;
- 3) підвищення інвестиційної привабливості підприємств;
- 4) фінансова реструктуризація підприємств.

Реалізація вищенаведених напрямів і виокремлених за ними методів капіталізації підприємств дозволить вирішити фундаментальні проблеми розвитку як підприємництва, так і економіки на різних рівнях. Однак як засвідчує практика, лише комплексний підхід, що базуватиметься на застосуванні усіх можливих методів та стосуватиметься усіх напрямів діяльності підприємства, забезпечить підвищення рівня його капіталізації. Комплексність і широке застосування методів підвищення капіталізації підприємства означає досягнення синергетичного ефекту від їх використання [5, с. 279]. При цьому під час застосування сукупності вищенаведених методів доцільним є проведення моніторингу їх дієвості, що дозволить вчасно отримати необхідну інформацію та відреагувати на неї, підкоректувати заходи підвищення рівня капіталізації підприємства і, як результат, капіталізації економіки регіону.

Загалом синергетичний ефект капіталізації підприємства у довгостроковому розвитку економіки регіону проявляється у: нагромадженні і консолідації капіталу; залученні стратегічних інвесторів; цілеспрямованому розвитку економіки регіону на основі власного капіталу; задоволенні потреб населення регіону у матеріальних і нематеріальних благах та послугах; забезпеченні соціальної стабільності й соціального добробуту.

Таблиця 3

Напрями та методи капіталізації підприємств

Напрями підвищення капіталізації підприємств	Методи підвищення капіталізації підприємств
Ефективне формування та використання капіталу на підприємстві	<ol style="list-style-type: none"> 1. Удосконалення амортизаційної політики підприємств. 2. Оптимізація товарно-матеріальних запасів. 3. Технічне переозброєння підприємств і технологічна модернізація. 4. Розвиток інтелектуального капіталу. 5. Ріст капітальних інвестицій. 6. Розширення ринків збуту.
Формування позитивного іміджу підприємств	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення курсової вартості акцій. 2. Розробка і просування власного бренду. 3. Активна маркетингова політика. 4. Нарощування нематеріальних активів.
Підвищення інвестиційної привабливості підприємств	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розробка і реалізація інвестиційної стратегії підприємства. 2. Реалізація інноваційно-інвестиційних проектів. 3. Інтеграція вітчизняних підприємств із зарубіжними партнерами.
Фінансова реструктуризація підприємств	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оптимізація фінансових потоків. 2. Максимізація доходності інвестованого капіталу. 3. Мінімізація витрат на залучення капіталу з різних джерел. 4. Оптимізація співвідношення між власним і позичковим капіталом. 5. Вихід на вітчизняний і міжнародний фондовий ринок.

Висновки. Отже, капіталізація як характеристика росту на мікрорівні впливає на параметри економічного росту регіону [6]. Тому підвищення рівня капіталізації вітчизняних підприємств є важливим фактором розвитку регіональних і

національної економіки та подолання наявної в Україні економічної кризи. Спостерігається закономірність: взаємодія динаміки капіталізації підприємств і капіталізації економіки регіону здійснюється на основі механізму акселерації.

Проведене дослідження дозволило встановити проблеми капіталізації на рівні підприємства й регіону на нинішньому етапі розвитку України, а також обґрунтувати систему напрямів і методів капіталізації підприємств у довгостроковому розвитку економіки регіону та підвищенні рівня його капіталізації.

1. Камінська І.М., Дорош В.Ю., Мишко О.А. Ідентифікація і роль підприємництва різних сфер виробництва у контексті капіталізації економіки регіону. *Економічний форум: науковий журнал*. 2018. № 2. С. 104–110. URL: http://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/ekonomichnyi_forum_2.pdf (дата звернення: 10.09.2018).

2. Вахович І.М., Пушкарчук І.М., Мишко О.А. Теоретичні засади капіталізації підприємств в умовах структурної модернізації економіки регіону. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. № 6. С. 247–252.

3. Кривов'язюк І.В., Пушкарчук І.М., Волинчук Ю.В. Капіталізація як основа динамічного розвитку підприємств. *Економічний форум : науковий журнал*. 2017. № 1. С. 135–144. URL: http://lutsk-ntu.com.ua/sites/default/files/u_nomeri_1_2017.pdf. (дата звернення: 10.09.2018).

4. Киршин И.А. Капитализация как синергетический фактор роста постиндустриальной экономики. *Учёные записки Казанского государственного университета*. 2005. Т. 147. № 3. С. 19–32.

5. Корзёнок П.В. Методы повышения капитализации предприятий реального сектора экономики. *Труды БГТУ*. 2017. Серия 5. № 1. С. 278–281.

6. Дедкова М.В. Капитализация и ее влияние на экономический рост (на примере непубличных компаний): автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10. Москва, 2008. 27 с. URL: <http://economy-lib.com/disser/417019/a?#?page=1>. (дата звернення: 10.09.2018).

УДК 332.14

Вахович І.М., д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Салівончик І.М., аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Луцький національний технічний університет

СТРУКТУРНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

У статті розглянуто теоретичні аспекти модернізації економіки регіону, охарактеризовано види модернізації економіки за різними класифікаціями.

Ключові слова: модернізація, теорії модернізації регіонального сектору, інтеграція, ЄС.

Vachovych I., Salivonchik I.

STRUCTURAL-METHODOLOGICAL RESEARCH OF ECONOMIC MODERNIZATION OF THE REGION

Modernisation must not be seen as a simple set of specific programs in various areas of political, economic and social life of the country, although no such programs are technologically difficult to implement the modernization process. Therefore, we consider the modernization as a particular economic ideology, which leads to a large-scale qualitative changes. It is the modernization provides the basis for technological updates suplita, because otherwise the country simply is not a real request for a large-scale innovation. In scientific work “Modernization of Ukraine: defining reform priorities: Draft for discussion”, the concept of modernization: “...it is primarily a comprehensive process of reforming existing and establishing new political, legal, economic and social institutions, and the borrowing of cultural norms that meet the highest standards and values of developed democratic countries.

Scientists are considering an upgrade, as a certain ideology around which to build specific reforms that lead to large qualitative changes. And then upgrade provides the conditions for technological development and the need for innovation in various areas. For the regions of Ukraine at the present stage of development three stages of modernization of the economy are grounded; industrial, post-industrial and neo-industrial. In recent years, the Ukrainian industry is mostly old-fashioned enterprises of the Soviet era, where production technologies are lagging behind for decades from modern ones. Therefore, we believe that a new era of industrialization is needed in the country as never before, namely structural modernization and development of the regional economy, because our country, in

addition to the leading positions in the agro-industrial sector, can also be an attractive production site for domestic and global enterprises. The modernization of the Ukrainian economy should be aimed at building a highly effective competitive dynamic socially oriented economic system, in which economic development is ensured primarily through expanding the use of innovative technologies, rational use of human potential on the basis of increasing and improving the quality level of export potential and integration into global economic relations, expansion of capacity and balance of the domestic market. In other words, we are talking about restructuring the economy on a fundamentally new principles of management. Today, the economic aspect of the region's European integration represented first and foremost, the economic and monetary Union (EMU), which represents the intertwining of monetary policy with economic policy and involves the harmonization (convergence) of economic and monetary policies of member countries Union with the aim of introducing a single currency - the Euro. To integrate into the EU, regions need to substantially change the process of implementing economic and financial policies. You need to change the tools for regulating the foreign exchange market and create conditions for the merger of our financial market with globalized world, but in practice, this can radically change the financial services market in the country and especially the banking system. All of this requires, in our view, fundamental research.

Key words: modernization, theories of modernization of the regional sector, integration, EU.

Вахович І.Н., Саливончик І.Н.

СТРУКТУРНО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ МОДЕРНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА

В статье рассмотрены теоретические аспекты модернизации экономики региона, охарактеризованы виды модернизации экономики по разным классификациям.

Ключевые слова: модернизация, теории модернизации регионального сектора, интеграция, ЕС.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нині перед регіонами України актуальною стала проблема здійснення ефективних структурних перетворень, зокрема модернізації економіки у процесі інтеграції в європейський економічний простір. Основним новітнім шляхом

таких змін є забезпечення економічного розвитку з врахуванням нових викликів глобального середовища. Однак системна ефективна модернізація повинна спиратися на чітко сформовану теоретико-методологічну платформу, розробкою якої сьогодні займаються науковці. Тому визначення сутності модернізації у контексті економічних категорій має важливе значення для обґрунтування вагомості її введення та виявлення реальних переваг.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Щодо дослідження сутності та значення модернізації у сучасній економічній науці можна віднести саме таких вітчизняних дослідників-економістів як: Амосов О., Бураковський І., Валінкевич Н., Качала Т., Коліушко І., Мамалуй О., Матковський П., Михальченко М., Петрович Й., Мочерний С.В, Федулова Л.І., Й.М. Петрович, М.М. Салун, М.Т Пашута, О.М. Шкільнюк. Вагомий внесок у дослідження питань модернізації зробили також сучасні зарубіжні вчені: Ф. Агійон, С.С. Дьомін, Є.А. Ковальчук, В.А. Лаврентьєв, П. Хоуітт. Питаннями еволюції теорії модернізації займаються Балджи М., Бужимська К., Гедз М. Хоуітт П., Агійон Ф., та інші.

Цілі статті. Основна мета дослідження полягає в обґрунтуванні структурно-методологічних аспектів модернізації економіки регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження, з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Термін «модернізація» у перекладі з англійського «modernisation» означає «осучаснення», удосконалення, надання будь-чому сучасного вигляду, переробка відповідно до сучасних вимог [1]. Зародження поняття та основні ідеї модернізації були закладені в XVI ст. і з того часу тривають дискусії щодо змісту модернізації, що дало можливість виділити 4 загальні етапи розвитку модернізації, а саме: рання індустріальна (мануфактурна) модернізація (XVI ст. – середина XVIII ст.); індустріальна модернізація (кін. XVIII ст. – середина XIX ст.); пізня індустріальна модернізація (I пол. XX ст.); постіндустріальна модернізація (сер. XX ст. – дотепер). Теорія

модернізації була сформована в середині ХХ ст. і вже пройшла декілька етапів еволюції (таблиці 1.).

Таблиця 1

Етапи еволюції теорії модернізації

Назва періоду / часові межі /	Коротка характеристика
представники періоду народження та стрімкого росту дослідження модернізаційних процесів в класичній версії / друга половина 1950-х – перша половина 1960-х рр. / критичний період / кінець 1960-х – 1970-ті рр. / Валерстайн І.	Модернізація розглядалася як єдиний глобальний процес переходу суспільств від традиційності (недостатнього розвитку) до сучасності на основі розповсюдження існуючих ідей і технологій з європейського центру по всьому світу. Представники класичної теорії модернізму вважали, що перехід від традиційності до сучасності зумовлює зміни у всіх сферах життя. Труднощі реалізації теорії модернізації країнами третього світу, оскільки країни не завжди мали у розпорядженні необхідні ресурси. Суспільна критика дала поштовх представникам і прихильникам теорії модернізму усунути некоректні теоретичні складові модернізаційної течії та вдосконалити їх.
посткритичний період / 1980-х рр. / Соу Е., Хантінгтон С.	Представники школи модернізації відмовились розглядати модернізацію як рух до західних інституцій і прийшли до висновку, що країна може розвиватись, вибравши власний, оригінальний, шлях на основі національних моделей модернізації з врахуванням національних традицій.
період неомодернізаційного та постмодернізаційного аналізу / кінець 1980-х – 1990-х рр. / Тіріакян Е., Штомпка П., Цапф В., Бек У.	Становлення неомодернізаційного та постмодернізаційного аналізу зумовлено грандіозними трансформаціями у країнах Центрально-Східної Європи та Євразії. Основні теоретичні положення даного етапу: відмова від розуміння модернізації як руху в сторону західних цінностей, визнання можливості власних оригінальних ідей розвитку; визнання позитивної ролі традицій при здійсненні модернізаційних перетворень; роль та вплив зовнішнього фактору на модернізацію; відхід від еволюціоністського телеологізму; чинник історії; відмова від трактування модернізації як єдиного процесу системної трансформації; циклічність природи модернізації.
сучасний етап / Амосов О. Ю.	Стрімка зміна стадій росту на макрорівні (системній кризі передують соціально-економічна сталість у більшості економічно розвинених країн, а подолання кризи супроводжується загостренням суперечностей у суспільстві, збільшенням соціальних трансформацій, зміною конфігурації суспільних матриць), що відповідає постмодернізаційному аналізу в посткризовий період.

Джерело [2,3,4]

Саме під впливом еволюції теорії модернізації, досліджувана категорія трактується по-різному.

Зауважимо, що модернізація є однією з необхідних умов становлення нового світового порядку. В її основі лежить визнання головною закономірністю соціального розвитку регіону постійної зміни, ускладнення політичних, економічних і культурних структур та їхніх функцій відповідно до потреб раціонального та ефективного функціонування суспільства.

За словами, П. Хоуїтта та Ф. Агійона, які створили так звану формальну теорію шумпетерівського економічного зростання, згідно якій у країнах, що за рівнем продуктивності праці далеко відстають від передових технологічних держав, доцільно займатися модернізацією, а в країнах, які знаходяться близько до переднього технічного прогресу, доцільно займатися інноваціями.

На нашу думку, в цілому немає сенсу надавати більшу перевагу модернізації чи інноваціям в економіці, оскільки є високотехнологічні та наукоємні галузі, які вже займаються інноваціями, а деяким у першу чергу необхідна модернізація. Таким чином, шлях побудови інноваційної економіки, на наш погляд, полягає у створенні умов і механізмів як для модернізації, так і для інновацій. Інша річ, коли постає питання вибору шляху розвитку певної галузі економіки, наприклад, переробної галузі промисловості. Ця галузь не відноситься до групи високотехнологічних та наукомістких. Але на сьогоднішній день її техніко-технологічний стан потребує негайного оновлення. Тому шлях її розвитку, вважаємо, полягає у створенні умов для ефективної широкомасштабної модернізації.

Ми виходимо з того, що всі наявні та можливі успіхи технологічної модернізації, модернізуюче переобладнання промислових виробництв країни, є й може бути лише наслідком проведення комплексних інституційних реформ.

Оскільки модернізація є достатньо складним та доволі витратним процесом, який здійснюється сьогодні в умовах недостатності фінансових коштів, це потребує його щільного планування – як стратегічного, так і тактичного.

Саме у процесі планування модернізації здійснюється відбір тих технологій та технологічного устаткування, що

відповідають умовам зовнішнього середовища, дозволяють отримати інституціональні переваги та можуть бути освоєні економічним суб’єктом з урахуванням наявних у нього ресурсів або з урахуванням доступу до ресурсів.

У зв’язку з вищевикладеним процес планування модернізації промислового підприємства уявляє собою послідовність дій, що забезпечують здійснення певного виду модернізації підприємства. Він включає визначення цілі модернізації, аналіз, організацію, реалізацію та регулювання процесу модернізації. Також підприємствам необхідна глибока, системна модернізація (яка може бути класифікована за видами, напрямками, предметом), наслідком проведення якої є нарощування сукупного потенціалу підприємства для підвищення його конкурентоспроможності та випуску інноваційної продукції таблиці 2.

Таблиця 2

Види модернізації економіки за різними класифікаційними ознаками

Модернізація	Характеристика за класифікаційними ознаками
За видами	
Економічна	Спрямована на досягнення економічного ефекту від впровадження нових технологій, ресурсоощадливість, підвищення продуктивності праці.
Соціальна	Сприяє розвитку персоналу підприємства, поліпшенню умов праці, соціальних пакетів, організаційної культури та соціальної відповідальності бізнесу перед власними працівниками та оточуючим середовищем. Наприклад, розробка спеціальних соціальних компенсаційних пакетів за шкідливих умов праці, понаднормову роботу тощо.
Екологічна	Передбачає гармонійне функціонування організації з навколишнім середовищем у напрямку зменшення шкідливих викидів, екологічної безпеки та відповідальності шляхом модернізації очисних споруд, відповідного устаткування, впровадження державних екологічних стандартів.

Продовження таблиці 2

1	2
За предметом	
Модернізація якості	Модернізація внутрішнього змісту об'єкта без зміни зовнішньої форми об'єкта. Прикладом може бути зменшення простоїв і втрат виробництва через впровадження автоматизованої системи.
Модернізація форми	Модернізація зовнішніх, видимих ознак без зміни внутрішнього змісту об'єкта
Змішана модернізація	Модернізація зовнішніх і внутрішніх ознак об'єкта, що приводить до зміни його форми і якості. Наприклад, запуск нової лінії для випуску нової продукції. Така модернізація є найпоширенішою, адже із зміною зовнішніх ознак, найчастіше і покращуються внутрішні характеристики, якість продукції чи процесу.
За напрямками	
Організаційно економічна	Охоплює організаційно-правову структуру, функції, маркетинг, організацію праці та контролю на підприємствах, веде до покращення ефективності організації виробничого процесу та управління. Наприклад, перехід від функціональної до проектної чи процесної форми організації праці.
Техніко-технологічна	Спрямована на оновлення матеріально-технічної бази, технології, техніки шляхом запозичення новітніх світових практик чи власних інноваційних розробок для можливості випуску високонкурентоспроможної продукції.
Інноваційна	Комплекс заходів для підготовки організації до можливості формування та реалізації стратегії інноваційного розвитку. Наприклад, створення в організаційній структурі відділу інноваційного розвитку організації.

Джерело узагальнено на основі джерел [5,6-8,9]

На сучасному етапі розвитку стає очевидним необхідність модернізації економіки регіону, адже саме зараз регіони нашої країни знаходяться у пошуках свого місця в територіальній

системі країни і роблять спробу побудувати ефективний механізм управління відтворювальними процесами, що протікають на їх території. Якщо розглядати регіони як різні географічні частини країни, то регіональна модернізація є однією зі складових модернізації.

За словами зарубіжних науковців можна виділити такі теорії модернізації регіонального простору, а саме:

- теорія регіональної економічної модернізації,
- теорія регіональної соціальної модернізації,
- теорія регіональної політичної модернізації,
- теорія правової модернізації.

Однак ми робимо акцент дослідження саме на регіональну структурну модернізацію економічної складової, адже стале економічне зростання економіки – це саме те, що ми прагнемо бачити. За останні роки наша держава розпочала впровадження перших серйозних кроків на шляху інтеграції до Європейського Союзу. Наші регіони України стали учасниками торговельних відносин після Угоди про зону вільної торгівлі, але відсоткове значення експорту та імпорту областей різняться.[10]

Зазначимо, що регіональні процеси, що відбуваються в межах Європейського співтовариства, принципово відрізняються від подібних в інших інтеграційних формуваннях. Причиною цього стала Хартія регіоналізму, яка була ухвалена Європарламентом у 1988 році. Згідно з цим документом регіон визначається як гомогенний простір, що має етнічну, культурну, фізико-географічну, мовну спільність, а також спільність господарських структур та спільну історичну долю. [11].

Також з метою забезпечення сталого економічного розвитку України Верховною Радою було прийнято низку промислово-економічних законопроектів, зокрема: про державно-приватне партнерство; індустриальні парки; про енергосервісні контракти (ЕСКО) – масштабну енергомодернізацію; створення експортнокредитного агентства, та інших.

Сьогодні економічний аспект регіону європейської інтеграції представлений, у першу чергу, економічним і

валютним союзом (ЕВС), що уособлює тісне переплетіння грошово-кредитної політики з економічною політикою і передбачає гармонізацію (конвергенцію) економічної та монетарної політики країн – членів Союзу з метою запровадження єдиної валюти – євро. Таким чином європейська інтеграція для регіонів України без сумніву це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Як невід’ємна частина Європи, Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку.

Висновки. Отже, щоб інтегруватись у ЄС, регіонам необхідно суттєво змінити процес реалізації економічної та фінансової політики. Необхідно змінити інструментарій регулювання валютного ринку та створити умови для злиття нашого фінансового ринку з глобалізованим світовим, але на практиці це може докорінно змінити ринок фінансових послуг у країні й особливо – банківську систему. Все це вимагає, на нашу думку, ґрунтовних наукових досліджень.

1. Эйзенштадт Ш. Новая парадигма модернизации. Распад ранней парадигмы модернизации и пересмотр соотношения между традицией и современностью: хрестоматия: учеб. пособие для студентов, ред. и автор вступ. ст. Б.С. Ерасов. М.: Аспект Пресс. (1998а) 556 с. С. 470–479.

2. Амосов О.Ю., Гавкалова Н.Л. Модернізація в Україні: шлях в майбутнє [Електронний ресурс]. – Режим доступу: jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/download/4383/4515.

3. Гедз М.Й. Економічний простір. *Еволюція розвитку теорії модернізації* – 2014. – № 88. – С. 28–38.

4. Побережников И.В. Теория модернизации: основные этапы эволюции Екатеринбург: Волот, 2001. – Вып. 4: Евразийское пограничье. – С. 217–246.

5. Бужимська К.О. Деякі складові теоретико-методологічної бази інноваційно-технологічної модернізації. 2009. – № 4. – С. 202–207.

6. Бужимська К.О. Модернізація економіки: технологічно-структурний. 2009. – № 3(49). – С. 214–217.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

7. Валінкевич Н.В. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту *Управління потенціалом та розвитком підприємств на основі модернізації*. Чернівці 2012. – №1(45). – С. 128–134.

8. Вардомський Л.Б., Шурубович А.В. Модернізація економіки в станах СНГ: типи, ресурси, інструменти *Економіка і прогнозування*. – 2009. – №1. – С. 70–77.

9. Салун М.М. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. *Фактори модернізації промислового ресурсного потенціалу*. 2012. – №4(30). – С. 49 – 51.

10. Яка область стала лідером в Україні з експорту товарів до ЄС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agropolit.com/news/6222-yaka-oblast-stala-liderom-v-ukrayini-z-eksportu-tovariv-do-yes>

11. Романюк А.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. *Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи*: Монографія. Львів, 2007. – 391 с.

УДК 330.4:338.2; 351

Вороненко І.В., к.е.н., старший науковий співробітник
Національний університет біоресурсів і природокористування
України

МОНІТОРИНГ КЛЮЧОВИХ ІНДИКАТОРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У статті здійснено функціональний та кореляційний аналіз індикаторів моніторингу національної безпеки як складової процесу побудови єдиного інтегрального показника, який буде включати усі аспекти функціонування ринку інформаційно-комунікаційних технологій, та, як наслідок, надавати більш цілісну його характеристику.

Ключові слова: індекси; безпека; кібербезпека; інформаційно-комунікаційні технології; цифровізація.

Voronenko I.

MONITORING OF THE NATIONAL SECURITY KEY INDICATORS AS A PART OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE CONDITIONS OF DIGITIZATION

Abstract. The article states that the unprecedented development of information and communication technologies and mass media has a big impact on all spheres of economic activity and general security state for every country and not only of a particular one. The functional and correlation analysis of national security monitoring indicators was conducted in which national security was presented as a component of economic development in the conditions of digitalization. To the list of analyzed indexes we can include Global Peace Index, Rule of Law Index, Global Cybersecurity Index and National Cybersecurity Index. The structure of the indicators which were included to the indexes calculation, as well as the mechanism of integral index calculation was established. The existence of the quite high level of correlation at the high level of significance between the Rule of Law Index and the Global Peace Index was found. The available data on the dynamics of the studied indexes by countries during recent years have been presented. The tendency towards certain stagnation of the Global Peace Index and Rule of Law Index for different regions of the world and the general improvement of the Global Cybersecurity Index was indicated. The conducted functional and correlation analysis of the national security monitoring indicators is a part of the building process of a single integral indicator, which will include all aspects of the information and communication technology market functioning, and consequently, will provide a more complete description of it.

Key words: indices; security; cybersecurity; information and communication technologies; digitalization

Вороненко И.В.

МОНИТОРИНГ КЛЮЧЕВЫХ ИНДИКАТОРОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ

В статье проведён функциональный и корреляционный анализ индикаторов мониторинга национальной безопасности как составляющей процесса построения единого интегрального показателя, который будет включать все аспекты функционирования рынка информационно-коммуникационных технологий, и, как следствие, предоставлять более целостную его характеристику.

Ключевые слова: индексы; безопасность; кибербезопасность; информационно-коммуникационные технологии; цифровизация.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Початок ХХІ століття характеризується безпрецедентним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та засобів масової інформації, а також зростанням у геометричній прогресії ступеня їх впливу на всі сфери економічної діяльності не лише конкретної країни, а й світу в цілому, більш того, на його загальну безпеку. Підкреслимо, що у Законі України «Про основи національної безпеки України» зазначено, що «Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій. Державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо» [1]. Водночас у затвердженій Указом Президента України «Доктрині інформаційної безпеки України» зазначається «Комплексний характер актуальних загроз національній безпеці в інформаційній сфері потребує визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації. Пріоритетами державної політики в інформаційній сфері мають бути: забезпечення інформаційної безпеки; забезпечення захисту і розвитку інформаційного простору України, а також конституційного права громадян на інформацію; відкритість та прозорість держави перед громадянами; формування позитивного міжнародного іміджу України» [2].

У цих умовах, погоджуючись також з С.О. Довгим, що «достовірні та точні статистичні дані є ключовим чинником для розуміння економічних і соціальних явищ» [3], вважаємо за

доцільне звернутися до аналізу систем індикаторів вимірювання ключових індикаторів національної безпеки як складової розвитку економіки в умовах цифровізації.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню різних систем індикаторів розвитку світового ринку ІКТ приділяється багато уваги різними вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема О. Довгим [3], Г. Коломійцем [4], Б. Сану [5], М. Фархаді [6]. Проблематиці моніторингу загроз безпеки України присвячено роботи багатьох вчених, серед яких: С. Белай [7], О. Гарушак [8], Є. Кобко [9], С. Польовик [10]. Безпосередньо з самою статистичною інформацією щодо конкретної системи індикаторів, а також її функціональним аналізом можна ознайомитися на офіційних сайтах міжнародних організацій та агентств.

Варто зазначити, що на сьогодні відсутні системні наукові праці, в яких здійснено функціональний та кореляційний аналіз індикаторів моніторингу розвитку національної безпеки.

Попередній аналіз структури існуючих індикаторів у цій сфері, на наш погляд, дозволяє зробити висновок щодо доцільності дослідження у зазначеному контексті індексу світового спокою (Global Peace Index), субіндексом якого в тому числі є «військові витрати у відсотках від ВВП), а також індексу верховенства права (Rule of Law Index).

Крім цього враховуючи, що відповідно до 7 принципу цифровізації, наведеного у Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки «цифровізація повинна супроводжуватися підвищенням рівня довіри і безпеки, тобто інформаційна безпека, кібербезпека, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій, зміцнення та захист довіри у кіберпросторі є, зокрема, передумовами одночасного цифрового розвитку та відповідного попередження, усунення та управління супутніми ризиками» [11] для моніторингу національної безпеки як складової розвитку економіки в умовах цифровізації, на наш погляд, також доцільно дослідити

глобальний індекс кібербезпеки (Global Cybersecurity Index), а також аналогічний індекс, а саме національної кібербезпеки (National Cybersecurity Index) запропонований NCSI Project Team. Відтак, вважаємо за доцільне здійснити функціональний, статистичний та кореляційний аналіз вищезазваних індексів.

Цілі статті. Метою статті є функціональний та кореляційний аналіз індикаторів моніторингу національної безпеки як складової розвитку економіки в умовах цифровізації, а саме індексів: світового спокою, верховенства права, глобальної кібербезпеки та національної кібербезпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Індекс світового спокою – це поточний проект, що реалізується Economist Intelligence Unit, в межах якого оцінюються показники, що охоплюють три області, які підходять для оцінки реальних або потенційних загроз спокою, вимірюється відносна миролюбність націй [12]. Для наочності на рис. 1 наведено структуру показників, що включаються при розрахунку індексу світового спокою.

Зазначимо, що кожному показнику надається оцінка від 1 до 5, причому 1 характеризує найбільший спокій, а 5 – найменший [13]. Наприкінці розрахунків загальний бал для кожної країни зважується відповідно до “внутрішніх” та “зовнішніх” факторів спокою, щоб досягнути загального рейтингу відносної миролюбності. Після чого формується інтегральний показник, застосовуючи вагу у 60 відсотків до складових внутрішнього спокою і 40 відсотків для зовнішнього.

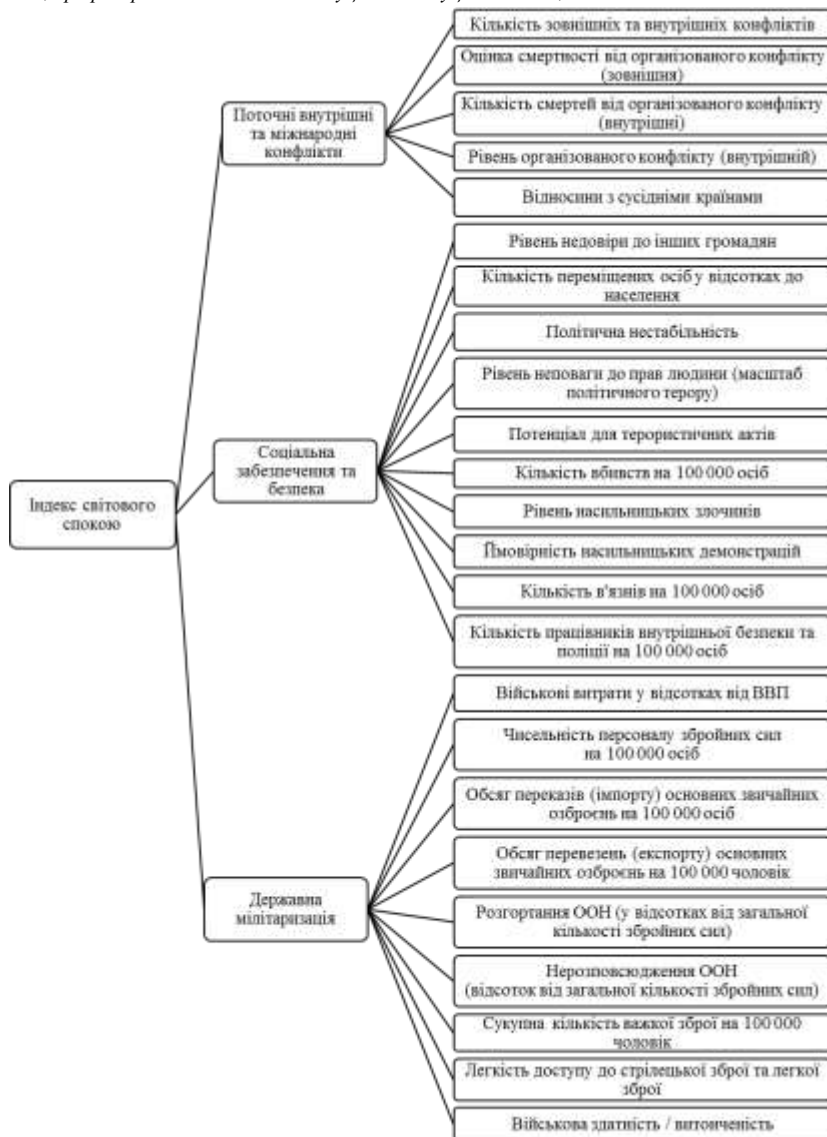

Рис. 1. Структура показників, що включаються при розрахунку індексу світового спокою

* розроблено автором за даними [12, 13]

На рис. 2 для наочності наведено аналіз стану індексу світового спокою для 163 країн світу. За даними 2018 року першість за даним рейтингом отримала Ісландія, за нею розташувалася Нова Зеландія, а далі знов країни Європи: Австрія, Португалія, Данія. Останнє місце посіла Сирія [13].

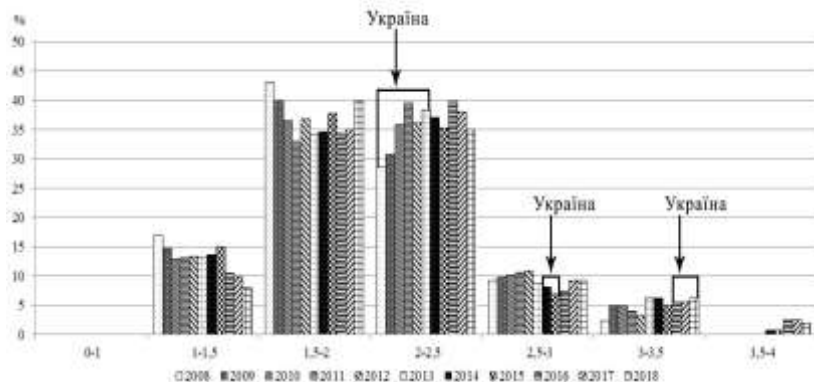

Рис. 2. Динаміка індексу світового спокою за країнами світу
*розроблено автором за даними [13, 14]

Підкреслимо наявність тенденції щодо певного погіршення індексу за роками в цілому по світу. Так, якщо за даними 2008 року 17% досліджуваних країн мали високий індекс світового спокою (значення індексу від 1 до 1,5), то у 2018 році таких країн було 8% від загальної кількості; індекс від 1,5 до 2,0 у 2008 році був у 43%, в 2018 році у 43%. Водночас зазначимо, що за досліджуваний період жодній країні світу не надано найвищий рівень за індексом світового спокою (значення індексу від 0 до 1). Щодо України, то в 2008 році індекс світового спокою складав 2,02, у 2016 році погіршився до 3,287, в 2018 році дещо поліпшився до 3,113. Зазначимо, що незважаючи на певне поліпшення даного індексу за останні роки за даними 2018 року Україна займає 152 місце зі 163 досліджуваних країн [13].

«Індекс верховенства права в світовому праві» є проектом World Justice Project, що спирається на понад 110 000 домашніх та експертних досліджень, які здійснюються за участю консультацій з науковцями, практиками та лідерами громад зі всього світу, щоб виміряти як верховенство права відчувається і сприймається в повсякденному житті в усьому світі та визначає як верховенство закону відчувається та сприймається широкою громадськістю по всьому світу [15]. Для наочності на рис. 3 наведено структуру факторів та показників, що включаються при розрахунку індексу верховенства права. Зазначимо, “неформальне правосуддя” (фактор 9) не порівнюються між країнами і тому не входять до показників та рейтингу даного індексу.

Розрахунок індексу здійснюється виходячи з п'яти анкет, що базуються на концептуальній структурі даного індексу та призначаються експертам та широкій громадськості, які заповнюються визначеними в кожній країні понад 300 потенційними місцевими експертами, а також залученими службами провідних місцевих виборчих дільниць для проведення домашніх опитувань [15]. Остаточна оцінка здійснюється на основі наступного п'ятиетапного процесу: кодифікація позицій анкети у вигляді числових значень, розрахунок “сірих” балів країни шляхом об'єднання відповідей експертів або громадськості; нормалізація вихідних балів; зведення нормалізованих оцінок до субфакторів та факторів, що використовують прості середні значення; формування остаточних рейтингів за допомогою нормалізованих балів. Зазначимо, для виявлення можливих упереджень та помилок команда експертів перевіряє всі субфактори понад ніж 60 сторонніми джерелами, включаючи кількісні дані та якісні оцінки, отримані від місцевих та міжнародних організацій, аналіз чутливості проводиться за участю Спільного дослідницького центру Європейської комісії.

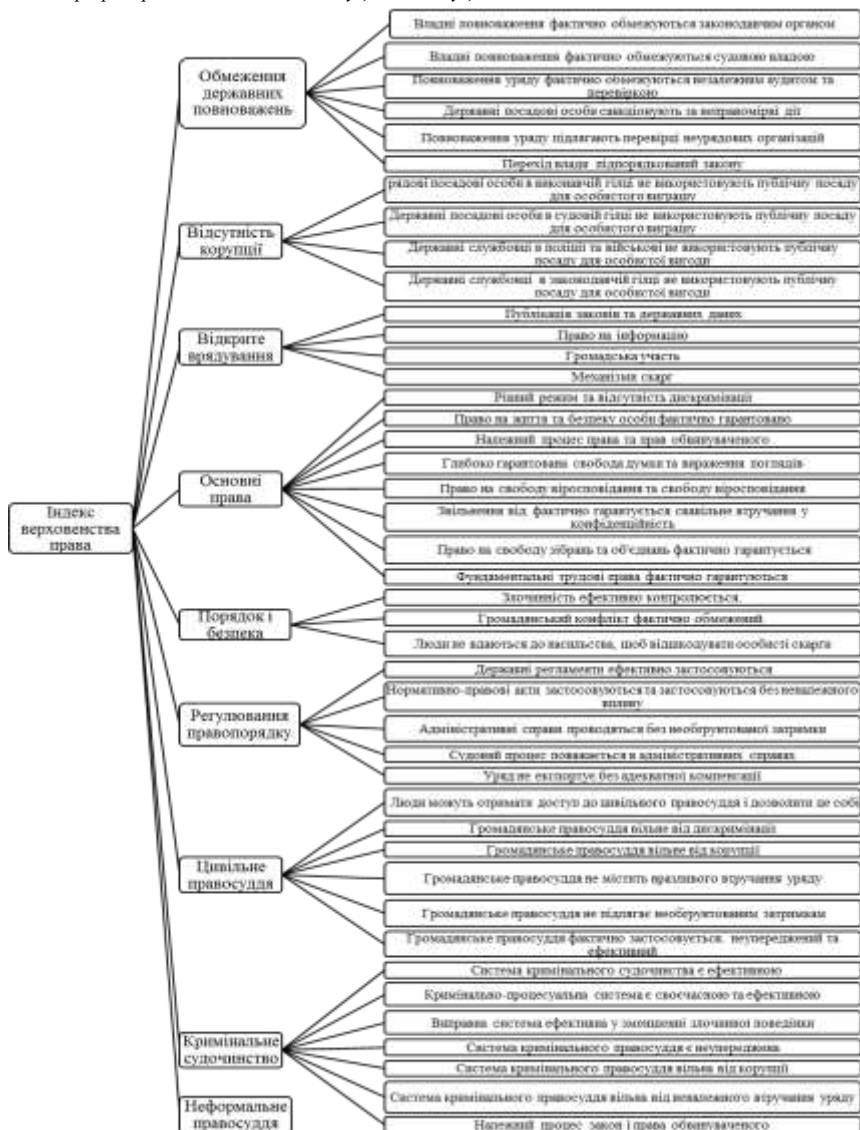

Рис. 3. Структура показників, що включаються при розрахунку індексу верховенства права

На рис. 4 для наочності наведено аналіз стану індексу верховенства права у світі для 98 країн світу. За даними 2017–2018 років першість за індексом верховенства права отримали наступні країни Європи: Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Німеччина, за ними розташувалася Нова Зеландія. Останнє місце посіли Венесуела та Камбоджа [16].

*розроблено автором за даними [15]

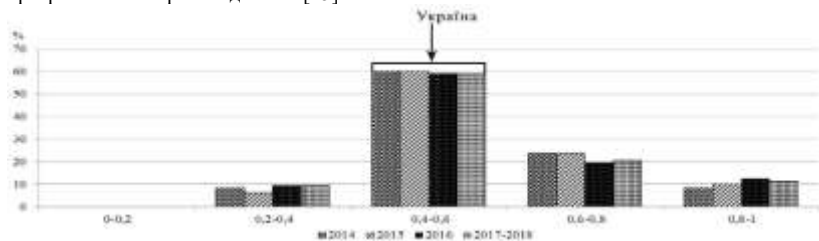

Рис. 4. Динаміка індексу верховенства права у світі

*розроблено автором за даними [16]

Зазначимо наявність тенденції стагнації даного індексу за досліджуваний період в цілому по світу. Так, якщо за даними 2014 року 8% досліджуваних країн мали високий індекс верховенства права (значення індексу від 0,2 до 0,4), то у 2017–2018 роках таких країн було 9% від загальної кількості; індекс від 0,4 до 0,6 у 2014 році був у 60%, в 2017–2018 роках у 59%. Водночас зазначимо, що за досліджуваний період жодній країні світу, аналогічно до індексу світового спокою, не надано найвищий рівень за індексом верховенства права (значення індексу від 0 до 0,2). Щодо України, то в 2014 році індекс верховенства права склав 0,47, в 2018 році склав 0,5.

Глобальний індекс кібербезпеки, представлений громадськості у 2014 році та суттєво змінений у звітах за 2015 та 2017 роки Міжнародним союзом електров'язку, який є спеціалізованою установою ООН з ІКТ [17], є багатосторонньою ініціативою, метою якої є визначення готовності країн до кібербезпеки за наступними 5 напрямками: юридичний (на основі існування правових установ та рамок, що стосуються кібербезпеки та кіберзлочинів); технічний (на базі наявності

технічних інститутів та структур, що стосуються кібербезпеки); організаційний (на основі наявності інституцій координації політики та стратегій розвитку кібербезпеки на національному рівні); розвиток потенціалу (на основі існуючих програм досліджень та розробок, освітніх та навчальних програм, сертифікованих фахівців та установ державного сектору, що сприяють створенню потенціалу); співпраця (на основі існування партнерських відносин, кооперативних рамок та мереж обміну інформацією) [18]. Для наочності на рис. 5 наведено структуру показників, що включаються при розрахунку глобального індексу кібербезпеки.

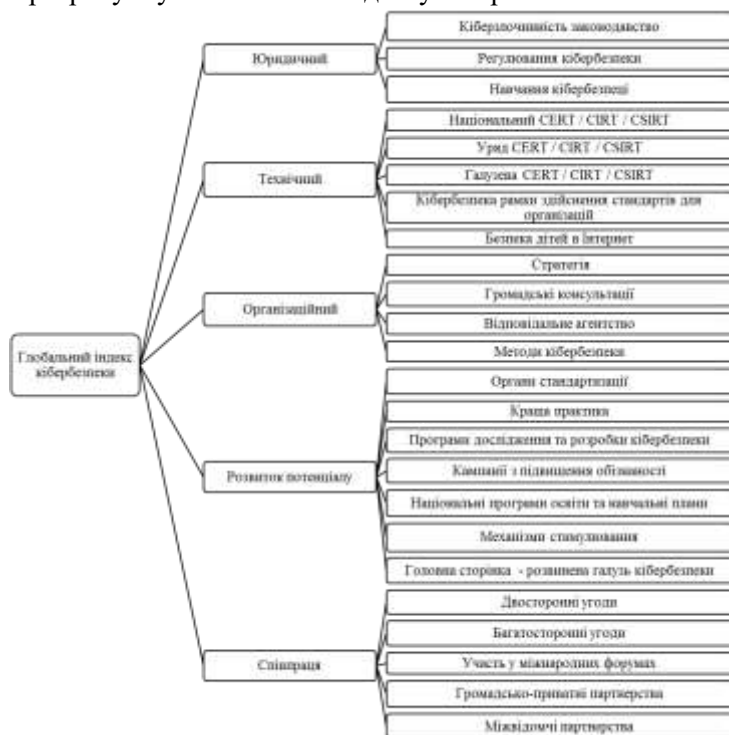

Рис. 5. Структура показників, що включаються при розрахунку глобального індексу кібербезпеки (розроблено автором за даними [18])

Глобальний індекс кібербезпеки містить 25 індикаторів та 157 питань, що були відібрані за наступними критеріями: відповідність п'яти ключових елементів глобального індексу кібербезпеки та сприяння досягненню основних цілей та концептуальних рамок Програми глобальної кібербезпеки; наявність та якість даних; можливість перехресної перевірки за допомогою вторинних даних [18]. Розрахунок індикаторів, що використовуються для визначення глобального індексу кібербезпеки базується на карті дерева розробки кібербезпеки та бінарних варіантах відповіді.

На рис. 6 для наочності наведено аналіз стану глобального індексу кібербезпеки для 193 країн світу [19]. За даними 2017 року першість в глобальному індексі кібербезпеки отримав Сінгапур, за ним розташувалися Сполучені Штати Америки, Малайзія та Оман. Серед країн Європи лідирують Естонія, Франція і Норвегія. Останнє місце посіла Екваторіальна Гвінея.

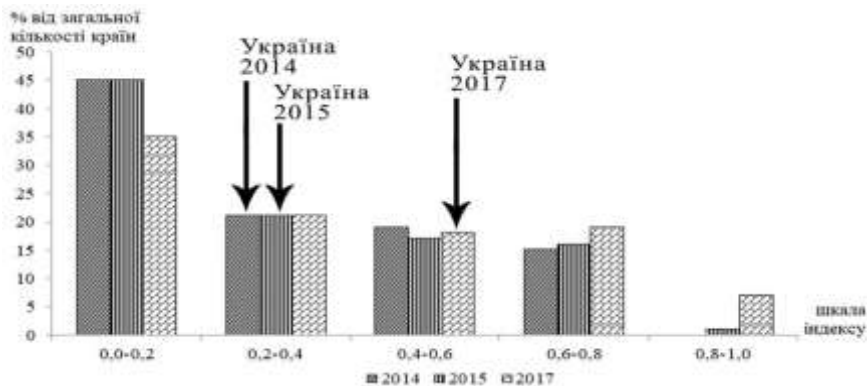

Рис. 6. Динаміка глобального індексу кібербезпеки за країнами світу (розроблено автором за даними [19])

Підкреслимо наявність тенденції щодо покращення індексу за роками в цілому по світу. Так, якщо за даними 2014 року не було жодної країни з найвищим глобальним індексом кібербезпеки (значення індексу понад 0,8), то в

2017 році таких країн було 7% від загальної кількості досліджуваних країн; індекс від 0,6 до 0,8 у 2014 році був у 15 %, а в 2017 році у 19 %. Щодо України, то в 2014 році глобальний індекс кібербезпеки склав 0,35, а в 2017 році – 0,5, відтак, незважаючи на поліпшення за досліджуваний період можна говорити про недостатній рівень кібербезпеки.

Національний індекс кібербезпеки є аналогом глобального індексу кібербезпеки, запропонований NCSI Project Team, та є глобальним індексом, який вимірює готовність країн запобігати кіберзагрозам та управляти кіберінцидентами та, як зазначається його розробниками, є базою даних із загальнодоступними матеріалами для доказів та інструментом для нарощування національних можливостей у сфері кібербезпеки [20]. Індикатори національного індексу кібербезпеки були розроблені відповідно до національної системи кібербезпеки з урахуванням фундаментальних кіберзагроз: відмова від надання електронних послуг – послуги недоступні; порушення цілісності даних – несанкціонована модифікація; порушення конфіденційності даних – викрита таємність. Для визначення даного індексу оцінюється ситуація в галузі кібербезпеки в країні шляхом створення глобальної бази даних, яка містить посилання та документи про національний кіберзахист за індикаторами, що наведені на рис. 7.

Розрахунок індексу здійснюється групою експертів шляхом присвоєння 1 бала за наявність правового акту, який регулює конкретну область; 2-4 балів – підрозділ, який має певну відповідальність за кіберзахист; 2 балів – співпрацю у цій сфері; 1-3 бали – результат (документ, вправи, технології тощо) [20]. Інтегральний показник значення індексу для країни розраховується як частка балів, що відповідно до розрахунку отримала дана країна на загальну максимальну кількість балів (100) помножити на 100.

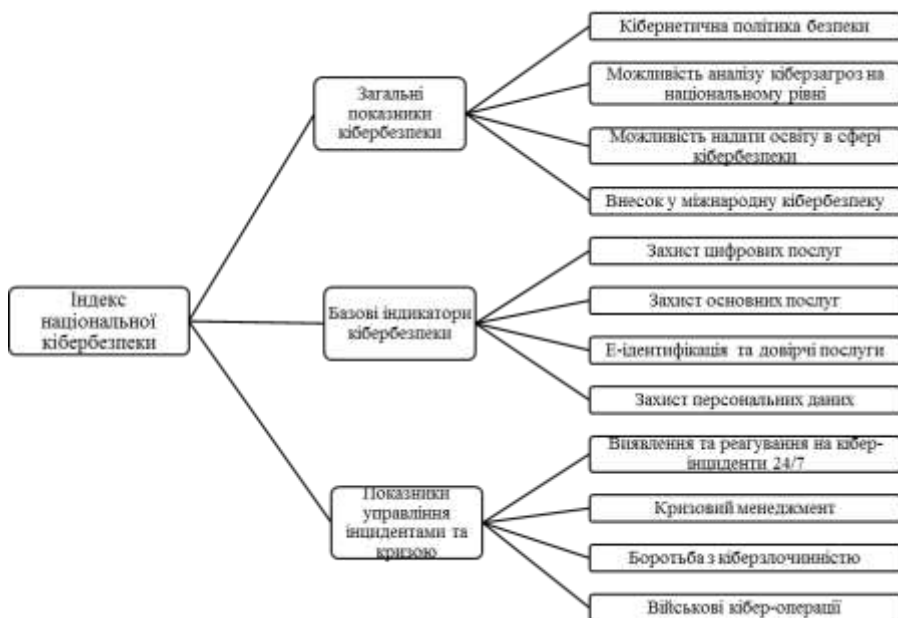

Рис. 7. Структура показників, що включаються при розрахунку національного індексу кібербезпеки
*розроблено автором за даними [20]

На рис. 8 для наочності наведено наявні дані щодо національного індексу кібербезпеки для 114 країн світу. За даними 2018 року першість за рівнем національної кібербезпеки отримали наступні країни Європи: Естонія, Франція, Німеччина та Словаччина. Останнє місце поділили Південний Судан та Кірібаті.

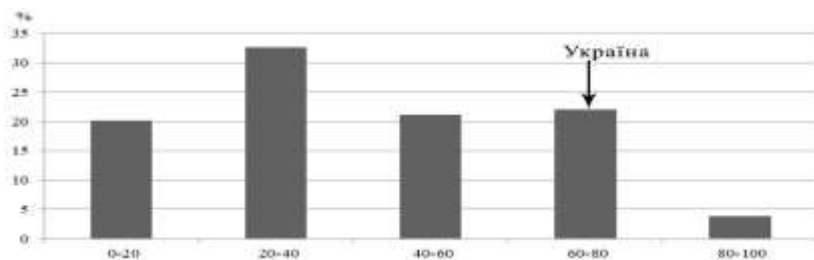

Рис. 8. Дані щодо національного індексу кібербезпеки за країнами світу

*розроблено автором за даними [21]

За даними 2018 року 4 % досліджуваних країн мають найвищий рівень кібербезпеки, індекс від 60 до 80 у 22% країн. Щодо України, то значення даного індексу складає 63,64, відтак порівнюючи результати дослідження NCSI Project Team з Міжнародним союзом електрозв'язку можна відзначити наявні розбіжності, як за абсолютними та відносними показниками. Так, Міжнародний союз електрозв'язку з максимального 1 бала надав Україні 0,5, Україна зайняла 59 місце серед 165 країн світу. В той час як NCSI Project Team надало Україні 63,64 бали з максимальних 100, Україна зайняла 23 місце серед 114 країн світу.

Розглядаючи побудовану кореляційну матрицю (табл. 1) між розглянутими індексами, яка була розрахована на основі 36 до 100 спостережень (в залежності від наявних даних) за 2017 рік, можна зробити висновок, що найбільше корелюють між собою індекси верховенства права та світового спокою (-0,75) на високому рівні значимості, що свідчить про наявність спільних факторів та показників в структурі їх субіндексів. Також можна говорити про наявність певної залежності між глобальним індексом глобальної кібербезпеки та верховенства права та глобальним індексом кібербезпеки та національним індексом кібербезпеки.

Таблиця 1
Кореляційна матриця за даними 2017 року

Назва індексу	Індекс світового спокою	Індекс верховенства права	Глобальний індекс кібербезпеки	Національний індекс кібербезпеки
Індекс світового спокою	1			
Індекс верховенства права	-0,75** / n***=62	1		
Глобальний індекс кібербезпеки	-0,31** / n=83	0,59** / n=70	1	
Національний індекс кібербезпеки	-0,48** / n=83	0,38* / n=36	0,69** / n=100	1

Довідково: *= $p < 0,3$; **= $p < 0,001$

*** – кількість спостережень

*розроблено автором за даними [13; 14; 16; 19, 21]

Висновки. Отже, державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України тощо. Водночас відсутність в Україні методології оцінки національної безпеки наразі унеможливує можливість здійснити об'єктивну оцінку цих процесів. В роботі наведено результати функціонального та кореляційного аналізу індикаторів моніторингу національної безпеки як складової розвитку економіки в умовах цифровізації, а саме індексів: світового спокою, верховенства права, глобальної кібербезпеки та національної кібербезпеки.

Незважаючи на те, що досліджувані індекси розглядають різні аспекти, наявний взаємозв'язок між індексами верховенства права та світового спокою на високому рівні значимості. Також можна говорити про наявність певної залежності між глобальними індексами глобальної кібербезпеки та верховенства права та глобальним індексом кібербезпеки та національним індексом кібербезпеки. Загалом за країнами світу спостерігаються тенденції щодо стагнації досліджуваних індексів.

Перспективи подальших розробок за даною науковою проблематикою мають бути зосереджені на функціональному та кореляційному аналізі інших індикаторів моніторингу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та засобів масової інформації та побудові за його результатами єдиного інтегрального показника, який буде включати усі аспекти функціонування ринку інформаційно-комунікаційних технологій, та, як наслідок, надавати більш цілісну його характеристику.

1. Про національну безпеку України: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 2469-VIII від 21.06.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (access date: 04.10.2018).

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 47/2017 від 25.02.2017р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017> (access date: 04.10.2018).

3. Довгий С.О. Передумови становлення інформаційного суспільства в Україні / С. О. Довгий // Азимут-Україна, 2008. – С. 288.

4. Коломієць Г. М. Рейтинги країн за рівнем ІТ-сфери як індикатори розвитку актуальних форм суспільного багатства / Г. М. Коломієць // Бізнес-Інформ. 2015. Вип. 11. С. 8–15.

5. Sanou B. The role of ICT in advancing growth in least developed countries: trends, challenges and opportunities. Geneva: International Telecommunication Union, 2011. С.184. URL: https://www.itu.int/en/ITUUD/LDCs/Documents/Turkey_IV/The_Role_of_ICT_in (access date: 04.10.2018).

6. Farhadi M., Salehi H., Embi M. Contribution of Information and Communication Technology (ICT) in Country's H-Index // Journal of Theoretical and Applied Information Technology. 2013. Вип. 57. №. 1. URL: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2352672. (access date: 07.10.2018).

7. Белай С.В. Дослідження механізмів моніторингу загроз національній безпеці України соціально-економічного характеру / С. В. Белай // Університетські наукові записки. 2013. Вип. 4. №. 48. С. 481–488. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_4_60 (access date: 07.10.2018).

8. Гарашук О.В. Соціальна складова національної безпеки та сталого розвитку в умовах глобалізації // Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка» URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=43&ved=2ahUKewiArrXosY_eAhWSIYsKHfu4KBawMAJ6BAg

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

HEAI&url=https%3A%2Fwww.econa.org.ua%2Findex.php%2Fecona%2Farticle%2Fdownload%2F1266%2Fpdf&usg=AOvVaw3zEAGP5811o0GohIuzW3w0 (access date: 09.10.2018).

9. Кобко Є. В. Моніторинг загроз національній безпеці держави: зарубіжний досвід та українські реалії публічно-правового забезпечення // Є.В. Кобко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4894/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B1%D0%BA%D0%BE%20%D0%84.%20%D0%92..pdf> (access date: 15.10.2018).

10. Глобальний індекс миру 2018. URL: http://bintel.com.ua/uk/article/06_15_gpi/ (access date: 02.10.2018).

11. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 67-2018-р від 17.01.2018 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (access date: 04.10.2018).

12. GPI - Global Peace Index. URL: <http://www.peace.ch/english/GPI.htm> (access date: 11.10.2018).

13. Global peace index 2018. URL: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/06/Global-Peace-Index-2018-2.pdf> (access date: 17.10.2018).

14. Global peace index 2016. URL: http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/06/GPI-2016-Report_2.pdf (access date: 17.10.2018).

15. The production of the WJP Rule of Law Index may be summarized in eleven steps. URL: <https://worldjusticeproject.org/our-work/wjp-rule-law-index/wjp-rule-law-index-2017%E2%80%932018/methodology> (access date: 17.10.2018).

16. Rule of law index 2017-2018. URL: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/FINAL_2017-2018_wjp_rule_of_law_index_HISTORICAL_DATA_FILE.xlsx (access date: 02.10.2018).

17. ITU is the United Nations specialized agency for information and communication technologies – ICTs. URL: <https://www.itu.int/en/about/Pages/overview.aspx> (access date: 01.10.2018).

18. Global Cyber security Index (GCI). URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Pages/GCI.aspx>. (access date: 02.10.2018).

19. Global Cybersecurity Index (GCI) 2017. URL: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Documents/Global%20Cybersecurity%20Index%202017%20Report%20version%202.pdf>. (access date: 02.10.2018).

20. National Cyber security Index Methodology. URL: <https://ncsi.ega.ee/methodology/> (access date: 09.10.2018).

21. NCSI Cyber Security Index ranking. URL: <https://ncsi.ega.ee/ncsi-index/> (access date: 09.10.2018).

УДК 332.12:316.323

Джаман М.О.

доктор економічних наук, професор ІПК ДСЗ України,
академік АЕН України

ВПЛИВ ТУРИСТИЧНОГО ОБРАЗУ РЕГІОНУ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЇ

Стаття присвячена дослідженню туристичного образу регіону як фактора інвестиційної привабливості та економічного розвитку території. У статті зроблено аналіз наукових праць західних, російських і вітчизняних вчених-науковців. Виявлено, що досить часто зустрічається аналіз феномена імідж регіону в політичній, економічній, географічній соціальній, маркетинговій площині тощо, але безпосередньо проблема туристичного образу регіону належного висвітлення не отримала. Визначена категорія регіону в нашому розумінні і конкретизовані принципи, якими доцільно керуватися для створення культурно-образної характеристики території. Представлено як туристичний образ регіону сприяє тому, щоб ту чи іншу територію поважали не тільки споживачі туристичного продукту, а й бізнесмени і інвестори та прагнули відвідати, працювати і навіть жити на ній; як туристичний образ регіону позитивно впливає на рівень свідомості суспільства, на його естетичне і екологічне виховання та яким чином він впливає на інвестиційну привабливість та економічний розвиток території.

Ключові слова: образ, імідж, бренд, регіон, конкурентоспроможність регіону, інвестиційна привабливість регіону.

Dzhaman M.

TOURIST IMAGE OF THE REGION AS A FACTOR OF COMPETITIVENESS AND INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE TERRITORY

The article is devoted to the study of the touristic image of the region as a factor of investment attractiveness and economic development of the territory. The article deals with the analysis of scientific works of Western, Russian and Ukrainian scholars. It has been revealed that the scientific works usually contain analysis of the phenomenon of the image of the region in the political, economic, geographical, social and marketing sphere and the TIR problem itself has not been illuminated properly. The category of the region is defined in our understanding and the principles which it is advisable to take into account for the creation of a

cultural image characteristic of the territory are specified. It is shown how the tourist identity of the region contributes to the fact that one or another territory is respected not only by the consumers of the tourist product, but also by businessmen and investors who seek to visit, work and even live on it; as TIR positively affects the level of consciousness of society as well as the level of its aesthetic and environmental education.

Key words: identity, image, brand, region, competitiveness of the region, investment attractiveness of the region.

Джаман М.А.

ВЛИЯНИЕ ТУРИСТИЧЕСКОГО ОБРАЗА РЕГИОНА НА ИНВЕСТИЦИОННУЮ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ТЕРРИТОРИИ

Статья посвящена туристическому образу региона как фактору формирования конкурентоспособности и инвестиционной привлекательности территории. В статье сделан анализ научных трудов западных, российских и отечественных ученых, выявлено, что очень часто встречается анализ феномена имидж региона в политической, экономической, географической, социальной и маркетинговой плоскости, но непосредственно проблема туристического образа региона необходимого освещения до сих пор не получила. Определена категория региона в нашем понимании и конкретизированы принципы, которыми целесообразно руководствоваться для создания культурно-образной характеристики территории. Представлено как туристический образ региона благоприятствует тому, чтобы ту или иную территорию уважали не только потребители туристического продукта, но и бизнесмены и инвесторы, желающие посетить ее, работать и даже жить на ней; как туристический образ региона положительно влияет на уровень сознания общества, на его эстетическое и экологическое воспитание, а также каким образом он влияет на инвестиционную привлекательность и экономическое развитие территории.

Ключевые слова: образ, имидж, бренд, регион, конкурентоспособность региона, инвестиционная привлекательность региона.

Постановка проблеми. Існуючі розбіжності у господарському, суспільному і політичному розвитку регіонів України зумовлені не тільки особливостями їх розташування, а здебільшого неефективним використанням власних ресурсів. Виправити таку ситуацію можуть тільки ті ресурси, які відрізняють його від інших територій. Для цього їх необхідно втілити у конкретних продуктах, що розраховані на певні

цільові групи споживача. Однією з таких найперспективніших груп для будь-якого регіону в наш час є туристи, тому актуальною проблемою сьогодення постає створення привабливого туристичного образу регіону, оскільки він здатний позитивно вплинути на його інвестиційну привабливість, темпи економічного розвитку та конкурентоспроможність.

Аналіз останніх досліджень. Підтвердженням актуальності формування образу або іміджу регіону є поява в останні десятиріччя значної кількості наукових праць в цьому плані. Досить часто зустрічається аналіз феномена іміджу в політичній, економічній, географічній, соціальній, маркетинговій площині тощо. Серед західних науковців значний доробок у цьому сенсі становлять праці Г. Берсона, Ф. Котлера, Дж. Траута. Особливого розвитку концепція іміджу держав і території отримала у 90-тих роках минулого століття у працях Ф. Котлера. Серед російських вчених варто назвати праці Е.А. Галумова, А.Є. Кирюніна, А.П. Панкрухіна, І.Я. Рожкова, В.Г. Кісмережкіна та ін.

Різні аспекти формування іміджу, у т.ч. України, розглядалися і вітчизняними дослідниками. Це праці А. Акайомової, Д. Богуша, Л.В. Губерського, В. Данилова, Л. Дядечко, Н.О. Качинської, В.Г. Королько, О. Любіцевої, М. Мальської, О. Петкової, Г.М. Сашука, В.І. Терещук, Л.В. Харченко та ін. З точки зору формування туристичного іміджу безпосередньо території значний інтерес становлять праці вітчизняного дослідника М.Г.Бойко. Однак попри значну увагу науковців до проблеми формування політичного іміджу держави, проблема формування туристичного образу регіону належного висвітлення ще не отримала.

Постановка завдання. У даній статті ми розглядаємо туристичний образ регіону в якості важливого фактора інвестиційної привабливості та формування його конкурентоспроможності. В даному випадку регіон ми розуміємо як певну територіальну соціально-економічну систему (ТСЕС), що характеризується цілісністю і

взаємопов’язаністю її складових елементів, а туризм – як «локомотив» лобювання соціокультурних, інвестиційних та інших інтересів території, як практику актуалізації (товаризації) унікального ціннісного поєднання регіональної культури, національного надбання і формування на цій основі ексклюзивної регіональної економіки.

Завдання, які автор намагається вирішити у даному дослідженні:

- оцінка існуючих поглядів на туристичний образ регіону;
- визначення категорій «регіон» і «туризм»;
- визначення пріоритетності факторів впливу на формування туристичного образу регіону, на його інвестиційну привабливість та конкурентоздатність;
- конкретизацію принципів, якими необхідно керуватися при створенні культурно-образної характеристики регіону;
- оцінка впливу туристичного образу регіону на суспільну свідомість.

Методологія. Під час проведення дослідження було використано *методи аналізу та синтезу* при вивченні складових ТСЕС; *системний підхід, метод узагальнень та логічний* під час розгляду визначень категорій «образ», «імідж», «бренд» для надання відповідних висновків та рекомендацій на основі проведеного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Загально відомо, що туризм – це єдина виробнича галузь, про яку майже всі згадують із задоволенням, адже саме слово «туризм» асоціюється у людини з приємним місцем, де вдалося побувати в минулому і яке хочеться відвідати в майбутньому. Для України розвиток туризму особливо актуальний, оскільки завдяки йому можна поліпшити соціально-економічну ситуацію в країні. Практикою доведено, що сфера туризму підтримує майже 50 суміжних галузей і створює додаткові робочі місця. Один турист дає роботу 10 особам, а створення одного робочого місця в туризмі у 20 разів дешевше, ніж у промисловості. Такі країни як Італія, Іспанія, Франція, Греція, Кіпр, Польща завдяки розвитку

туризму зуміли за досить короткий час подолати економічну кризу. Наприклад, Іспанія і Італія, приймаючи щорічно понад 50 млн. зарубіжних гостей, отримують відповідно 47,9 та 35,4 млрд. доларів прибутку, Австрія, населення якої становить 8,6 млн. жителів, щорічно приймає 18,2 млн. мандрівників, а надходження до бюджету перевищують 15,5 млрд. доларів в рік.

Україна, незважаючи на складну соціально-економічну ситуацію, має всі передумови для розвитку туризму. Вона розташована у центрі Європи, на перехресті транспортних шляхів, має сприятливі природно-кліматичні умови, багатий рослинний і тваринний світ, цілющі мінеральні джерела (Карпати, Крим, Чорноморське і Азовське узбережжя, басейни Дніпра, Десни, Дунаю, Дністра, Західного Бугу), багату історико-культурну спадщину, людські та матеріальні ресурси. В Україні налічується понад 125 тис. пам'яток археології та архітектури, сотні музеїв. У географічному центрі Європи перехрещуються майже всі європейські культури. З давніх часів українська культура є прямою спадкоємницею культури Київської Русі, а її своєрідність полягає в тому, що Україна є не лише торговим, але й духовним перехрестям Заходу і Сходу. Перехрестя шляхів веде до Туреччини, Близького Сходу, Індії, Скандинавії та країн Західної Європи.

Туризм має свою специфіку, оскільки тут здійснюється торгівля як послугами, так і товарами. За оцінками фахівців, частка послуг у туризмі становить 75%, товарів – 25%. Турист користується комплексом послуг, які надають йому в певному місці – регіоні і коли турист вибирає мету своєї подорожі, він завжди порівнює між собою різні місця і ті послуги, які там є, він вибирає із них саме ті, що йому більше всього підходять. Територія, де пропонується комплекс послуг, не обов'язково повинна мати чіткі адміністративні границі. Це може бути і частина регіону, і туристичний центр, і готель, де є всі необхідні для організації відпочинку і розміщення туристів споруди. Такою територією може бути частина області чи держави, або навіть група країн, які турист вибирає за мету своєї мандрівки.

Всесвітня туристична організація визначає туристичний регіон як територію, яка володіє великою мережею спеціальних споруд і послуг, що необхідні для організації відпочинку, навчального процесу чи оздоровлення, які продаються туристу, або групі туристів, виробником послуг. Отже, **туристичний регіон – це і мета подорожі, і туристичний продукт, і конкурентоздатний суб’єкт, який повинен управлятися як стратегічна комерційна одиниця.**

На наш погляд, туристичний регіон можна навіть розглядати з урахуванням вимог тих, які вирушають у подорож. У такому випадку виділяють чотири параметри, виходячи з яких турист, який прибув одного разу на місце відпочинку, хоче задовольнити свої туристичні інтереси ще раз. В залежності від досвіду, мотивації поїздки і відстані від місця проживання відпочиваюча людина виділяє наступні параметри: 1) житло, 2) місце, 3) ландшафт і 4) екскурсії. А якість регіону, як виробника турпослуг, повинна оцінюватись через те, наскільки швидко регіон може пристосувати свої послуги до потреб і вимог замовників. На випадок, якщо якомусь регіону пощастить установити на ринку оптимальні ціни на свої турпродукти і послуги, цей регіон зможе накопичити достатньо засобів, щоб добре оплатити роботу всіх учасників виробничого процесу, а також відмежуватися від зовнішніх ефектів виробництва і споживання турпослуг всіх осіб, що заняті в даному процесі. Таким чином, здатність отримати від ринку достатню кількість накопичення цінностей можна визначити як конкурентоздатність регіону. У зв’язку з цим ми вважаємо, що **стратегічна мета туристичного регіону як конкурентної одиниці – це забезпечення інвестиційної привабливості та конкурентоздатності на довгий період.** Справа в тому, що взаємодія готелів, підприємств транспорту, торгівлі, їх ринків, населення і стан довкілля активно впливає на конкурентоздатність регіону. Безпосередньо ринки висувають високі вимоги до продукції і, таким чином, стимулюють роботу галузей, і навпаки, – конкурентоздатні галузі зацікавлені у зберіганні і збільшенні кількості вимогливих клієнтів на місцях.

Галузі, які отримують від туризму добрий прибуток, одночасно формують у місцевого населення позитивне враження про нього. Це, в свою чергу, створює гарантію їх хлібосольності до туристів і відпочиваючих, що значно полегшує реалізацію інвестицій в інноваційні туристичні проекти. Така обстановка загалом сприяє конкурентоздатності туристичного регіону. Отже, туристичний регіон як конкурентна одиниця включає: а) територіальну суспільно-економічну систему, б) туристичну політику, в) політику охорони навколишнього середовища, г) інтереси економіки, держави і населення, д) раціональне збереження і ефективне використання ресурсів та е) охорону екологічної системи. В умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій різні регіони і локальні території вдаються до активних дій, спрямованих на формування позитивного ставлення до них, що розглядається як механізм залучення нових ресурсів і розширення сфери свого впливу. Серед найважливіших конкурентних переваг регіонального розвитку туристичний образ регіону виступає певним територіальним ресурсом, здатним впливати на перспективу його розвитку і, особливо, на інвестиційну привабливість.

Нині проблеми створення *образу, іміджу* або *бренда* території визнаються найважливішими не тільки вченими-дослідниками, а й урядовцями. При всій подібності цих понять їх часто використовують як синоніми, але вони мають певні методологічні відмінності. Доволі поширене поняття «образ» включає в себе, на наш погляд, багато інших, таких як «імідж», «стереотип», «міф» тощо. Найбільш широко «образ території» можна визначити як сукупність її характеристик, що відображені у свідомості людей. У межах напрацювань цього напрямку, образ передбачає відбиття перед усім культурних, історичних, естетичних та інших «ідеальних» значень території. «Імідж регіону» утворюється у суспільній свідомості на основі його реального образу, неодноразово підкресленого відповідними інформаційно-комунікативними технологіями та ідеологічними побудовами. В той же час «бренд території»

представляє собою відомий і зафіксований у суспільній свідомості самоцінний імідж. Між тим, туристичний образ дозволяє багатьом країнам, незалежно від рівня їхнього соціально-економічного розвитку, «перекрити» свої негативні явища саме туристичною привабливістю. Ми маємо на думці використати туристичний образ не для приховування проблем регіону, а для того, щоб він став джерелом формування привабливості, зацікавленості суспільного життя в регіоні. Тому пропонуємо проаналізувати сутність та методологічні відмінності понять «образ» - «імідж» - «бренд» території з точки зору застосування їх у туристичній сфері як фактор з метою запровадження програм інвестиційної привабливості та конкурентоздатного регіонального розвитку.

Зауважимо, що нині серед вчених найбільш поширено тлумачення «імідж» через поняття «образ». Останній став предметом наукового інтересу цілої низки дисциплін і напрямів: психології, журналістики, лінгвістики, літературознавства, краєзнавства, філософії та ін. Особливо схожий за генезою феномен – образ території – уже довгий час виступає предметом уваги географів, культурологів, істориків і археологів. Для підтвердження, у географії територія виступає одним з гносеологічних пріоритетів, тобто створення її образу не є чимось принципово новим. Звертаючись ще до радянських часів, зокрема до спадщини відомого географа В.П. Семенова-Тян-Шанського, можна зазначити, що він неодноразово наголошував на необхідності застосування у країнознавчих описах яскравих образних характеристик. У середині 1990-х рр. проблема формування образу країни активно обговорювалася на сторінках наукових журналів, внаслідок чого сформувалася концепція «культурно-образного країнознавства» (М. Мироненко і Д. Замятін). Зокрема М. Мироненко відзначає, що образ – це не стільки термін, скільки символ, знак загальної дослідницької установки, вихідної інтуїції, протилежний за значеннями таким символам, як «схема», «формула», «система» і т.п. За його словами образ – це категорія конкретного мислення, особливу роль у якому відіграють емоційні моменти і

особисте ставлення дослідника до предмета. Він припускає наявність особливого, індивідуального і конструюється саме з цих сторін реальності [1, с. 56]. Окрему увагу привертають дослідження Д. Замятіна в галузі гуманітарної географії. Лейтмотивом його наукових розвідок є образи територій, які, на його переконання, є місцем, що не прив'язане до окремих географічних координат, а виступає «радіше як власний образ або їхня сукупність» [2, с. 32]. Отже, виявлення туристичного образу регіону або країни, дозволяє розділяти його туристичні умови і ресурси, виокремлювати серед інших територій, розкрити неповторний колорит регіонального і національного туристичного простору.

Для створення культурно-образної характеристики території Н.Ю. Замятіна пропонує керуватися наступними принципами:

1) *«квантова» організація тексту* (тобто інформація має групуватися у певні згустки, тематичні блоки. Важливо щоб вона була просякнута найхарактернішими рисами, які вступають у певну взаємодію і серед них повинна виокремитися провідна, центральна характеристика певної країни);

2) *обмежена кількість провідних тем* (це означає, що тем має бути не більше семи для однієї країни чи регіону, щоб не ускладнювати і не перевантажувати засвоєння інформації);

3) *символи тем* (кожен «квант» інформації повинен мати свій яскравий символ, доповнений і розширений додатковою інформацією у вигляді тематичного блоку, адже людина, зазвичай, екскурсію або подорож пов'язує в пам'яті із певним предметом, подією чи коротким яскравим спогадом);

4) *нарощування теми* (тема має повторюватися кілька разів, лаконічно і в різних варіантах. Візуальні ознаки повинні підкріплювати тему у формі «портрета» чи фотографії конкретного місця, а аналітичні коментарі повинні бути з причинно-наслідковими зв'язками);

5) *географічне представлення образу* (окрім звукових, смакових, візуальних та інших асоціацій корисно подати географічну низку – адже розподіл регіональних відмінностей

«культурного ландшафту» допомагає розглядати регіон не тільки як соціальне середовище, але і як інформаційний простір, управління яким відкриває можливості отримати реальні конкурентні переваги);

б) *перевірка контексту сприйняття* (враховуючи, що будь-який текст сприймається кожним по-різному, то образне відтворення дійсності і образний підхід продукує неабияку суб’єктивність у створенні країнознавчих текстів) [3, с. 4-6].

Ми цілком підтримуємо наведені принципи і думку Д.М. Замятіна в тому, що об’єктивність образу будь-якого регіону залежить від: а) врахування усіх динамічних властивостей об’єктивно-образної реальності, що і визначає інформаційну місткість образу, б) географічного простору в образі країни, який стає максимально структурованим і усвідомленим у межах конкретної історичної епохи; в) розподілу «ідеальних значень» і «сеансів», що стають у центрі будь-якої характеристики і є основою для створення туристичного образу території; г) туристичного образу, який може продукувати не тільки художньо-образне відтворення дійсності, а й певне перетворення регіону [2, с.114-116]. Тобто туристичний образ регіону мимоволі, підсвідомо спирається на реальні ресурси регіону чи країни, акцентує здебільшого позитивні характеристики і нівелює невигідні. Це тому, що сама специфіка туризму продукує певне «зачарування» територією, ідеалізує її, а «за кадром» залишає певні недоліки. Усе це наводить на думку, що у більшості випадків ми маємо справу саме зі спеціально сконструйованим туристичним образом, який більш доречно назвати «іміджем». Його можна розглядати як особливий вид реальності, своєрідний територіальний ресурс, що здатний відповідно впливати на розвиток територіальної соціально-економічної системи (ТСЕС) регіону, якісно змінюючи простір.

Актуальним є і те, що нині існує велика кількість напрацювань, присвячених іміджу особистості, товарів і послуг, партій, підприємств і корпорацій тощо. Імідж території також неодноразово привертав увагу дослідників, передусім у площині

формування іміджу держави. З цього приводу А.Ю. Парфіненко, проаналізувавши існуючі визначення іміджу регіону стверджує, що «імідж - це процес комунікативний, покликаний скорегувати уявлення і запити певних цільових груп» [4, с. 21-22]. Відомий український дослідник П. Беленький імідж регіону відносить до числа «дієвих механізмів забезпечення його конкурентних переваг.., є тим ресурсом, що дає змогу вирізняти на тлі інших регіонів, забезпечуючи приплив грошових ресурсів у вигляді інвестиційних, туристичних та міграційних потоків, впливаючи на продуктивність ведення господарства, тобто підвищує конкурентоздатність регіону» [5, с. 16]. Здатність іміджу виступати в сучасних умовах важливим конкурентним ресурсом відзначають й інші науковці (І.С. Важеніна, Л.М. Хижняк). Таким чином, створення позитивного іміджу регіону чи країни розглядається сьогодні як одне з найбільш пріоритетних завдань державної політики і національної безпеки.

Позитивний імідж сприяє тому, щоб ту чи іншу територію поважали не тільки споживачі туристичного продукту, але й іноземні бізнесмени та інвестори, прагнули її відвідати і навіть на ній працювати, комфортно і престижно мешкати в її межах, щоб туди з великим нетерпінням хотіли приїздити туристи. Як підтвердження сказаному, М. Бойко підкреслює, що в умовах глобалізації туристична привабливість значною мірою залежить від «використання важелів геодиференціації та позиціонування туристичного простору для відображення відмітних особливостей пропозиції національного туристичного продукту» [6, с. 305]. Отже, у нинішніх умовах господарювання туристична привабливість території залежить не тільки від її туристично-рекреаційних ресурсів, а й від конкретних комунікативних стратегій, що застосовуються з метою інформування туристів про особливості і переваги даної місцевості.

В умовах глобалізації туристичний імідж регіону відчутно набуває статусу одного з основних ресурсів, що визначає його економічну, політичну і соціокультурну перспективу. Він служить однією з визначальних складових національного

бренду країни. Не випадково дослідники відзначають, що необхідно відрізнити процес формування іміджу територіального утворення, як позитивного комунікативного поля, і процес «репутаційного бренд-менеджменту», який потрібно розуміти як «постійний процес, націлений на реалізацію таких основних напрямків: формування, підтримка і захист репутації» [7, с. 52]. Таким чином, територіальний брендинг – це процес формування репутації території і управління нею.

Доцільно зауважити, що значні дослідження методологічних, методичних та технологічних алгоритмів створення, просування і управління брендами територій представлено передусім у працях зарубіжних науковців і практиків: Д. Аакера, К. Асплунда, В. Кісмерешкіна, Ф. Котлера, В. Ляпорова, А. Панкрухіна, І. Рожкова, С. Анхольта, Дж. Сіммонса, Д. Хайдера та ін. Зазначеними проблемами займалися також і вітчизняні вчені: Д. Богуш, М. Бойко, С. Будько, О. Зозульок, С. Ілляшенко, Р. Колядюк, А. Парфіненко, В. Файфура, О. Шевченко та ін. Однак визначними фахівцями у сфері територіального брендингу вважаються британські експерти Саймон Анхольт і Уоллі Уоллінс. Так, ще у 1990-х роках С. Анхольт придумав і перший використав «national branding» і «place brand», заснував дослідження «National Brands Index». На його думку у глобальному світі кожне місто, регіон, країна повинні «конкурувати (боротися) за туристів, інвестиції, довіру, репутацію і пошану збоку світових ЗМІ. Імідж країни – це її конкурентна перевага. Брендінг країни – це стратегічний підхід до розвитку цієї переваги і бачення того, куди країна може рухатися. Без такого бачення країна не зможе конкурувати» [8, с. 50]. Він визначає брендінг країни як систематичний процес узгодження дій, поведінки, інвестицій, інновацій і комунікацій країни для реалізації стратегії конкурентної ідентичності. Сприйняття держав у системі координат брендів логічно приводить до появи рейтингів брендів держав і міст світу, а також до утворення відповідних державних структур, що

займаються створенням позитивного іміджу держави. Так, з недавнього часу С. Анхольт і американська дослідницька компанія «Global Market Insite» запропонували щорічні оцінки вартості брендів, або репутації країн світу. Репутацію визначають за такими факторами: 1) туристична привабливість, 2) людський капітал, 3) якість експортованих товарів, 4) справедливість уряду, 5) привабливість культури і спорту, 6) інвестиційна привабливість і 7) привабливість країни як місця проживання. Запропоновані фактори можуть служити індикаторами для визначення бренду будь-якої країни чи регіону.

Розглядаючи концептуальні основи репутації території, російська дослідниця І.С. Важеніна відзначає, що бренд формується на основі яскраво підкресленого позитивного іміджу території і є найвищим проявом емоційних споживацьких запитів. Вона стверджує, що «бренд – це сукупність унікальних якостей, самоцінних людських цінностей, що відображають своєрідність, неповторні оригінальні споживацькі характеристики даної території і спільноти, які є широковідомими, отримали суспільне визнання і мають стабільний попит з боку споживачів даної території» [9, с. 20]. На її думку «бренд території» – змістовне, складне і системне поняття, що може бути схарактеризоване як: а) унікальний емоційно-позитивний образ, б) обіцянка споживачам території бажаних споживацьких якостей, в) гарантія якісного задоволення запитів споживача території, г) підвищений суб’єктивний рівень цінності території для споживача та його задоволення, д) найважливіший фактор конкурентних переваг і доходів регіону [9, с. 35]. Тобто, будь-яка територія (регіон, область чи місто) пропонує компаніям і громадянам певний продукт, а саме – себе, як центр туризму, як місце для бізнесу і вкладання інвестицій, як постачальника якісних товарів тощо.

Висновки. Таким чином, розмежування понять «образ», «імідж» і «бренд» території становить не тільки теоретичний інтерес, але має і прикладне значення. Туристичний образ доцільно використовувати як джерело формування

привабливості і зацікавленості суспільного життя в регіоні. Внаслідок цього він стає предметом наукового інтересу цілої низки дисциплін і напрямків дослідження. Водночас він акцентує здебільшого позитивні характеристики і нівелює невідгідні, а також здатний позитивно впливати на розвиток ТСЕС регіону, змінюючи простір.

Туристична привабливість території у нинішніх умовах господарювання залежить не тільки від її туристично-рекреаційних ресурсів, а й від конкретних комунікативних стратегій, що застосовуються з метою інформування туристів про переваги даної місцевості. Для створення культурно-образної характеристики регіону доцільно керуватися наступними принципами: «квантовою» організацією тексту; обмеженою кількістю провідних тем; символами і нарощуванням тем; географічним представленням образу та перевіркою контексту сприйняття.

Однак перетворення ексклюзивного образу регіону на його позитивний туристичний імідж і бренд території потребує в даний час ще активного вивчення і прикладної реалізації. Адже, звертаючись до універсальної природи людини, апелюючи до її цінностей і інтересів, образи територій здатні ставати соціально значущими для багатьох, а в перспективі пропагувати свою філософію і відповідно комплексно впливати на суспільство в цілому. В першу чергу на рівень його свідомості, естетичного і екологічного виховання.

1. Мироненко Н.С. Страноведение: теория и методы/ Н.С. Мироненко. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 272 с.
2. Замятин Д.Н. Образ страны: структура и динамика /Д.Н. Замятин // Общественные науки и современность. – 2000.– №1. С.107–115.
3. Замятина Н.Ю. Принципы создания образа мест / Н.Ю. Замятина // География и экология в школе XXI века. – 2004. № 2. – С. 3–11.
4. Туристичний імідж регіону: монографія / за ред. А.Ю. Парфіненко. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – 312 с.
5. Беленький П. Дослідження проблеми конкурентоспроможності / П.Беленький // Вісник НАН України. 2007. № 5. – С. 8 – 18.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

6. Бойко М.Г. Організаційно-економічний механізм формування національного бренду/ М.Г. Бойко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – Вип. 21.– С. 304–309.

7. Блинов А. Имидж территориальных образований как один из инструментов привлечения инвестиций / А. Блинов // Волга-Бизнес. – 2002. – № 11.– С. 52–53.

8. Анхольт С. Создание бренда страны / С. Анхольт // Бренд-Менеджмент. – 2007. – № 1. – С. 50–52.

9. Важенина И.С. Концептуальные основы формирования имиджа и репутации территории в конкурентной среде: автореф. дис. на соискание учён. степени д. э. н. / И.С. Важенина. – Екатеринбург, 2008. – 48 с.

УДК 595.771(477.87)

Ерфан В.Й.

к.е.н., доцент кафедри міжнародного бізнесу,
менеджменту та логістики,

ДВНЗ "Ужгородський національний університет"

Газуда С.М.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту, туристичного і готельно-ресторанного бізнесу,

Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто окремі аспекти з охорони та збереження природно-заповідних територій та екомереж регіону. Здійснено порівняльний аналіз показників з обсягу капітальних екоінвестицій та поточних витрат, спрямованих на охорону навколишнього природного середовища Закарпаття за період 2016–2000 рр. Обґрунтовано необхідність окреслення і реалізації спеціальних природоохоронних заходів, що сприятиме підвищенню рівня екологічної безпеки, покращенню екологічної ситуації в регіоні та формуванню екологічної свідомості населення краю.

Ключові слова: природно-заповідні території, природоохоронні заходи.

Erfan V., Gazuda S.

NATURAL AND RESIDUAL ASPECTS OF REGIONAL DEVELOPMENT

The article deals with certain aspects of the protection and conservation of nature-protected areas and ecological networks of the region. The comparative analysis of indicators on the volume of capital Eco investment and current expenditures aimed at environmental protection of Zakarpattia for the period of 2016-2000 has been made.

The necessity of defining and realization of special environmental measures, which will promote increase of ecological safety, improvement of ecological situation in the region and formation of ecological consciousness of the population of the region has been grounded.

Key words: nature reserves, nature protection measures.

Ерфан В.И., Газуда С.Н.

ПРИРОДНО-ЗАПОВЕДНЫЕ АСПЕКТЫ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрены отдельные аспекты по охране и сохранению природно-заповедных территорий и экосетей региона. Осуществлен сравнительный анализ показателей по объему капитальных экоинвестиций и текущих расходов, направленных на охрану окружающей природной среды Закарпаття за период 2016-2000 гг. Обоснована необходимость определения и реализации специальных природоохранных мероприятий, что будет способствовать повышению уровня экологической безопасности, улучшению экологической ситуации в регионе и формированию экологического сознания населения края.

Ключевые слова: природно-заповедные территории, природоохранные мероприятия.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Унікальність природних екосистем Закарпаття, передусім гірських територіальних, вирізняє його з поміж інших областей України. Привабливість природних екологічних систем регіону з їх біологічним і ландшафтним різноманіттям має особливе значення для розвитку туристичної сфери і рекреації. Вони формують єдину територіальну систему, що поєднує ділянки природних ландшафтів, природно-заповідних територій, територій рекреаційного призначення тощо. Формування й

охорона екомереж регіону дає можливість відновлення навколишнього природного середовища, збереження біологічного й ландшафтного різноманіття, підвищення рівня природно-ресурсного потенціалу територіальної системи в цілому. Такі території підлягають особливій охороні на законодавчому рівні.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Комплексному теоретико-практичному дослідженню проблем забезпечення сталого розвитку природно-заповідного фонду як на національному, так і регіональному рівнях присвятили свої праці вчені-економісти та екологи Ф. Гамор, М. Голубець, Л. Гринів, С. Стойка А. Толстоухов, Ю. Туниця, О. Фурдичко, М. Хилько, О. Царенко та ін. Разом з тим, незважаючи на значний науковий доробок з цих питань, дослідженнями не охоплено всього спектра окреслення спеціальних природоохоронних заходів з підвищення рівня екологічної безпеки та розширення природно-заповідних територій регіону.

Цілі дослідження. Основна мета дослідження полягає в розгляді природно-заповідних територій, механізмів їх відтворення, аналізі капітальних інвестицій на охорону навколишнього середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. До структурних елементів екомережі, як зазначено у Законі України „Про екомережу” [1] відносяться ключові, сполучні, буферні та відновлювані території, де ключові території забезпечують збереження найбільш цінних і типових для окремого регіону компонентів ландшафтного та біорізноманіття. Сполучні території (екокоридори) поєднують між собою ключові території, забезпечують міграцію тварин та обмін генетичного матеріалу. Буферні території забезпечують захист ключових та сполучних територій від зовнішніх впливів. Відновлювані території забезпечують формування просторової цілісності екомережі, для яких мають бути виконані

першочергові заходи щодо відтворення первинного природного стану.

Пріоритетним напрямом у сфері охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області є створення і розширення заповідних територій. За даними Державного управління охорони навколишнього природного середовища [2] в регіоні знаходиться 450 об'єктів природно-заповідного фонду на площі 177 тис. га, серед яких Карпатський біосферний заповідник, Ужанський національний природний парк, Національні природні парки „Синевир” та „Зачарований край”, регіональний ландшафтний парк „Притисянський”, 19 заказників загальнодержавного значення тощо. До списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО відноситься українсько-словацький об'єкт „Букові праліси Карпат”, площі якого розташовані на території Карпатського біосферного заповідника та Ужанського національного природного парку. Останній є складовою частиною трьохстороннього польсько-словацько-українського міжнародного біосферного заповідника „Східні Карпати”. Доцільно відмітити, що в Україні є понад 7 тисяч об'єктів природно-заповідного фонду, що займають 5,4 % всієї суші країни. Серед регіонів-лідерів, що мають високий „процент заповідності” й Закарпатська область – 13,4 % .

Однак нині в умовах посилення антропогенного впливу на використання природних ресурсів, зокрема застосування методів екстенсивного природокористування відбувається процес деградації природних екосистем, це спричиняє негативні наслідки щодо можливості забезпечення відповідної якості життя в їх межах.

Дослідження підтверджує, що за останні роки в регіоні поступово знижуються суми інвестиційних коштів на охорону навколишнього середовища. Так, у 2016 р. на різні напрями природоохоронної діяльності фактично було витрачено 5,9 млн. грн. капітальних інвестицій (таблиця 1).

Таблиця 1

Капітальні екоінвестиції, поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища Закарпатської області*

Показники	2000	2005	2010	2015	2016
<i>Фактично витрачено екоінвестицій, млн. грн.</i>					
Всього	3,2	17,2	9,9	7,8	5,9
<i>у тому числі:</i>					
власні кошти	0,4	1,9	5,0	2,2	1,3
кошти державного бюджету	0,2	13,3	-	-	-
кошти місцевих бюджетів	2,6	2,0	4,9	1,7	13
інші джерела фінансування	-	-	0,0	3,9	3,3
<i>Екоінвестиції за окремими напрямками, (у фактичних цінах, млн. грн.)</i>					
Всього	0,4	1,1	55,9	96,6	135,0
<i>у т. ч. за напрямками:</i>					
охорона атмосферного повітря і проблем зміни клімату	0,2	0,5	0,9	0,5	0,6
очищення зворотних вод	0,1	0,5	34,2	40,6	47,9
поводження з відходами	0,1	0,1	4,4	19,7	38,7
захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	0,0	0,0	2,2	0,8	0,0
зниження шумового і вібраційного впливу	0,0	0,0	-	-	-
збереження біорізноманіття і середовища існування	0,0	0,0	5,2	16,3	0,0
інші напрями природоохоронної діяльності	0,0	0,0	9,0	18,7	47,8

*Сформовано за джерелом: [3, с. 210]

Дані статистики свідчать, що фактичні витрати щодо екоінвестицій (таблиця 1) у 2016 р. порівняно з 2000 р. зросли у 1,8 рази. Однак порівняння з 2005 р. засвідчує значне зниження інвестиційних ресурсів у досліджувану сферу, відповідно майже у 3 рази. Навіть порівняння 2016 р. з попереднім роком засвідчує певне зниження екоінвестицій (0,8 рази).

Порівняльний аналіз засвідчує, що у структурі капітальних екоінвестицій у 2016 р. переважали кошти з інших джерел фінансування (3,3 млн. грн., або 55,9 %), а кошти з місцевих

бюджетів та власні кошти становили по 1,3 млн. грн., або по 22,0 %. За останні роки взагалі відсутні кошти державного бюджету, які б спрямовувалися на охорону навколишнього середовища. За період 2016–2000 рр. найбільші інвестиційні ресурси, які фактично витрачалися на охорону навколишнього природного середовища були реалізовані у 2005 р. (17,2 млн. грн.), у 2010 р. – 9,9 млн. грн. і у 2015 р. – 7,8 млн. грн.

Найбільші обсяги капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища у 2016 р. було спрямовано на очищення зворотних вод (47,9 млн. грн., або 35,5 %) та інші напрями природоохоронної діяльності (47,8 млн. грн., або 35,4 %), а також поводження з відходами (38,7 млн. грн., або 28,7 %), взагалі не виділялося інвестиційних ресурсів і поточних витрат у напрями зниження шумового і вібраційного впливу та збереження біорізноманіття і середовища існування. В цілому капітальні екоінвестиції та поточні витрати за період 2016–2000 рр. зросли на 134,6 млн. грн., або у 337,5 рази [3, с. 210].

Вирішення проблемних питань стосовно формування підходів у напрямі забезпечення розширеного відтворення та охорони природних ресурсів територіальних економічних систем повинно базуватися на реалізації заходів з раціонального природокористування. Відмічене природокористування, передбачає комплекс науково-технічних, соціально-економічних, освітніх, культурно-виховних і політико-правових заходів, які пов'язані з успішним задоволенням людських потреб, бережливим ставленням до природних багатств, що у свою чергу, потребує підвищення рівня екологічного мислення працівників усіх сфер діяльності [4, с. 84]. Особливо потрібно закцентувати увагу на формуванні екологічного мислення у процесі господарської діяльності людини і природокористування, зокрема.

Поряд з підвищенням рівня суспільної екологічної свідомості населення Закарпаття, доцільним є окреслення і

реалізація спеціальних природоохоронних заходів, що в подальшому сприятимуть підвищенню рівня екологічної безпеки та покращенню екологічної ситуації в регіоні, зокрема:

- розроблення дієвої і результативної регіональної екологічної політики;
- охорона і збереження довкілля, передусім з метою забезпечення комфортного середовища проживання і зміцнення здоров'я населення краю;
- розширене відтворення природно-заповідних територій, екологічних мереж, збереження біологічного і ландшафтного розмаїття;
- формування екологічно збалансованого розвитку територій та об'єктів ПЗФ;
- окреслення науково-обґрунтованих підходів у сфері екологічного управління;
- інформаційне забезпечення громадськості про екологічну ситуацію в регіоні.

Висновки. Таким чином, в межах регіональної територіальної системи доцільним є формування інноваційної моделі екологічного розвитку, що включатиме можливість розширеного відтворення природно-заповідних територій і об'єктів та екологічних мереж за рахунок експлуатаційних лісів, полонинних екосистем, деградованих земель сільськогосподарського призначення, відпрацьованих кар'єрів тощо. Реалізація виваженого екологічного підходу до розв'язання проблем охорони навколишнього природного середовища сприятиме підвищенню рівня актуалізації і активізації сфери туристичного й рекреаційного господарства.

1. Про екологічну мережу: Закон України від 24.06.2004 № 1864-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>

2. Інформаційні дані Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Закарпатській області. URL: <https://zakarpatty.net.ua/News/71785-Na-Zakarpatti-znakhodytsia-450-obiektiv-prirodno-zapovidnoho-fondu-na-ploshchi-177-tys.-ha>

3. Статистичний щорічник Закарпаття за 2016 р./ Головне управління статистики у Закарпатській області; за ред. Г.Д. Гриник. Ужгород, 2017. 479 с.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

4. Економічна енциклопедія: [у 3 т.]. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. / голова редакційної ради: Гаврилишин Б.Д. (голова) [та ін.]. Т. 3 / [відп. редактор Мочерний С.В. та ін.]. – 2002. – 952 с.

УДК 332.12(477)

Забедюк М.С., к.е.н.

Луцький національний технічний університет

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ У СТИМУЛЮВАННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

У статті розглянуто фактори, які безпосередньо визначають обсяги фінансового потенціалу, утвореного на рівні регіонів. Досліджено умови оптимального формування та використання фінансового потенціалу регіону. Запропоновано шляхи стимулювання фінансової стабілізації розвитку регіонів.

Ключові слова: потенціал, регіон, фінансові ресурси, фінансовий потенціал регіону, регіональний розвиток.

Zabedyuk M.

THE ROLE OF FINANCIAL POTENTIAL IN IMPROVING OF FINANCIAL STABILIZATION OF REGIONAL DEVELOPMENT

In the article factors and conditions of optimal formation and use of financial potential of the region are considered.

The financial potential of the region is considered as the financial basis of its sustainable development, characterized by the unity and interaction of the financial resources of the territory and their untapped sources that can be identified and implemented under certain conditions.

The achievement of financial stabilization of regional development is impossible without an effective mechanism of providing by own financial resources. Therefore, the main task is rational use and search for additional ways to fill local budgets that embody the economic independence of local authorities.

Directions of increase of financial autonomy of local authorities should be the following measures: increase of own revenues and expenditures of local budgets; increase of fiscal value of local taxes and fees; improvement of the mechanism for providing intergovernmental transfers to strengthen its stimulating and controlling roles; extension of powers of local authorities in the sphere of own financial policy;

analysis of positive experience in solving social and economic problems at the local level under conditions of limited financial resources and its implementation into practical activities at all levels of public administration.

One of the important components of financial potential is the financial potential of the population. Therefore, an important task in the context of increasing the financial potential of the territories is the search for ways to stimulate the financial resources of the population to "work for the territorial community."

Effective measures of transformation of the financial potential of the population into the financial potential of the region are such as issue of municipal shares (bonds of local loans), in particular, for financing of specific regional development projects; accumulation of free financial resources of the population into the banking system; involvement of financial resources of the population in entrepreneurial activity, own business, self-employment, etc.

Key words: potential, region, financial resources, financial potential of the region, regional development.

Забедюк М.С.

РОЛЬ ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА В СТИМУЛИРОВАНИИ ФИНАНСОВОЙ СТАБИЛИЗАЦИИ РАЗВИТИЯ РЕГИОНОВ

В статье рассмотрены факторы, которые непосредственно определяют объемы финансового потенциала, образованного на уровне регионов. Исследованы условия оптимального формирования и использования финансового потенциала региона. Предложены пути стимулирования финансовой стабилизации развития регионов.

Ключевые слова: потенциал, регион, финансовые ресурсы, финансовый потенциал региона, региональное развитие.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Процеси реформування вітчизняної економіки та децентралізації влади обумовлюють підвищення ролі регіонів у всіх аспектах соціально-економічного розвитку. При цьому, основними напрямками економічної політики місцевих органів влади є пошук шляхів забезпечення фінансової стабілізації розвитку регіонів.

Відтак, актуалізується завдання забезпечення формування та нарощення власних фінансових ресурсів, що полягає у зміцненні фінансового потенціалу, необхідного для

максимального задоволення потреб територій та залучення інвестицій у їх розвиток.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню проблем формування фінансового потенціалу регіону присвячені праці таких вчених як В. Боронос, Г. Возняк, О. Єрмакова, О. Кириленко, І. Луніної, П.Мельника, Р. Прокопенко, О. Романенка, О. Сукач, В. Федосова та ін. Разом з тим, необхідним є подальше дослідження фінансового потенціалу регіонів та його значення в процесі забезпечення фінансової стабілізації територіального розвитку.

Цілі статті. Метою статті є вивчення ролі фінансового потенціалу регіонів в стимулюванні фінансової стабілізації їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Фінансовий потенціал регіону розглядається як фінансова основа його сталого розвитку, характеризується єдністю та взаємодією фінансових ресурсів території та їх незадіяних джерел, що можуть бути виявлені та реалізовані за наявності певних умов.

Серед головних чинників, які безпосередньо визначають обсяги фінансового потенціалу, утвореного на рівні регіонів, є:

- галузева структура регіональних комплексів та їхня дохідність, що визначає обсяги податкової бази;

- відмінності між регіонами у рівнях соціально-економічного розвитку;

- ефективність використання місцевих ресурсів багатопільового призначення;

- рівень розвитку соціальної та виробничої інфраструктури сільської місцевості;

- рівень забруднення навколишнього природного середовища, що призводить до диференціації обсягів витрат у сфері надання державних і громадських послуг та цін на ці послуги [1, с. 172].

Проблеми соціально-економічного розвитку регіонів пов'язані з недостатністю і неефективним використанням

фінансових ресурсів, залежністю від коштів державного бюджету, відсутністю стимулів до виявлення резервів фінансового потенціалу. Погоджуємось з дослідженнями Вахович І.М. про необхідність «формування та реалізації дієвого механізму забезпечення фінансової спроможності окремих адміністративно-територіальних одиниць країни» [2, с. 3] задля забезпечення їхнього збалансованого розвитку.

Слід відмітити, що в сучасних умовах основними проблемами управління регіональним розвитком є:

- недостатність власних фінансових ресурсів;
- розподіл трансфертів при складанні проекту місцевого бюджету не за фактичною потребою, а за наявною бюджетною забезпеченістю території;
- забезпечення збалансованості місцевого бюджету не податковими методами, а шляхом регулювання через нарощення трансфертів [3].

Досягнення фінансової стабілізації регіонального розвитку неможливо без дієвого механізму забезпечення його фінансовими ресурсами. Тому, головним завданням є раціональне використання та пошук додаткових шляхів наповнення місцевих бюджетів, які уособлюють економічну самостійність місцевих органів влади. Таким чином, оптимальному використанню та нарощенню фінансового потенціалу регіону сприяють такі умови:

- закріплення за місцевими бюджетами частки загальнодержавних надходжень;
- чітке визначення переліку та розміру ставок місцевих податків та зборів;
- оптимізація розмірів та джерел надходжень місцевих податків та зборів;
- розширення повноважень органів місцевого самоврядування у затвердженні та виконанні бюджету;
- раціональне розпорядження об'єктами державної (комунальної) власності (здача в оренду, продаж нерентабельних об'єктів);
- розширення фінансової самостійності підприємств регіону;

- розширення співпраці з місцевими фінансово-кредитними установами;

- розроблення і впровадження нових фінансових технологій (фінансова система територіальної громади, фінансові групи територіальної громади тощо).

Напрямами збільшення фінансової самостійності місцевих органів влади мають бути наступні заходи:

- зростання власних доходів і видатків місцевих бюджетів;
- посилення фіскального значення місцевих податків і зборів;
- вдосконалення механізму надання міжбюджетних трансфертів у напрямку посилення його стимулюючої та контролюючої складових;

- розширення повноважень місцевих органів влади у сфері проведення власної фінансової політики;

- аналіз позитивного досвіду розв'язання соціальних і економічних завдань на місцевому рівні в умовах обмежених фінансових ресурсів та його впровадження в практичну діяльність всіх рівнів державного управління.

Одним із важливих складових фінансового потенціалу є фінансовий потенціал населення. Відтак, важливим завданням в контексті нарощення фінансового потенціалу територій є пошук шляхів стимулювання фінансових ресурсів населення «працювати на територіальну громаду».

Ефективними заходами трансформації фінансового потенціалу населення у фінансовий потенціал регіону є:

1. Випуск муніципальних акцій (облігацій місцевих позик), зокрема на фінансування конкретних проектів регіонального розвитку.

При цьому, позитивними ефектами є:

- спрямування залучених під випуск облігацій фінансових ресурсів на проекти, програми, що забезпечують активізацію ендogenous потенціалу регіону (громада має можливість працювати на себе);

- нарощення власне фінансового потенціалу регіону.

Для того, щоб місцеві позики стали значним джерелом мобілізації фінансів в Україні, необхідно вирішити певні завдання:

- визначення обсягу безпечного муніципального боргу;
- посилення захисту прав кредиторів.

2. Акумулявання вільних фінансових ресурсів населення у банківську систему. При цьому, основними заходами щодо залучення вільних коштів громадян у банківську систему є: гарантування повернення вкладів, вигідні умови вкладів.

3. Залучення фінансових ресурсів населення у підприємницьку діяльність, власну справу, самозайнятість населення, тощо. Основним завданням для стимулювання реалізації підприємницьких ініціатив, організації самозайнятості населення є створення у регіоні сприятливого середовища (нормативно-правового забезпечення, відповідної інфраструктури). Інструментами стимулювання при цьому, на нашу думку, є податкові пільги, канікули (в залежності від рівня підприємницького потенціалу).

Висновки. Отже, на основі проведеного дослідження фінансовий потенціал регіонів розглядається як відправна точка їх економічного зростання. В свою чергу, ефективне формування та нарощення фінансового потенціалу забезпечує пропорційний та збалансований розвиток регіонів та їх фінансову стабілізацію.

1. Герасимчук З.В. Фінансова політика сталого розвитку регіону: [монографія] / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович, І.М. Камінська. – Луцьк: Надстир'я, 2006. – 220 с.

2. Вахович І.М., Камінська І.М. Фінансова спроможність регіону: діагностика та механізми забезпечення: Навч. посібн. / І.М. Вахович, І.М. Камінська. – Луцьк: Надстир'я, 2009. – 400 с.

3. Сукач О.М. Вплив фінансового потенціалу на інвестиційне забезпечення регіонального розвитку / О.М. Сукач // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 1. – С. 44–48.

УДК 316.33

Завадська О.М.

к.е.н., старший викладач

Луцький національний технічний університет

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ОСНОВА РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

В статті розглянуто проблеми сутності та ролі соціального діалогу як важливого інструменту реформування соціальної сфери. Міжнародний досвід свідчить, що зміни в соціально-трудовах відносинах у XX ст. в усіх країнах із соціальною ринковою економікою супроводжувались налагодженням соціального діалогу, тому для України це питання є доволі актуальним.

Ключові слова: соціальний діалог, соціальна сфера, соціальна політика, соціальний захист, трудові колективи, реформування соціальної сфери.

Zavadzka O.

SOCIAL DIALOGUE AS BASIS OF REFORMATION OF SOCIAL SPHERE IN UKRAINE

The article discusses the problems of the essence and role of social dialogue as an important tool for reforming the social sphere. International experience shows that changes in social and labor relations in the XX century in all countries with a social market economy were accompanied by the establishment of social dialogue, so this question is very relevant for Ukraine.

According to foreign and domestic scientists, the socio-labor sphere and socio-labor relations are experiencing a certain crisis due to globalization processes, the formation of a post-industrial (informational) society. This requires a qualitative reform of the Institute for Social Dialogue, both in the context of expanding the sphere, further institutionalizing social dialogue, broad involvement of civil society institutions, and ensuring the development of social capital as a necessary basis for the growth of its effectiveness. Particularly relevant is the problem of reforming social and labor relations in general and the institute of social dialogue in particular for Ukraine. Only a broad dialogue between government, business, trade unions and the public sector, the growth of trust between government and civil society, both vertically and horizontally, can ensure the implementation of effective reforms, the transition of the domestic economy to European standards and the achievement of sustainable development of Ukrainian society. in general

Key words: social dialogue, social sphere, social politics, social defence, labour collectives, reformations of social sphere.

Завадская Е.Н.

СОЦИАЛЬНЫЙ ДИАЛОГ КАК ОСНОВА РЕФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены проблемы сущности и роли социального диалога как важного инструмента реформирования социальной сферы. Международный опыт свидетельствует, что изменения в социально-трудовых отношениях в XX в. во всех странах с социальной рыночной экономикой сопровождались налаживанием социального диалога, поэтому для Украины этот вопрос есть довольно актуальным.

Ключевые слова: социальный диалог, социальная сфера, социальная политика, социальная защита, трудовые коллективы, реформирования социальной сферы.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Розглядаючи сутність соціального діалогу, слід зазначити, що у сучасних умовах кожен громадянин, навіть не усвідомлюючи цього, є його стороною. Саме завдяки соціальному діалогу досягається узгодження політичних та соціально-економічних інтересів різних соціальних груп з метою досягнення соціального миру і стабільності у суспільстві. Оптимальний соціальний діалог зміцнює стосунки між його сторонами, завдяки такому діалогу держава може досягати значного прогресу в соціально-економічному розвитку. Здійснення соціально-економічних реформ у сучасному суспільстві також пов'язане з загостренням соціальних проблем, що потребує узгодження інтересів різних соціальних груп цивілізованим, безконфліктним шляхом особливо в часи суспільних трансформацій. Важливим елементом є розуміння глибинної природи соціальної кризи, причин, що її породжують, суперечностей об'єктивного і суб'єктивного роду, що утворюють внутрішню сутність кризи і одночасно виступають гарантом можливості подолання кризової ситуації, джерелом соціальної надії. Проявляючись з різним ступенем гостроти, вона нерідко набуває характеру соціального конфлікту, тобто

«діючої» суперечності, що реалізує себе у зіткненні носіїв цих самих суперечних інтересів, мотивів, бажань та сподівань.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Окремі аспекти проблематики становлення та розвитку соціального діалогу в Україні досліджувались в працях таких науковців як: Т. Бабич, Н. Балашов, Н. Громадська, М. Головка, М. Дубровський, В. Жуков, М. Коляда, Н. Крещенко, Ю. Маршавін, Д. Неліпа, Н. Нечитайло, Г. Осовий, В. Пилипенко, Ю. Привалов, Г. Чанишева, В. Цвих та ін. Водночас науковцями та експертами недостатньо акцентується увага на змінах цього інституту в умовах глобальних трансформацій, що в кінцевому рахунку впливає на процес його інституалізації та ефективності функціонування на національних рівнях.

Цілі статті. У статті досліджено сутність процесів соціального діалогу та соціального конфлікту як актуальних чинників реформування соціальної сфери в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Соціальний діалог як процес представляє собою взаємовідносини між трудовими колективами та роботодавцями, включаючи інші суб'єкти, такі як державні органи, міжнародні організації тощо. Але основними суб'єктами, що ініціюють процес соціального діалогу є трудові колективи.

Трудові колективи залишаються більш-менш стійкими утвореннями, які характеризуються єдністю волі, мети і інтересів. У складі трудового колективу працівники реалізують колективні трудові права. Державно-правове оформлення волі трудового колективу у вигляді рішення загальних зборів (конференції) необхідне при встановленні і зміні колективних умов праці, укладенні колективного договору, затвердженні правил внутрішнього трудового розпорядку, вирішенні колективних трудових спорів та в інших випадках здійснення трудовим колективом повноважень, передбачених законодавством.

Кожна із сторін колективних трудових правовідносин має своїх представників, які є суб'єктами цих відносин. Слід не відокремлювати відносини представництва від колективних трудових відносин, вважаючи, що ті з колективних трудових правовідносин, суб'єктами яких виступають профспілки (їх об'єднання), інші представники працівників, організації роботодавців (їх об'єднання), вже є представницькими за своїм характером. Представництво у колективних трудових правовідносинах відбувається на підставі закону, внутрішнього правового акту організації, рішення профспілкового органу [2].

Соціальний діалог включає всі типи переговорів, консультацій та обміну інформацією між роботодавцями, працівниками та державою, спрямований на успішне вирішення питань соціально-економічної політики [2].

Зміст соціального діалогу на національному рівні, перш за все, визначається реаліями соціально-економічного життя і тому може бути різним залежно від потреб суспільства на різних етапах розвитку, проте часто він повинен реагувати на термінові події. В Україні, згідно з Законом «Про соціальний діалог в Україні» [1, с. 2], передбачено формування порядку утворення, склад та організацію роботи Національної тристоронньої соціально-економічної ради та територіальних соціально-економічних рад у регіонах. Однією з їх характеристик є розвиток демократії в основних сферах соціально-економічного життя держави, систематична участь громадян у розробці пріоритетних для регіону рішень та контроль за їх реалізацією у важливих, з погляду інтересів громадян, напрямках діяльності.

Отже, соціальний діалог – це процес, що виражається у реалізації колективних переговорів; колективних угод і колективних договорів; участь працівників та їх представників в управлінні організацією; взаємні консультації та інформування сторін соціального діалогу; пошук компромісних рішень колективних трудових спорів (конфліктів) [3].

Змін потребує вся система соціального захисту. Враховуючи, що забезпечення соціальних гарантій неможливо без податків, які збираються з бізнесу та населення, важливим

елементом реформи соціальної сфери стає забезпечення ефективного соціального діалогу між роботодавцями профспілками та організаціями громадянського суспільства. Тільки об'єднання питань реформи системи соціального захисту і соціального діалогу дасть необхідний ефект і допоможе зберегти людський капітал, який в умовах радикальних ліберальних реформ, може бути знищеним.

Слід підкреслити необхідність розробки стратегії реформування механізму соціального діалогу з залученням представників сторін соціального діалогу та експертів організацій громадянського суспільства, розробки стратегії реформування механізму соціального діалогу, як політичного документа та подальшого його адвокатування [4, 5].

Отже, слід створити ефективну систему соціального захисту, яка відповідає можливостям держави та запровадити альтернативні державні джерела фінансування системи соціального захисту.

Виникає нагальна потреба в розвитку механізмів соціального інвестування на місцевому рівні, залучення ресурсів з різних джерел та забезпечення ефективності використання бюджетних коштів.

Висновки. Отже, соціальний діалог є одним з ефективних механізмів узгодження соціально-економічних інтересів різних соціальних груп і владних структур з метою досягнення соціальної злагоди, миру і спокою у суспільстві. Враховуючи, що функції соціальної політики пов'язані з узгодженням інтересів певних соціальних груп, оптимальним розв'язанням суспільних суперечностей, гармонізацією інтересів різних верств населення, створенням умов для суспільної злагоди, соціальний діалог здатний виступати досить досконалим інструментом впровадження цієї політики. Він сприяє досягненню соціального миру та злагоди, що є важливою умовою забезпечення соціальної та політичної стабільності у суспільстві. Соціальний діалог є одним із головних факторів розвитку громадянського суспільства та реформування соціальної сфери України.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

1. Закон України «Про соціальний діалог в Україні» – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011. – № 28, – с. 255.

2. Про розвиток соціального діалогу в Україні: Указ Президента України від 29.12.05 № 1871/2005 // Урядовий кур’єр. – 2006. – 25 січня.

3. Рихлі Л., Прітцер Р. Соціальний діалог на національному рівні у країнах – кандидатах на вступ до Європейського Союзу // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К., 2003. – С. 104–136.

4. Закон України «Про організації роботодавців, їх права та гарантії діяльності» від 20.04.2014 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua 3.

5. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 12.12.2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua

УДК 67.404.2

Ковальська Л.Л., д.е.н., професор,
завідувач кафедри підприємництва, торгівлі
та біржової діяльності
Луцький національний технічний університет
Аухімік О.В.
Луцький національний технічний університет

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ: МІКРО- ТА МЕЗОАСПЕКТИ

У статті подано авторське бачення методики аналізу та оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу підприємства. Запропоновано етапність оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу: визначення мети та завдань оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу; вибір методів оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу; комплексна оцінка конкурентоспроможності ресурсного потенціалу. Оцінку конкурентоспроможності ресурсного потенціалу підприємства запропоновано оцінювати за трьома методами: критеріальним, індексним та експертним.

Ключові слова: ресурси, потенціал, конкурентоспроможність, конкурентоспроможність ресурсного потенціалу, підприємство, мікрорівень, мезорівень, метод.

Kovalska L., Auchim O.

METHOD OF ANALYSIS AND ESTIMATION OF COMPETITIVENESS OF RESOURCE POTENTIAL: MICRO- AND MEASURES

The author's vision of the method of analysis and evaluation of the competitiveness of the resource potential of the enterprise is presented in the article. The stage of the estimation of the competitiveness of resource potential is proposed: definition of the goal and objectives of the assessment of the competitiveness of the resource potential; selection of methods for assessing the competitiveness of resource potential; integrated assessment of the competitiveness of resource potential. The assessment of the competitiveness of the resource potential of the enterprise is proposed to be evaluated in three ways: criteria, index and expert.

Key words: resources, potential, competitiveness, resource potential competitiveness, enterprise, micro level, mezorite, method.

Ковальская Л.Л., Аухимик А.В.

МЕТОДИКА АНАЛИЗА И ОЦЕНКИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА: МИКРО- И МЕЗОАСПЕКТЫ

В статье представлено авторское видение методики анализа и оценки конкурентоспособности ресурсного потенциала предприятия. Предложено этапность оценки конкурентоспособности ресурсного потенциала: определение целей и задач оценки конкурентоспособности ресурсного потенциала; выбор методов оценки конкурентоспособности ресурсного потенциала; комплексная оценка конкурентоспособности ресурсного потенциала. Оценку конкурентоспособности ресурсного потенциала предприятия предложено оценивать по трем методам: критериальным, индексным и экспертным.

Ключевые слова: ресурсы, потенциал, конкурентоспособность, конкурентоспособность ресурсного потенциала, предприятие, микроуровень, мезоуровень, метод.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. В умовах посилення конкуренції на ринку товарів та послуг вимагає від підприємства забезпечення високого рівня конкурентоспроможності, ефективного використання конкурентних переваг та ресурсного потенціалу. Прийняття

виважених управлінських рішень щодо підвищення конкурентоспроможності підприємства та його ресурсного потенціалу потребують детального аналізу та оцінки конкурентних переваг підприємства, його можливостей утримувати конкурентні позиції. Важливим для формування та підвищення конкурентоспроможності є ідентифікація його наявного стану через розробку методичного підходу до аналізу та оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу підприємства.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питаннями, що стосуються дослідження конкурентоспроможності ресурсного потенціалу підприємства, аналізу та оцінки його рівня займалися такі науковці як Ковальська Л.Л. [5], Олексюк О.І. [4], Рєпіна І.М. [4], Салавеліс Д.Є. [3], Севастьянов Р.В. [1], Федонін О.С. [4] та інші. Однак, незважаючи на значні напрацювання в цій сфері, і досі залишаються невирішеними та дискусійними питання щодо єдиної комплексної методики аналізу та оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу.

Цілі статті. Тому, метою дослідження є розробка методики аналізу та оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу на мікро- та мезорівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Оскільки аналіз та оцінка конкурентоспроможності ресурсного потенціалу на мікро- та мезорівнях є трудомістким процесом, який вимагає використання сукупності методів, показників та критеріїв оцінки, то його доцільно представити у наступному вигляді (рис.1).

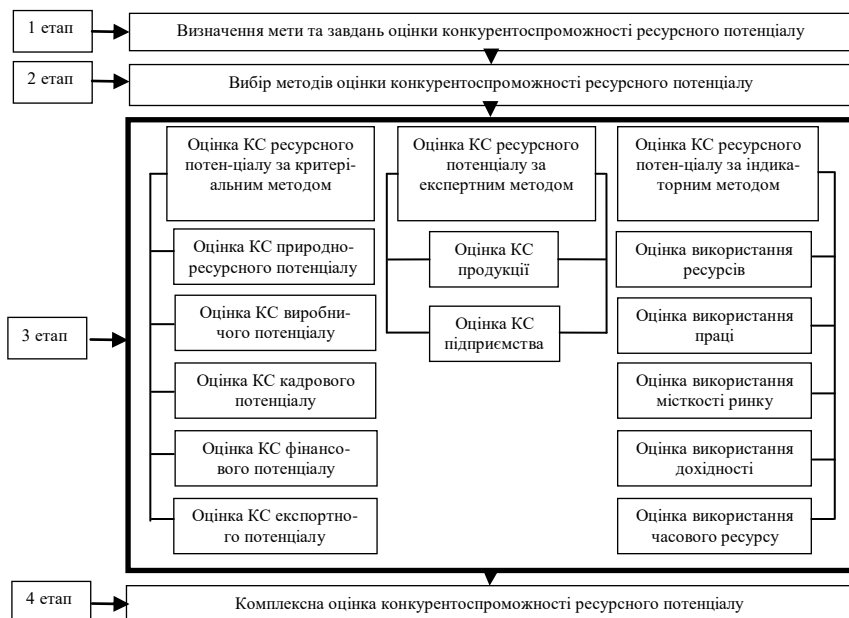

Рис. 1. Методика аналізу та оцінки ресурсного потенціалу на мікро- та мезорівнях

Розглянемо зміст цих етапів. На першому етапі обирається мета оцінки, яка полягає в комплексній оцінці конкурентоспроможності ресурсного потенціалу. Відповідно до поставленої мети основним завданням є оцінка конкурентоспроможності ресурсного потенціалу за сукупністю методів. На другому етапі для оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу будуть використані: критеріальний метод, що полягає у порівнянні фактичних даних показників із визначеними критеріями – нормативними або середньогалузевими значеннями; індикаторний метод, що представляє собою порівняння значень індикаторів досліджуваного підприємства із значеннями індикаторів підприємства-конкурента; експертний метод оцінює конкурентоспроможність ресурсного потенціалу на основі експертно встановлених вагових коефіцієнтів та балів.

Визначення рівня конкурентоспроможності ресурсного потенціалу за трьома методами дасть змогу реально та ефективно оцінити ресурсний потенціал на мікро- та мезорівнях, мінімізувати недоліки одного методу, компенсуючи їх перевагами інших, а також зменшити можливий діапазон похибки отриманих результатів.

Далі слід визначити напрями та критерії оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу за критеріальним методом. До напрямів за вибраним методом відносяться: оцінка конкурентоспроможності фінансового потенціалу, оцінка конкурентоспроможності кадрового потенціалу, оцінка конкурентоспроможності виробничого потенціалу, оцінка конкурентоспроможності природно-ресурсного потенціалу, оцінка конкурентоспроможності експортного потенціалу. Критеріями виступають середньогалузеві значення або нормативні показники (3-й етап). Після чого проводиться вибір системи показників аналізу та оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу [1].

Згодом, здійснюється загальна оцінка ресурсного потенціалу за критеріальним методом (табл. 2) [2, 3].

Таблиця 2

Формули для загальної оцінки ресурсного потенціалу за критеріальним методом [2, 3]

Назва формули	Формула розрахунку	Позначення
1	2	3
Інтегральний індекс конкурентоспроможності ресурсного потенціалу ($PP_{інтегр}$)	$PP_{інтегр} = \sum_{i=1}^n k_i * P_i$	k_i – ваговий коефіцієнт групи показників оцінки конкурентоспроможності складових ресурсного потенціалу; P_i – інтегральний індекс конкурентоспроможності складових ресурсного потенціалу.
Оціночний коефіцієнт показників оцінки конкурентоспроможності складових ресурсного потенціалу (k_j)	$k_j = \frac{1}{q_j} * h_j$	q_j – нормативне або середньогалузеве значення відповідного показника; h_j – ваговий коефіцієнт відповідного показника.

Продовження таблиці 2

1	2	3
Інтегральний індекс конкурентоспроможності складових ресурсного потенціалу (P_i)	$P_i = \frac{\sum_{j=1}^m P_j * k_j}{m}$	m – кількість показників оцінки складових ресурсного потенціалу; P_j – показники оцінки конкурентоспроможності складових ресурсного потенціалу; k_j – оціночні коефіцієнти показників оцінки конкурентоспроможності складових ресурсного потенціалу.

Інтегральні індекси складових ресурсного потенціалу дають змогу оцінити ефективність використання природно-ресурсного, виробничого, кадрового, фінансового та експортного потенціалів окремо. Рівень ефективності їх використання можна визначити за тією ж таблицею, що й інтегральний індекс ефективності використання ресурсного потенціалу в таблиці 3.

Інтегральний індекс конкурентоспроможності ресурсного потенціалу дасть змогу оцінити стан та ефективність управління ресурсним потенціалом на мікро- та мезорівнях в цілому.

Оцінити конкурентоспроможність ресурсного потенціалу на мікро- та мезорівнях за допомогою інтегрального показника можна за допомогою таблиці 3.

Таблиця 3

Оцінка інтегрального показника конкурентоспроможності ресурсного потенціалу на мікро- та мезорівнях

Значення	Оцінка
$0 < P_{i\text{інтегр}} < 0,33$	Ресурсний потенціал не є конкурентоспроможним
$0,33 < P_{i\text{інтегр}} < 0,67$	Середній рівень конкурентоспроможності ресурсного потенціалу
$0,67 < P_{i\text{інтегр}} < 1$	Високий рівень конкурентоспроможності ресурсного потенціалу
$P_{i\text{інтегр}} > 1$	Дуже високий рівень конкурентоспроможності ресурсного потенціалу

За індикаторним методом конкурентоспроможність ресурсного потенціалу розраховується за індикаторами, які наведені в таблиці 4 (3 етап).

Таблиця 4

Індикатори оцінки конкурентоспроможності потенціалу [4, 5]

Назва індикатора	Формула розрахунку	Позначення	Напрямок
1	2	3	4
Індикатор використання ресурсів (КР)	$КР = \frac{ЧП}{ВБС} : \frac{РА}{РЗ}$	ЧП – чистий прибуток підприємства; ВБС – відрахування до бюджету та соціальних фондів; РА – ресурси, авансовані підприємством; РЗ – ресурси, застосовані підприємством.	→ max
Індикатор використання праці (КП)	$КП = \frac{ЧП}{ВРМ}$	ВРМ – вартість робочих місць підприємства.	→ max
Індикатор місткості ринку (КМ)	$КМ = \frac{ВП}{ПМР}$	ВП – валовий прибуток підприємства; ПМР – прибуткова місткість ринку даного товару.	→ max
Індикатор дохідності (КД)	$КД = \frac{ВДП}{ВДГ}$	ВДП – валовий дохід підприємства у розрахунку на одного робітника, включаючи власників підприємства; ВДГ – аналогічний дохід, який отримується в комерційній сфері (галузі) діяльності в цілому в економіці країни.	→ max
Індикатор використання часового ресурсу (КЧ)	$\frac{ЧВД}{Ч2ВД}$	ЧВД – час, за який вимірюється отриманий валовий дохід підприємства; Ч2ВД – час, який необхідний для збільшення цього показника вдвічі.	→ max

Наведені показники зіставляються з аналогічними нормативними або фактичними показниками конкурентів, що дає змогу оцінити рівень конкурентоспроможності потенціалу на мікро- та мезорівнях.

Останній етап методики полягає в проведенні комплексної оцінки конкурентоспроможності ресурсного потенціалу на мікро- та мезорівнях. Її можна розрахувати за методами середнього арифметичного, середнього гармонічного,

середнього геометричного, середнього квадратичного від значень показників конкурентоспроможності за трьома методами, а після цього подати узагальнену середню отриманих середніх.

Висновки. Наведені методи оцінки дозволять комплексно оцінити рівень конкурентоспроможності ресурсного потенціалу на мікро- та мезорівнях та на цій основі розробити механізм забезпечення конкурентоспроможності ресурсного потенціалу.

1. Севастьянов Р.В. Конкурентоспроможність потенціалу як необхідна умова розвитку підприємств / Р.В. Севастьянов, О.А. Попов // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2017. – №2(08). – С. 25–30.

2. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация / А.Э. Воронкова. – Луганск :И-воВосточноукраинского национального университета. – 2000. – 310 с.

3. Салавеліс Д.Є. Удосконалення оцінки конкурентоспроможності потенціалу підприємства / Д.Є. Салавеліс // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – № 57(2). – С. 156 – 161.

4. Федонін О.С., Ретіна І.М., Олексюк О.І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.

5. Ковальська Л.Л. Управління потенціалом підприємства: Навчальний посібник. / Герасимчук З.В., Ковальська Л.Л. // – Луцьк: «Волинські старожитності», 2012. – 336 с.

УДК 332.14

Кондіус І.С., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА НА НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНЯХ

У статті представлені результати дослідження стану та основних перспектив розвитку риболовної галузі. За результатами дослідження встановлено, що рибна галузь, незважаючи на те, що Україна володіє достатнім ресурсним потенціалом для збільшення обсягів вирощування та вилову товарної риби, не забезпечує потреб споживачів продукцією

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

вітчизняного виробництва. В статті запропоновані заходи, що сприятимуть розвитку виробництва продукції рибництва в Україні, підвищенню конкурентоспроможності рибних господарств та зниженню залежності від імпорту продовольчого сектору економіки.

Ключові слова: риба, риболовне господарство, ефективність, потенціал.

Kondius I.

RESEARCH OF FISHING AGRICULTURE AT NATIONAL AND REGIONAL LEVELS

The article presents the results of the study of the state and main perspectives of the development of the fishing industry. According to the results of the study, the fish industry, despite the fact that Ukraine has sufficient resources to increase the volume of production and catch of commercial fish, does not meet the needs of consumers by products of domestic production. The article proposes measures that will promote the development of fish production in Ukraine, increase the competitiveness of fish farms and reduce the dependence on imports of the food sector of the economy.

Keywords: fish, fishing, efficiency, potential.

Кондиус И.С.

ИССЛЕДОВАНИЕ РЫБНОГО ХОЗЯЙСТВА НА НАЦИОНАЛЬНОМ И РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЯХ

В статье представлены результаты исследования состояния и основных перспектив развития рыболовной отрасли. По результатам исследования установлено, что рыбная отрасль, несмотря на то, что Украина обладает достаточным ресурсным потенциалом для увеличения объемов выращивания и вылова товарной рыбы, не обеспечивает потребностей потребителей продукцией отечественного производства. В статье предложены мероприятия, способствующие развитию производства продукции рыбоводства в Украине, повышению конкурентоспособности рыбных хозяйств и снижению зависимости от импорта продовольственного сектора экономики..

Ключевые слова: рыба, рыболовное хозяйство, эффективность, потенциал.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями.

Сьогодні рибництву належить важлива роль у розв'язанні продовольчої проблеми. Внесок у гармонізацію і доступність харчування населення покликане здійснити рибне господарство.

Україна, поряд з усіма країнами світу, спрямовує свої зусилля на вирішення проблеми розширення асортименту рибної продукції, адже продукція рибної промисловості застосовується більш ніж в двадцяти галузях народного господарства. Обсяги біологічних ресурсів гідрофауни та гідрофлори, їх недостатнє і не завжди раціональне використання є переконливими аргументами значимості рибного господарства та перспективності його розвитку в сучасному глобалізованому світі.

Однак, незважаючи на важливість розвитку аквакультури, рівень забезпеченості рибною продукцією вітчизняного виробництва критично низький та не відповідає обґрунтованим нормам споживання. Відповідно набуває значної актуальності дослідження перспективних напрямів розвитку інтенсивного рибництва та реалізації економічного потенціалу галузі.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Основні проблеми розвитку галузі рибництва в Україні досліджені у працях вітчизняних економістів: П.П. Борщевського [1], Н.М. Вдовенко [2], Ю.В. Кернасюка [3], Н.І. Смирнюка [4], С.В. Аверинцева [5], П.Т. Галасуна [6], А.І. Андрущенко [6], Р.А. Балтаджи [6], С. Пертенка [7], Б. Саксонова [8], В. Свинцова [9] та інших вчених. Однак для аквакультури України в останні роки характерні кризові явища, які обумовлені різким спадом вирощування та вилову риби, зростанням реалізаційних цін та значним скороченням фонду споживання. Вирішення зазначених проблемних питань потребує нового підходу до визначення основних перспективних напрямів розвитку аквакультури в Україні.

Цілі статті. Дослідження фактичного стану та обґрунтування перспективних напрямів розвитку аквакультури в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Рибному господарству традиційно належить важлива роль у забезпеченні продовольчої безпеки в багатьох країнах світу й підтриманні зайнятості населення та його добробуту, тоді як сам рибний

промисел формує досить вагому частку грошових надходжень і доходів, у тому числі податків та зборів. Останніми роками у зв'язку зі значним зменшенням у світовому океані запасів риби, а відповідно й обсягів її вилову, все більшого поширення набуває розвиток різних форм аквакультури. Рибництво є однією з небагатьох галузей вітчизняної економіки, яка забезпечує не лише продовольчу безпеку держави, але й дозволяє диверсифікувати агробізнес і підвищити дохідність його ведення при порівняно незначних початкових інвестиціях та гарантованому ринку збуту [3]. На відміну від тваринництва, рибодобувна промисловість, у силу її специфіки, могла б швидко і в значних обсягах збільшити продовольчі ресурси країни в результаті зростання чисельності й удосконалення матеріально-технічної бази рибодобувної галузі [1]. Законом України «Про аквакультуру» встановлено, що аквакультура – сільськогосподарська діяльність із штучного розведення, утримання та вирощування об'єктів аквакультури у повністю або частково контрольованих умовах для одержання сільськогосподарської продукції (продукції аквакультури) та її реалізації, виробництва кормів, відтворення біоресурсів, ведення селекційно-плеємної роботи, інтродукції, переселення, акліматизації та реакліматизації гідробіонтів, поповнення запасів водних біоресурсів, збереження їх біорізноманіття, а також надання рекреаційних послуг. Інтенсивна форма аквакультури розглядається, як організаційно-технологічна форма рибогосподарської діяльності у сфері аквакультури, за якої вирощування об'єктів аквакультури здійснюється з ущільнених посадок з інтенсивною штучною годівлею комбікормами, збалансованими за складом відповідно до біологічних потреб конкретних гідробіонтів, та іншими кормами з високою поживністю. За даними державного комітету статистики України, за 2017 рік було добуто всього 92,65 тис. т водних біоресурсів, з яких 45,5% у внутрішніх водоймах (табл. 2.3). Обсяг вилову риби у внутрішніх водоймах у порівнянні з минулим роком збільшився на 3,5%. Зокрема, у 2017 р. в ставах було виловлено риби на 12,2% менше ніж у

2014 р. Із втратою частини морського риболовецького флоту у 2013 р., рибний промисел в економічних зонах інших держав скоротився вдвічі.

Таблиця 1
Добування риби та інших водних біоресурсів у 2017 р.*

	Обсяг добування		Структура добування, у % до загального обсягу	
	тонн	2017 у % до 2016	2017	2016
Добуто водних біоресурсів – усього у тому числі	92645	104,8	100	100
у т. ч. риби	81875	104,3	88,4	88,7
у внутрішніх водних об'єктах	42176	103,5	45,5	46,1
у виключній (морській) економічній зоні України	42520	105,4	45,9	45,6

*Джерело: складено на основі [3]

Річний фонд споживання риби та рибних продуктів в Україні знизився за 2010 – 2017 рр. майже на 126 тис. т. (рис.1).

Рис. 1. Фонд споживання риби та рибних продуктів в Україні, тис.т.*

*Джерело: складено на основі (Добування водних біоресурсів за 2017 рік : Статистичний бюлетень)

Так, у 2015 р. рівень споживання риби на одну особу в рік склав всього 8,6 кг, це на 22,5% менше ніж у 2014 р., що зумовлено низькою купівельною спроможністю населення через

зростання цін на рибу та падіння реальних доходів більшості громадян держави. За два останні роки цей показник зріс. Так, у 2016 році рівень споживання риби на одну особу в рік склав 9,6 кг, що на 11,6% більше ніж у 2015 р., а у 2017 році рівень споживання риби на одну особу в рік склав 10,5 кг, що на 9,4% більше ніж у 2016 р.

Кризовий стан рибної галузі зумовлений, насамперед, швидкими темпами морального та фізичного зношення основних фондів підприємств, погіршенням технічного стану обладнання на рибопереробних підприємствах, модернізація якого відбувається дуже низькими темпами, використанням застарілих технологій, значним дефіцитом потужностей базової переробки риби, що в свою чергу призводить до недостатнього використання сировини, погіршення якості рибної продукції, яка не завжди відповідає міжнародним стандартам, недостатнього використання відходів основного виробництва.

Україна володіє значним потенціалом розвитку аквакультури, який недооцінений та нереалізований на хвилі стагнаційних процесів, що відбулися в економіці. У структурі видобутку водних біоресурсів 88,3% – це риба, решта ракоподібні та моллюски. Понад 50% всього обсягу добутих водних біоресурсів припадає на три області – Запорізьку, Миколаївську та Одеську. Найменш розвинений риболовецький промисел у західних та північних областях, де відсутні відповідні природні умови в якості доступу до великих водних об'єктів (морів, великих річок, водосховищ, озер), які є у південних та центральних областях (рис. 2). В Україні частка обсягу вилову прісноводної та морської риби у 2017 р. становили 52 та 48% відповідно.

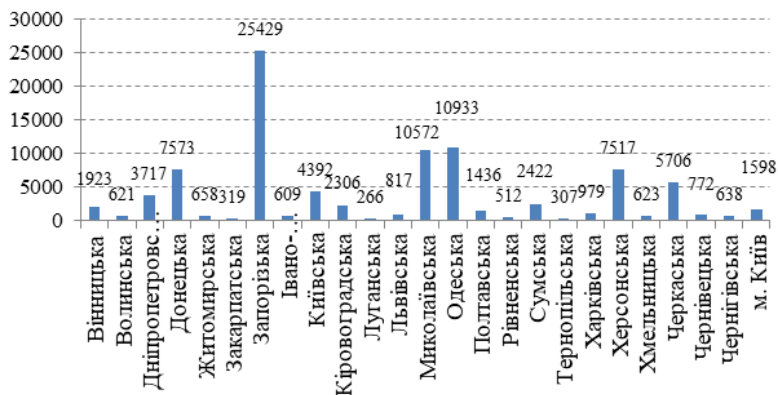

Рис. 2. Добування водних біоресурсів за регіонами у 2017 р. (т)*
 *Джерело: складено на основі (Добування водних біоресурсів за 2017 рік : Статистичний бюлетень)

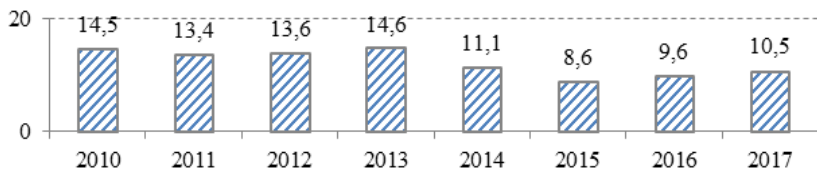

Рис. 3. Споживання риби та рибопродуктів на 1 особу за 2017 рік, кг.*
 *Джерело: складено на основі (Добування водних біоресурсів за 2017 рік : Статистичний бюлетень)

Для забезпечення внутрішнім виловом риби споживчих потреб населення України, необхідно збільшити обсяги вирощування та вилову у 2 рази, що неможливо без раціонального використання об'єктів водного фонду та розвитку на цій основі високотехнологічної аквакультури. Понад 80% від усієї морської риби, яка виловлена риболовецькими підприємствами, припадає на бичка. Структура вилову прісноводної риби наведена на рис. 4.

Рис. 4. Структура вилову прісноводної риби за видами у 2017 р.

У 2017 р. відбулося збільшення обсягу вилову прісноводної риби на 8%. При цьому, найбільшу частку від обсягу вилову становив товстолобик, що є цілком характерним явищем для випасної аквакультури, яка стала переважати у значній частині рибогосподарських підприємств України. Коропа у 2017 р. вилловлено всього 9 тис. т, що становить 28% від валового обсягу добутої прісноводної риби. Враховуючи інфляційне зростання реалізаційних цін на рибу, вартість вилловленої товарної прісноводної риби зросла на третину та становила 603 млн. грн., з яких 45% припадає на коропа.

Ринок рибної продукції в Україні на 60 – 70% формується на основі імпоротної сировини, що негативно впливає на продовольчу безпеку. Також слід зазначити, що проблема криється в структурі споживання риби населенням країни, у якій частка прісноводних риб, що вирощуються вітчизняними господарствами не перевищує 12%, а морської не покривається повною мірою виловом риболовецьким флотом у морських економічних зонах України та інших держав, тому імпортується для задоволення внутрішнього попиту. Традиційне формування вітчизняного ринку рибної продукції на основі імпоротної сировини є відображенням споживчих звичок українських покупців, що обходиться щорічно у 290 млн. дол. США негативного торговельного сальдо для економіки України лише за даною товарною групою. Необхідно впроваджувати активну інформаційну політику, націлену на зміну споживчих уподобань покупців з метою зміни структури споживання риби на користь прісноводних видів, які вирощуються та вилловлюються

вітчизняними рибогосподарськими підприємствами. Підвищення попиту на такі важливі у рибному промислі види риб як короп, товстолобик, білий амур, лин, лящ тощо, сприятиме активному розвитку рибництва у внутрішніх водоймах та частково скоротить обсяги імпорту. Забезпечення зростання обсягів вирощування та вилову риб повинно ґрунтуватися на впровадженні комплексної державної програми розвитку аквакультури із залученням усіх наявних водних, матеріально-технічних та сировинних ресурсів.

Рибна галузь України перебуває у кризовому стані. За 2013–2017 рр. обсяг вилову риби скоротився вдвічі. Вітчизняна аквакультура забезпечує внутрішні споживчі потреби у рибі лише на 20%, або 10 кг у розрахунку на одного жителя в рік. Відповідно близько 300 тис. т. імпортної рибної продукції на суму 290 млн. дол. США у 2017 р. покрили нестачу власного виробництва. З метою сприяння розвитку інтенсивного рибництва в Україні необхідно реалізувати комплекс заходів, зокрема: відновлення ресурсного та виробничого потенціалу рибної галузі, шляхом створення сприятливого економічного середовища для залучення інвестицій у впровадження інноваційних технологій інтенсивної аквакультури ставового, садкового, річкового та басейнового типів; розвитку збутової інфраструктури; забезпеченню пільгового цільового кредитування підприємств рибної галузі на оновлення основних виробничих засобів та відновлення водних об’єктів, придатних для вирощування гідробіонтів; встановлення інтеграційних процесів між господарствами рибної галузі та господарюючими суб’єктами галузей рослинництва, тваринництва та підприємствами харчової промисловості, які сприяють розвитку аквакультури в Україні.

Діюча Державна цільова економічна програма розвитку рибного господарства на 2012–2016 роки не досягла визначених критеріїв її ефективності та головної мети, а саме щодо створення сприятливих умов для забезпечення розвитку рибного господарства та його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках, для задоволення потреби населення

України у рибній продукції відповідно до науково обґрунтованих норм споживання, які становлять 20 кг риби на одну особу за рік. Відповідно, значної актуальності набувають подальші дослідження основних чинників розвитку рибогосподарських підприємств з метою економічного обґрунтування впровадження заходів та пропозицій, які дозволять вивести з кризи українську аквакультуру та сприятимуть її інтенсивному зростанню.

Висновки. Майже повна відсутність фінансування Державної цільової економічної програми розвитку рибного господарства на 2015–2020 роки, основною метою якої є забезпечення розвитку рибного господарства для забезпечення населення України рибою та гарантування продовольчої безпеки, що унеможлиблює виконання її ключових завдань і заходів. Необхідне сприяння Мінагрополітики України щодо збільшення видатків на розвиток галузі та забезпечення фінансування заходів Державної цільової економічної програми розвитку рибного господарства на 2015–2020 роки.

Досягнення рівня належного фінансування для проведення гармонізації стандартів з виробництва рибної продукції до вимог Європейського Союзу та впровадження передових технологій переробки риби.

З метою забезпечення прибутків в рибному господарстві, створення необхідних умов для залучення інвестицій необхідно продовжити роботу щодо: внесення змін у чинне законодавство з метою спрощення процедури надання водних об’єктів у користування на умовах оренди для цілей аквакультури; зниження податкового та адміністративного навантаження на суб’єкти господарювання, що займаються аквакультурою та рибним промислом для здешевлення риби і рибної продукції; створення необхідних умов для отримання рибницькими і рибальськими підприємствами кредитів у фінансових установах; забезпечення на державному рівні здешевлення кредитів рибницьким та рибальським підприємствам; підготовка

необхідної нормативної бази для здійснення морської аквакультури.

Необхідність запровадження національної системи і механізму функціонування сертифікату походження риби, що підтверджує законність походження вилову водних біоресурсів із середовища їх існування при здійсненні торговельних операцій продукцією з водних біоресурсів для боротьби з незаконним рибальством і створення належної інфраструктури та електронних рибних бірж.

1. Borshchevskiy P.P., Stasyshen M.S., Alesina N.V. (2003). Stratehichni problemy rozvytku rybnoho hospodarstva Ukrainy. Stratehiia rozvytku Ukrainy (ekonomika, sotsiologhiia, pravo): nauk. zhur. K.: NAU. 1–2, 371–387.

2. Vdovenko N.M. (2010). Suchasnyi stan ta napriamy rozvytku rybnoho hospodarstva v Ukraini. Ekonomika APK. 3, 15–20 (in Ukrainian).

3. Kernasiuk Iu.V. (2014). Rybnystvo: potentsial ye! Ahrobiznes. 11(282) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.agro-business.com.ua/agrobusiness/archive.html?func=show_edition&id=107 (in Ukrainian).

4. Smyrniuk N.I., Buriak I.V., Tovstenko L.V., Chernik V.V. (2009). Suchasnyi stan vyrobnytstva rybnoyi produktsii v Ukraini. Rybohospodarska nauka Ukrainy. 4, 109–116 (in Ukrainian).

5. Аверинцев С.В. Курс зоологии. Т. 2. Хордовые: учеб. для педагогов и учителей ин-тов / С.В. Аверинцев. – М.: Просвещение, 1954. – 456 с.

6. Галасун, П.Т. Інтенсифікація рибництва / П.Т. Галасун, А.І. Андрющенко, Р.А. Балтаджи. – К.: Урожай, 1990. – 112 с.

7. Петренко С. Привереда карась и голавль «в подкидного» / Рыболовный мир. – 2006. – № 4. – С. 50–55.

8. Саксонов Б. Ловля окуня / Рыболовный мир. – 2005. № 4. С. 24–26.

9. Свинцов В. На карпа – с фидером / Рыболов-Украина. – 2004. № 4. С. 53–56.

УДК:631.1:574:332.33

Коренюк П.І., д.е.н., професор

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ АВТОМОБІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У даній статті розглянута роль інновацій у забезпеченні ефективного розвитку автомобільної промисловості в Україні. Досліджено фактори та

чинники інноваційного впливу на показники та обсяг виробництва автомобілів в Україні.

Ключові слова: промисловість, система управління, автомобільний транспорт, ефективність, інновації, удосконалення.

Korenyuk P.

THE ROLE OF INNOVATIONS IN PROVIDING EFFICIENT DEVELOPMENT OF THE AUTOMOTIVE INDUSTRY IN UKRAINE: LEGAL ASPECTS

The level of development of the automotive industry largely determines the level and pace of development of national machine building and the national economy as a whole. The Ukrainian automotive industry is experiencing far better times, but there is considerable potential and resources for its reincarnation and bringing it to a competitive level. . One of the factors of decent formation and restoration of the automotive industry is an innovative factor. Investments should be aimed not only at maintaining it at a certain level, but mainly they should be directed to a technological breakthrough in this area. As experience of the developed countries of the world shows, at the expense of innovation development of the automobile industry it is possible to significantly accelerate the economic development of the country as a whole. Investment and innovation activities are important for the automotive industry. By its very nature, the car is an innovative achievement, which focuses on the achievements of scientists from different industries and countries. The automotive industry in Ukraine is experiencing no better times. Currently, the automotive industry mainly includes car assembly companies. The reason is the economic background and the fact that domestic production of cars in full cycle remains less advantageous compared with the collection. At the present stage of development for the domestic automotive industry, an extremely important issue is to increase the share of attraction of foreign direct investment, since, apart from loans and loans, investments do not drive the state into a debt hole. Moreover, it is advisable to mark the innovative direction of the attracted investments. There is a need to adapt existing national legislation in the field of road transport to the European one, in particular regarding the management of transport, the regulation of the market of transport services, access to the market for passenger and cargo transportation services, enhancing the competitiveness of road carriers, ensuring traffic safety, transit transport, border control, definition of requirements for wheeled vehicles, transport statistics, environmental and social requirements. In addition, it is necessary to integrate the domestic road transport system into European through the association with the trans-European transport network in accordance with the European Neighborhood Policy.

Key words: industry, control system, automobile transport, efficiency, innovation, improvement

Коренюк П.И.

РОЛЬ ИННОВАЦИЙ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЭФФЕКТИВНОГО РАЗВИТИЯ АВТОМОБИЛЬНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В УКРАИНЕ: ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ

В этой статье исследована роль инноваций в обеспечении эффективного развития автомобильной промышленности в Украине. Исследованы факторы инновационного влияния на показатели и объем производства автомобилей в Украине.

Ключевые слова: промышленность, система управления, автомобильный транспорт, эффективность, инновации, усовершенствование.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Місце і роль будь-якої країни у світогосподарському просторі певною мірою визначається відповідністю показників її соціально-еколого-економічного розвитку міжнародним стандартам. Рівень розвитку автомобільної промисловості багато в чому визначає рівень та темпи розвитку національного машинобудування і національної економіки в цілому. В сучасних умовах вступу України в СОТ ставлять показники конкурентоспроможності галузей національної економіки в один ряд з показниками економічної і національної безпеки. Українська автомобілебудівна галузь переживає далеко не кращі часи, але є значний потенціал і ресурси для її реінкарнації і виведення на конкурентний рівень. Одним з чинників гідного становлення та відновлення автомобільної промисловості є інноваційний чинник. Так, інвестиції дуже потрібні у вітчизняний автопром. Але, вони мають бути направлені не лише у підтримання його на певному рівні, але головним чином їх потрібно спрямувати на технологічний прорив у даній сфері. Потрібно досягти виробництва вітчизняного автомобіля, який буде конкурентоспроможним і при цьому матиме повний цикл виробництва в Україні. Інновації, як показує світовий досвід, сприяють вирішенню подібних завдань і їх роль має стати

визначальною, а їх обсяги мають стати реальними, а не носити лише номінальний характер.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженнями проблем ефективного розвитку підприємництва, зокрема екологічного, займалися ряд таких вчених як В.В. Біркентале [6], В.П. Божко [3], Б.М. Данилишин [5], А.О. Зима [6], С.О. Матковський [8], О.В. Прокопенко [9], О.С. Семирак [10], С.В. Чорнобровкіна [11], І.А. Шеховцова [12] та інші видатні українські та закордонні науковці. Основні положення щодо інноваційної діяльності та формування сприятливого інноваційного поля відображені в Законі України про інноваційну діяльність [4] та знайшли подальший розвиток у Концепції розвитку автомобільної промисловості та регулювання ринку автомобілів у період до 2015 року [7].

Цілі статті. Метою даного дослідження у форматі наукової статті є з'ясувати та визначити роль інновацій у забезпеченні розвитку підприємництва, зокрема екологічного.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Автомобільний транспорт є однією з найважливіших сфер підприємницької діяльності, оскільки у процесі господарювання кожна фірма потребує перевезення матеріалів, сировини, готової продукції, при цьому вони використовують власний автотранспорт або користуються послугами автотранспортних підприємств. Автомобільний транспорт відіграє важливу роль в соціально-економічному розвитку країни. На сьогодні більш як 100 тис. автомобільних перевізників надають послуги з перевезення 52 % пасажирів та 64 % вантажів. Автомобілебудування у загальній частині машинобудування, зокрема транспортного, посідає вагоме місце (рис. 1).

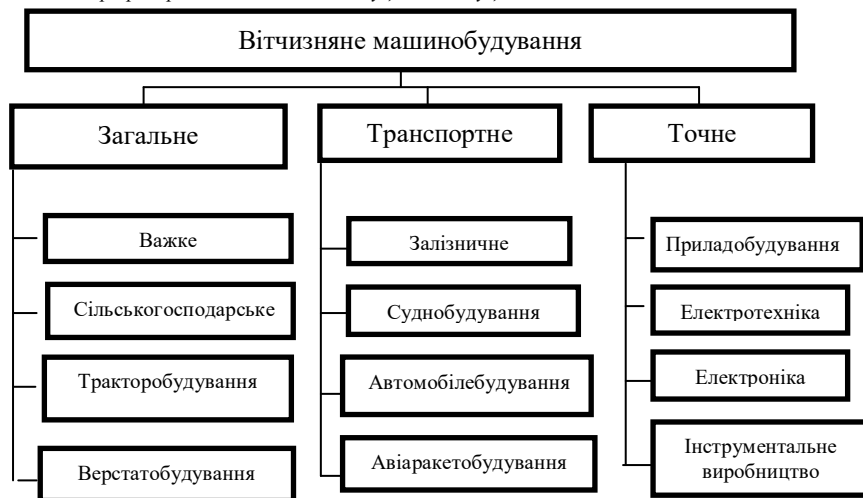

Рис. 1. Місце автомобілебудування у загальній структурі вітчизняного машинобудування

Вітчизняна автомобілебудівна промисловість є галуззю машинобудування, яка виробляє автомобілі, запасні частини, автомобільні двигуни, агрегати, причеми та напівпричеми. Автомобільний транспорт у цілому задовольняє потреби національної економіки та населення у перевезеннях, однак структура парку автобусів та вантажних автомобілів є недосконалою, більшість транспортних засобів за своєю конструкцією, пасажиромісткістю, вантажністю, типами кузова, класом комфортності, видами та питомими витратами палива, екологічними показниками не відповідають сучасним вимогам.

Автомобільна галузь традиційно є пріоритетною для ряду країн світу. Стан розвитку автомобілебудування визначає і зараз ключові віхи та вектори розвитку ряду національних економік. Як показує досвід розвинутих країн світу, за рахунок інноваційного розвитку автомобільної промисловості можна відчутно прискорити економічний розвиток країни у цілому. У порівнянні з іншими країнами світу Україна відчутно відстає щодо забезпеченості легковими автомобілями (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість легкових автомобілів на 1000 осіб населення
за 2016 рік, штук

Країна	Чисельність населення, млн. чол.	Парк легкових автомобілів, млн. од.	Кількість автомобілів на 1000 чол. населення, штук
США	315,31	202,23	641
Німеччина	81,89	45,56	532
Польща	38,82	18,17	474
Росія	143,0	37,22	260
Україна	44,94	8,04	179
Україна у відсотках до			
США	14,2	3,9	27,9
Німеччина	54,8	17,6	33,6
Польща	115,7	44,2	37,7
Росія	31,4	21,6	68,8

• Розраховано за даними: [1,2].

З аналізу даних табл. 1 слідує, що вітчизняний автомобільний парк досить недостатньо розвинутий. Навіть за кількістю ми значно відстаємо. Але, якщо проаналізувати структуру легкових машин та потужність їхніх двигунів, то стане зрозумілим реальне відставання України від цивілізованих країн за рівнем автомобілезабезпечення. З автомобілебудуванням пов'язаний науково-технічний прогрес. Автомобільний завод, як правило, налічує сотні, а то і тисячі підприємств, які виробляють основні складові частини та допоміжні матеріали, які входять у десятки галузей економіки. За семантикою автомобільна галузь є однією з інноваційних, адже постійне оновлення технологій тут є одним з пріоритетів конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Доцільно нагадати, що автомобільна промисловість є однією з структуроутворюючих галузей для переважної частки країн. Це

є галузь, на яку працюють десятки суміжних та додаткових галузей, сотні і тисячі підприємств різних форм власності та господарювання.

Головним завданням розвитку транспортно-дорожнього комплексу України на середньостроковий період та до 2020 р. є визначення шляхів розв’язання проблем подальшого розвитку транспортної галузі, зростання попиту на транспортні послуги, активізації процесів інтеграції транспортно-дорожнього комплексу України до європейської та світової транспортних систем. Для сучасного економічного стану України характерним є підвищення ролі транспорту, який забезпечує життєдіяльність населення, функціонування і розвиток економіки держави, збереження її обороноздатності, можливість досягнення зовнішньоекономічних цілей країни.

Для автомобілебудівної промисловості важливою є інвестиційна та інноваційна діяльність. За своєю сутністю автомобіль є інноваційним досягненням, у якому сконцентровані досягнення вчених з різних галузей та країн. В Україні інноваційна діяльність у галузі автомобільного транспорту регулюється Законом України «Про інноваційну діяльність» [4]. Крім того, важливим є Закон України "Про транспорт", яким визначено, що до складу автомобільного транспорту входять підприємства автомобільного транспорту, які здійснюють перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, авторемонтні і шиноремонтні підприємства, рухомий склад автомобільного транспорту, транспортно-експедиційні підприємства, а також автовокзали і автостанції, навчальні заклади, ремонтно-будівельні організації та соціально-побутові заклади, інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу автомобільного транспорту. Даний закон регулює відносини між автомобільними перевізниками, замовниками транспортних послуг, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, пасажирями, власниками транспортних засобів, а також їх відносини з юридичними та фізичними особами-суб'єктами підприємницької діяльності, які

забезпечують діяльність автомобільного транспорту та безпеку перевезень.

Розвиток автомобільного транспорту за погодженням з іншими центральними органами виконавчої влади відбувається відповідно до програми розвитку і вдосконалення транспорту, яку готує центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту, і затверджує Кабінет Міністрів України. Закон України "Про утилізацію транспортних засобів" визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної з утилізацією транспортних засобів на території України з метою забезпечення екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, життя та здоров'я громадян.

Автомобілебудівна промисловість в Україні переживає не кращі часи. Нині в автомобілебудівну галузь в основному входять автоскладальні підприємства. Причина має економічне підґрунтя і полягає в тому, що вітчизняне виробництво автомобілів за повним циклом залишається менш вигідним у порівнянні із збиранням. В результаті чого різко скоротився асортимент автомобілів з повним циклом виробництва в Україні. При цьому виробничі потужності в автомобілебудівній галузі використовуються в середньому лише на 20-25 відсотків. В той же час маємо практичну відсутність обігових коштів, проблеми із взаємозаліками та проблеми зі збутом готової продукції.

Нині значна частка основних фондів автомобілебудівних підприємств десь на рівні 50-60 відсотків є морально застарілими, а 60-70 відсотків є і фізично застарілими. В таких несприятливих умовах автомобілебудівні підприємства змушені оптимізувати витрати за рахунок скорочення чисельності працюючого персоналу. Але, як свідчить світовий досвід, для забезпечення належного попиту на продукцію підприємствам необхідно впроваджувати інноваційну модель розвитку, використовуючи новітні науковомісткі технології. Такий підхід потребує вливання значних інвестиційних коштів, які б

дозволили модернізувати корінним чином підприємства вітчизняного автопрому.

Важливою проблемою управління галузями національної економіки будь-якої держави є визначення такого типу розвитку, який буде стимулом для стрімкого економічного зростання спочатку ключових базових галузей, а далі і всієї економіки. Збільшення грошових надходжень від іноземних інвесторів є позитивним явищем для економічної розбудови вітчизняної автомобільної галузі. Здійснення інвестиційної діяльності в державі є фактором її інвестиційної та економічної безпеки. На сьогоднішньому етапі розвитку для вітчизняної автомобільної галузі є вкрай важливим питання, щодо збільшення частки залучення прямих іноземних інвестицій, адже на відміну від кредитів і позик, інвестиції не заганяють державу в боргову яму. Причому доцільно відмітити інноваційну спрямованість залучених інвестицій. В умовах трансформаційних змін вітчизняної автомобілебудівної галузі постає необхідність формування нових підходів до визначення її інвестиційної привабливості. Поки що не існує єдиного підходу до визначення інвестиційної привабливості національної економіки. Так, при аналізі інвестиційної привабливості вітчизняної автомобільної галузі доцільно проаналізувати, крім власне економічних показників розвитку даної галузі, також такі макроекономічні показники розвитку держави, як дефіцит державного бюджету, обслуговування і погашення державного боргу, обсяг валового внутрішнього продукту, обсяг експорту та імпорту товарів і послуг. Існує потреба в подальших дослідженнях щодо інвестиційної привабливості вітчизняного автомобілебудування. Доцільно спрямувати зусилля на розробку, на показники формування сприятливого інвестиційного поля держави в цілому.

Забезпечення конкурентних переваг автомобілебудівного підприємства має будуватися не лише на реагуванні на динамічні якісно нові зміни зовнішнього середовища, але і на запобіжні. Вони полягають у впровадженні у виробництво

високотехнологічних виробів, подальшим технічним і технологічним насиченням готової продукції.

В сучасних умовах є потреба в корінній модернізації автомобілебудівних заводів, в їх технічному переоснащенні, тобто їх потрібно поставити на інноваційну модель розвитку. В сучасних умовах, ніде правди діти, це мають бути імпортні нові технології. Лише за їх рахунок вітчизняна автомобільна продукція буде конкурентоспроможною у порівнянні з закордонними аналогами. Але паралельно потрібно розвивати далі вітчизняну науку з метою розробки вітчизняних нових науковомістких технологій. Наразі в Україні спостерігається тенденція недостатнього фінансування інноваційної діяльності, що зводить інноваційну діяльність до вдосконалення вже існуючих прототипів. До основних чинників, що стримують інноваційну діяльність відносять недолік власних фінансових коштів і високу вартість нововведень [6].

Перехід автомобільної галузі України на інноваційну модель розвитку, передусім, залежить від державної підтримки. Наразі представлений проект державної цільової економічної програми розвитку автомобільної промисловості та регулювання ринку автомобілів на період до 2015 року. Основними завданнями програми є: зростання темпів випуску наукоємної продукції високого технологічного рівня і виробництва нової конкурентоздатної продукції.

Таким чином, сучасна стратегія державної підтримки промислової політики України в автомобільній галузі повинна орієнтуватися на зростання темпів наукомісткої продукції високого технологічного рівня і впровадження високотехнологічних інновацій у розбудову цієї галузі.

Здійснення стратегії інноваційного розвитку можливе лише через створення сприятливих умов для формування, використання та розвитку інтелектуального потенціалу як на рівні окремої людини, так і підприємства, регіону, суспільства в цілому. Основою такої стратегії має бути створення правових, організаційних та економічних умов для підвищення рівня використання та розвитку інтелектуального та інноваційного

потенціалу. Для вирішення цих проблем необхідно удосконалити систему державного управління у галузі автомобільного транспорту та підвищити якість надання послуг з перевезення пасажирів та вантажів.

У формуванні інноваційного потенціалу підприємства у сучасному світі зростає роль інтелектуального капіталу, особливо це стосується автомобілебудівних підприємств. Створення інтелектуального капіталу проходить фази формування чіткої структури нематеріальних активів, що ґрунтується на відповідних облікових даних; інвестування в розвиток людського капіталу (нарощування компетентності або управління знаннями); систематична трансформація людського капіталу в структурний, що забезпечує набагато більший і стабільний потенціал прибутку для організації; вливання структурного капіталу із зовнішніх джерел, що забезпечує турбоефект у максимізації інтелектуального капіталу, який пов'язаний із спільним використанням та орендою нематеріального і структурного капіталу. В компаніях-лідерах, орієнтованих на знання, як правило, ринкова вартість перевищує балансову більш ніж в 2 рази. В Україні ситуація з використанням інтелектуального потенціалу є на даний час незадовільною внаслідок його неефективного використання. Так, з 1000 патентів, зареєстрованих в Україні, у виробництві використовується лише 5-6 відсотків. Для порівняння: у Фінляндії реалізується близько 30 відсотків, а у розвинутих подекуди навіть до 80 відсотків. При появі значної кількості інновацій, як показує досвід розвинутих країн, буде виникати потреба щодо управління потоком інновацій.

Висновки. У вітчизняних автомобілебудівних підприємствах має місце недооцінка ролі інтелектуального капіталу у процесі забезпечення їх розвитку, що має наслідки втрачання можливостей власного розвитку. В цілому, роль інтелектуального капіталу в інноваційній діяльності вітчизняних підприємств є істотно заниженою.

Отже, виникає потреба в адаптації чинного національного законодавства у галузі автомобільного транспорту до

європейського, зокрема щодо управління перевезеннями, регулювання ринку транспортних послуг, доступу до ринку послуг з перевезення пасажирів та вантажів, підвищення конкурентоспроможності автомобільних перевізників, забезпечення безпеки руху, здійснення транзитних перевезень, прикордонного контролю, визначення вимог до колісних транспортних засобів, транспортної статистики, екологічних та соціальних вимог. Крім того, потрібно інтегрувати вітчизняну систему автомобільного транспорту до європейської через об'єднання з трансєвропейською транспортною мережею відповідно до Європейської політики сусідства.

1. Асоціація автовиробників України. Статистика. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrautoprom.com.ua/uk/statistika>.

2. Автомобілебудування України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrexport.gov.ua/ukr/prom/ukr/29.html>.

3. Божко В.П. Аналіз сучасного стану машинобудівної галузі України / В.П. Божко, І.О. Кашеева // Бізнес Інформ. – 2013 – Вип. 4 – С. 190–194.

4. Закон України «Про інноваційну діяльність»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3715-17>.

5. Данилишин Б.М. Машинобудування в Україні: тенденції, проблеми, перспективи. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. – 308 с.

6. Зима А.О., Біркентале В.В. Інноваційна діяльність як основа підвищення конкурентоспроможності підприємств та регіонів // Вісник Донецького національного університету, Серія В: Економіка і право. Випуск І – Донецьк, 2009. – 250 с.

7. Концепція розвитку автомобільної промисловості та регулювання ринку автомобілів у період до 2015 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.gdo.kiev.ua/files/db.php?god=2006&st=2241>.

8. Матковський С.О. Інноваційна активність підприємств Львова в 2010 році: [Електронний ресурс] // Головне управління статистики у Львівській області. – 2011. – № 59. – Режим доступу: http://stat.lviv.ua/ukr/si/press/2011/r040411_59.pdf.

9. Проблеми управління інноваційним підприємництвом екологічного спрямування: Монографія / За заг. ред. О.В. Прокопенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 512 с. Випуск 10. – 2016. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського.

10. Семирак О.С. Формування масиву ідентифікаційних характеристик автомобілебудування в Україні / О.С. Семирак // Вісник Дніпропетровського національного університету. – 2014. – Т.22, № 10\1. – С. 47–54.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

11. Чорнобровкіна С.В. Сучасний стан проблеми металургійної та машинобудівної промисловості України / С.В. Чорнобровкіна // Вісник НТУ «ХПІ» – 2015. – Вип. 26. – С. 62–68.

12. Шеховцова І.А., Полонська Є.С. Інноваційний розвиток автомобільної промисловості України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_4/Shehovcova_409.htm.

УДК 336.7:339.7

Корецька Н.І., к.е.н., доцент,

Олійник С.Б.

Луцький національний технічний університет

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В СФЕРІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Досліджено рівень інвестиційної активності в сільському господарстві регіонів України, встановлено значну різницю в обсягах залучення інвестиційних вкладень, що істотно впливає на фінансові результати даного виду економічної діяльності в регіонах України. Обґрунтовано необхідність покращення інвестиційного клімату та нарощення інвестицій у галузь сільського господарства в усіх регіонах України.

Ключові слова: інвестиції, сільське господарство, сільськогосподарські угіддя, сільськогосподарський працівник, інвестиційна активність, регіон.

Koretskya N., Oliynyk S.

REGIONAL FEATURES OF INVESTMENT ACTIVITY IN THE FIELD OF AGRICULTURE

The development of agriculture, ensuring its competitiveness in the domestic and foreign markets requires the creation of a favorable investment climate and the provision of investment activity in the agricultural sector in all regions of Ukraine.

In each country, agriculture is a vital part of the national economy (more than 80% of the consumption fund is formed at the expense of agricultural products), and attracting investment in this type of economic activity in the medium and long term is a prerequisite.

The article analyzes the actual level of investment activity of agriculture in the regions of Ukraine, which is largely characterized by the following indicators: investments per hectare of agricultural land and 1 employee in the industry.

It has been established that on average in Ukraine in 2017 per capita agricultural land was invested 1597,0 UAH of investments, which is 2 times more than in 2015.

In total, the volume of attracted investments per hectare of agricultural land by regions is significantly different. So, in 2017, the leader among the regions for this indicator was the Kiev region and Kiev, while the smallest investments per hectare of agricultural land fell to the Transcarpathian region. In general, in 2017, the largest volume of investments (except Kyiv oblast and Kyiv) was involved in Ternopil, Vinnytsya, Poltava and Cherkasy regions, and the smallest (except for the Transcarpathian region) were Chernivtsi, Lugansk, Donetsk and Lviv regions.

The largest amount of investments per one employee in 2017 was involved in Chernihiv, Zhytomyr, Rivne and Ternopil regions, and the smallest – in Zakarpattia, Chernivtsi, Donetsk, Cherkasy and Luhansk regions.

According to the integrated assessment, it was found that the regions with a high level of attracted investments included the Kyiv region and the cities of Kyiv, Zaporozhye and Chernihiv regions; to the regions with an average level – Vinnytsya, Dnipropetrovsk, Zhytomyr, Kirovograd, Poltava, Rivne, Sumy, Ternopil, Kharkiv, Kherson, Khmelnytsky, Cherkassk, and to regions with low – Volyn, Donetsk, Zakarpattia, Ivano-Frankivsk, Lugansk, Lviv, Nikolaev, Odessa and Chernivtsi.

It is proved that such a difference in the levels of investment activity of the regions of Ukraine is a result of, first of all, differences in the levels of their socio-economic development and state and regional policy, which requires the achievement of the following strategic goals: full provision of agricultural development needs in investment resources; ensuring the growth of investment opportunities of agricultural producers; expansion of agricultural financing in order to increase its investment attractiveness.

Key words: investment, agriculture, agricultural land, agricultural worker, investment activity, region.

Корецкая Н.И., Олийнык С.Б.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ В СФЕРЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Исследован уровень инвестиционной активности в сельском хозяйстве регионов Украины, установлено значительную разницу в объемах привлечения инвестиционных вложений, что существенно влияет на финансовые результаты данного вида экономической деятельности в регионах Украины. Обоснована необходимость улучшения инвестиционного климата и наращивание инвестиций в отрасль сельского хозяйства во всех регионах Украины.

Ключевые слова: инвестиции, сельское хозяйство, сельскохозяйственные угодья, сельскохозяйственный работник, инвестиционная активность, регион.

Постанова проблеми у загальному вигляді та її зв’язок з важливими науковими і практичними завданнями. Формування стратегії забезпечення ефективності інвестиційного розвитку національної економіки України в розрізі регіонів і видів економічної діяльності є важливим завданням, оскільки від цього залежить не лише стан розвитку країни, але й її економічне зростання. Проте, в Україні ряд факторів (в першу чергу, політична невизначеність, несприятливе законодавство, низький рівень платоспроможності споживачів, високий рівень податків, нестача оборотних коштів, труднощі з отриманням довгострокових кредитів, корупція тощо) негативно впливає на процес залучення інвестицій у види економічної діяльності в регіонах України, що перешкоджає забезпеченню їх інвестиційної привабливості.

В кожній країні сільське господарство є життєво необхідною галуззю національної економіки (понад 80% фонду споживання формується за рахунок сільськогосподарської продукції [1]) і залучення інвестицій саме в даний вид економічної діяльності на середньо- і довгострокову перспективу є необхідною умовою. Саме інвестиції при ефективному їх використанні дозволять забезпечити необхідні масштаби і темпи структурної перебудови сільського господарства на регіональному і державному рівнях. Тому дана проблема є актуальною і потребує комплексного дослідження.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Інвестиційні процеси досліджували зарубіжні та українські учені, зокрема, Дж. Кейнс, Л. Роббінс, Дж. Сакс, М. Фрідмен, Ф. Хайєк, Д. Хікс, О.Амош, І. Бланк, А. Буряк, А. Гайдучий, В. Голіков, І. Вініченко, М. Долішній, О. Дудчик, М. Згуровський, М. Зубець, Ф. Іванов, Ю. Кашуба, Б. Кваснюк, М. Кісіль, Н. Малік, Л. Мармуль, М. Прокопенко, О. Покатаєва, О. Редькін, С. Румянцева, П. Саблук, В. Ситник, Н. Танклевська, Б. Твіст, В. Точилін, Р. Фатхутдінов, Л. Федулова, Ф. Хедоурі, Б. Холод, Д. Черваньов, О. Чубукова, М. Чумаченко, Я. Янишин, та ін. Проблемі інвестиційної

підтримки сільського господарства присвячені науковій праці М. Дем’яненка, А. Діброви, О. Бородіної, М. Латиніна, Ю. Лупенка, О. Могильного, Т. Осташко, Б. Пасхавера, П. Саблука, Л. Тулуша та ін. Однак, не дивлячись на значний доробок наукових праць, присвячених даній стратегічній проблемі, більш детального дослідження потребують економічні механізми здійснення інвестування в сільське господарство регіонів.

Цілі статті: дослідження регіональних особливостей інвестиційної активності в сільському господарстві в регіонах України.

Викладення основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сільськогосподарська галузь в Україні є важливим сектором економіки країни, частка якої становить 21% загального обсягу валової доданої вартості [1].

Нині в Україні зберігається тенденція зростання інвестицій в сільське господарство. За підсумками 2017 року у сільському господарстві освоєно 57,0 млрд грн капітальних інвестицій, що на 31,2% більше, ніж у 2016 році. Загалом частка капітальних інвестицій у сільське господарство склала 14% від загального обсягу.

І, не дивлячись на те, що сільське господарство протягом останніх років за темпами і стабільністю зростання інвестицій залишається лідером серед усіх видів економічної діяльності в Україні (у 2017 році приріст вкладень в дану галузь склав 58% [1]), необхідно і надалі здійснювати пошук шляхів щодо збільшення обсягів інвестицій в розвиток сільського господарства. Але все це вимагає здійснення оцінки ефективності залучення інвестицій в сільське господарство регіонів України.

Наявність інвестиційних ризиків у сільському господарстві та інвестиційна політика не повинні бути спрямовані лише на збільшення інвестицій у сільське господарство, але і на забезпечення стійкого характеру інвестицій. Розглянемо динаміку капітальних інвестицій у сільське господарство України (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій
у сільське господарство України протягом 2010–2017 років

Рік	Освоєно (використано) капітальних інвестицій, у фактичних цінах, в млн. грн.		у % до загального обсягу
	усього	сільське господарство, мисливство та надання пов’язаними із ними послуг	
2010 рік	157617,0	8611,0	5,5
2011 рік	211549,1	13215,1	6,2
2012 рік	244214,6	15338,7	6,3
2013 рік	231322,6	15745,9	6,8
2014 рік	204061,7	16754,3	8,2
2015 рік	251154,3	27078,9	10,8
2016 рік	326163,7	44246,3	13,6
2017 рік	412812,7	56978,9	13,8

Примітка. Розраховано на основі даних джерела: [1]

Дані таблиці 1 свідчать про поступове зростання капітальних інвестицій в сільське господарство України протягом 2010–2017 років, а отже про зростання популярності даної галузі на фоні загальної нестабільності залучення капітальних інвестицій в економіку країни. При цьому варто зазначити, що головним джерелом фінансування капітальних інвестицій в АПК України залишаються власні кошти підприємств та організацій і складають понад 76% від загальної вартості.

На нашу думку, фактичний рівень інвестиційної активності сільського господарства регіону значною мірою характеризують наступні показники: обсяги вкладень на 1 га сільськогосподарських угідь (табл. 2) та на 1 працівника даної галузі (табл. 3).

Так, в середньому по Україні у 2017 році в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь було вкладено 1597,0 грн інвестицій, що майже у 2 рази більше у порівнянні з 2015 роком.

Таблиця 2

Рейтинг регіонів за обсягом залучених інвестицій на 1 га сільськогосподарських угідь за регіонами у 2017 році

Регіон	Обсяг капітальних інвестицій млн. грн.	Площа сільсько-господарських угідь, млн. га	Рівень інвестиційної активності грн. / га	Рейтинг	Нормування показника
Вінницька	4576,2	2,0	2288,1	3	0,625
Волинська	1109,0	1,0	1109,0	19	0,303
Дніпропетровська	3864,5	2,5	1545,8	13	0,422
Донецька	1313,0	2,0	656,5	21	0,179
Житомирська	2622,6	1,5	1748,4	6	0,478
Закарпатська	96,4	0,5	192,8	24	0,053
Запорізька	2926,8	2,2	1330,4	16	0,975
Івано-Франківська	794,2	0,6	1323,7	17	0,362
Київська, м. Київ	6220,2	1,7	3658,9	1	1,000
Кіровоградська	3431,1	2,0	1715,6	7	0,469
Луганська	1190,6	1,9	626,6	22	0,171
Львівська	1338,8	1,3	1029,8	20	0,281
Миколаївська	2582,0	2,0	1291,0	18	0,353
Одеська	3547,0	2,6	1364,2	15	0,373
Полтавська	4760,2	2,2	2163,7	4	0,591
Рівненська	1433,9	0,9	1593,2	11	0,435
Сумська	2726,3	1,7	1603,7	10	0,438
Тернопільська	2541,7	1,0	2541,7	2	0,695
Харківська	3600,1	2,4	1500,0	14	0,410
Херсонська	3183,6	2,0	1591,8	12	0,435
Хмельницька	2704,4	1,6	1690,3	8	0,462
Черкаська	3178,5	1,5	2119,0	5	0,579
Чернівецька	284,6	0,5	569,2	23	0,156
Чернігівська	3375,0	2,1	1607,1	9	0,439
Україна	63400,7	39,7	1597,0	-	-

Примітка. Розраховано на основі даних джерела: [2, с. 66]

Дані без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя

Загалом, як свідчать дані табл. 2, обсяги залучених інвестицій на 1 га сільськогосподарських угідь за регіонами суттєво відрізняються. Так, у 2017 році лідером серед регіонів за даним показником були Київська область та м. Київ, в той час як найменше інвестицій на 1 га сільськогосподарських угідь припало на Закарпатську область. Загалом у 2017 році найбільший обсяг інвестицій (крім Київської області та м. Києва) було залучено у

Тернопільську, Вінницьку, Полтавську та Черкаську області, а найменший (крім Закарпатської області) – у Чернівецьку, Луганську, Донецьку та Львівську області.

Таблиця 3
Рейтинг регіонів за обсягом залучених інвестицій
на 1 працівника сільськогосподарської галузі
за регіонами у 2017 році

Регіон	Обсяг капітальних інвестицій млн. грн.	Чисельність найманих працівників, млн. осіб	Рівень інвестиційної активності грн. / осіб	Рейтинг	Нормування показника
Вінницька	4576,2	0,039	117338,5	17	0,139
Волинська	1109,0	0,008	138625,0	7	0,164
Дніпропетровська	3864,5	0,032	120765,6	16	0,143
Донецька	1313,0	0,016	82062,5	22	0,097
Житомирська	2622,6	0,012	218550,0	2	0,259
Закарпатська	96,4	0,002	48200,0	24	0,057
Запорізька	2926,8	0,023	127252,2	11	0,151
Івано-Франківська	794,2	0,007	113457,1	18	0,134
Київська, м. Київ	6220,2	0,051	121964,7	15	0,145
Кіровоградська	3431,1	0,027	127077,8	12	0,151
Луганська	1190,6	0,011	108236,4	20	0,128
Львівська	1338,8	0,008	167350,0	5	0,198
Миколаївська	2582,0	0,02	129100,0	10	0,153
Одеська	3547,0	0,028	126678,6	13	0,150
Полтавська	4760,2	0,042	113338,1	19	0,134
Рівненська	1433,9	0,007	204842,9	3	0,243
Сумська	2726,3	0,02	136315,0	8	0,162
Тернопільська	2541,7	0,013	195515,4	4	0,232
Харківська	3600,1	0,027	133337,0	9	0,158
Херсонська	3183,6	0,021	151600,0	6	0,180
Хмельницька	2704,4	0,022	122927,3	14	0,146
Черкаська	3178,5	0,033	96318,2	21	0,114
Чернівецька	284,6	0,004	71150,0	23	0,084
Чернігівська	3375,0	0,004	843750,0	1	1,000
Україна	63400,7	0,477	132915,5	-	-

Примітка. Розраховано на основі даних джерела: [2, с. 175]

Дані без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя

Згідно з даними табл. 3, у 2017 році найбільший обсяг інвестицій у розрахунку на одного працівника було залучено у

Чернігівську, Житомирську, Рівненську та Тернопільську області, а найменший – у Закарпатську, Чернівецьку, Донецьку, Черкаську та Луганську області.

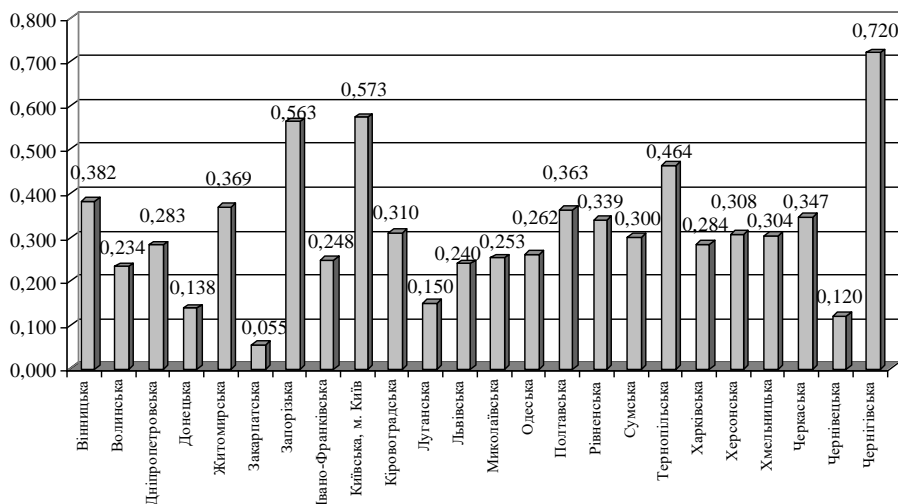

Рис. 1. Інтегральний показник інвестиційної активності у сфері сільського господарства регіонів України (2017 рік)

Примітка. Сформовано авторами

Згідно інтегрального показника до регіонів з високим рівнем залучення інвестицій увійшли Київська область і м. Київ, Запорізька та Чернігівська області; до регіонів з середнім рівнем – 12 регіонів (Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Кіровоградська, Полтавська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Черкаська області), а до регіонів з низьким рівнем – Волинська, Донецька, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська та Чернівецька області.

Вважаємо, що така різниця за рівнями інвестиційної активності регіонів України є наслідком передусім відмінностей у

рівнях їх соціально-економічного розвитку і державної та регіональної політики.

Отже, не дивлячись на нестабільне політико-економічне становище країни, несприятливий інвестиційний клімат, відсутність обґрунтованої концепції економічного розвитку регіонів, сільське господарство залишається перспективною галуззю. Проте у більшість регіонів України залучаються незначні обсяги капітальних інвестицій, що не дозволяє підвищити рівень ефективності сільськогосподарського виробництва. Тому задля стимулювання припливу інвестицій в сільське господарство та активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств необхідно досягати наступних стратегічних цілей [3, с. 78]: повністю забезпечити потреби розвитку сільського господарства в інвестиційних ресурсах; забезпечити зростання інвестиційних можливостей сільськогосподарських товаровиробників; розширити фінансування сільського господарства задля підвищення його інвестиційної привабливості.

1. Державний комітет статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2017 рік. – Київ: Державна служба статистики України, 2018. – 245 с.
3. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2012. – 182 с.

УДК 353.2:330.341

Кривов’язюк І.В., к.е.н., професор

Кухарук Н.В.

Луцький національний технічний університет

Стрільчук Р.М., к.е.н.

Рівненський державний гуманітарний університет

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ІНІЦІАТИВА В СИСТЕМІ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ В РЕГІОНІ

У статті удосконалено наукові положення класифікації факторів розвитку інноваційної активності в регіоні. Вказано на взаємозв’язок інноваційної діяльності, інноваційної активності та підприємницької ініціативи. Запропоновано фактори розвитку інноваційної активності в регіоні поділяти на такі групи: фактори макро- і мезорівня (зовнішні) та мікрорівня (внутрішні). Для кожної групи факторів розвитку інноваційної активності в регіоні розкрито їх взаємозв’язок і визначено субфактори. Узагальнення та систематизація факторів впливу на інноваційну діяльність дозволили виявити, що спільним фактором розвитку на макро- та мікрорівні виступає підприємницька ініціатива.

Ключові слова: підприємницька ініціатива, інноваційна активність, фактори розвитку, регіон.

Kryvovyazyuk I.V., Kuharuk N.V., Strilchuk R.M.

THE SYSTEM OF FACTORS OF DEVELOPMENT OF INNOVATION ACTIVITY IN THE REGION FOR ENTREPRENEURSHIP INITIATIVE

The development of innovation activity in the region is an important background for increasing the volume of production and sales of innovative products, forming technical and technological base of the region, its investment attractiveness under the conditions of proper regional support through the implementation of targeted regional programs supporting innovation activities, providing various privileges, supporting these processes by regional authorities.

At the current stage of science and practice development, entrepreneurial initiative should be considered as a factor of innovation activity development, that is, its driving force, the reason for its growth, and, at the same time, as one of the main conditions under which this phenomenon occurs. Such duality complicates researching theoretical foundations of the factors of innovation activity

development, causing significant debate on determining the range of factors that the entrepreneurial initiative is directly related with.

In order to solve such a problem, it is suggested to divide the factors of the development of innovation activity in the region into groups of macro- and meso levels (as external) and micro-level (internal) factors, which provides a multi-level approach to studying the conditions of regional development.

The main factors of the development of innovation activity at macro level are entrepreneurship development, state support, development of the economic environment and technical and technological potential, which are closely connected to each other. First two factors should be considered in the context of connection with legislative and normative regulation, others – form the natural resource potential.

Among the factors of the regional level or 'meso level' are development of entrepreneurship in the region, regional support of the authorities, investment attractiveness of the region and the technical and technological base of the region. The first two factors should be considered in the context of implementing regional policy, others – as factors of forming innovative potential of the region.

Among factors of micro level it is necessary to allocate organizational and managerial factors, socio-psychological factors, material and technical and intellectual factors. This system of factors forms an entrepreneurial initiative.

The generalization and systematization of the factors of influence on innovation activity has revealed that the entrepreneurial initiative appears in both macro- and micro-level of development that leaves its imprint on the development of entrepreneurship and, in its turn, on innovation activity. At the macro level, the entrepreneurial initiative has an indirect impact on the innovation activity of the enterprise, and at the micro level this impact is direct.

Keywords: entrepreneurial initiative, innovative activity, factors of development, region.

Кривовязюк И.В., Кухарук Н.В., Стрільчук Р.М.

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКАЯ ИНИЦИАТИВА В СИСТЕМЕ ФАКТОРОВ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ В РЕГИОНЕ

В статье усовершенствованы научные положения классификации факторов развития инновационной активности в регионе. Указано на взаимосвязь инновационной деятельности, инновационной активности и предпринимательской инициативы. Предложено факторы развития инновационной активности в регионе делить на следующие группы: факторы макро- и мезоуровня (внешние) и микроуровня (внутренние). Для каждой группы факторов развития инновационной активности в регионе раскрыто их взаимосвязь и определены субфакторы. Обобщение и систематизация

факторов влияния на инновационную деятельность позволили выявить, что общим фактором развития на макро- и микроуровне выступает предпринимательская инициатива.

Ключевые слова: предпринимательская инициатива, инновационная активность, факторы развития, регион.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими й практичними завданнями. Розвиток інноваційної активності в регіоні виступає важливим підґрунтям нарощування обсягів виробництва та реалізації інноваційної продукції, формування техніко-технологічної бази регіону, його інвестиційної привабливості за умов належної регіональної підтримки шляхом реалізації цільових регіональних програм підтримки інноваційної діяльності, надання різноманітних пільг, підтримування цих процесів регіональними органами влади.

Сучасний стан розвитку інноваційної діяльності в Україні та її регіонах є вкрай незадовільний, впровадження нових видів діяльності, продукції, технологій тощо є недостатнім для формування повноцінної конкурентоспроможної економіки країни.

За цих обставин особливої уваги потребує створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності. А одним із ключових факторів розвитку інноваційної активності в регіоні виступає підприємницька ініціатива, як чинник розвитку власної справи на основі впровадження та реалізації нових ідей та можливостей за рахунок використання необхідних якостей підприємця та володіння певними ресурсами, які при взаємному використанні дають змогу досягнути позитивного економічного ефекту. Це і свідчить про актуальність досліджуваної тематики, спрямованої на формування умов розвитку регіону.

Дослідження виконано в рамках держбюджетної тематики «Механізми створення регіональних студій підприємницької майстерності в умовах децентралізації економіки» (№ 222-17).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових публікацій ряду вчених, зокрема таких як В. Гриньов [3], В. Зянько [4], О. Кузьмін та Т. Кужда [8], В. Павлов [10],

Б. Твісс [12], Л. Федулова [14], А. Шегда [15] показав, що в якості факторів впливу на інноваційну активність обираються ринкові, політико-правові, організаційно-управлінські, фінансово-економічні, науково-технічні, соціально-психологічні, екологічні, гуманітарні, інформаційні тощо. Н. Бондаренко доповнює фактори, що впливають на інноваційну активність, поділяючи їх залежно від рівня її прояву [2]. Проте регіональної специфіки дані автори торкаються лише опосередковано.

До того ж, поза увагою науковців – дослідження як фактор розвитку інноваційної активності в регіоні підприємницької ініціативи, проблематики, започаткованої у роботах [5; 6; 7].

Цілі статті. Метою дослідження є удосконалення наукових положень встановлення факторів розвитку інноваційної активності в регіоні.

Виклад основного матеріалу. В умовах конкурентоспроможного ринкового середовища підприємству варто використовувати всі можливі шляхи для того, щоб ефективно функціонувати та отримувати дохід. Одним із варіантів не залишатися аутсайдером на ринку є здійснення інноваційної діяльності. Відповідно до чинного законодавства, інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг [1].

Розвиток інноваційної діяльності характеризує інноваційна активність, яка є її ступенем інтенсивності [9]. В загальному інноваційна активність є результатом реалізації можливостей підприємницьких структур. Успіх діяльності забезпечується безпосередньо підприємцем, який завдяки ініціативності, розкриваючи свої якості та прагнення, сприяє здійсненню інноваційної діяльності, формуючи відповідний рівень її інтенсивності. Результатом взаємодії підприємницької ініціативи та інноваційної активності є поява інноваційного продукту.

На сучасному етапі розвитку науки та практики, підприємницьку ініціативу слід розглядати як фактор розвитку

інноваційної активності, тобто її рушійну силу, причину її зростання [13], з однієї сторони, та, водночас, як одну з основних умов, при якій відбувається це явище [11]. Така двоїстість ускладнює дослідження теоретичних засад факторів розвитку інноваційної активності, викликаючи значну полеміку щодо визначення кола факторів, з якими безпосередньо пов’язана підприємницька ініціатива.

На нашу думку, слід виділити фактори розвитку інноваційної активності зовнішнього та внутрішнього впливу. Пропонуємо зовнішні фактори поділяти на: фактори макrorівня та мезорівня, на які підприємець не може здійснювати вплив. Основними факторами розвитку інноваційної активності на макrorівні можна назвати розвиток підприємництва, державну підтримку, розвиток економічного середовища та техніко-технологічний потенціал, дані складові є тісно пов’язані між собою. Перші два чинники слід розглядати в контексті зв’язку з законодавчо-нормативним регулюванням, а інші формують природно-ресурсний потенціал. Кожний фактор також має свої складові, які на нього впливають. Зовнішні фактори розвитку інноваційної активності та їх взаємозв’язок між собою представлений на рисунку 1.

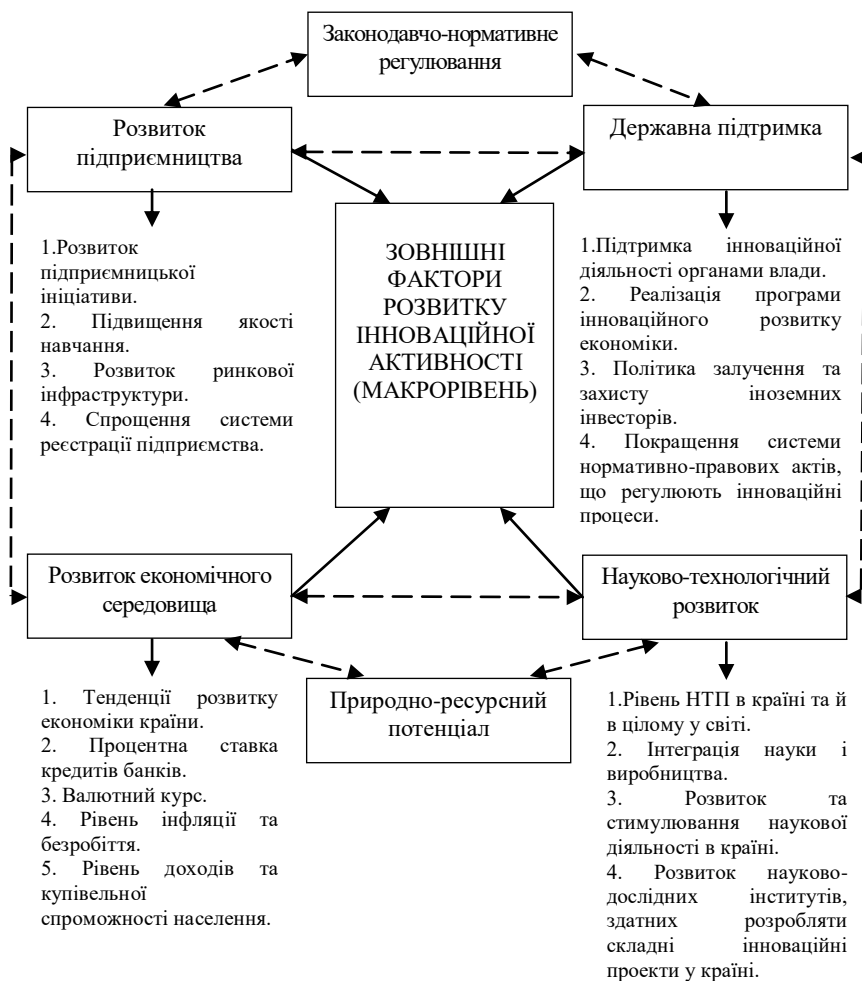

Рис. 1. Зовнішні фактори розвитку інноваційної активності та їх взаємозв'язок на макрорівні (авторська розробка)

До факторів регіонального рівня або мезорівня слід віднести: розвиток підприємництва в регіоні, регіональна підтримка органами влади, інвестиційна привабливість регіону та техніко-технологічна база регіону. Зовнішні фактори

розвитку інноваційної активності та їх взаємозв’язок на мезорівні відображено на рисунку 2.

Рис. 2. Зовнішні фактори розвитку інноваційної активності та їх взаємозв’язок на мезорівні (авторська розробка)

Внутрішні фактори розвитку інноваційної активності – це безпосередньо ті фактори, на які підприємство має вплив. Серед факторів мікрорівня варто виділити організаційно-управлінські фактори, соціально-психологічні фактори, матеріально-технічні та інтелектуальні фактори (рис. 3). Така система факторів і формує підприємницьку ініціативу, що і формує підприємництво в цілому і його інноваційну активність.

Рис. 3. Внутрішні фактори розвитку інноваційної активності та їх взаємозв'язок на мікрорівні (авторська розробка)

Таким чином, розроблені наукові положення класифікації факторів розвитку інноваційної активності в регіоні виступають подальшою основою для вивчення сили та глибини їх впливу на процеси регіонального розвитку.

Висновки. Розвиток інноваційної активності в регіоні виступає важливим підґрунтям нарощування обсягів промислового виробництва та забезпечення конкурентоспроможності продукції. Підприємницьку ініціативу доцільно за таких обставин розглядати як фактор розвитку інноваційної активності, тобто її рушійну силу, причину її зростання та одну з основних умов, при якій відбувається це явище.

З метою удосконалення наукових положень класифікації факторів інноваційної активності в регіоні пропонується їх розподіляти на фактори макро- і мезорівня (зовнішні) та мікрорівня (внутрішні), що забезпечує багаторівневий підхід до вивчення умов регіонального розвитку.

До факторів розвитку інноваційної активності на макрорівні входять розвиток підприємництва, державна підтримка, розвиток економічного середовища та техніко-технологічний потенціал. Перші два чинники слід розглядати в контексті зв'язку з законодавчо-нормативним регулюванням, інші – формують природно-ресурсний потенціал.

До факторів регіонального рівня або мезорівня слід віднести розвиток підприємництва в регіоні, регіональну підтримку органів влади, інвестиційну привабливість регіону та техніко-технологічну базу регіону. Перші два фактори слід розглядати в контексті реалізації регіональної політики, інші – як фактори формування інноваційного потенціалу регіону.

Фактори мікрорівня розподілено на організаційно-управлінські, соціально-психологічні, матеріально-технічні та інтелектуальні фактори. Така система факторів і формує підприємницьку ініціативу.

Узагальнення та систематизація факторів впливу на інноваційну діяльність дозволили виявити, що спільним фактором розвитку на макро- та мікрорівні виступає

підприємницька ініціатива, яка залишає свій відбиток на розвитку підприємництва і, в свою чергу, на інноваційній активності. На макрорівні підприємницька ініціатива здійснює непрямий вплив на інноваційну активність підприємства, а на мікрорівні цей вплив є прямим.

Необхідність підвищення результатів економіки в регіоні із врахуванням факторів формування інноваційної активності вимагає відповідного методичного забезпечення. Це допомагає побачити реальний стан діяльності підприємств і рівень інноваційної діяльності, а також визначити напрями розвитку підприємницької ініціативи і її зв'язок з інноваціями.

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст. 266). – 2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

2. Бондаренко Н.М. Напрями підвищення інноваційної активності промислових підприємств / Н.М. Бондаренко [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: http://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/4031/1/s8_48_bondarenko.pdf.

3. Гриньов А.В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А.В. Гриньов. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2003. – 308 с.

4. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво в Україні: проблеми становлення і розвитку: монографія / В.В. Зянько. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2005. – 263 с.

5. Кривов'язюк І.В. Концепт створення регіональних студій підприємницької майстерності / І.В. Кривов'язюк // Молодий вчений. – 2017. – № 3(43). – С. 698–701.

6. Кривов'язюк І.В. Об'єктивні закономірності та теоретичні засади створення регіональних студій підприємницької майстерності в умовах децентралізації економіки [Електронний ресурс] / І.В. Кривов'язюк // Ефективна економіка. – 2017. – №3. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5480>.

7. Кривов'язюк І.В. Теоретичні засади розвитку підприємницького середовища в умовах децентралізації економіки / І.В. Кривов'язюк, Н.В. Кухарук // Економічний форум. – 2017. – № 3. – С. 51–56.

8. Кузьмін О. Фактори інноваційного розвитку підприємств / О. Кузьмін, Т. Кужда [Електронний ресурс]. – 2006. – Режим доступу: http://www.experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=11391.

9. Лабунська С.В. Інноваційна діяльність підприємства як фактор ризику та умова зміцнення його економічної безпеки / С.В. Лабунська //

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 725: Проблеми економіки та управління. – С. 297–304.

10. Павлов В.І. Інноваційний потенціал регіону: діагностика та реалізація: монографія / В.І. Павлов, Ю.М. Корецький. – Луцьк: Надстир’я, 2004. – 244 с.

11. Паламарчук Л.С. Словник української мови / Л.С. Паламарчук // Українська мова: енциклопедія. – К.: В. «Укр. енцикл.» ім. М. Бажана, 2004. – 612 с.

12. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс; [сокр. пер. с англ.; Авт. предисл. науч. ред. К.Ф. Пузыня]. – М.: Экономика, 1989. – 217 с.

13. Управление организацией: Энциклопедический словарь / [под ред. А. Г. Поршнева и др.]. – М.: ИНФРА, 2001. – 812 с.

14. Федулова Л.І. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика: монографія / Л.І. Федулова. – К.: Основа, 2005. – 552 с.

15. Шегда А.В. Менеджмент: підручник / А.В. Шегда. – К.: Знання, 2004. – 687 с.

УДК 339.188

Кулик Ю.М., к.е.н., асистент

Луцький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Охарактеризовано особливості розвитку логістики в Україні та її регіонах. На основі значення показника логістичної ефективності в розрізі ключових параметрів визначено основні проблеми за кожним з них. Запропоновано напрямки, завдання та засоби досягнення стабільної логістики в Україні та її регіонах.

Ключові слова: логістика, інфраструктура, транспортування, технології, ефективність.

Kulyk I.M.

PROBLEMS AND PROSPECTS OF LOGISTICS DEVELOPMENT IN UKRAINIAN REGIONS

The growth of logistics role in the economy is due to several reasons. First, Ukraine, having an advantageous geographical location at the intersection of main roads from Europe and Asia, from Scandinavian countries to the Mediterranean, creates opportunities for the development of transit. Second, Ukraine has a powerful material and technical base for the development of the industrial complex, so it requires an expansion of new management methods using a logistic approach.

Third, the dynamic improvement of national and economic bonds, which requires an increase in innovational, industrial, investment potential of the country to optimize costs. The main indicator which characterizes the efficiency of logistics is the international indicator of logistics efficiency – Logistics Performance Index, which is calculated every two years for such criteria: customs procedures, infrastructure, organization of deliveries, logistics competence, international transportation of goods, timeliness of delivery. Changing structure of goods turnover, reducing the volume of freight, increasing value cargo transportation on the main types of transport, outdated fixed assets, high corruption level in all spheres, insufficient investment attractiveness are the main inhibitors that hamper the development of logistics in the country. Studying the features and problems of logistics in Ukraine, we will form the core of the tasks for implementation of the stable logistics in Ukraine. The main objective is to provide a favorable microclimate for the growth of logistics capacity of the country, infrastructure development and implementation of the growth of performance indicators of logistics activity. To achieve the goal, we will define the main directions of logistics

activity and means of their achievement. The advantage of an integrated approach is the versatility and flexibility that allows comprehensively grasp logistics problems and to consider alternatives managerial decisions from different angles.

Key words: logistics, infrastructure, transportation, technology, efficiency.

Кульк Ю.М.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЛОГИСТИКИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Охарактеризованы особенности развития логистики в Украине и ее регионах. На основе значения показателя логистической эффективности в разрезе ключевых параметров определены основные проблемы по каждому из них. Предложены направления, задачи и средства достижения стабильной логистики в Украине и ее регионах.

Ключевые слова: логистика, инфраструктура, транспортировки, технологии, эффективность.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв’язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ринкові відносини вимагають імплементації сучасних форм та методів управління підприємствами, що потребують якісного менеджменту. Логістика є тим інструментом, що здатен забезпечити конкурентоспроможність регіонів, розвинути їхню інфраструктуру, реалізувати потенціал країни та надати безліч інших переваг. Разом з тим варто відмітити, що розвиток вітчизняної логістики та ринку логістичних послуг перебуває на стадії стабілізації. Світові тенденції, що їх використовують країни-лідери (Німеччина, Швеція, Бельгія, Австрія, Японія) стимулюють до пошуку нових технологій, форм та засобів задоволення потреб споживачів, отримання прибутку та зниження витрат.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Особливості розвитку сучасної логістики та ринку логістичних послуг розкрито у працях Л.М. Шульгіної та В.В. Хажанець [1]. Ключові проблеми розвитку сучасної логістики в Україні та її регіонах висвітлює у своїх роботах М.О. Устенко та В.С. Івашкевич [2], О.Є. Шандрівська та Л.Ю. Шевців [3]. З’ясує причини недостатньої розвинутості

логістичних послуг в Україні у своїх напрацюваннях Ю.Є. Петруня та Т.О. Пасічник [4].

Цілі статті. Мета статті полягає у дослідженні проблем та перспектив розвитку логістики в Україні та її регіонах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Логістика є фундаментальною сферою економіки країни, що прагне розвиватись та мати високі показники економічного розвитку. Зростання ролі логістики в економіці зумовлено кількома причинами. По-перше, Україна, маючи вигідне географічне розташування на перетині магістральних шляхів з Європи та Азії та від скандинавських країн до Середземномор'я володіє можливостями для розвитку транзиту. По-друге, Україна має потужну матеріально-технічну базу для розвитку промислового комплексу, тим самим вимагаючи впровадження нових методів управління з використанням логістичного підходу. По-третє, розширення національних і економічних зв'язків, що вимагає нарощення інноваційного, виробничого, інвестиційного потенціалу країни для оптимізації витрат.

Так, за словами Прем'єр Міністра України, логістичний потенціал країни є значним, однак він потребує розвитку та підтримки. Основна увага повинна бути зосереджена на підвищенні якості вітчизняної транспортної мережі (особливо контейнерні перевезення шляхом побудови портів), адже це сприятиме залученню іноземних інвестицій, впровадженню новітніх логістичних технологій та створенню нових робочих місць, виконуючи інвестиційну, інноваційну, суспільну та виробничу функції [5].

Важливим завданням в нарощенні логістичного потенціалу України та її регіонів є розробка комплексу заходів, які слід імплементувати в кожному з регіонів України. Логістичний менеджмент включає функції планування, організації, аналізу та контролю матеріального та супутнього йому потоків. Лише завдяки синергічному ефекту від ефективної роботи логістики кожного регіону можливо усунути

«вузькі місця» в управлінні та забезпечити нарощення логістичного потенціалу країни.

Основним показником, що характеризує ефективність логістики є міжнародний показник логістичної ефективності – Logistics Perfomance Index, який розраховується кожних два роки за критеріями: митні процедури, інфраструктура, легкість організації поставок, логістична компетентність, міжнародне транспортування вантажів, своєчасність доставки.

За даними Світового банку, у 2018 році Україна посіла третє місце серед країн пострадянського простору (після Литви та Естонії) за індексом логістичної ефективності (LPI). У порівнянні з попередніми роками позиції України у 2018 році є достатньо високими, зважаючи на ті «внутрішні» проблеми, з якими стикнулася економіка країни. Так, у 2010 році Україна займала 102 місце, а вже у 2018 році показник піднявся аж на 36 пунктів і займає 66 місце серед 160 країн світу [6].

Однак не дивлячись на це, існує низка проблем, з якими стикаються «гравці» на ринку логістики та логістичних послуг і які змушують функціонувати в умовах невизначеності та ризику [7-8].

Зміна структури товарообороту, зменшення обсягу вантажоперевезень, підвищення вартості вантажоперевезень на основних видах транспорту, застарілість основних засобів, висока корумпованість у всіх сферах, низька інвестиційна привабливість – основні інгібітори, що гальмують розвиток логістики в країні. Для вирішення цих та решти проблем необхідним і важливим завданням є ідентифікація причин їх виникнення для ретельного аналізу та розробки комплексу управлінських рішень, що будуть націлені на усунення їх негативного впливу (рис. 1).

Виходячи з даних, що представлені на рис. 1 розглянемо детальніше значення показника логістичної ефективності (LPI) за кожним з параметрів з метою виявлення «вузьких місць» та «сильних сторін».

Митні процедури. Значна кількість часу та інших ресурсів відводиться на оформлення документів, які потрібні для

замитнення/розмитнення товарів, надання відповідних дозволів на перетинання кордонів. Пов’язано це з тим, що не на всіх міжнародних пунктах пропуску (автомобільного та залізничного транспорту) впроваджено електронне декларування, що значно спрощує та прискорює процедуру оформлення документів. Акцент уваги має бути зосереджений на автоматизації процесів, що нададуть можливість спростити митні процедури, адже це дозволить збільшити обсяг товарообороту.

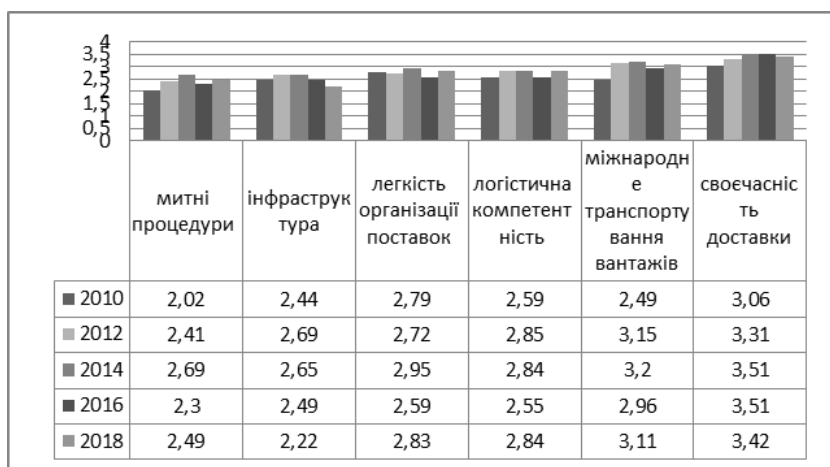

Рис. 1. Індекс логістичної ефективності України за 2010–2018 рр.

Інфраструктура. Спектр логістики та транспорту і логістики в Україні перебуває на етапі формування, порівняно з іншими європейськими країнами. Причиною тому є нестабільний інвестиційний клімат для вливання інвестицій та постійні зміни в законодавстві. Для створення ефективної та дієвої логістичної інфраструктури необхідно застосовувати спеціальну методологію, реінжиніринг логістичних процесів, а не часткову їх зміну, що в результаті не принесе очікуваного результату.

Легкість організації поставок. Такі концепції логістики як Kanban, Just in time, MRP не є чимось новим для ринку

логістичних послуг. Адже кожен з «гравців» на ринку логістичних послуг зацікавлений в тому, щоб своєчасно та в повному обсязі отримувати/надавати товар (послугу), утримуючи свої ринкові позиції. Висока конкуренція, впровадження сучасних технологій, інформаційна доступність вимагає активного апгрейду логістичних продуктів з метою скорочення логістичного циклу.

Логістична компетентність. Як у 2000-х роках не було чіткого розуміння поняття «менеджмент» та спеціальності «менеджер» і відповідно з'являлись такі робочі одиниці у підприємстві як: менеджери торгових залів (завгоспи), менеджери з персоналу (фахівець з кадрів), менеджери з продажу (брокери, дилери, комівояжери), так і пізніше, після 2010-го року активного поширення набрали поняття «логістика» і «логіст», які асоціювались лише з транспортуванням та складуванням, неправомірно обмежуючи коло функцій, що виконує логістика. Нині, однією з причин слабкого розвитку логістики (порівняно з провідними європейськими країнами) є те, що готують фахівців, які є лише теоретиками і зовсім не ознайомлені з тим, що зустрічається на підприємстві, вимагаючи тим самим проведення на підприємстві відповідних тренінгів, коучів для перекваліфікації або підвищення кваліфікації кадрів з логістики.

Міжнародне транспортування вантажів. На сьогодні існує загальна збірка правил міжнародного перевезення – INCOTERMS 2010, де чітко розписано, хто відповідає за вантаж (продавець, покупець, замовник, виконавець, посередник тощо) і до якого моменту, хто платить за транспортування і хто несе ризики. Однак у зв'язку з постійним ростом цін на паливо, щорічною проблемою отримання дозволів на перевезення (осінньо-зимовий період), необхідним і важливим завданням є забезпечення оперативності перевезення, забезпечення гнучкості маршрутів перевезень, контролю на всіх етапах перевезень.

Своєчасність доставки. Ефективність організації процесу перевезень характеризується такими критеріями як: своєчасність

доставки, тривалість доставки, витрати у процесі транспортування, продуктивність, прибуток. Для забезпечення своєчасності доставки необхідно узгодити роботу кожної із ланок логістичної системи: виробничої, транспортної, обслуговуючої та забезпечувати страхування по максимуму всіх можливих ризиків, які можуть виникати.

Дослідивши особливості та проблеми логістики в Україні, сформуємо коло основних завдань для забезпечення стабільної логістики в Україні та її регіонах (рис. 2).

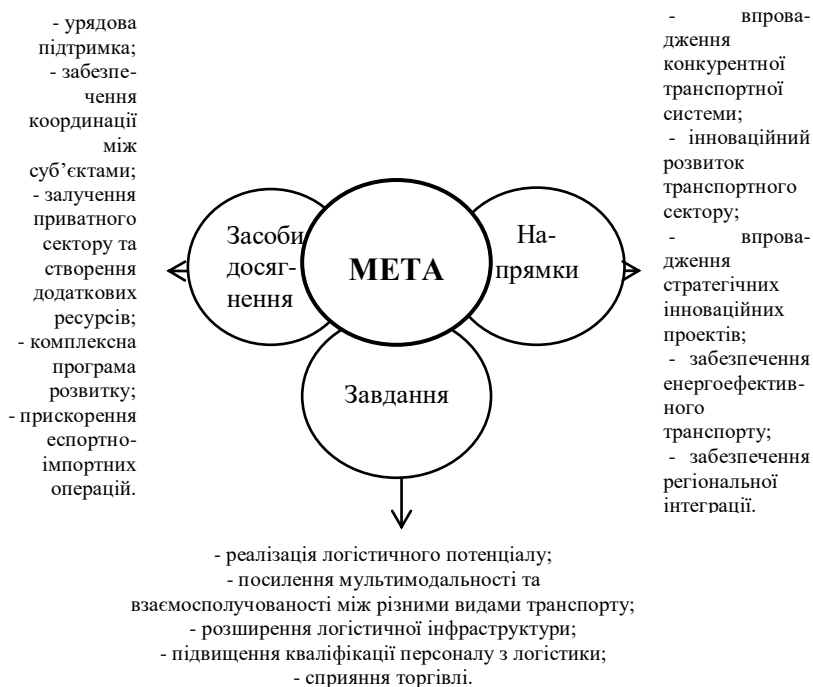

Рис. 2. Мета, напрямки, завдання та засоби досягнення стабільної логістики в Україні та її регіонах

Основною метою є забезпечення сприятливого мікроклімату для нарощення логістичного потенціалу країни, розвитку інфраструктури та забезпечення зростання показників ефективності логістичної діяльності. Для досягнення мети визначимо основні напрямки діяльності та засоби їх досягнення. Перевагою комплексного підходу є багатоваріантність та гнучкість, що дозволяє всебічно підійти до проблем логістики та з різних позицій розглянути альтернативні варіанти управлінських рішень.

Висновки. Одним з основних завдань уряду країни є розбудова інфраструктури ринку логістики України та її регіонів шляхом реалізації логістичних проєктів, побудови транспортних коридорів з метою зміцнення економіки країни.

1. Шульгіна Л.М., Хажанець В.В. Сучасні тенденції розвитку транспортної логістики в Україні. *Молодий вчений*. 2018. №4 (56). С. 172–174.

2. Устенко М.О., Івашкевич В.С. Перспективи розвитку транспортно-логістичних систем України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2017. №59. С. 84–90.

3. Шандарівська О.Є., Шевців Л.Ю. Комплексний аналіз ринку логістичних послуг в Україні. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. №7 (181). С. 163–173.

4. Петруня Ю.Є., Пасічник Т.О. Вплив новітніх технологій на логістику та управління ланцюгами поставок. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. №1. С. 130–139.

5. Україна потрапила до ТОП пострадянських країн з найкращою логістикою. *Сьогодні.ua* – Липень, 30, 2018. URL:

<https://ukr.segodnya.ua/economics/transport/ukraina-popala-v-top-postsovetskih-stran-s-luchshe-logistikoy-1158634.html>

6. Україна піднялась у рейтингу логістики СБ. Корреспондент.net – Серпень, 5, 2018. URL:

<https://ua.korrespondent.net/world/worldabus/3997484-ukraina-pidnialasia-v-reitynhu-lohistryky-sb>

7. В Україні індекс ефективності логістики на 40% нижче за показник країн-лідерів – Агроінсайдер. Травень, 5, 2018. URL:

<https://agroinsider.com.ua/2018/05/25/v-ukra%D1%97ni-indeks-efektivnosti-logistiki-na-40-nizhche-za-pokaznik-kra%D1%97n-lideriv/>

8. Було б що взяти: огляд ринку логістики України. Pro Consulting. Травень, 21, 2018. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/bylo-by-cho-to-vozit-obzor-rynka-logistiki-ukrainy>

УДК 338.435

Купира М.І., к.е.н., старший викладач

Грибук Р.М., студент

Луцький національний технічний університет

ІМПЕРАТИВИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СИСТЕМІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто та систематизовано категорії «прибуток» та «збиток» з подальшим визначенням суті фінансових результатів. Обґрунтовано, що метою фінансових результатів підприємства є пошук імперативів збільшення прибутку, як основного фінансового результату діяльності, використовуючи інноваційні засоби в напрямку його нарощення.

Тобто, ефективне управління формуванням та використанням фінансових результатів підприємства дасть змогу забезпечити зростання достатку власників підприємства як фундаментальної основи фінансового менеджменту, що проявляється в зростанні вартості підприємства та створенні прибуткового результату.

Ключові слова: фінансові результати, прибуток, збиток, рентабельність, інноваційні засоби.

Kupura M.I. Grybuk R.M.

IMPERATIVES IMPROVEMENT FINANCIAL RESULTS OF THE ENTERPRISE ACTIVITY IN THE SYSTEM OF INNOVATION DEVELOPMENT

The categories are considered and systematized «gain» and «loss» with subsequent determination of essence of financial results in the article. Grounded, that the purpose of financial results of enterprise is a search of imperatives of increase of income, as a basic financial result of activity, using innovative facilities in direction of his increase.

As a result of research essence of financial results the characteristic features of two components are selected: to gain and loss, that stopped up in this concept. Consequently, under the financial results of activity of enterprise will understand a quantitative total score, source of economic facilities, which characterizes comparison of regulated the legislations of gross receipts and gross charges of represented in form income or loss of enterprise.

Based on offered approach near the estimation of financial results of activity of enterprise in the system will mortgage innovative facilities for the improvement

of financial results and receipt of maximally effective result. In the algorithm of improvement of financial results of enterprise mortgage the use of modern methods of raising of knowledge of population innovative facilities in relation to making of products of mass consumption and promotion of it in the points of retail business.

It should be noted that it is suggested to use all increase of gross receipt from introduction of the offered measures and part of own resources of enterprise on creation of the unique service of marketing. However much it costs to consider general growth of competitiveness and strengthening of competition positions at the market, got as a result of the correct going near organization and leadthrough financially economic to activity of enterprise the most substantial result of introduction of the noted measures.

Keywords: financial results, profit, loss, profitability, innovative means.

Купира М.И., Грибук Р.М.

ИМПЕРАТИВЫ УЛУЧШЕНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ В СИСТЕМЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ

В статье рассмотрено и систематизировано категории «прибыль» и «ущерб» с последующим определением сути финансовых результатов. Обосновано, что целью финансовых результатов предприятия является поиск императивов увеличения прибыли, как основного финансового результата деятельности используя инновационные средства в направлении его наращивания.

То есть, эффективное управление формированием и использованием финансовых результатов предприятия позволит обеспечить рост благосостояния собственников предприятия как фундаментальной основы финансового менеджмента, проявляется в росте стоимости предприятия и создании прибыльного результата.

Ключевые слова: финансовые результаты, прибыль, убыток, рентабельность, инновационные средства.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на всіх рівнях значною мірою залежить від фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання, потенційні можливості яких визначаються обсягом ресурсів в напрямку одержання майбутніх економічних вигод.

На сьогодні нестабільність економічного середовища вимагає від кожного підприємства пошуку шляхів підвищення ефективності своєї діяльності, що напряму залежать від інноваційної активності та здатності використовувати новітні технології, сучасні методи інтернет-маркетингу, підходити до визначення способів задоволення потреб споживачів.

Тому важливість дослідження обумовлюється як теоретичними, так і прикладними аспектами вирішення цієї проблеми, що потребує подальшого пошуку інноваційних імперативів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Актуальність і важливість теми дослідження в ринкових умовах господарювання обумовили мету та послідовність викладення матеріалу.

Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки фінансових результатів діяльності підприємств внесли вчені-економісти: О.В. Лишиленко, В.Г. Швець, С.В. Мочерний, О.М. Бандурко, К.І. Посилаєва, Г.В. Савицька, І.А. Бланк, І.Ю. Матюшенко, Л.М. Драгун, В.М. Пальцан. Проте результати досліджень не дають повної й комплексної уяви про підвищення фінансових результатів підприємств саме інноваційними засобами в умовах ринкової нестабільності.

Цілі статті. Пошук імперативів покращення фінансових результатів діяльності підприємства в системі інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Становлення та розвиток в Україні ринкової інфраструктури суттєво змінюють економічне, інформаційне і правове середовище функціонування підприємств, зміст їх фінансової діяльності. За цих умов необхідна сучасна, адекватна ринковій економіці організація фінансової діяльності в напрямку отримання ефективних фінансових результатів.

В організаційній та управлінській роботі підприємств фінансові результати займають важливе місце, що забезпечують своєчасність та повноту фінансової сторони виробничо-

господарської діяльності та розвитку підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання.

Адже, реалізація економічної стратегії розвитку підприємства в основному визначається обсягом доходу, який отримується, що виступає джерелом покриття поточних витрат та утворенням прибутку.

Так, під фінансовими результатами діяльності підприємства розуміють приріст або зменшення вартості власного капіталу підприємства, що утворюється в процесі його підприємницької діяльності за звітний період.

Основним фінансовим результатом діяльності підприємства є прибуток, збільшення якого засвідчує примноження фінансових ресурсів та зростання фінансових результатів. Збиток підприємства характеризує втрату фінансових ресурсів, що рівноцінно зменшує фінансовий результат. Тобто фінансовий результат окреслює поняття прибутку та збитку.

У положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» надані наступні визначення прибутку та збитку [1]: прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати; збиток – перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» фінансовий результат (прибуток або збиток) повинен визначатися і відображатися в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності згідно з принципом нарахування та відповідності доходів і витрат [2]. Отже, відповідно до вищезазначеного принципу, з метою визначення фінансових результатів звітного періоду необхідно зіставляти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів.

Питання теоретичних аспектів визначення фінансових результатів відображені у багатьох наукових працях, що висвітлюють різні погляди на його суть.

З метою формування визначення суті фінансових результатів систематизовано категорії «прибуток» та «збиток», що подано в таблиці 1.

В результаті дослідження сутності фінансових результатів виділено характерні особливості двох компонентів: прибутку і збитку, що закладені в дане поняття.

Відтак, під фінансовими результатами діяльності підприємства будемо розуміти кількісний підсумковий показник, джерело господарських засобів, що характеризує співставлення регламентованих законодавствам валових доходів і валових витрат, відображених у формі прибутку або збитку підприємства.

Тобто, прибуток окреслює грошовий результат підприємства після збуту або реалізації товарів, робіт та послуг. Збиток характеризує втрату коштів підприємством під впливом різних факторів та різного роду випадків.

Грунтуючись на запропонованих підходах до оцінки фінансових результатів діяльності підприємства, в систему будемо закладати інноваційні засоби для покращення фінансових результатів та отримання максимально ефективного результату (рис. 1).

В алгоритм покращення фінансових результатів підприємства інноваційними засобами закладаємо використання сучасних методів підняття обізнаності населення щодо виготовлення продукції масового вжитку та просування її в точки роздрібної торгівлі.

Таблиця 1

Визначення суті фінансових результатів підприємства*

Прибуток 1	Фінансові результати 2	Збиток 3
Сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати [3]	Перевищення доходів або витрат в процесі господарської діяльності	Перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати [3]
Залишкова сума після вирахування витрат (що включає коригування збереження капіталу в разі необхідності) з доходу, а також будь-яка величина, що перевищує суму, необхідну для збереження капіталу на початок періоду [4]	Збільшення або зменшення економічних вигод в результаті господарської діяльності	Зменшення економічних вигод, що за своєю суттю не відрізняється від інших витрат [4]
Джерело господарських засобів і відповідних резервів, збільшення капіталу в результаті діяльності та фінансовий результат [2, с. 14]	Джерело господарських засобів та резервів, збільшення або зменшення капіталу	Від'ємна різниця між виручкою і витратами, нарахованим податком на прибуток [2, с. 14]
Сума коштів, на яку дохід підприємства перевищує витрати [5, с. 57]	Сума коштів, на яку дохід перевищує або не перевищує витрати	Кошти, які безповоротно витрачені суб'єктами [5, с. 368]
Перетворена похідна форми додаткової вартості, яка з кількісного аспекту є різницею між ціною продажу товарів і витратами капіталу на її виробництво [6, с. 397]	Кількісний аспект додатньої або від'ємної різниці між ціною продажу і витратами капіталу	Кількісний аспект від'ємної різниці між ціною продажу товарів і витратами капіталу на її виробництво

Продовження табл. 1

1	2	3
Перевищення доходів від його діяльності над сумою видатків; він являє собою єдину форму його власних нагромаджень. [7, с. 57]	Перевищення доходів або видатків від його діяльності над сумою прибутку	Перевищення видатків від його діяльності над сумою доходів; він являє собою відсутність власних нагромаджень в даному періоді
Частина вартості додаткового продукту, виражена в грошах; частина чистого доходу; грошовий вираз вартості реалізованого чистого доходу, основна форма грошових накопичень господарського суб'єкта [8, с. 86]	Характеризує присутність або відсутність грошових накопичень господарського суб'єкта	Характеризує відсутність грошових накопичень господарського суб'єкта
Частина чистого доходу, створеного в процесі виробництва та реалізованого в сфері обігу, який безпосередньо отримують підприємства. [9, с. 263]	Додатний або від'ємний результат, створений в процесі виробництва, який отримують підприємства	Від'ємний результат, створений в процесі неефективного виробництва, який отримують підприємства
Підсумковий показник, результат фінансово-господарської діяльності підприємств як суб'єктів господарювання. [10]	Підсумковий показник, результат фінансово-господарської діяльності підприємств	Підсумковий від'ємний показник, результат неефективної фінансово-господарської діяльності підприємств як суб'єктів господарювання.
Втілений у грошовій формі чистий дохід підприємця на вкладений капітал, що характеризує його винагороду за ризик здійснення підприємницької діяльності та є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами у процесі здійснення підприємницької діяльності [11, с. 8]	Втілений у грошовій формі прибуток (збиток) підприємця на вкладений капітал, що характеризує плату за ризик здійснення підприємницької діяльності	Втілений у грошовій формі від'ємний результат підприємця на вкладений капітал, що характеризує втрату капіталу за ризик здійснення підприємницької діяльності

Отже, фінансові результати суб'єктів господарювання відображають ефективність господарювання підприємства за всіма напрямками його діяльності: виробничою, збутовою, постачальницькою, фінансовою і інвестиційною, вони становлять основу економічного розвитку підприємства і зміцнення його фінансових відносин з партнерами.

Зростання фінансового результату створює фінансову основу для самофінансування діяльності підприємства, здійснюючи розширене відтворення. Фінансовий результат господарювання підприємства, що виступає у формі прибутку або збитку, відображає ефективність його операційної, фінансової, інвестиційної діяльності та служить основним критерієм стратегії суб'єкта господарювання [12, с. 111].

Висновки. Узагальнюючи все вищесказане, відмітимо що фінансовим результатом є прибуток або збиток. Фінансові результати сприяють діловій активності підприємств у фінансовій та виробничій сфері, що в кінцевому результаті зміцнює бюджет держави. Тобто ефективне управління формуванням та використанням фінансових результатів підприємства дасть змогу забезпечити зростання достатку власників підприємства як фундаментальної основи фінансового менеджменту, що проявляється у зростанні вартості підприємства та створенні прибуткового результату.

Реалізація зазначених заходів в напрямку покращення фінансових результатів діяльності інноваційними засобами дозволить підприємству отримати економічний ефект – зростання валового доходу.

Слід зазначити, що весь приріст валового доходу від впровадження запропонованих заходів і частину власних ресурсів підприємства пропонується використовувати на створення єдиної служби маркетингу. Однак найбільш істотним результатом впровадження зазначених заходів варто вважати загальне зростання конкурентоспроможності та зміцнення конкурентних позицій на ринку, отримане в результаті правильного підходу до організації та проведення фінансово-господарської діяльності підприємства.

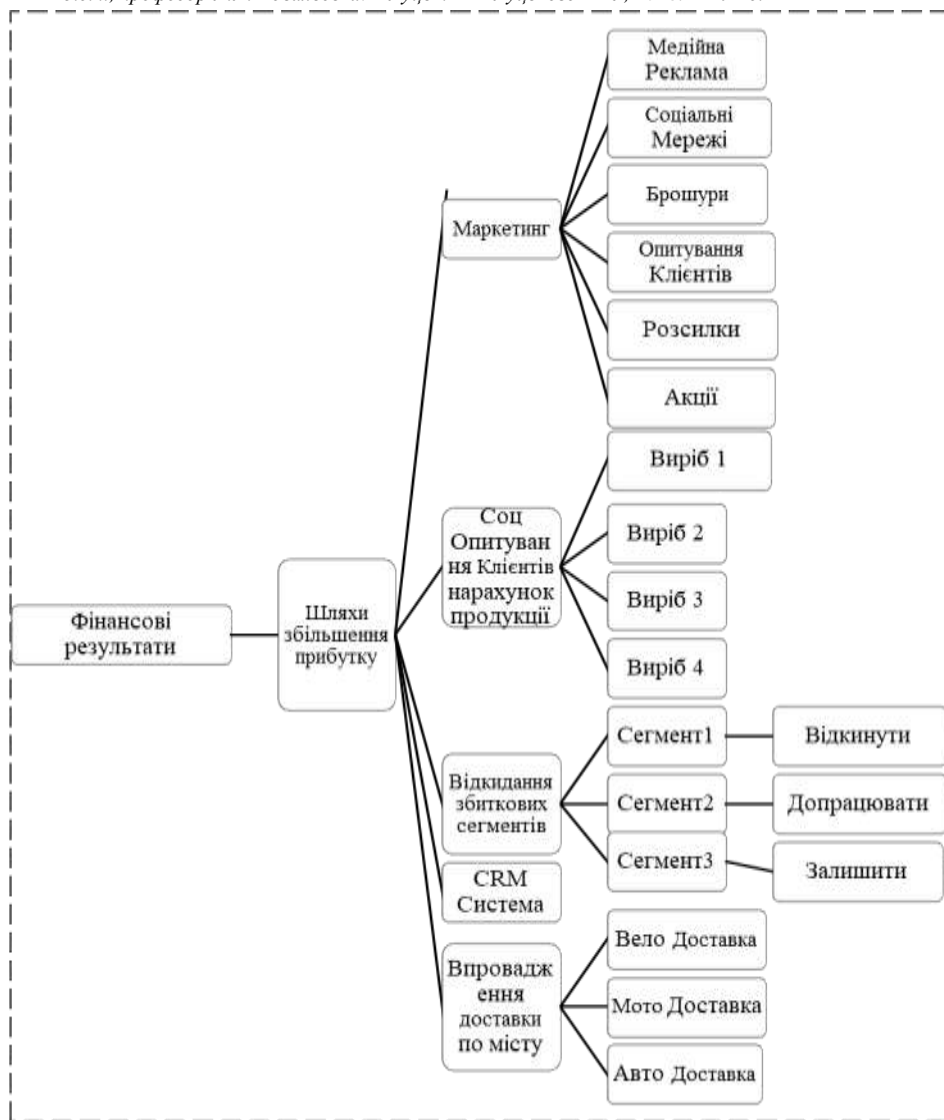

Рис. 1. Алгоритм покращення фінансових результатів підприємства інноваційними засобами

1. Драгун Л.М. Удосконалення аналізу ефективності використання обігових коштів підприємства / Л.М. Драгун, В.Ф. Левченко, О.Л. Бондаренко // *Фінанси України*. – 1998. – №12 – С. 12–20.
2. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика: навч. посіб. / І.В. Кривов'язюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2013. – 450 с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Звіт про фінансові результати» [Електронний Ресурс] /Міністерство фінансів. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99>.
4. Герасимчук З.В. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович. – Луцьк: Надтир'я, 2004. – 520 с.
5. Лишиленко О.В. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посіб. / О.В. Лишиленко. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 215 с.
6. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посіб. / В.Г. Швець. – К.: Знання-Прес, 2003. – 444 с.
7. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / [С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Ксенко, С.І. Юрій]; ред. С.В. Мочерний. – Л.: Світ, 2005. – Т. 2. – 563 с.
8. Економічна енциклопедія: у 3 т. / за ред. С.В. Мочерного та ін. – К.: Академія, 2002. – Т. 2. – 952 с.
9. Фінансова діяльність підприємства / [О.М. Бандурко, М.Я. Коробов, П.І. Орлов, К.Я. Петрова]. – К.: Либідь, 2004. – 310 с.
10. Посилаєва К.І. Підходи визначення прибутку для аналізу ефективності діяльності підприємства / К.І. Посилаєва // *Вісн. ХНАУ. Сер. «Економіка АПК і природокористування»*. – Х., 2008. – № 7. – С. 83–87.
11. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая. – 4-е изд., перераб. и доп. – Мн.: Новое знание, 2000. – 688 с.
12. Пальцман В.М. Теоретичні дослідження поняття фінансові результати діяльності підприємства / В.М. Пальцман. – Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток соціально-економічних систем в геоekonomічному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування» – 11-12 травня. – Тернопіль, 2017. – С. 110–112.

УДК 330.341.1:332.1

Куцай Н.С., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

АНАЛІЗ СТАНУ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

Проведено аналіз стану інноваційної інфраструктури регіону. Виявлено чинники, що стримують розвиток інноваційної інфраструктури регіону. Визначено напрями та завдання для покращення інноваційної інфраструктури регіону.

Ключові слова: регіон, інноваційна інфраструктура, інноваційний розвиток, формування інноваційної інфраструктури регіону.

Kutsai N.

ANALYSIS OF THE STATE OF TRENDS INNOVATIVE INFRASTRUCTURE OF THE REGION

World experience shows that for the breakthrough innovative development of the country, the creation of infrastructure support is of particular importance, which allows for the implementation of highly effective types of innovations on a wide scale.

Innovative development of the region must necessarily be based on scientific and technological progress, the development of information technologies, scientific and production potential, all this can be called - an innovative infrastructure, which includes: the sphere of concentration of scientific achievements in production; authorities of different levels; public organizations and business associations; organizations involved in training, the creation of a scientific society, holding scientific events (conferences, round tables, fairs, exhibitions); large-scale innovation centers; innovative clusters based on the scientific community, industrial and technological centers.

Therefore, at this stage of development, both the country and the region, there is a need to analyze the state of development of innovation infrastructure. This will create the necessary basis for making informed decisions about the choice of directions of innovation development and provide the necessary balance of innovative resources of the region.

Innovative infrastructure plays a key role in the development of the region's economy, since its existence is associated with the state of productive forces and the territorial division of labor, as well as the efficiency of the sphere of material production. Innovative infrastructure, on the one hand, depends on the pace of

modernization, and on the other hand, it is itself the supplier of the region's economic growth.

Innovative infrastructure of every region of Ukraine has its own peculiarities and differences in functioning. This can be seen from the example of the innovative infrastructure of the Volyn region, which has a number of prevailing geographic, historical, economic, resource, socio-cultural and other factors of economic development, but unfortunately, it occupies only the average position in Ukraine on achievements in innovation activity.

The conducted analysis of the objects of innovative infrastructure in the Volyn region made it possible to identify the operating organizations of the region, which are engaged in innovation activities and assess the level of their activities.

According to the results of conducted researches and according to the information of the Main Department of Statistics in Volyn Oblast in 2017, 17 industrial enterprises carried out innovation activities (in 2016 - 11), which is by 5.8% more than in the previous year.

In order to improve the innovation infrastructure of the region, to intensify inventive, innovative and scientific activity, it is necessary to focus efforts of all participants of this innovation process on the following directions:

1) ensuring the development and prioritization of perspective innovative projects that have a decisive impact on the efficiency and competitiveness of the region's economy; improvement of mechanisms of provision of preferential loans of banks for the implementation of innovative projects;

2) rehabilitation and development of existing production-technological and scientific potential, formation of interregional innovation market; science-intensive and innovative entrepreneurship;

3) legislative regulation of the sphere of intellectual property in order to commercialize it;

4) development of the objects of innovative infrastructure and raising the level of education of their leadership, for example, techno parks as places of joint assembly and free cooperation of investors and producers, students and scientists;

5) Constant updating of the database of new technologies, innovative projects and the search for potential investors;

6) developing a mechanism for providing incentives to enterprises that introduce innovative products and new technologies.

Key words: region, innovation infrastructure, innovative development, formation of innovative infrastructure of the region.

Куцай Н.

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ РЕГИОНА

Проведен анализ инновационной инфраструктуры региона. Выявлены факторы, сдерживающие развитие инновационной инфраструктуры региона.

Определены направления и задачи для улучшения инновационной инфраструктуры региона.

Ключевые слова: регион, инновационная инфраструктура, инновационное развитие, формирование инновационной инфраструктуры региона.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Світовий досвід показує, що для проривного інноваційного розвитку країни особливого значення набуває створення інфраструктурного забезпечення, що дозволяє здійснювати в широких масштабах високоефективні види інновацій.

Інноваційний розвиток регіону обов'язково має базуватися на науково-технічному прогресі, розвитку інформаційних технологій, науково-виробничому потенціалі, все це можна назвати – інноваційною інфраструктурою, яка включає в себе: сферу зосередження наукових досягнень у виробництві; органи влади різного рівня; громадські організації та бізнесоб'єднання; організації, що займаються тренінгами, створенням наукового товариства, проведення наукових заходів (конференцій, круглих столів, ярмарків, виставок); масштабні інноваційні центри; інноваційні кластери на базі наукової спільноти, промислового і технологічних центрів.

Тому, на даному етапі розвитку, як країни, так і регіону виникає необхідність аналізу стану розвитку інноваційної інфраструктури. Це дозволить створити необхідне підґрунтя для прийняття обґрунтованих рішень щодо вибору напрямів інноваційного розвитку та забезпечити необхідний баланс інноваційних ресурсів регіону.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні розробки, присвячені питанням інноваційного розвитку як стратегічної умови забезпечення конкурентоспроможності країни, а також проблеми інноваційного розвитку регіонів відображені в працях А. Анчишкіна, Н. Бекетова, Дж. Кейнса, Г. Менша, Й. Шумпетера.

Безпосередньо вивченням різних аспектів формування та функціонування різних аспектів інноваційної інфраструктури займалися Г. Баришева, П. Завлін, М. Козоріз, М. Портер, Н. Рудь, В. Соловійов, Л. Федулова та ін.

Незважаючи на очевидний прогрес, досягнутий в питаннях теоретичних та прикладних досліджень інноваційної інфраструктури в Україні, залишаються питання пов’язані з аналізом стану тенденцій розвитку інноваційної інфраструктури в регіонах, зокрема і Волинському.

Цілі статті. Здійснити аналіз стану тенденцій розвитку інноваційної інфраструктури у Волинському регіоні. Виявити чинники, які впливають на розвиток інноваційної інфраструктури регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Інноваційна інфраструктура займає ключове місце в розвитку економіки регіону, оскільки її існування пов’язане зі станом продуктивних сил і територіальним поділом праці, а також ефективністю функціонування сфери матеріального виробництва. Інноваційна інфраструктура, з одного боку залежить від темпів модернізації, а з іншого – сама виступає постачальником економічного зростання регіону.

Інноваційна інфраструктура кожного регіону України має свої особливості та відмінності у функціонуванні. Це можна прослідкувати на прикладі інноваційної інфраструктури Волинського регіону, який має низку переваг в географічних, історичних, економічних, ресурсних, соціально-культурних та інші факторах економічного розвитку, але, на жаль, займає лише середні позиції по Україні з досягнень в інноваційній діяльності.

Проведений аналіз об’єктів інноваційної інфраструктури в Волинському регіоні дав можливість виявити діючі організації регіону, які займаються інноваційною діяльністю та оцінити рівень їх діяльності.

За результатами проведених досліджень та за інформацією Головного управління статистики у Волинській

області у 2017 році інноваційні заходи здійснювали 17 промислових підприємств (у 2016 р. – 11), що на 5,8 % більше, ніж попереднього року (табл. 1) [1].

Таблиця 1
Основні показники інноваційної діяльності у Волинській області

Показники	2014	2015	2016	2017
Кількість інноваційно активних підприємств, од.	30	12	11	17
Рівень інноваційної активності підприємств, у % до загальної кількості промислових підприємств	10,8	11,5	10,2	16,0
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн. грн.	316,6	383,6	90,7	66,8
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, у % до загального обсягу промислової продукції	2,5	2,2	1,4	0,3
Обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України, млн. грн.	89,9	168,0	71,5	4,8
Обсяг реалізованої інноваційної продукції за межі України, у % до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції	28,4	43,8	28,0	7,2
Обсяг інноваційних витрат у промисловості, млн. грн.	192,5	65,2	147,4	162,0

У 2015 році питома вага підприємств, що займалися інноваціями дещо збільшилася до 11,5 % проти 10,8 % у 2014 році, далі у 2017 році спостерігається невелике зростання частки – до 16,0 %.

Обсяг реалізованої інноваційної продукції за 2017 рік становив 66,8 млн. грн., що становить 0,3 % від загального обсягу реалізованої промислової продукції (2014 р. – 2,5 %;

2016 р. – 1,4 %). Загалом, з 2015 року спостерігається тенденція до зниження питомої ваги реалізованої інноваційної продукції.

Протягом 2014-2017 років спостерігалось значне зниження загальної суми витрат на інноваційну діяльність: з 192,5 млн. грн. у 2014 році до 162, 0 млн. грн. у 2017 році.

Більше половини інноваційно-активних підприємств регіону задіяні у виробництві харчових продуктів, виготовленні виробів з деревини, виробництві паперу та поліграфічній діяльності, машинобудуванні.

Впровадження технологічних інновацій дало змогу підприємствам оновити продукцію, підвищити її технічний рівень та конкурентоспроможність. Серед підприємств, які найбільш активно впроваджували інновації: товариства з обмеженою відповідальністю «Модерн-Експо», публічні акціонерні товариства «СКФ Україна», «Теремно-Хліб», «ВГП», ДП «Автоскладальний завод №1» АТ «АК «Богдан Моторс» та ПрАТ «Теріхем-Луцьк».

В регіоні сформована база анкет інноваційних проектів та пропозицій. Зазначені анкети розміщені на офіційному сайті облдержадміністрації. Крім того, перелік вищезазначених анкет включений до презентаційного CD-диску «Волинь запрошує до співпраці», який розроблений українською, російською, польською та англійською мовами [2].

Основними чинниками, що стримують розвиток інноваційної інфраструктури регіону є:

- недостатній рівень кооперації між підприємствами і науковими організаціями;
- високий ступінь зносу основних фондів на підприємствах;
- низька платоспроможність споживачів, що мають потребу у високотехнологічній продукції;
- домінування галузей з низьким рівнем обробки сировини;
- недостатній рівень комерціалізації науково-технічних розробок та передачі їх до сфери виробництва.

Для покращення інноваційної інфраструктури регіону, активізації винахідницької, раціоналізаторської та наукової діяльності необхідно зосередити зусилля усіх учасників цього інноваційного процесу на наступних напрямках:

1) забезпечення розроблення та пріоритетного розвитку перспективних інноваційних проєктів, які мають вирішальний вплив на ефективність та конкурентоспроможність економіки регіону; удосконалення механізмів надання пільгових кредитів банків на впровадження інноваційних проєктів;

2) відновлення та розвиток наявного виробничо-технологічного і наукового потенціалу, формування міжрегіонального інноваційного ринку; наукоємного та інноваційного підприємництва;

3) законодавче врегулювання сфери інтелектуальної власності з метою її комерціалізації;

4) розвиток об'єктів інноваційної інфраструктури та підвищення освіченості їх керівництва, наприклад, технопарків як місця спільного зібрання та вільної співпраці інвесторів і виробників, студентів та науковців;

5) постійне оновлення бази даних нових технологій, інноваційних проєктів та пошук потенційних інвесторів;

6) розроблення механізму щодо надання пільг підприємствам, які впроваджують інноваційну продукцію та новітні технології.

При цьому стратегічно важливим кроком є залучення провідних регіональних вищих навчальних закладів освіти до надання послуг інформаційно-довідкового, освітнього та експертно-консалтингового характеру.

Висновки. Отже, серйозним завданням на найближчу перспективу є: формування та розвиток такої інноваційної інфраструктури, яка дозволить забезпечити необхідний баланс ресурсів інноваційних підприємств регіону; координація дій обласної державної адміністрації, обласної ради, районних державних адміністрацій, наукових установ та організацій на підтримання сприятливих умов розвитку інноваційної інфраструктури Волинського регіону за допомогою створення

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

нових технологій, засобів виробництва, наукоємної та конкурентоспроможної продукції, що є передумовою успішного проведення реформ в регіоні; реалізація кластерного підходу до розвитку інноваційного бізнесу, який буде сприяти зростанню якісних параметрів виробництва, розвитку малого та середнього підприємництва та збільшення зайнятості населення регіону.

1. Державна служба статистики України: офіц. веб-сайт // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

2. Офіційний сайт Волинської обласної ради // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://volynrada.gov.ua/>.

УДК 630.2(477.87)

Лендел М.А., Газуда С.М.

Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

РЕГІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ РАЦІОНАЛЬНОГО ЛІСОГОСПОДАРЮВАННЯ

Розглянуто основні засади раціонального лісогосподарювання та лісокористування в лісовій сфері регіону. На основі узагальнення результатів досліджень і наукових публікацій сформовано і обґрунтовано основні напрями раціонального ведення лісового господарства з метою забезпечення збалансованого і сталого розвитку лісогосподарського комплексу транскордонного регіону.

Ключові слова: лісогосподарювання, лісокористування, соціально-економічний розвиток.

Lendel M., Gazuda S.

REGIONAL PRINCIPLES FOR RATIONAL FOREST MANAGEMENT

The basic principles of rational forest management and forest use in the forest area of the region have been considered. On the basis of the generalization of research results and scientific publications, the main directions of rational management of forestry have been formulated and grounded in order to ensure

balanced and sustainable development of the forestry complex of the transboundary region.

Key words: forest management, forest management, socio-economic development.

Лендел М., Газуда С.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ РАЦИОНАЛЬНОГО ЛЕСОХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Рассмотрены основные принципы рационального лесохозяйствования и лесопользования в лесной сфере региона. На основе обобщения результатов исследований и научных публикаций сформирован и обоснованы основные направления рационального ведения лесного хозяйства с целью обеспечения сбалансированного и устойчивого развития лесного комплекса трансграничного региона.

Ключевые слова: лесохозяйствования, лесопользования, социально-экономическое развитие.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вирішення проблем лісового господарства і галузей деревообробної промисловості є особливо актуальними для функціонування економіки Закарпаття. Серед стратегічних цілей соціально орієнтованої ринкової економіки, як зазначено у „Стратегії економічного та соціального розвитку Закарпатської області до 2020 року” пріоритетним визнано розвиток лісопромислового виробництва. Постає завдання розроблення та впровадження інноваційних продуктів і технологій у вищеназвану галузь регіону, і зокрема, залучення новітніх прогресивних технологій ведення діяльності у сфері лісового господарства та деревообробної промисловості.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичним дослідженням проблемних питань раціонального лісогосподарювання і забезпечення охорони навколишнього природного середовища присвятили свої праці вітчизняні вчені Р. Бабич, О. Дзюбенко [1]; М. Бойко [2]; В. Голян [3]; Я. Коваль [4]; Б. Колісник [5]; М. Хвесик, О. Шубалий, Н. Василик [6] та ін. Однак, незважаючи на багатогранне висвітлення наукових підходів до формування

збалансованого розвитку сфери природокористування, додаткових досліджень потребують регіональні проблеми забезпечення раціонального лісокористування у процесі лісогосподарської діяльності.

Цілі дослідження. Основна мета дослідження полягає у розробці напрямів підвищення ефективності раціонального лісокористування у регіонах держави.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Гірська місцевість Закарпаття майже на всій своїй території вкрита лісами, лісистість території області найвища в Україні, загальна площа лісового фонду Закарпатської області 694 тис. га, що становить 51% до загальної кількості лісів держави. Ліси Закарпаття виконують дуже багато функцій, більшість з яких захисного, екологічного характеру, основними з яких є водорегулювання, захист басейнів річок від повені, ерозії ґрунтів та рекреація.

За розрахунками спеціалістів кореневий запас у лісовому фонді області – понад 230 млн. м³. Середній запас на 1 га вкритих лісовою рослинністю земель становить 334 кубометри, а в окремих деревостанах такий запас може сягати тисячі кубометрів. Щорічно приростає в середньому 5 кубометрів деревини на один гектар.

За п'ять останніх років рубки лісу головного користування становили щорічно в середньому 438 тис. м³ ліквідної деревини, а внаслідок рубок, пов'язаних з веденням лісового господарства 938 тис. м³ або в сумі 38,8 % щорічного приросту деревної маси.

У лісовому господарстві Закарпатської області у 2010 р. було зайнято 47,8 тис. працівників або 9,2 % економічно активного населення. Отже, лісокористування і ведення лісового господарства є основним видом господарської діяльності та джерелом доходу для значної частини жителів регіону. Тому, ефективне використання лісів та лісосировинних ресурсів є одним з визначальних факторів сталого

економічного розвитку області та життєзабезпечення населення [1, с. 20-24].

Слід однак зазначити, що в післявоєнні десятиліття в лісах області велися безсистемні рубки, нарощувалися обсяги заготовлі деревини в межах до 2 млн. м³ щороку, в основному на придорожніх лісосіках. Навіть у 1965 р., на 20 році возз'єднання Закарпаття з Україною було заготовлено і вивезено 1892 тис. куб.м ділової деревини [2, с. 28].

Статистичні показники господарювання засвідчують, що в останні роки лісівники області більш раціонально ведуть лісове господарство. Якщо у 2015 р. обсяги заготовлі деревини від усіх видів рубок в області становили 1 млн. 402,6 тис. м³, то у 2017 р. деревини було заготовлено 1 млн. 204,1 тис. м³. Порівняно з 2015 р. рубалося на 200 тис. м³, або на 15 % менше. При цьому, надходження до бюджету від діяльності лісівників зросли. Так, якщо у 2015 р. обласним управлінням лісомисливського господарства було надано робіт та послуг на 616,8 млн. грн, то у 2016 р. цей показник зріс до 761,9 млн. грн, а у 2017 р. – до 887,9 млн. грн [3, с. 312].

Донедавна для бізнесових структур Закарпаття характерною ознакою було контрабандне вивезення за кордон необроблених лісоматеріалів. У цьому контексті своєчасним є ухвалений Верховною Радою закон № 5495, який передбачає підвищення відповідальності за незаконне вивезення з України лісу і лісоматеріалів.

У Кримінальному кодексі України буде нова стаття № 201-1 про незаконне вивезення лісоматеріалів (зокрема необроблених), пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев. Контрабанда всіх цих товарів передбачатиме відповідальність у вигляді позбавлення волі від 3 до 5 років. Якщо людина скоїла такий злочин не вперше або у великому розмірі – їй загрожуватиме позбавлення волі від 5 до 10 років, конфіскація майна і позбавлення права обіймати певні посади до 3 років.

Оновлена стаття передбачає покарання не тільки за рубку лісу, а й за незаконне перевезення, зберігання або збут лісу. Закон також передбачає збільшення штрафів за пошкодження

лісів. Документ набуде чинності з 1 січня 2019 р. На 8 років з набрання чинності законопроекту забороняється експорт паливної деревини. Безумовно, ухвалений закон про збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів є важливим для Закарпаття адже дозволить зберегти ліси, раціонально вести лісове господарство, а місцевим лісопереробним підприємствам розвиватися, створювати робочі місця, мати необхідну кількість сировини та наповнювати податками місцеві бюджети.

У системі ведення лісогосподарської діяльності в області існує ряд проблем [4, с. 290]:

- посилилася проблема недостатнього платоспроможного попиту споживачів лісопродукції;

- незадовільна матеріально-технічна база, високий та середній ступінь зношеності засобів виробництва;

- невідповідний рівень державної підтримки господарських суб'єктів галузі для ефективного ведення лісогосподарювання;

- проблема плинності кадрів, недостатнє сприяння в підготовці і перепідготовці кадрів та обміні досвідом;

- слабкі коопераційні зв'язки між виробниками готової продукції з деревини в межах області для продажу її у перспективі за кордон;

- в умовах жорсткої конкуренції підприємств лісової галузі на зовнішньому ринку відсутність належного рівня законодавчого регулювання участі лісогосподарських підприємств у зовнішньоекономічній діяльності.

На основі узагальнення результатів досліджень і наукових публікацій, в тому числі і авторських, стає можливим окреслити і теоретично обґрунтувати основні напрями забезпечення раціонального ведення лісового господарства та лісокористування, ефективного функціонування та збалансованого розвитку лісогосподарського комплексу транскордонного регіону.

Основні ознаки забезпечення регіонального раціонального ведення лісового господарства та лісокористування такі:

- утвердження визнання престижності лісогосподарської сфери в системі господарського комплексу транскордонного регіону, визначення місця лісоресурсної сфери в системі еколого-економічного розвитку області;

- дотримання вимог законів і законодавчих актів щодо відтворення, охорони і використання лісових ресурсів, організаційно-правове забезпечення стимулювання комплексного використання лісоресурсного потенціалу, підвищення рівня відповідальності за дотримання лісового та природоохоронного законодавства;

- реалізація основних положень, організація лісовпорядкування, дотримання вимог державного лісового кадастру, обліку лісів;

- розроблення регіонального механізму комплексного використання лісоресурсного потенціалу на основі поєднання важелів та інструментів економічного стимулювання, використання функціональних принципів адміністративно-регуляторної, інноваційно-інвестиційної, фінансово-кредитної та організаційно-правової політики з метою отримання максимального еколого-економічного ефекту в галузях лісоресурсної сфери;

- забезпечення, збереження букових пралісів, зокрема, на заповідних територіях області, які сформувалися на 146,0 га;

- реформування наявної власності на землі лісогосподарського призначення, що передбачає: роздержавлення і приватизацію частки земель лісового фонду і лісових ресурсів, удосконалення системи лісогосподарського виробництва та системи управління лісами і лісогосподарською діяльністю;

- відновлення і випереджаюче зростання прогресивних виробництв, передусім деревних плит, паркету, картону, фанери, тароматеріалів, відродження меблевого виробництва та іншої продукції, що користується підвищеним попитом і

найбільш повно задовольняє потреби споживачів і вимог ринку і для економіки Закарпатської області є пріоритетом розвитку лісоресурсного комплексу і галузі в цілому;

- організація належної системи моніторингу господарювання в лісоресурсній сфері, систематичного здійснення аналізу економічних показників діяльності лісового комплексу, реалізація стратегічних пріоритетів подальшого зростання, що є актуальним для розвитку регіону;

- здійснення спеціалістами SWOT-аналізу стану розвитку лісового комплексу з метою оцінювання еколого-економічних втрат лісоресурсної сфери від природних чинників і антропогенного навантаження;

- удосконалення рентних лісоресурсних відносин, поглиблення методологічних засад економічної оцінки лісових ресурсів;

- поступове нарощування лісопромислового виробництва, підвищення його ефективності на основі удосконалення структури, інтенсифікації і зростання виробничого потенціалу, комплексного раціонального лісокористування на перспективу;

- ведення лісового господарства Закарпаття на основі реструктуризації виробничої і соціальної інфраструктур галузі в умовах утвердження ринкових відносин, реалізація рекомендацій спільного швейцарсько-українського проекту „Forza” з метою розвитку і посилення багатофункціонального ведення лісового господарства області, використання засобів наближеного до природи лісівництва та раціональної лісозаготівлі для підтримання функцій лісу і збільшення виробництва лісових товарів і послуг.

Результатом реалізації зазначених заходів стане запровадження життєздатних економічних і ринково-орієнтованих підходів та належних економічних методик у веденні лісового господарства та захисті ландшафту.

Висновки. Реалізація вищевикладених пріоритетних напрямів підвищення ефективності раціонального і розумного ведення лісового господарства і лісокористування, у поєднанні з засадами охорони навколишнього природного середовища

сприятиме утвердженню сталого, екологічно збалансованого і безпечного розвитку лісопромислового комплексу, слугуватиме збереженню біосфери, різноманіття природних, соціальних та виробничих умов господарювання, забезпечить сталий соціально-економічний розвиток регіону.

1. Лендел М.А., Рубіш М.А. Реалізація швейцарсько-українського проекту „Forza” – важливий фактор розвитку лісового господарства гірських територій Закарпаття// Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 35. Ч. 2. С. 20–24. Серія „Економіка”.

2. Народне господарство Закарпатської області. Ювілейний статистичний збірник. Карпати, 1975. С. 28.

3. Статистичний щорічник Закарпаття за 2016 р./Головне управління статистики у Закарпатській області; за ред. Г.Д. Гриник. Ужгород, 2017. 479 с.

4. Цалан М.І. Оцінка розвитку лісогосподарських підприємств Закарпатської області//Розвиток національної економіки: теорія і практика. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 3-4 квітня 2015 р. Ч. 2. М. Івано-Франківськ, 2015. С. 290.

5. Бабич Р.Б., Дзюбенко О.М. Ліси Карпат – важлива складова еколого-економічної безпеки регіону/Сталий розвиток Карпат: сучасний стан та стратегія дій. Тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф./редкол.: відп. ред. В.С. Кравців. Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2006. С. 68–71.

6. Бойко М. Сучасний маркетинговий підхід до комплексного використання лісових ресурсів/ М.М.Бойко//Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Економіка». – 2009. –Вип. 28, Ч. 1. – С. 29–36.

7. Голян В.А Напрями вирішення проблем лісокористування / В.А. Голян, О.М. Шубалий// Економіка і держава. Міжнародний науково-практичний журнал. – 2006. - № 11. – С. 44–47.

8. Коваль Я.В. Формування ринково-орієнтованого економічного механізму в лісоресурсній сфері/ Сталий розвиток Карпат: сучасний стан та стратегія дій. Тези доповідей міжнар. наук.-практ. конф./редкол.: відп. ред. В.С. Кравців. Львів: Ін-т регіональних досліджень НАН України, 2006. 196 с.

9. Колісник Б.І., Шубалий О.М. Еколого-економічна ефективність регіонального лісогосподарського комплексу (проблеми та шляхи підвищення): Монографія. Фенікс, 2008. – 168 с.

10. Хвесик М.А., Шубалий О.М., Василик Н.М. Комплексне використання лісоресурсного потенціалу: механізм стимулювання інституціональне та інноваційно-інвестиційне забезпечення: монографія. Київ: ТОВ „ДКС”, 2011. 498 с.

УДК 657:338.48

Лепкий М.І., к.г.н., доц.

Луцький національний технічний університет

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

У статті дано характеристику стану регіонального ринку туристичного продукту, проаналізовано динаміку кількості суб'єктів туристичної діяльності. На основі аналізу статистичних даних виявлено нерівномірність розташування туристичних операторів, туристичних агентів, які здійснюють туристичне обслуговування в Західному регіоні України.

Ключові слова: туризм, регіон, аналіз, туристична діяльність, туристичний продукт.

Lepkiy M.

THE ECONOMIC ANALYSIS OF ACTIVITIES OF THE TOURISM SPHERE SUBJECTS IN THE WESTERN REGION OF UKRAINE

The western region of Ukraine is usually viewed as a region with a high level of agriculture, industry, education, and science. Tourism is not crucial in the development of the region, although there are favorable natural, historical-cultural, economic, socio-demographic conditions for it.

The aim of this article is to analyse indicators and identify features of tourism development in the western region of Ukraine.

The western region of Ukraine is a place where significant recreational and tourist potential is concentrated. The percentage share of this potential constitutes 22.8% out of the total natural resource potential of Ukraine, 77% are standing for recreation and tourism resources and 23% for the resources of sanatorium and spa treatment. A significant proportion of nature-recreational potential in the western region is found in the Transcarpathian, Lviv, Ivano-Frankivsk regions, and has a smaller proportion - Chernivtsi, Volyn, Rivne and Ternopil regions. Tourism activity in the Western region of Ukraine is carried out by tourism enterprises, sanatorium and health resorts, hotels and other places for short-term residence. As of 01.01.18, according to reports, there are 686 subjects of tourism activity in the western region. Most of them are situated in regional centers. Among the regions, the largest number of tourism enterprises is in Lviv and Ivano-Frankivsk regions. The analysis of the dynamics of the number of tourist enterprises in 2011-2017

shows that their number has significantly decreased due to events occurring on the territory of Ukraine.

The decrease in the number of tourists visiting the west region in recent years has happened due to the low level of development of recreation and tourism infrastructure, insufficient quality of tourism product for various target groups of tourists, lack of hotel facilities in accordance with world standards, inconsistency of quality of services in the service of international level standards, insufficient transport links in some areas. By means of dealing with these factors, we can contribute to the significant development of tourism in the western region of Ukraine and stimulate the related industries of the country's economy.

Key words: tourism, region, analysis, tourism activity, tourism product.

Лепкий М.И.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУБЪЕКТОВ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В ЗАПАДНОМ РЕГИОНЕ УКРАИНЫ

В статье дана характеристика состояния регионального рынка туристического продукта, проанализирована динамика количества субъектов туристической деятельности. На основе анализа статистических данных выявлено неравномерность расположения туристических операторов, туристических агентов, осуществляющих туристическое обслуживание в Западном регионе Украины.

Ключевые слова: туризм, регион, анализ, туристическая деятельность, туристический продукт.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Туризм відіграє важливу роль у регіональному розвитку. Нині більшість наукових досліджень спрямовано на аналіз економічних аспектів його розвитку, що зазвичай пов'язується із зовнішнім туризмом. При цьому недостатньо уваги приділяється вивченню аспектів внутрішнього туризму, який може стати важливим інструментом відродження української економіки [4]. Західний регіон України вважається регіоном з високим рівнем розвитку сільського господарства, промисловості, освіти і науки. Туризм не є визначальним у розвитку регіону, хоча має для цього сприятливі передумови – природні, історико-культурні, економічні, соціально-

демографічні. Втім, проблеми організації обліку та аналізу основних господарських операцій суб'єктів туристичної діяльності потребують подальшого наукового опрацювання.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження туризму як важливого соціоекономічного явища і процесу має місце у працях вітчизняних вчених, серед яких О. Бобарикіна, Л. Дядечко, В. Кифяк, О. Любцева, С. Нездоймінов, Т. Ткаченко та ін. Наукові підходи щодо аналізу туристичного бізнесу та його особливостей розвитку окремого регіону сьогодні вибірково досліджені.

Цілі статті. Метою даної статті є аналіз показників та виявлення особливостей розвитку туризму в Західному регіоні України.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Західний регіон України є територією, де зосереджений значний рекреаційно-туристичний потенціал. Питома частка останнього у сумарному природно-ресурсному потенціалі України складає 22,8 % від загальнодержавного показника, у тому числі 77 % припадає на ресурси відпочинку і туризму і 23 % – на ресурси санаторно-курортного лікування. У територіальному розрізі Західного регіону (табл. 1) значна частка природно-рекреаційного потенціалу припадає на Закарпатську (7,3%), Львівську (5,6%), Івано-Франківську (4,1%) області, дещо менше має – Чернівецька (1,8%), Волинська (1,6%), Рівненська (1,2%) та Тернопільська (1,2%) області [2].

Таблиця 1

Природно-рекреаційний потенціал Західного регіону [2]

Адміністративна одиниця	Природно-рекреаційний потенціал, тис. га	Природно-рекреаційний потенціал, млн. грн.	Природно-рекреаційний потенціал		
			питома частка, %	у тому числі, %	
				ресурсів відпочинку і туризму	ресурсів санаторно-курортного лікування
Волинська	224,0	84,0	1,6	80	20
Закарпатська	425,9	379,6	7,3	57	43
Івано-Франківська	183,8	212,0	4,1	84	16
Львівська	339,8	290,1	5,6	70	30
Рівненська	111,0	63,2	1,2	80	20
Тернопільська	96,6	61,3	1,2	79	21
Чернівецька	64,0	94,1	1,8	79	21
Західний регіон	1445,1	1184,3	22,8	77	23
Україна	3507,1	5201,4	100	75	25

Рекреаційно-туристичний потенціал Західного регіону України на 91,06% складається з природних рекреаційних ресурсів у сумарному природно-ресурсному потенціалі України, що значно вище відповідного показника по Україні (9,64%) (табл. 2).

Таблиця 2

Компонентна структура природно-ресурсного потенціалу областей Західного регіону України [2]

Адміністративна одиниця	Питома вага ресурсу в природно-ресурсному потенціалі, %					
	Мінеральні	Водні	Земельні	Лісові	Фауністичні	Рекреаційні
Волинська	0,95	18,02	55,18	16,24	0,41	9,20
Закарпатська	3,06	31,48	19,36	17,44	0,08	28,58

Івано-Франківська	7,41	33,31	24,13	17,62	0,13	17,40
Львівська	22,55	22,68	29,24	11,07	0,18	14,28
Рівненська	5,00	16,45	55,01	16,14	0,75	6,65
Тернопільська	1,24	13,59	74,97	4,66	0,15	5,40
Чернівецька	10,77	12,89	59,13	6,70	0,96	9,55
Україна	28,26	13,08	44,38	4,17	0,47	9,64

Туристичну діяльність в Західному регіоні України проводять туристичні підприємства, санаторно-курортні і оздоровчі заклади, готелі та інші місця для короткотермінового проживання. Для характеристики туристичної діяльності в регіоні дослідження було проаналізовано статистичну звітність Державної служби статистики України. Станом на 1.01.18 р., згідно звітності, в Західному регіоні України нараховується 686 суб'єктів туристичної діяльності (табл. 3).

Таблиця 3

Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Західному регіоні України в 2017 році [6]*

Область	Кількість суб'єктів туристичної діяльності (од.)
Волинська	66
Закарпатська	63
Івано-Франківська	105
Львівська	282
Рівненська	60
Тернопільська	45
Чернівецька	65
Західний регіон	686
Україна	3469

* У загальній кількості враховані юридичні особи та фізичні особи-підприємці

Більшість з них функціонують в обласних центрах. Серед областей найбільше туристичних підприємств припадає на Львівську (282) та Івано-Франківську (105) області. Аналіз динаміки кількості туристичних підприємств 2011 – 2017 рр.

свідчить про їх значне скорочення у зв'язку з подіями, що відбуваються на території України (рис.1, табл. 4). Так, якщо у 2011 році їх налічувалось 812, то у 2017 – 686 (зменшення у 1,2 рази).

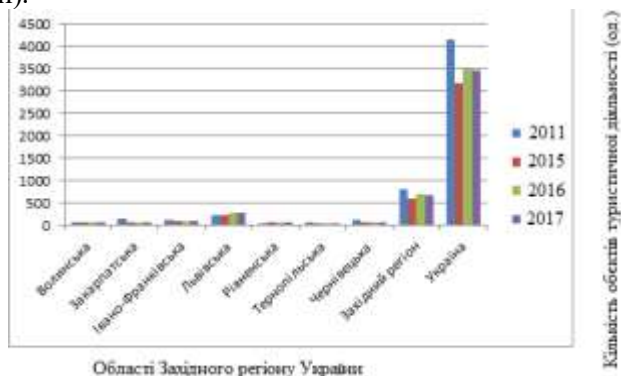

Рис.1. Динаміка кількості суб'єктів підприємницької діяльності у сфері туризму в Західному регіоні України (побудовано автором)

Таблиця 4
Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Західному регіоні України [6]*

Область	Кількість суб'єктів туристичної діяльності (од.)			
	2011	2015	2016	2017
Волинська	76	68	69	66
Закарпатська	149	67	65	63
Івано-Франківська	116	83	107	105
Львівська	230	221	272	282
Рівненська	50	59	66	60
Тернопільська	72	43	53	45
Чернівецька	119	65	66	65
Західний регіон	812	606	698	686
Україна	4157	3182	3506	3469

* У загальній кількості враховані юридичні особи та фізичні особи-підприємці

Динаміку кількості туристів в Західному регіоні за період 2015-2017 рр. наведено в табл. 5, яка свідчить про зменшення

кількості туристів, що були обслуговувані суб'єктами туристичної діяльності в 2017 році.

Таблиця 5

Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами в Західному регіоні України [6]*

Область	Кількість туристів (од.)			
	2011	2015	2016	2017
Волинська	14657	15620	26526	17047
Закарпатська	21773	10656	11601	14652
Івано-Франківська	59327	65885	79973	73309
Львівська	128709	112472	181827	175150
Рівненська	9490	6640	9022	11168
Тернопільська	14164	6668	7536	9558
Чернівецька	36116	15662	19415	20341
Західний регіон	284236	233603	335900	321225
Україна	1840483	2019576	2549606	2806426

* У загальній кількості враховані юридичні особи та фізичні особи-підприємці

На туристичний попит у регіоні впливає ряд факторів, один з яких – туристична інфраструктура. До неї відносяться готелі, туристичні фірми, сервісні центри, інформація, державні установи, транспорт, фінанси, страхові фірми та інші інститути, які сприяють розвитку туризму. Зменшення кількості туристів, що відвідали Західний регіон за останні роки, вражає, і така ситуація зумовлена низьким рівнем розвитку рекреаційно-туристичної інфраструктури, недостатньо якісними є туристичні продукти для різних цільових груп туристів, браком об'єктів готельного господарства відповідно до світових стандартів, невідповідністю якості послуг у сфері обслуговування рівню міжнародних стандартів, недостатнім транспортним сполученням в деяких областях. Подолання даних факторів сприятиме значному розвитку туристичної діяльності в Західному регіоні України та стимулюватиме пов'язані галузі економіки країни.

Висновки. Розвиток туристичного бізнесу в Західному регіоні України дає підстави стверджувати, що основним напрямком діяльності переважної більшості туристичних операторів регіону є виїзний туризм. Сьогодні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних процесів перед суб'єктами туристичного бізнесу постає завдання поширення в'їзного та внутрішнього туризму. Варто також зазначити, що негативна військово-політична ситуація в країні стимулює в більшій мірі звертати увагу на розвиток та популяризацію внутрішнього туризму. Усі ці внутрішні і зовнішні фактори повинні змусити туристичних операторів переглянути основні напрямки своєї діяльності. Для того, щоб окреслити правильний шлях діяльності, туристичним операторам необхідно покращити рівень надання туристичних послуг, знайти внутрішні ресурси для інвестування у туристичний бізнес.

1. Бігус М.М. Аналіз сучасного стану туристичного бізнесу Львівщини у контексті глобалізаційних процесів / М.М. Бігус // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент», 2015. – Випуск 14. – С. 124–128.

2. Матвійчук Л.Ю. Механізми створення геоінформаційної системи туристично-рекреаційних ресурсів: монографія / Л.Ю. Матвійчук, М.І. Лепкий, О.М. Лютак, І.В. Тишук – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2016. – 196 с.

3. Нездоймінов С.Г. Підприємницький вектор розвитку регіонального туризму: монографія / С.Г. Нездоймінов. – Одеса: Пальміра, 2011. – 344 с.

4. Прокопішина О.В. Облік та аналіз виробництва туристичного продукту / О.В. Прокопішина // Бізнес Інформ: наук. журн. – Харків, 2014. – № 5. – С. 210–215.

5. Скриль І. Сучасні тенденції розвитку туризму в Харківському регіоні / І. Скриль // Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний збірник наукових праць. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2012. – Вип. 13 (2). – С. 128–131.

6. Туристична діяльність в Україні у 2017 році. Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2018. – 90 с.

УДК 338.48

Масечко І.В., аспірант

Луцький національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЯКІСНОГО НАДАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В РЕГІОНІ

У статті розглянуто поняття якості послуг та можливі шляхи підвищення якості послуг для забезпечення ефективного розвитку туристичних послуг в регіоні і підвищення його конкурентоспроможності.

Ключові слова: якість, розвиток, туристичні послуги, сертифікація.

Masechko I. V.

PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF QUALITATIVE PROVISION OF TOURIST SERVICES IN THE REGION

The article throws out the quality, which is the second main tool after the price, which forms the structure of the offer on the market. Considered the key factors contributing to improving the competitiveness of tourism products in the region due to the constant increase of its level. What caused the need to adapt the proposal to the needs of tourists.

The article explains and analyzes scientific approaches to the definition of the concept of quality. The interpretation of this economic category by modern domestic and foreign economists, the appropriateness of certification and standardization is reasonable for the provision of internal resources for the provision of tourist services in the regions of Ukraine. In today's conditions of tourism business, much attention should be paid to the implementation of a set of measures aimed at modernizing the provision of tourist services, developing effective standards for tourist services, and improving the work of all businesses in the tourism sector. In order to improve the organization of tourism activities in most countries of the world, special mechanisms of influence on economic entities that arise when implementing standardization procedures, certification of tourist services, licensing of tourism activities and depend on certain model of state regulation in the field of tourism are applied.

The article examines and analyzes scientific approaches to the definition of the concept of quality. The interpretation of this economic category by contemporary domestic and foreign economists is generalized, the feasibility of certification and standardization for the quality of providing tourist services in the regions of Ukraine is substantiated. The analysis of many components that affect quality, their selection is a significant problem in the study and assessment of the quality of tourist services. The scientific-theoretical and methodological basis of this

study were scientific works and publications of domestic and foreign scientists in the field of quality management of tourist services.

Key words: quality, development, travel services, certification.

Масечко И.В.

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ КАЧЕСТВЕННОГО ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ В РЕГИОНЕ

В статье рассмотрено понятие качества услуг и возможные пути повышения качества услуг для обеспечения эффективного развития туристических услуг в регионе и повышение его конкурентоспособности.

Ключевые слова: качество, развитие, туристические услуги, сертификация.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні туризм у всьому світі є однією з найбільш високоприбуткових галузей господарювання, яка в сучасних умовах постійно й динамічно розвивається, сприяючи вирішенню цілого комплексу життєво важливих соціально-економічних проблем. Розвиток надання туристичних послуг в регіонах України знаходиться на етапі переходу до ринкової економіки й інтеграції зі світовим ринком. У зв'язку з цим, істотно підвищуються вимоги до рівня якості послуг, що надають суб'єкти даного ринку.

Проблема забезпечення конкурентоспроможності туристичних підприємств, тісно пов'язана з реалізацією досліджень у сфері управління якістю, забезпечення, підтримки і покращення рівня надання послуг. Ця галузь має стрижневу особливість, де забезпечення повноцінної послуги надається суміжними суб'єктами ринку. Спільна діяльність туристичних операторів, фірм з підприємствами безпосереднього обслуговування туристів, є важливою умовою якісного виробництва туристичних послуг. З метою вдосконалення організації туристичної діяльності більшість країн світу застосовує спеціальні механізми впливу на суб'єктів

підприємництва, які виявляються у запровадженні процедури стандартизації, сертифікації туристичних послуг, ліцензування туристичної діяльності та залежать від певної моделі державного регулювання в галузі туризму.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Значним внеском у дослідження теоретичних і практичних проблем якості туристичних послуг стали праці вчених Л. Дядечко, Л. Завідної, Н. Кудли, Н. Кузнецової, В. Лук'янова, Л. Матвійчук, М. Мальської, Л. Нечаюк, В. Кифяка, П. Подлепіної, Т. Ткаченко, І. Школи, С. Цехли, Н. Чорненко та інших. Серед зарубіжних вчених подібна проблематика є також актуальною. Вона зустрічається в працях Д. Гарвіна, Дж. Джурана, А. Зоріна, В. Квартального, Дж. Харрінгтона та інших.

Цілі статті. Основними напрямками дослідження є визначення складових якості туристичних послуг та головних перешкод щодо забезпечення даної якості в регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Якість є одним з основних інструментів, який формує структуру пропозиції на ринку туристичних послуг регіонів. Вона є ключовим чинником, що сприяє поліпшенню конкурентоспроможності туристичних регіонів внаслідок постійного підвищення її рівня. Це зумовлено необхідністю пристосування пропозиції до потреб туристів.

Однією із основних проблем в розвитку туризму в Україні є невідповідність вітчизняних стандартів світовим а також неповна захищеність вітчизняного споживача через недосконалу законодавчу базу. Для вирішення даних проблем необхідне вдосконалення процедур із планування, розроблення, гармонізації, прийняття і перегляду нормативних документів із метою створення національної нормативної бази, яка відповідає законодавству України і кращій світовій та, в тому числі, європейській практиці. Уніфікація законодавства у сфері стандартизації та сертифікації продукції сприятиме розвитку зовнішньої торгівлі, припливу іноземних інвестицій,

співробітництву у науково-технічній сфері. Хоча варто зазначити, що окрім посилення ролі міжнародних стандартів, Україна має запроваджувати і власні внутрішні стандарти, які призначені ретельно захищати інтереси національного споживача. Потрібно розуміти, що на даний момент законодавча база України не дозволяє повною мірою використовувати міжнародні норми і вимоги.

За визначенням Всесвітньої туристичної організації, якість – це виконання за встановленою і прийнятною ціною будь-яких бажань і сподівань клієнта, які не суперечать законодавству, при одночасному дотриманні вимог безпеки, гігієни і доступності туристичних послуг та гармонії людського і природного середовища [1].

Американський спеціаліст Дж. Харрінгтон, підходить до поняття якості наступним чином: якість – це «задоволення очікувань споживача за ціну, яку він може собі дозволити, коли в нього виникає потреба»; висока якість – це «перевищення очікувань споживача за більш низьку ціну, ніж він планує» [8].

У державному стандарті України наведено визначення якості продукції як економічної категорії, яка відображає сукупність властивостей продукції, що зумовлюють міру її придатності задовольняти потреби споживача відповідно до свого призначення. Основні принципи та елементи систем якості, які охоплюють усі процеси, необхідні для забезпечення ефективності послуги, встановлює «ДСТУ 180 9004-2-96. Управління якістю та елементи системи якості. Частина 2. Настанови щодо послуг».

Якість послуги визначається вимогами ст. 6 Закону України «Про захист прав споживачів», згідно з яким виробник туристичної послуги зобов'язаний передати споживачеві продукцію, яка за якістю відповідає вимогам нормативних документів.

Заслуговує на увагу підхід до визначення поняття якості сформований професором Гарвардської школи бізнесу Д. Гарвіном, який розглядаючи поняття «якість», визначає п'ять найбільш істотних його характеристик (таблиця 1) [7].

Таблиця 1

Основні підходи щодо розуміння якості

Види підходів	Сутність підходів
Трансцендентальний погляд на якість	Ототожнення поняття якості з поняттям вихідної досконалості, стандартів і високих досягнень, тобто відповідність технічним показникам кращих аналогів
Підхід, який ґрунтується на продукті	Якість є конкретною й вимірною змінною
Виробничий підхід	Ступінь точності дотримання усіх виробничих процесів продукту
З огляду на сподівання споживачів	Відповідність вимогам й очікуванням споживачів
Підхід, базований на визначенні цінності	Співвідношення цінності й ціни продукту (відповідність платоспроможному попиту)

У практиці використовується термін система якості – що означає сукупність організаційної структури, методик, процесів і ресурсів, необхідних для здійснення загального керівництва якістю [6].

В туризмі дефініція якості складається з таких вимог: доступність, комунікабельність, компетентність, ввічливість, довірливість, стабільність і обережність, чуйність, безпека, чуттєвість та розуміння [2].

Оскільки вимоги до якості в туризмі визначає споживач, не може існувати такого поняття, як постійний рівень якості туристичних послуг. Підвищення якості повинне йти по зростаючій, тому що якість – це безперервно змінна ціль.

Якість надання туристичних послуг складається з таких структурних компонентів: соціальна – відповідність туристичних послуг рівню добробуту громадян, національним і регіональним традиціям та особливостям; етика; високої рівень культури; технічна – забезпечення належної матеріально-технічної бази, надання послуг за принципом комплексності та своєчасності; впровадження засобів автоматизації; правова – відповідність туристичних послуг вимогам законодавчих актів,

стандартів, норм та правил, вивчення потреб та очікувань споживачів; економічна – туристична послуга повинна мати корисний ефект як для споживача (задовольняти його потреби, очікування), так і для сервісної організації (отримання прибутку).

Таким чином, виходячи з змісту якості туристичних послуг та її складових можна визначити чинники, які впливають на досліджувану якість.

Одним з таких чинників є інфраструктурне забезпечення туристичних регіонів держави. Так наприклад, на даному етапі стан транспортної системи України не можна вважати задовільним. Більшу частину інфраструктурних об'єктів транспорту необхідно визнати застарілими і такими, що не відповідають сучасним вимогам щодо виконання своїх основних функцій. Україна посіла 130-е з 137 місць у світовому рейтингу якості доріг, опинившись таким чином у ТОП-10 країн з найгіршими автотрасами. Хоча саме вони є першою ланкою туристичного потоку іноземних громадян в Україну.

Ще однією проблемою забезпечення якості туристичних послуг в регіонах є низький рівень обслуговування. Ввічливість і висока культура спілкування не потребують ніяких матеріальних затрат, додаткових витрат часу, саме ці чинники роблять атмосферу обслуговування максимально сприятливою. Отже, одним із головних завдань сучасного розвитку туристичної діяльності регіонів України є, постійне вдосконалення працівників, тому що саме вони мають найбільший вплив та значення на покращення процесу виробництва чи обслуговування. Чинне законодавство України містить нечіткість щодо визначення вимог готельного господарства. На сьогодні в Україні практично відсутня відповідна система в галузі туризму для підготовки і перепідготовки кадрів, а також чіткі та відповідні світовим стандартам кваліфікаційні вимоги.

Також, для підвищення рівня якості надання туристичних послуг необхідна ефективна система державних органів контролю. За останні 27 років відбулося 9 реорганізацій органу

виконавчої влади цієї галузі. Сьогодні центральним органом виконавчої влади в галузі туризму є Міністерство культури і туризму України.

Крім того, українське туристичне законодавство морально застаріло. Враховуючи вектор зовнішньої політики, доцільно використовувати туризм як майданчик для апробації європейських стандартів і принципів роботи. Необхідно привести норми Закону «Про туризм» у відповідність директивам ЄС в туристичній сфері, в першу чергу директиві ЄС від 13.06.1990 р. № 90/314 ЄС про комплексний туризм, відпочинок та тури. Закон повинен бути більш прикладним, а не декларативним, має містити основні вимоги та механізми реалізації послуг туристичними підприємствами.

За даними Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO), за 2017 рік Україна заробила на туристах \$1,261 млрд. За підрахунками організації, Україну в 2017 році відвідали 14,23 млн туристів, що на 6,7% більше, ніж у 2016 році.

Більшість регіонів регламентують підвищення якості туристичних послуг формуванням регіональних програм розвитку туризму[5]. Так наприклад, проблеми розвитку туризму в м. Львів розв’язувалися у межах Програми розвитку туризму на 2016–2022 роки, завдяки якій проведені основні заходи, що сприяли популяризації м. Львів як на українському, так і на міжнародному туристичних ринках. У 2017 році Львів прийняв 2,6 мільйона туристів, і хоча ця цифра у порівнянні з 2016 роком залишилася практично незмінною, проте зросли такі важливі показники як середня тривалість перебування туриста у місті та його витрати. Витрати за день одного гостя в середньому склали 75 євро, що на 49 євро (30%) більше, ніж у 2016 році. Відтак, цього року туристи залишили у два рази більше грошей у місті ніж у попередньому році, а саме, 615 млн. євро. В результаті прийому прес-туру для блогерів із США, було знято ролик про Україну та опубліковано 7 статей про Львів. Також, було проведено Дні європейської спадщини 2017,

Міжнародний день музеїв у Львові, Розумний маршрут «Вперше у Львові», Графіті-фестиваль «Алярм» [3].

До прикладу, на Волині також успішно реалізуються регіональні програми розвитку туризму. Так, місто Луцьк згідно Програми розвитку туризму на 2017–2018 роки реалізувало значну кількість заходів туристичного спрямування, що дозволило підвищити якість туристичних послуг в регіоні.

Протягом 2017-2018 років Луцьк було представлено на 11 міжнародних туристичних виставках в Україні та за кордоном. У 2018 році створено новий промоційний відеоролик «Чому не варто їхати до Луцька», який за місяць переглянули більше ніж 100 тис. осіб. Вперше у 2018 році реалізовано проект фахової підготовки екскурсодів для Луцька – Школа екскурсодів. Двічі в 2017 та 2018 роках проведено Фестиваль «Стародавній Лучеськ. Доблесть віків». Створено місце для відпочинку на центральному пляжі в Парку культури і відпочинку ім. Лесі Українки «Креативна набережна». «Велоінфраструктура – ключ до розвитку туризму», в рамках якого встановлено 14 велопарковок. У 2018 році у Луцьку відбулися «Ніч у Луцькому замку», «Бандерштат» та інші фестивалі [9].

Висновки. Розвиток надання якісних туристичних послуг впливає на зайнятість населення, формування малого і середнього бізнесу, сприяє соціально-економічному розвитку регіонів, а саме транспортної, комунальної, інформаційної, виробничої та сервісної інфраструктури, роблять туризм важливою складовою частиною економічного і соціального розвитку.

1. Кудла Н.С. Управління якістю в туризмі: підручник / Н. Кудла – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 328 с.

2. Матвійчук Л.Ю. Раціоналізація використання та охорони туристичних ресурсів: діагностика та механізм забезпечення: Монографія / Людмила Матвійчук. – Луцьк: Волиньполіграф, 2011.– 340 с.

3. Офіційний веб-сайт Львівської міської ради [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://city-adm.lviv.ua/news/government/245703-department-rozvytku-rozproviv-pro-diiialnist-ta-pro-rozvytok-turyzmu-u-2017-rotsi>

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

4. Сагалакова Н.О. Характеристика туристичного продукту як специфічного об'єкта ціноутворення / Н.О. Сагалакова // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – №17. – С. 27–33.

5. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>.

6. Ткаченко Т. Управление качеством гостинничных услуг / Т. Ткаченко // Гостинничный бизнес. – 2005. – № 4. – С. 24–27.

7. Харрингтон Дж. Совершенство управления процессами. – М.: Стандарты и качество, 2007. – 192 с.

8. Харрингтон Дж. Управление качеством в американских корпорациях / Дж. Харрингтон; пер. с англ. – М.: Экономика, 1990., с. 98

9. Офіційний веб-сайт Луцької міської ради [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/pro-zvit-pro-vykonannya-prohramy-rozvytku-turyzmu-u-misti-lutsku-na-2017-2018-roky-zatverdzhenoj-rishenniam-miskoi-rady-vid-30-11-2016-15-16>

УДК 338.48 (477)

Матвійчук Л.Ю., д.е.н., професор

Луцький національний технічний університет

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

У статті проаналізовано особливості регіональної організації та перспективи розвитку зеленого туризму, проведено структурний аналіз забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму на рівні регіону.

Ключові слова: регіон, зелений туризм, економічний механізм.

Matviichuk L.

MECHANISMS OF PROVIDING EFFECTIVE ACTIVITY OF GREEN TOURISM ACTORS IN THE REGION

The main directions of the formation of organizational and economic mechanism of stimulation of entrepreneurship in the field of green tourism at the regional level were covered in the article. The main criteria, functions, methods and

principles of the mechanisms of stimulation of business processes in the field of green tourism were examined. The structure of the investigated mechanisms with the emphasis on the possible benefits for the region, entrepreneurs and tourists was analyzed.

It was defined, that the organizational and economic mechanisms for stimulating the subjects of green tourism form an interconnected set of functions, principles, methods and forms of stimulating the effective development of green tourism in the region, that ensure the achievement and maintenance of the optimal level of the usage of the natural resource potential. Based on the revealed features of the functioning of green tourism enterprises in the region, the main provisions for the formation of an effective organizational and economic mechanism for stimulating green tourism entities were substantiated. In particular, the principles of its construction were defined. They form the basis for the formation and implementation of an effective organizational and economic mechanism for the stimulation of the entities of green tourism.

The effective functioning of the investigated mechanisms is achieved by means of the unity of its objective function, the commonality of the criteria for the effective development of green tourism in the region as the basic basis of all the elements of the mechanisms and the adjustment of functional interrelations between the objects and subjects of green tourism and the harmonization of their interests. The component structure of the mechanisms includes objects, subjects, methods, forms, forms and tools of stimulation.

The scheme of functioning of the organizational and economic mechanism of stimulation of the subjects of green tourism at the regional level implies a complex combination of all its components. Consequently, the effectiveness of the functioning of the investigated mechanism in the region will mainly depend on the unity of its target function in general and for each element in particular; the commonality of the criteria for the effective development of green tourism as the basis of all the elements of the mechanism; the establishment of functional interrelationships between objects and subjects of green tourism.

The organizational and economic mechanism of stimulation of the subjects green tourism is an integral part of the national economic mechanism and must accord with other economic mechanisms that regulate the functioning of both tourism and related industries and sectors of social production, which operate at all stages of the functioning of tourism activity, are oriented towards the effective operation and rational use of natural resources potential. We propose the organizational and economic mechanism of stimulation of green tourism subjects to be considered as a system of functions, tools and principles of the effective development of this tourism in the region.

Keywords: region, green tourism, economic mechanism.

Матвийчук Л.Ю.

МЕХАНИЗМИ ОБЕСПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕЯТЕЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТОВ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМА В РЕГІОНЕ

В статті проаналізовані особливості організації і перспективи розвитку зеленого туризму в регіонах України, проведено структурний аналіз забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму на рівні регіона.

Ключевые слова: регион, зеленый туризм, экономический механизм.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Розвиток зеленого туризму знаходиться у тісному взаємозв'язку із такими ключовими секторами регіонального господарського комплексу, як сільське господарство, транспорт, зв'язок, торгівля, будівництво та багато інших, виступаючи каталізатором комплексного розвитку рекреаційних територій. Нині у туристичному бізнесі зелений туризм займає свою визначену нішу на туристичному ринку. Сучасні наукові дослідження засвідчують, що розвиток і підтримка суб'єктів зеленого туризму є дієвим засобом диверсифікації регіональної економіки.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Значний внесок у дослідження проблеми розвитку туризму загалом та зеленого зокрема зробили українські вчені: О. Бейдик, І. Волошин, Ю. Зінько, В. Кифяк, О. Любіцева, І. Смаль, Т. Сокол, Н. Фоменко та інші. Економічні аспекти дослідження проблематики регіонального розвитку зеленого туризму та стимулювання діяльності суб'єктів у цій галузі відображені в працях провідних українських вчених: Т. Галушкіної, З. Герасимчук, Л. Грановської, С. Кузика, М. Мальської, Н. Мікули, О. Мілашовської, С. Нездоймінова, К. Ніколаєва, Т. Ткаченко, В. Цибуха, Л. Чепурди, І. Школи та інших.

Відаючи належне науковим доробкам наведених авторів, необхідно відзначити, що комплексне дослідження проблеми

підтримки суб'єктів діяльності у сфері зеленого туризму нині відсутнє.

Цілі статті. Наукове обґрунтування можливих шляхів підтримки суб'єктів діяльності у сфері зеленого туризму шляхом формування ефективного організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності досліджуваних суб'єктів на рівні регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За суттю, через відсутність нині моделі якісного, ефективного механізму стимулювання суб'єктів зеленого туризму завдаються збитки туристичним об'єктам в регіоні, особливо це стосується категорії природних та заповідних туристичних ресурсів.

Особливістю організаційно-економічного механізму стимулювання суб'єктів зеленого туризму повинна стати саме свідома, цілеспрямована діяльність, стратегічне інноваційне мислення, тобто ефективність механізму залежить найбільше від того, наскільки суб'єкти зеленого туризму взаємодіють між собою, контролюють свої дії та дотримуються встановлених норм та правил.

Стратегічне інноваційне мислення вимагає від підприємців в галузі зеленого туризму вміння чіткого формулювання головних важелів функціонування їх діяльності, комплексної оцінки стану природно-ресурсного потенціалу, який вони використовують у зеленому туризмі, визначення способів ведення своєї діяльності, що забезпечують туристичним регіонам ефективний розвиток [5].

Враховуючи змістове наповнення поняття «механізм», що характеризується системністю та сукупністю окремих елементів, властивих певному виду механізму, з доповненням особливостей процесів стимулювання суб'єктів зеленого туризму, а також, враховуючи визначені критерії ефективного розвитку рекреаційних територій, конкретизуємо дефініцію категорії «організаційно-економічний механізм забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму».

Отже, організаційно-економічний механізм забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму – це взаємопов'язана сукупність функцій, принципів, методів та форм стимулювання ефективного розвитку зеленого туризму в регіоні, які забезпечують досягнення та підтримку оптимально необхідного рівня використання природно-ресурсного потенціалу.

Метою організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму є узгоджена збалансованість економічних, екологічних та соціальних аспектів регіонального розвитку зеленого туризму.

Зміст організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму повніше розкривають його функції, а якість його функціонування визначається тим, як він їх виконуватиме, наскільки сильні економічні стимули, якою мірою він здатний координувати інтереси суб'єктів зеленого туризму, вирішувати проблеми, що виникають у результаті використання природно-ресурсного потенціалу туристичних територій тощо [6].

Проаналізувавши змістовну основу організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму, а також, виходячи з загальних уявлень функціонального апарату економічного механізму визначимось з функціями досліджуваного механізму.

Однією з основних функцій організаційно-економічного механізму є формування стимулів, таких як раціональне використання природно-ресурсного потенціалу регіону, зростання виробництва туристичного продукту, оновлення інфраструктури туризму в регіоні, поширення асортименту та підвищення якості туристичних товарів та послуг в зеленому туризмі тощо.

Організаційно-економічний механізм визначає основу стимулів, їх зміст та силу. Так, наприклад, ефективне використання природно-ресурсного потенціалу може бути відображене в механізмі через запровадження комплексного управління природно-ресурсним потенціалом на рівні регіону,

його туристичне районування, встановлення системи пріоритетів за регіонального, максимального рівня розвитку зеленого туризму в межах визначених регіонів, через аналіз туристичної ємності об’єктів зеленого туризму, гранично-допустимих навантажень на об’єкти туристичних відвідувань та оцінки впливу туристичної діяльності у сфері зеленого туризму на розвиток регіонів.

Ключовим у комплексі функцій організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму є організація освіти, а також підготовка висококваліфікованих кадрів для підприємств сфери зеленого туризму та екологізація освіти населення та туристів. Актуальність цього питання підвищується у зв’язку з загостренням конкуренції, розвитком підприємництва у сфері індустрії гостинності, інтеграційними процесами країн СНД в Європейський союз, світовими інституційними утвореннями; глобальними тенденціями високих темпів розвитку зеленого туризму; зростанням ролі та місця індустрії туризму загалом в національних економіках та регіонах з перспективним розвитком зеленого туризму, формуванням документації систем якості екосадиб тощо. В узагальненому вигляді основні функції організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму зводяться до забезпечення ефективної взаємодії всіх його елементів.

Якість функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму визначається тим, як він виконує свої функції, наскільки сильні економічні стимули ефективно та відповідно до вимог вести діяльність, наскільки він здатний координувати інтереси суб’єктів зеленого туризму, вирішувати проблеми, що виникають [2].

Виятково важливим етапом дослідження є визначення структури організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму.

Розглядаючи проблеми структури механізму управління якістю, Т.І. Ткаченко у монографії «Сталий розвиток туризму:

теорія, методологія, реалії бізнесу» важливими елементами організаційного механізму системи управління якістю в готелі вважає мету, завдання, принципи, функції управління якістю, організаційні структури управління, кадри управління, управлінські рішення, методи, техніку та технологію управління якістю, наукову організацію праці персоналу, правові основи управління, фактори управління та ін. При цьому в основу управління якістю покладено процесний системний підхід, який потребує чіткого опису технологічних процесів і операцій [7].

У своїх дослідженнях науковці, які вивчали теоретичні основи сутності різних типів економічних механізмів, в основному, розглядали питання структуризації таких механізмів через призму економічних регуляторів. Кінцевою метою їх досліджень було нарощення виробничо-господарського потенціалу та економічна вигода. Проте особливостям інших складових елементів механізмів та вагомості їх впливу на результат особливої уваги не приділялося, за винятком епізодичних моментів.

Результат діяльності у сфері зеленого туризму значною мірою зумовлюється ступенем задоволення потреб споживача та виробника туристичного продукту. Фактори професійної придатності персоналу, що базуються на фаховій підготовці кадрів у сфері туризму, психологічній придатності працювати в індустрії туризму, правильному підборі та розстановці кадрів, – все це відіграє важливу роль у функціонуванні організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму.

Слід відмітити, що результат діяльності у сфері зеленого туризму значною мірою залежить як від рівня освіченості кадрів екосадиб, так і від поведінки самих туристів, яка, в свою чергу, формується на особистих якостях людини. Отже, узагальнюючи вищенаведені дослідження, ми дійшли висновку, що одна із провідних ролей функціонування досліджуваного механізму належить поведінці туристів, їх мисленню, рівню інтелекту тощо. Зазначене дає підстави виділити окремо соціальну

складову організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму.

Розвиток зеленого туризму значною мірою залежить від численних зовнішніх, інколи непередбачуваних факторів, які зумовлюють високий рівень ризику пошкодження або втрати природно-ресурсного потенціалу, пов'язаних із виникненням форс-мажорних обставин (природні стихійні лиха, соціальні заворушення), а тому екологічна складова є обов'язковою структурною ланкою досліджуваного механізму.

Економічна складова механізму спрямована на максимізацію ефекту від використання природно-ресурсного потенціалу регіону, хоча економічні заходи впливу на процеси використання ресурсів повинні використовуватись за принципом «фіскальної нейтральності», тобто не повинні бути спрямованими тільки на збільшення доходів бюджетів. Для того, щоб економічна складова механізму запрацювала, він повинен впливати на поведінку як населення туристичної території, так і на власників садиб та туристів як споживачів продукції та послуг як свідомих громадян. Економічні інструменти, як економічні регулятори соціально-економічних та еколого-економічних процесів розвитку зеленого туризму в регіоні, дають можливість вибору і впливають безпосередньо на затрати і вигоди цих процесів, тому виділення економічної складової є обов'язковим у структурі організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму на рівні регіону [4].

В основі організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму повинні бути концептуальні підходи, принципи та критерії формування економічних механізмів. Протягом багатьох років відбувається удосконалення концептуальних методологічних підходів щодо регулювання процесу розвитку туризму загалом та зеленого туризму на рівні регіону зокрема. Як зазначають у своїх дослідженнях Т.І. Галушкіна та Л.М. Грановська « ... майже всі концептуальні підходи базуються на системному аналізі. Застосуванню системного аналізу сприяє розробка

науково-методичних матеріалів, в яких процес природокористування в регіоні розглядається як єдина система. Наявність прямих і зворотних зв'язків дозволяє розглядати еколого-економічну систему регіону як достатньо цілісну і, разом з тим, динамічну, суперечливу систему» [1].

Розвиток зеленого туризму – це системний процес, у якому поєднуються три основних компоненти: по-перше, діагностика та оцінка розвитку зеленого туризму в регіоні; по-друге, своєчасне застосування дієвих інструментів впливу на його розвиток; по-третє, формування системи рекомендацій і заходів щодо стимулювання і підтримки суб'єктів зеленого туризму.

Організаційно-економічний механізм забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму повинен базуватися на основних сформованих принципах еколого-збалансованого розвитку туристичних регіонів та еколого-безпечної політики туристичної діяльності.

На регіональному рівні робота механізму повинна сприяти ефективному використанню природно-ресурсного потенціалу, подоланню наявної негативної соціо-еколого-економічної ситуації в регіоні, а також забезпечувати досягнення цілей, завдань та напрямків туристичного розвитку територій.

Оскільки досліджуваний механізм розглядається як взаємопов'язана сукупність функцій, принципів та інструментів, вважаємо необхідним при його формуванні скористатися принципом, який здатний забезпечувати поєднання всіх елементів організаційно-економічного механізму на засадах сталого розвитку. Одним з основних принципів формування досліджуваного механізму повинна стати екологізація освітньої та просвітницької діяльності суб'єктів. При цьому саме поняття використання природно-ресурсного потенціалу набуває ширшого змісту. Принцип безпеки впливає з функцій механізму та є більш дешевий і менш ризикований, ніж ліквідація збитків. Згідно з цим, досліджуваний механізм має бути націлений на вирішення не

тільки поточних, а й довгострокових завдань розвитку зеленого туризму в регіоні.

З метою формування засад підтримки підприємництва в туризмі на рівні регіону визначено принципи формування ефективного організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму. Ключовим аспектом виділено засади сталого регіонального розвитку зеленого туризму та економіку знань, в основу якої покладено організаційні й економічні методи екологізації освітньої і просвітницької діяльності суб'єктів зеленого туризму та запровадження інноваційних методів ведення діяльності.

Схема функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму на рівні регіону передбачає комплексне поєднання усіх його складових, іншими словами, удосконалення зазначеного механізму буде дієвим за умови цілісності його структури. Отже, ефективність функціонування досліджуваного механізму в регіоні головним чином буде залежати від єдності його цільової функції в цілому і для кожного його елемента зокрема; спільністю критеріїв ефективного розвитку зеленого туризму як базисної основи усіх елементів механізму; налагодження функціональних взаємозв'язків між об'єктами та суб'єктами зеленого туризму.

Досліджуваний механізм забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму є органічною складовою загальнонаціонального економічного механізму та повинен узгоджуватися з іншими економічними механізмами, що регулюють функціонування як туристичної, так і суміжних галузей і секторів суспільного виробництва, діють на усіх етапах функціонування туристичної діяльності, орієнтується на ефективне ведення діяльності та раціональне використання природно-ресурсного потенціалу. Пропонуємо організаційно-економічний механізм забезпечення ефективної діяльності суб'єктів зеленого туризму розглядати як систему функцій, інструментів та принципів ефективного розвитку даного туризму в регіоні.

Висновки. На основі виявлених особливостей функціонування суб’єктів зеленого туризму в регіоні, обґрунтовано основні положення формування дієвого організаційно-економічного механізму їх підтримки. Зокрема, визначено принципи його побудови, що складають основу формування та реалізації ефективного організаційно-економічного механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму. Ефективне функціонування регіонального механізму забезпечення ефективної діяльності суб’єктів зеленого туризму досягається завдяки єдності його цільової функції, спільністю критеріїв ефективного розвитку досліджуваного виду туризму як базисної основи усіх елементів механізму та налагодження функціональних взаємозв’язків між об’єктами та суб’єктами зеленого туризму, гармонізацією їх інтересів. Компонентну будову механізму формують об’єкти, суб’єкти, методи, форми, засоби та інструменти стимулювання, адаптовані до умов функціонування зеленого туризму на рівні регіону.

- 1.Галушкіна Т.П. Еколого-збалансовані пріоритети розвитку територій: концептуальні засади та організаційний механізм: монографія / Т. Галушкіна, Л. Грановська. – Херсон: В-во ХДУ, 2009. – 372 с.
- 2.Кудла Н.Є. Управління якістю в туризмі: підручник. – К.: Центр учбової літератури /Н.Кудла, 2015. – 328 с.
- 3.Мальська М., Пандяк І. Готельний бізнес: теорія та практика. –К.: Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.
- 4.Матвійчук Л.Ю. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія. / Л. Матвійчук, І.Тищук – Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. – 260 с.
- 5.Нездоймінов С.Г. До визначення сучасних проблем регіонального розвитку сільського зеленого туризму в економіці природокористування. / С. Нездоймінов // Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. Науки: економіка, політологія, історія. – 2009. №4(82). – С. 43–50.
- 6.Ніколаєв К.Д. Екологізація та розвиток сільського зеленого туризму в Україні: монографія. / К. Ніколаєв. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – 153 с.
- 7.Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія. 2-ге вид., випр. та доповн. /Т. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2009. – 463 с.

УДК 336.77:334.72

Оксенюк К.І., к.е.н., доцент

Бурбан О.В., магістр

Луцький національний технічний університет

РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В статті визначено роль банківського сектору національної економіки у формуванні фінансового потенціалу основних суб'єктів господарювання. Проведено хронологічний аналіз становлення поняття «фінансовий потенціал». Аналіз основних показників діяльності вітчизняних банків дозволив виявити наступні характерні ознаки розвитку вітчизняного банківського сектору: високий рівень концентрації банківського сектору України; пряму залежність між розмірами активів, ліквідних коштів та величиною власного капіталу; високий рівень залежності банків від вкладів фізичних осіб; наявність позитивної тенденції зміни національної структури ліцензованих банків.

Ключові слова: фінансовий потенціал, банківський сектор, національна структура ліцензованих банків, розмір статутного капіталу.

Oksenyuk K., Burban O.

ROLE OF THE BANKING SECTOR IN THE FORMING OF FINANCIAL POTENTIAL OF BUSINESS ENTITIES

The article defines the role of the banking sector of the national economy in the forming of financial potential of the main business entities in terms of generating the country's GDP. In order to research development retrospective of the concept of financial potential, chronological analysis of its formation was conducted. The results of above-mentioned analysis displayed the dualistic nature of the concept under consideration, which is manifested in the presence of two main approaches to its definition: resource and effective. Detailed definition of the essence of above-mentioned approaches allowed to form hypothesis about the existence of a relationship between the country's banking sector and the financial potential of its main business entities. In order to confirm this hypothesis the analysis of the capital structure of the main sectors of national economy over the past 3 years was carried out, during which it was found that the greatest provision of equity is characteristic of transport, scientific and technical sectors (more than 60,0%). In General, the presence of a significant share of liabilities in this structure

(in the amount of 70,8% at the beginning of 2018) allowed to confirm the hypothesis of the importance of the banking sector in the formation of the financial potential of business entities. In order to determine the current state of the banking sector of the country, according to the annual report of the National Bank of Ukraine, an analysis of the structure of licensed banks in terms of their authorized capital was conducted. This analysis allowed to establish the development direction of the banking sector of the country, which is based on qualitative changes – the growth of the authorized capital of banks. The analysis of the main indicators of domestic banks allowed to determine the following characteristic features of the domestic banking sector development: the high concentration level Ukraine’s banking sector, which is manifested in the total share of the 10 largest banks in the retail Deposit market, which is 76.1%; a direct relationship between the size of assets, liquidity and equity; a high level of banks dependence on deposits of individuals; the presence of a positive trend in the national structure of licensed banks.

Key words: financial potential, banking sector, national structure of licensed banks, size of authorized capital.

Оксенюк Е.И., Бурбан А.В.

РОЛЬ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА В ФОРМИРОВАНИИ ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛА СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

В статье определена роль банковского сектора национальной экономики в формировании финансового потенциала основных субъектов хозяйствования. Проведено хронологический анализ формирования понятия «финансовый потенциал». Анализ основных показателей деятельности отечественных банков позволил определить следующие характерные признаки развития отечественного банковского сектора: высокий уровень концентрации банковского сектора Украины; прямую зависимость между размерами активов, ликвидных средств и величины собственного капитала; высокий уровень зависимости банков от вкладов физических лиц; наличие положительной тенденции изменения национальной структуры лицензированных банков.

Ключевые слова: финансовый потенциал, банковский сектор, национальная структура лицензированных банков, размер уставного капитала.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Забезпечення сталого зростання одного із провідних, з точки зору формування ВВП країни, суб'єктів

національної економіки – підприємницького сектора, є гарантом росту економіки в цілому. Загальновідомо, що в сучасних ринкових умовах, визначальними рисами яких є постійний динамізм та турбулентність зовнішнього середовища, розширене відтворення зазначених суб’єктів господарювання відбувається шляхом проведення інвестиційної діяльності, підґрунтям для якої виступають фінансові ресурси підприємства. Основним джерелом надходження зазначених ресурсів є банківський сектор. Отже, значної актуальності набуває проблема визначення ролі банківського сектору у формуванні фінансового потенціалу суб’єктів господарювання, а також здійснення аналізу даного сектору, як одного з головних формуючих елементів зазначеного виду потенціалу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження даної тематики стало предметом уваги багатьох вчених. Розширивши теоретичну базу категорії «фінансовий потенціал», такі вчені, як Бова В.А., Хринюк О.С. [1], Левченко Н.М. [2], Костевич О.Д. [3], Буряченко А.Є [4], Толпежников Р.О [5], Маслак О.І. [6] здійснили значний вклад у розвиток подальших розробок даної тематики. Однак слід зазначити, що низка важливих питань залишається у площині наявної невизначеності. Зокрема, питання щодо визначення зв’язку між фінансовим потенціалом та банківським сектором країни, встановлення його ролі у формуванні фінансового потенціалу суб’єктів національної економіки.

Цілі статті. Метою статті є визначення ролі банківського сектору національної економіки у формуванні фінансового потенціалу підприємства.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Загальновідомо, що термін «потенціал» походить від вперше вживаного Воблієм К.Г. у 1924 році латинського слова «*potentia*», зміст якого визначається «прихованими можливостями», які, в контексті господарської практики, завдяки праці, мають змогу трансформуватись у реальність.

Враховуючи наукові доробки вчених, на сьогоднішній день не викликає ніяких сумнівів наявність стійкої теоретичної бази щодо визначення поняття фінансового потенціалу. Підходи до трактування даного поняття поділяють на ресурсний (в основу якого покладено ефективне використання наявних фінансових ресурсів) та результативний (основна увага в розрізі якого зосереджується на показниках стабільності фінансового стану підприємства) [1, с. 4]. Беручи до уваги динамізм сучасних умов господарювання, який має прямий вплив як і на формування наукових теорій в цілому, так і на розвиток понятійної бази обраної категорії зокрема, виділимо необхідність проведення хронологічного аналізу підходів вчених щодо трактування поняття «фінансовий потенціал» (таблиця 1)

Таблиця 1

Хронологічний аналіз підходів вчених щодо трактування
поняття «фінансовий потенціал»

Автор	Підхід до трактування поняття «фінансовий потенціал»		Рік
Бова В.А., Хринюк О.С. [1]	Сукупність наявних і потенційних можливостей підприємства щодо мобілізації та нарощення їхнього обсягу і трансформації їх в інші фактори виробництва у відповідності до потреби з метою досягнення стратегічних та тактичних цілей підприємства	Результативний	2017
Селезень О.М. [7]	Сукупність власних і залучених фінансових ресурсів підприємства та можливості системи щодо їх ефективного управління для досягнення загальностратегічних цілей.	Ресурсний	2017
Маслак О.І. [6]	Сукупність фінансових ресурсів, за допомогою ефективного та раціонального використання яких підприємство здатне отримати прибуток та досягти поставленої мети своєї діяльності, а також отримати максимально можливий фінансовий результат, за рахунок використання наявних власних ресурсів і залучення додаткових коштів на найбільш вигідних для підприємства умовах	Ресурсний	2014

Кучер Г.В. [8]	Фінансовий потенціал відображає соціально-економічні відносини, що виникають у процесі фінансово-господарської діяльності суб'єктів та пов'язані із формуванням, розподілом та перерозподілом, використанням, накопиченням та примноженням фінансових активів, впливають на фінансовий стан, фінансову стійкість та визначають можливості процесу відтворення для забезпечення економічного зростання.	Результативний	2014
Терещенко Е.Ю. [9]	Сукупність фінансових ресурсів, що знаходиться у розпорядженні підприємства, а також можливість, здатність та необхідність їх як простого, так і розширеного відтворення з метою забезпечення стійкого, динамічного та збалансованого розвитку підприємства.	Ресурсний	2008
Мельник О.Г. [10]	Сукупність наявних та потенційних ресурсів і можливостей, що можуть бути мобілізовані для досягнення стратегічних та тактичних організаційних цілей	Ресурсний	2007
Кунцевич В.О. [11]	Сукупність наявних фінансових ресурсів, можливостей системи щодо їхнього залучення та ефективного управління для досягнення тактичних цілей і стратегічної мети підприємства – максимізації вартості підприємства в довгостроковому періоді	Ресурсний	2004
Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. [12]	Фінансовий потенціал адміністративно-територіальної одиниці – загальний обсяг фінансових ресурсів, що утворюються за рахунок усіх джерел у межах адміністративно-територіальної одиниці – області, району, міста, села, селища	Ресурсний	2000

Проведений аналіз дозволив підтвердити наявність двох підходів щодо трактування поняття «фінансовий потенціал». Вперше даний термін був згаданий в «Фінансовому словнику» Загороднього А.Г., Вознюка Г.Л. та Смовженка Т.С. [12]. Будучи зображеним в контексті адміністративно-територіальної одиниці, термін «фінансовий потенціал» мав ресурсну природу, що стало поштовхом для зосередження уваги подальших досліджень згідно даного підходу.

Враховуючи наявність дуалістичної природи сучасного трактування поняття «фінансовий потенціал», висунемо гіпотезу про належність банківського сектору до основних гарантів забезпечення суб'єктів господарювання залученими

фінансовими ресурсами в межах ресурсного підходу трактування даного виду потенціалу.

З метою підтвердження поставленої гіпотези, проаналізуємо структуру основних галузей національної економіки задля визначення частки запозичених фінансових ресурсів (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз структури капіталу основних галузей національної економіки за 2015-2017 роки [13]

Галузь	2015 р.			2016 р.			2017 р.		
	Власний капітал	Зобов'язання		Власний капітал	Зобов'язання		Власний капітал	Зобов'язання	
		<1 р.	<1 р.		<1 р.	<1 р.		<1 р.	<1 р.
Інші	9,1%	25,3%	65,6%	11,8%	24,6%	63,6%	13,7%	21,2%	65,1%
Промисловість	22,8%	24,4%	52,9%	19,3%	20,3%	60,4%	20,3%	19,7%	60,0%
Транспорт	72,1%	13,2%	14,7%	68,1%	14,8%	17,1%	64,4%	14,2%	21,4%
Науково-технічна діяльність	62,9%	15,7%	21,4%	67,1%	7,4%	25,5%	60,9%	4,5%	34,5%
Всього	32,1%	21,6%	46,3%	30,7%	19,1%	50,2%	29,2%	17,6%	53,2%

З таблиці 2 можемо зробити висновок, про зростання частки зобов'язань у структурі капіталу основних галузей національної економіки. Так, протягом останніх 3-х років в цілому частка власного капіталу знизилася з 32,1% до 29,2%. Основною характерною ознакою росту зобов'язань протягом аналізованого періоду є трансформування короткострокових запозичень у довгострокові, терміном від 1 року. Таким чином, маємо всі підстави стверджувати про значний вплив позикових коштів на формування фінансового потенціалу суб'єктів господарювання.

Загальновідомо, що основна роль у фінансуванні національних суб'єктів господарювання належить банкам. Отже, наступним кроком стане визначення ролі банків у процесі забезпечення надходжень запозичених підприємствами коштів. Відповідно до щорічного звіту Національного банку України 2017 року, число ліцензованих національних банків характеризувалося стрімким спадом у розмірі 36 одиниць

[14, с. 49]. Так станом на початок 2018 року в Україні було наявно 84 банки даного типу (що становило 47,5% від загальної кількості зареєстрованих банків), 31 з яких зі статутним капіталом у розмірі, що перевищує 500 млн.грн. В цілому, аналіз зміни структури національних ліцензованих банків в розрізі суми статутного капіталу поданий на рис. 1.

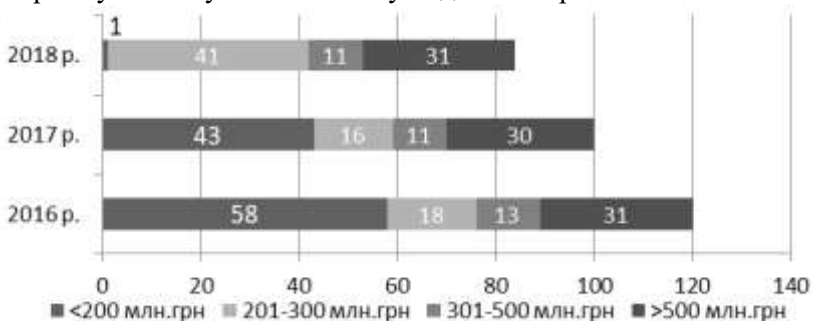

Рис. 1. Аналіз національної структури ліцензованих банків у розрізі обсягу їх статутного капіталу [14, с. 49]

Вищенаведений аналіз дозволив зробити висновок про наявність позитивних змін в розрізі зазначеної динаміки, суть яких проявляється у зростанні обсягів статутного капіталу наявних банків. Так, внаслідок зазначених змін, оцінюваний розмір сумарного статутного капіталу діючих банків зріс на 7,1% відповідно до початку минулого року та знизився на 1,6% порівняно з початком 2016 року, що, враховуючи кількісний спад банківських структур на 30,0% та політику уряду, спрямовану на очищення та оздоровлення зазначеного сектору, свідчить про позитивні якісні зрушення [14, с. 33].

Проілюструємо стійкість основних банківських структур, систематизувавши основні показники діяльності банків станом на 2 квартал 2018 року, поданий статистичним порталом «Мінфін» (табл. 2) [15].

Таблиця 3

Основні показники діяльності вітчизняних банків станом на 2-й квартал 2018 року [15]

Назва банку	Розмір активів, млн.грн	Ліквідні кошти, млн.грн	Власний капітал, млн.грн	Залежність від вкладів фізичних осіб, %	Частка на ринку роздр. депозитів, %
ПриватБанк	265 936	22 586	28 038	73,5	35,6
Ощадбанк	208 770	13 183	13 935	47,2	18,7
Укресімбанк	160 129	5 703	8 562	16,0	4,9
Укргазбанк	80 359	6 641	5 491	24,6	3,8
Райффайзен Банк Аваль	73 691	8 844	9 285	35,2	4,6
Укрсиббанк	45 455	4 132	5 294	33,6	2,8
Креді Агріколь Банк	32 474	1 754	3 532	23,7	1,4
ОТП Банк	29 231	2 290	4 234	42,7	2,2
ПроКредит Банк	19 014	741	2 303	29,3	1,0
Кредобанк	14 380	1 262	1 724	42,8	1,1

З таблиці 3 можемо спостерігати наявність високої концентрації банківського сектору, про що свідчить сумарна частка 10 найбільших банків на ринку роздрібних депозитів, яка становить 76,1%. Слід також зазначити про достатній рівень залежності наведених банків від вкладів фізичних осіб. Так, в середньому, даний показник станом на 2-й квартал 2018 року становив 41,3%. Найбільша залежність від вкладів фізичних осіб спостерігається у Приват Банку у розмірі 73,5%.

Висновки. Проведене дослідження дозволило вирішити актуальне наукове завдання, що полягало у визначенні ролі банківського сектору під час формування фінансового потенціалу підприємства, встановленні їх взаємозв'язку. Хронологічний аналіз сучасних підходів щодо трактування поняття «фінансовий потенціал» дозволив підтвердити дуалістичну природу останніх, виявити хід розвитку аналізованої категорії з моменту її першої появи у фінансовому словнику.

З метою підтвердження поставленої гіпотези про належність банківського сектору до основних гарантів забезпечення підприємств залученими фінансовими ресурсами в межах ресурсного підходу, було проаналізовано структуру капіталу основних галузей національного господарства протягом останніх 2016–2018 років. В рамках проведеного аналізу встановлено динаміку зростання сукупних зобов'язань на 3,2%.

Аналіз банківського сектору, як основного гаранта надходжень позикової частини капіталу суб'єктів господарювання і, як результат, зростання їх фінансового потенціалу, показав негативні, на перший погляд, тенденції відображенням яких стало скорочення кількості ліцензованих банків. Однак в ході здійснення деталізованого аналізу структури вітчизняних ліцензованих банків виявлено позитивні якісні зміни, зумовлені ростом сумарного статутного капіталу національного банківського сектору.

1. Хринюк О.С. Сутність фінансового потенціалу підприємства / О.С. Хринюк, В.А. Бова // Актуальні проблеми економіки та управління – 2017. – №11. – 1–9 с.

2. Левченко Н.М. Фінансовий потенціал підприємства: сутність та підходи до діагностики / Н.М. Левченко // Інвестиції: практика та досвід. – К.: Економіка, 2012. – №2. – 114 с.

3. Костевич О.Д. Фінансовий потенціал як фактор сталого розвитку / О.Д. Костевич // Вісник Чернігівського технологічного університету. Серія «Економічні науки». – Чернігів: ЧДТУ, 2010. – № 43. – С. 54–59.

4. Буряченко А.С. Фінансовий потенціал регіонального розвитку: Монографія / А.С. Буряченко. – К.: КНЕУ, 2013. – 342 с.

5. Толпежніков Р.О. Сутність та методика оцінювання фінансового потенціалу підприємства / Р.О. Толпежніков // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2015. – № 2. – Т. 1. – С. 277–282.

6. Маслак О.І. Особливості оцінювання фінансового потенціалу промислового підприємства / О.І. Маслак // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2014. – Випуск 6 (77). – С. 124–129.

7. Селезень О.М. Оцінка фінансового потенціалу підприємства / О.М. Селезень // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2017. – Вип. 4. – С. 96–99.

8. Кучер Г. Фінансовий потенціал економічного розвитку: теоретичний аспект / Г. Кучер // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2014. – № 4. – С. 92–105.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

9. Терещенко Е.Ю. Економічна сутність фінансового потенціалу підприємства / Е.Ю. Терещенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008dec/7_tereschenko.htm

10. Мельник О.Г. Фінансовий потенціал машинобудівного підприємства: сутність та індикатори оцінювання / О.Г. Мельник // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2007. – № 606: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – С. 46–51.

11. Кунцевич В.О. Підходи до діагностики фінансового потенціалу підприємства / В.О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №1(43). – С. 68–75.

10. Кунцевич В.О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки / В.О. Кунцевич // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №7(37). – С. 123–130.

12. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – 3-є вид., випр. та доп. – К.: Знання, 2000. – 1088 с.

13. Показники балансу великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності. Державна служба статистики України. Режим доступу:

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/sbp/sbp_u/arh_sbp2018_u.htm

14. Річний звіт за 2017 рік Національного банку України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71165707>

15. Рейтинг стійкості банків за підсумками 2 кварталу 2018. Статистичний портал «Мінфін». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/banks/rating/>

УДК 330.341.30

Павлюк Л.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИДІВ ТА ВИОКРЕМЛЕННЯ КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ОЗНАК БІЗНЕС- ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

У науковій публікації розглядаються питання теоретичного дослідження видів та виокремлення класифікаційних ознак бізнес-процесів підприємства.

Ключові слова: бізнес-процес, вид бізнес-процесу, підприємство, класифікаційні ознаки.

Pavliuk L.

THEORETICAL INVESTIGATION AND EXPLORATION OF TYPES OF CLASSIFICATION INDICATORS OF BUSINESS PROCESSES OF THE ENTERPRISE

The scientific publication deals with the research of types of business processes of the enterprise and attempts to distinguish their classification characteristics. The study of business processes allows us to identify the stage of production, economic or marketing activity of the enterprise at which there will be a profit or loss, evaluate it and predict the situation.

As it was investigated, Modern management distinguishes between business processes that are aimed at manufacturing goods, and providing services for the end user, that is, for those who uses the results of the business process. At the same time, there are auxiliary business processes that provide the company with the necessary resources and allow the basic business processes to be implemented more effectively, as well as business management processes that are related to the problems of business process management, results obtained and process organization, etc.

With regard to the separation of classification characteristics and having conducting relevant research, we suggest using the following classification of business processes: those related to clients and business process customers; those that give added value; the level of detail of the study; definition of the boundaries of business processes.

Key words: business process, type of business process, enterprise, classification marks.

Павлюк Л.В.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ВИДОВ И ВЫДЕЛЕНИЕ КЛАССИФИКАЦИОННЫХ ПРИЗНАКОВ БИЗНЕС-ПРОЦЕССОВ ПРЕДПРИЯТИЯ

В научной публикации рассмотрены вопросы теоретического исследования видов и выделение классификационных признаков бизнес-процессов предприятия.

Ключевые слова: бизнес-процесс, вид бизнес-процесса, предприятие, классификационные признаки.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Для успішного здійснення бізнес-процесів надзвичайно важливо дослідити види бізнес-процесів підприємства та класифікаційні ознаки, за якими їх можна розрізнити. Виокремлення цього важливого поняття дозволяє виявити етап виробничо-господарської чи збутової діяльності підприємства, на якому виникне прибуток чи, навпаки, збиток, оцінити його та передбачити ситуацію.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням теоретичного дослідження бізнес-процесів підприємства, а також їх видів та виокремленню класифікаційних ознак присвятили свої наукові праці багато дослідників, а саме: Т. Дейвенпорт, В.Е. Демінг, К.С. Есселінг, Е.Г. Ойхман, Е.С. Кравченко, В. Міллар, Є.М. Попов, М. Портер, М. Хаммер, Д. Харрінгтон, Авг. В. Шеєр, Л.В. Фролова та багато інших українських та зарубіжних вчених.

Цілі статті. Головною ціллю статті є розгляд основ теоретичного дослідження видів бізнес-процесів підприємства та виокремленню їх класифікаційних ознак.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Як відомо, будь-яке підприємство є відкритою економічною системою, в середині якої здійснюється багато

різних процесів, кожен з яких направлений на досягнення якогось певного результату.

На сьогоднішній день, попри багато наукових досліджень дефініцій цього поняття, не існує стандартного нормативного визначення, що стосується досліджуваного терміна «бізнес-процес». У попередніх дослідженнях, нами запропоновано під бізнес-процесом розуміти взаємопов’язаний комплекс певних дій, що призводить до перетворення вхідних ресурсів (сировини, матеріалів, інформації) до вихідних результатів (готової продукції чи послуг) з подальшою їх реалізацією аж до виникнення економічної цінності та отримання чистого прибутку. Причому, ці дії мають бути узгоджені з цілями та метою функціонування підприємства [1].

Що стосується видів бізнес-процесів підприємства, то на сучасному етапі господарювання виділяють такі основні види бізнес-процесів:

1. Основні бізнес-процеси. Вони направлені на виготовлення товарів та надання послуг для кінцевого споживача, тобто саме для того, хто використовує результати бізнес-процесу. Основні бізнес-процеси створюють додану вартість, приносячи цінність кінцевому продукту. Наприклад, безпосереднє виготовлення продукції, підготовка упаковки для неї – це основний бізнес-процес. Іншими словами, основні бізнес-процеси завжди орієнтуються на отримання прибутку.

При виокремленні та описі основних бізнес-процесів, доцільно дотримуватися кількох правил, а саме:

– перелік бізнес-процесів не є сталим, їх можна як об’єднувати, так і розділяти залежно від цілей діяльності та особливостей господарювання певного підприємства;

– основних бізнес-процесів не може бути більше ніж сім, в крайньому разі дев’ять. Адже за наявності більшої кількості бізнес-процесів, «господар» чи керівник процесів не зможе ефективно керувати ними, а також сприймати та аналізувати інформацію;

– кожен бізнес-процес не може мати кілька «господарів» чи керівників, а лише одного;

– щоб «господар» чи керівник міг впливати на успішне здійснення бізнес-процесів і їх результати, він має мати всі необхідні ресурси і відповідні повноваження. Також повинні бути встановлені прогностичні показники ефективності як бізнес-процесу зокрема, так і підприємства в цілому;

– за цими економічними показниками «господар» чи керівник зобов'язаний регулярно здійснювати моніторинг діяльності та звітуватися перед керівництвом про результати.

2. Допоміжні бізнес-процеси. Цей вид бізнес-процесів забезпечує підприємство необхідними ресурсами і дозволяє основним бізнес-процесам здійснюватися більш ефективно.

3. Бізнес-процеси управління. Ці процеси пов'язані з проблемами управління бізнес-процесом, отриманими результатами та організацією процесу тощо. Тобто, визначення вигляду, рецептури чи модифікації продукції, що виготовляється, організаційна структура управління підприємством – це бізнес-процеси управління (рис. 1).

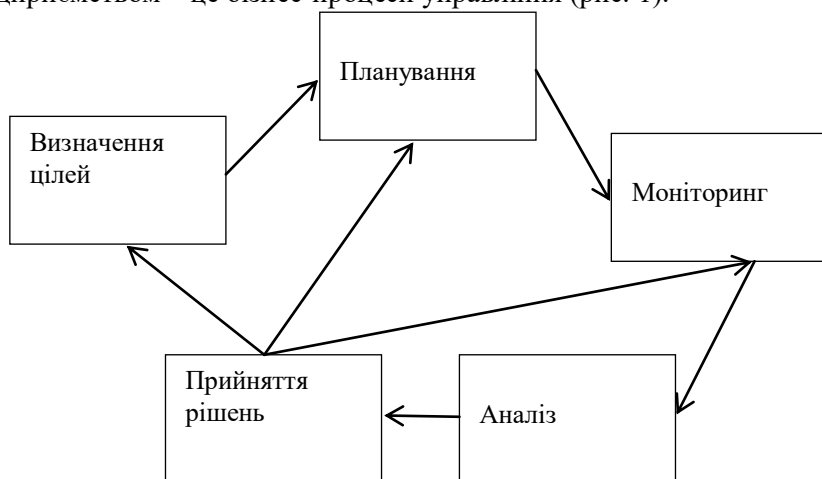

Рис. 1. Бізнес-процес управління

Формування бізнес-процесів необхідно розпочинати з вивчення попиту споживачів, що буде його початком, а кінцем бізнес-процесу повинен бути випуск готової продукції, яка буде відповідати всім вимогам споживачів.

4. Бізнес-процеси розвитку. Ці процеси пов’язані з проблемами розвитку підприємства, вибором його стратегії подальшого здійснення виробничо-господарської діяльності. Всі види бізнес-процесів підприємства подані на рисунку 2.

Щодо класифікації бізнес-процесів підприємства, то в сучасній науковій літературі, не існує єдиного підходу до цього процесу [2; 3; 4]. Опрацювавши джерела наукової літератури, пропонуємо таку класифікацію бізнес-процесів:

1. За відношенням до клієнтури, бізнес-процеси бувають:
 - зовнішні;
 - внутрішні.
2. За відношенням до добавленої вартості:
 - основні (безпосередньо добавляють вартість);
 - допоміжні (вони не добавляють вартість, але збільшують цінність продукції);
3. За рівнем детальності дослідження бізнес-процесу вони бувають:
 - верхнього рівня;
 - детальні;
 - елементарні (ті, які не потребують детального опису);
 - прості.

Верхній рівень опису бізнес-процесів відповідає процесам, що спрямовуються керівником чи його заступниками. Другий рівень, як правило, розглядається на рівні керівників великих підрозділів підприємства. Третій рівень – це рівень процесів (функцій) підрозділів і функціональних відділів. На четвертому рівні – описують функції чи операції, що виконуються на робочих місцях.

Рис. 2. Види бізнес-процесів підприємства

4. За визначенням меж (границь) дії бізнес-процесів, вони поділяються так:

- за структурою підприємства;
- за результатами бізнес-процесу – випущеною продукцією;
- за ланцюжком створення цінності.

За першою класифікаційною ознакою (структурою підприємства) описуються укрупнені процеси структурних підрозділів верхнього рівня, потім кожен з цих процесів описується як сукупність процесів більш низького рівня і так далі. Але те, що підприємство описується в термінах функціональної діяльності саме і є тим суттєвим недоліком цього методу: різні бізнес-процеси описуються як діяльність, що розподіляється за різними функціональними підрозділами і спеціалістами, що порушує основний принцип реінжиніринга – «один процес – один підрозділ – один бюджет – один господар процесу».

За другою функціональною ознакою (результатами бізнес-процесу) спочатку описується продукт компанії в цілому та на всіх стадіях життєвого циклу. Цей підхід дещо складніший, його набагато важче впроваджувати, але він дозволяє оптимізувати діяльність підприємства, впровадити його ефективно бюджетування, різко знизити виробничі витрати, надати «прозорості» бізнесу.

За третьою класифікаційною ознакою, бізнес-процеси описуються з погляду на описану М. Портером теорію створення цінності [5]. В ній виділяються основні (первинні) бізнес-процеси, що забезпечують створення споживчої цінності продукції і підтримуючі (допоміжні) бізнес-процеси, що забезпечують функціонування бізнесу і супроводжують створення продукту на всіх стадіях життєвого циклу. При вирішенні питання про межі бізнес-процесів, М. Портер запропонував, що границі бізнес-процесів знаходяться там, де створюється добавлена споживча цінність продукту.

Висновки. Отож, теоретичні дослідження сутності поняття та видів бізне-процесів підприємства набувають

важливого значення в сучасній теорії економічної науки. А виокремлення найбільш важливих їх класифікаційних ознак дозволяє підвищувати успішність та ефективність їх здійснення на підприємствах.

1.Павлюк Л.В., Оксенюк К.І. Теоретичні основи дослідження бізнес-процесів на підприємстві. – Економічний форум / науковий журнал, №4, 2017. – 300 с. – С. 148–151.

2. Август-Вильгельм Шеер. «Бизнес-процессы. Основные понятия. Теория. Методы». Издание 2-е, переработанное и дополненное. / Пер. с англ. Михайлова Н.А. – М.: Весть – МетаТехнология, 1999. – 151 с.

3. Фролова Л.В. Формирование бизнес-модели предприятия [текст] Учебник. / Л.В. Фролова, Е.С. Кравченко. – К.: Центр учебной литературы, 2012. – 384 с.

4. Серединська В.М. Загородна О.М. Бізнес-процеси підприємства: сутність та класифікація // Актуальні проблеми теорії і практики бухгалтерського обліку, аудиту, аналізу й оподаткування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кам'янець-Подільський, ПДАТУ, 14 грудня 2016 р.) / Тернопіль: Крок, 2016. – 247 с.

5. Портер М. Конкуренция: [учеб. пос.] / М. Портер. – МСПб; К.: Изд. дом «Вильямс», 2000. – 495 с.

УДК 331.35

Полінкевич О.М., д.е.н., проф.

Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСКЛЮЗІЇ ПЕРСОНАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

В статті розглянуто регіональні особливості соціально-економічної ексклюзії персоналу на підприємствах на прикладі Волинської області, визначено основні показники, за допомогою яких проводиться її оцінювання, окреслено фактори, які спричинили поглиблення відторгнення персоналу на підприємствах, запропоновано заходи щодо зниження соціально-економічної ексклюзії.

Ключові слова: соціально-економічна ексклюзія, людський розвиток, конкурентоспроможність, продуктивність праці.

Polinkevych O.M.

REGIONAL FEATURES OF SOCIO-ECONOMIC EXCLUSION OF PERSONNEL ON ENTERPRISES

The article considers regional peculiarities of socio-economic exclusion of personnel at enterprises on the example of the Volyn region, defines the main indicators by which its evaluation is carried out, outlines factors that have caused deepening of personnel rejection at enterprises, measures are proposed to reduce social and economic exclusion.

Under social rejection (exultation) understands the phenomenon that individual people or groups of people suffer from a series of interrelated problems such as lack or low income, poor living conditions, lack of access to vital services (health care, education, social assistance), to participate in social, cultural or political life, as well as to communicate with friends and relatives. There are four main types of social exclusion: 1) economic (low income); 2) political; 3) cultural; 4) social (social services and social inclusion). The article will focus on the first and fourth types of exclusion. We will evaluate the economic esclus for such indicators as: the number of vacancies at the end of the year, the load per vacancy at the end of the year, the number of staff members, the average monthly wage. The social exulus is determined by the following indicators: population provision by doctors per 10,000 population at the end of the year, subsidized households.

In the Volyn region there is a socio-economic exclusion. These processes

accelerate territorial placement, introduction of a visa-free regime, low wages and social security. It should be noted that the main measures that would reduce the socioeconomic exultation are: 1) improvement of working conditions and social security by enterprises; 2) creation of funds for material incentives; 3) increasing productivity; 4) reduction of material and energy intensity of products; 5) search for new markets; 6) observance of the principles of social responsibility of business, etc.

Key words: socio-economic exclusion, human development, competitiveness, productivity.

Полинкевич О.Н.

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭКСКЛЮЗИИ ПЕРСОНАЛА НА ПРЕДПРИЯТИЯХ

В статье рассмотрены региональные особенности социально-экономической эксклюзии персонала на предприятиях на примере Вольнской области, определены основные показатели, с помощью которых проводится ее оценка, определены факторы, которые вызвали углубление отторжения персонала на предприятиях, предложены меры по снижению социально-экономической эксклюзии.

Ключевые слова: социально-экономическая эксклюзия, развитие общества, конкурентоспособность, производительность труда.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Формування соціально-економічної політики на засадах поведінкової економіки призвели до зміни ставлення до подолання проблеми соціально-економічного відторгнення (ексклюзії) персоналу на підприємствах, механізми боротьби з яким відрізняються від концепції бідності та занепаду і полягають у створенні системи соціальних послуг, спрямованих на соціальне залучення (інклюзію). Це має відобразитися в національній стратегії соціально-економічного розвитку країни. Особливістю соціально-економічної ексклюзії є обмеження загальноновизнаних прав, дискримінація під час інтеграції, динамічність процесу відторгнення, горизонтально-вертикальний тип соціальної стратифікації, та у зв'язку з цим необхідність розвитку соціальних послуг як засобів активації [1, с. 160].

На вимогу дотримання соціальних принципів та формування соціальної корпоративної відповідальності на підприємствах набуває своєї актуальності питання подальшої імплементації європейських практик соціально-економічної ексклюзії персоналу на підприємствах. Посилюється важливість забезпечення соціальних гарантій, створення гідних та комфортних умов праці, забезпечення дотримання гендерного балансу з урахуванням регіональних особливостей та політики розвитку територій.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблематика соціально-економічної ексклюзії міститься у працях багатьох українських вчених. Варто виокремити О.В. Макарова [7]. Висвітлено питання, пов’язані із вивченням феномена соціального відторгнення. Викладено деякі методологічні підходи до його оцінювання, охарактеризовано можливості інформаційного забезпечення, подано аналітичні матеріали щодо проявів та специфіки соціального відторгнення в Україні. Визначено, що відторгнення населення від системи соціальних послуг та соціального оточення в Україні має свою специфіку, яка характеризується загалом невисоким рівнем і переважно проявляється на національному рівні у нерівному доступі до послуг за місцем проживання та матеріальним добробутом. Найгостріше зазнають проблеми відторгнення від соціального захисту та соціальних послуг безхатченки та особи з особливими потребами.

Т.В. Перегудова зазначила, що для забезпечення стійкої тенденції людського розвитку в Україні особливого значення набуває визначення основних орієнтирів формування соціальної політики, яка має враховувати принципи соціальної інклюзії населення. Позитивна практика європейських країн має стати підґрунтям соціальних реформ в Україні. Побудова системи якісних соціальних стандартів людського розвитку передбачає переосмислення основних напрямів соціальної політики, виходячи за межі соціального захисту населення, спираючись на стійке залучення відторгнутого населення до суспільно-корисної

діяльності на засадах соціальної інклюзії шляхом створення робочих місць та стимулювання повернення до трудової діяльності [9].

О.В. Акіліна, оцінивши стан соціального відторгнення населення України, сформулювала критичні наслідки цього явища [2]:

1. Населення, яке перебуває на межі або за межею бідності, випадає з цивілізаційного контексту. Цим людям недоступна життєво необхідна інформація, нормальна освіта; їм недоступна соціалізація – вони не можуть входити в дієздатні і перспективні соціальні системи. Ці люди фактично виявляються викинутими з соціального життя суспільства.

2. Відбувається докорінна зміна системи мотивації. Якщо перед людиною постало і ніяк не зникає питання, де і як роздобути шматок хліба й не існує цивілізованого розв’язання цього питання, то така людина змінюється в моральних, етичних, ціннісних системах координат разуче і невідворотно.

3. Особливо небезпечний, наслідок – те, що масова люмпенізація значної частини населення знаменує неминучу загибель демократії в Україні. Демократії як такої. Бо демократія – це спосіб політичного устрою економічно незалежних і політично вільних людей. А не голодних кріпаків, яким достатньо роздати перед виборами по 10 (50, 100...) гривень, або по кілограму гречки, щоб забезпечити «потрібний результат». Рабам нема потреби пропонувати жодних програм, навіть написаних «під кальку», оскільки самі вони й не потребують ні чесних політиків, ні компетентних управлінців.

Г.С. Ліхоносова зазначає, що проблема відторгнення знаходить свою актуалізацію саме в сучасності, коли глобалізація загрожує світовій спільноті відкотом від продуктивного принципу до монетаристської в економіці, від плюралістичної системи міжнародних відносин до диктату однополярності в світовій політиці. Визначено, що претензії глобальних фінансових і політичних гравців на затвердження глобального світового порядку приводять до стану загального та глобального відторгнення. Доведено, що порушення

традиційних зв’язків – сімейних, національних, трудових, духовних – призводить до знеособлення конкретної людини, що у підсумку відображається в атомізації соціально-економічного розвитку країни в цілому [4; 5].

А.Г. Кондиріна здійснила оцінювання причин й особливостей соціального відторгнення в Україні, визначено соціально відторгнуті групи населення та запропоновано певні рекомендації щодо розроблення державної політики для подолання бар’єрів на шляху до соціального залучення всіх верств населення. Встановила, що досягнення високого рівня людського розвитку є неможливим за наявності значної кількості населення, яке є соціально відторгнутим, тобто тих, що стикаються з серйозними перешкодами у різних сферах свого життя. Саме обмеження в економічній, культурно-освітній, соціальній та політичній сферах звужують свободу вибору людей, що є безпосередньою перепорою для досягнення високого рівня людського розвитку в Україні. Подолання зазначених бар’єрів і зміцнення процесів соціального залучення є необхідною умовою розширення справжніх можливостей та свобод громадян [3].

О.М. Полінкевич, В.П. Лещук визначили роль та значення аутплейсменту в реалізації ефективної підприємницької системи соціально-трудова відносин, сприяли зменшенню ексклюзії персоналу на підприємстві, оцінили персонал машинобудівних корпорацій України та Польщі [11; 10].

С. Оксамитна, В. Хмелько зазначили, що динаміка зміни матеріальних чинників соціальної ексклюзії свідчить про те, що відбулися деякі зміни на краще, коли поширеність матеріальних передумов соціальної ексклюзії в Україні хоча й повільно, але скорочувалася. Динаміка розглянутих соціальних чинників соціальної ексклюзії, які характеризують макросоціальні умови одержання необхідної освіти та оплачуваної роботи, не є односпрямованою, а саме – позитивні тенденції тут є поки що нестабільними. Динаміка міжособистісної соціальної ексклюзії протягом останніх років є вельми несприятливою. Все більше

людей відчувають себе залишеними у важку хвилину без допомоги від тих, хто міг би її надати. Можна припустити, що це явище є виявом міжособистісного відчуження, яке супроводжує розширення ареалу егоїстичного індивідуалізму, пов'язаного з природою процесів первісного накопичення капіталу в нашому суспільстві [8].

Незважаючи на поширення соціально-економічної ексклюзії як об'єкта дослідження, залишаються недостатньо вивченими окремі питання щодо регіональних особливостей.

Цілі статті. Метою статті є вивчення регіональних особливостей соціально-економічної ексклюзії персоналу на підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. О.В. Макарова під соціальним відторгненням (ексклюзією) розуміє явище, яке полягає у тому, що окремі люди або групи людей страждають від низки взаємопов'язаних проблем, таких як відсутність чи низький рівень доходу, погані умови життя, відсутність можливості отримувати життєво важливі послуги (охорони здоров'я, освіти, соціальної допомоги), брати участь у суспільному, культурному або політичному житті, а також спілкуватися з друзями та родичами. Вирізняють чотири основні види соціальної ексклюзії: 1) економічне (низькі доходи); 2) політичне; 3) культурне; 4) соціальне (соціальні послуги та соціальне оточення) [7, с. 58]. У статті буде зроблено акцент на першому та четвертому виді відторгнення.

Оцінимо ексклюзію економічну за такими показниками, як: кількість вакансій на кінець року, тис. од.; навантаження на одну вакансію на кінець року, осіб; облікова кількість штатних працівників, на кінець року, тис. осіб; середньомісячна заробітна плата, грн. Соціальна ексклюзія визначається за такими показниками: забезпеченість населення лікарями на 10000 населення на кінець року, к-сть; домогосподарства, яким призначено субсидії, од. Результати зведемо у табл. 1.

Таблиця 1
Основні показники соціально-економічної ексклюзії персоналу на підприємствах

Показник	Волинська область				Україна			
	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
Економічна ексклюзія								
Кількість вакансій на кінець року, тис. од.	0,5	0,8	1,6	2,2	35,3	25,9	36	50,4
Навантаження на одну вакансію на кінець року, осіб	22	15	6	4	14	19	11	7
Облікова кількість штатних працівників, на кінець року, тис. осіб	194,3	182,6	183,1	185,9	9022,4	8204,8	8088	7948,3
Середньомісячна заробітна плата, грн	2721	3291	4047	5849	3480	4195	5183	7104
Соціальна ексклюзія								
Забезпеченість населення лікарями на 10000 населення на кінець року, к-сть	37,5	48,7	48,3		43,5	43,7	44	
Домогосподарства, яким призначено субсидії, тис. од		147	197	200		4879	6549	6921

* складено автором за даними [12]

Дані таблиці 1 засвідчують, що у Волинській області кількість вакансій на кінець року зросла в 4,4 рази по Волинській області та на 42,8 % по Україні. Навантаження на одну вакансію зросло на 18,2 % по Волинській області та 50 % по Україні, облікова чисельність штатних працівників зросла на 95,7 % та 88,1 % відповідно, середньомісячна зарплата зросла в 2,1 рази та 2,04 рази відповідно у 2017 році проти 2014 року. Кількість домогосподарств, які отримують субсидію зросла на 36% по Волинській області і на 41,9 % по Україні відповідно у 2017 році проти 2014 року. Забезпеченість населення лікарями на 10000 населення по Волинській області у 2017 році проти 2014 року зросла на 28,8 % та 1,1 % по Україні.

Висновки. У Волинській області спостерігається соціально-економічна ексклюзія. Ці процеси прискорює територіальне розміщення, уведення безвізового режиму, низький рівень заробітної плати та соціального забезпечення. Варто зазначити, що основними заходами, які б сприяли зменшенню соціально-економічної ексклюзії є:

- 1) покращення умов праці та соціального забезпечення самими підприємствами;
- 2) створення фондів матеріального стимулювання;
- 3) підвищення продуктивності праці;
- 4) зниження матеріаломісткості та енергомісткості продукції;
- 5) пошук нових ринків збуту;
- 6) дотримання принципів соціальної відповідальності бізнесу тощо.

1.Абрахамсон П. Социальная эксклюзия и бедность / П. Абрахамсон // *Общественные науки и современность*. – 2001. – № 2. – С. 158–166.

2.Акіліна О.В. Соціальне відторгнення: європейський досвід та українські реалії [Електронний ресурс] // Відкриті очі. – 2015. – 27 листоп. – Режим доступу: http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2015/11/blog-post_25.html.

3.Кондиріна А.Г. Соціальне відторгнення як причина низького рівня людського розвитку в Україні / А.Г. Кондиріна // *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. – 2013. – № 2 (66). – С. 24–28.

4.Ліхоносова Г.С. Місце феномена соціального відторгнення в сучасних соціально-економічних трансформаціях / Г.С. Ліхоносова // *Науковий вісник Мукачівського державного університету, Серія Економіка*. – 2015. – Вип. 2(4). – Частина 1. – С. 48–53.

5.Ліхоносова Г.С. Феномен соціально-економічного відторгнення в контексті сучасної глобалізації / Г.С. Ліхоносова // *Часопис економічних реформ*. – 2016. – № 2. – С. 75–1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Cher_2016_2_13.

6. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект (колективна монографія) / за ред. Е.М. Лібанової; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – Київ, 2015. – 356 с.

7.Макарова О.В. Соціальне відторгнення в Україні: специфіка проявів та методологія оцінювання / О.В. Макарова // *Демографія та соціальна економіка*. – 2011. – № 1(15). – С. 57–68.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

8. Оксамитна С. Соціальна ексклюзія в Україні на початковій стадії реставрації капіталізму [Електронний ресурс] / С. Оксамитна, В. Хмелько. – Режим доступу: https://www.kiis.com.ua/materials/articles/social%20exclusion_Oksamytna_Khmelko.pdf.

9. Перегудова Т.В. Соціальна інклюзія як елемент соціальної політики: європейські уроки для України / Т.В. Перегудова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2016. – Вип. 19. – С. 98–102. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_19_22.

10. Полінкевич О.М. Оцінювання персоналу машинобудівних корпорацій України та Польщі / О.М. Полінкевич, В.П. Лещук // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2018. – № 1. – С. 36–41.

11. Полінкевич О.М. Роль та значення аутплейсменту в реалізації ефективної підприємницької системи соціально-трудових відносин / О.М. Полінкевич // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2016. – № 2. – С. 46–51.

12. Праця України у 2017 році: статистичний збірник / Державна служба статистики України. – Київ: ТОВ «Август Трейд», 2018. – 282 с.

УДК 338.49:330.341.1

Рудь Н.Т., д.е.н., професор

Луцький національний технічний університет

ІННОВАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА РЕГІОНУ: СТАН ТА РЕЗЕРВИ РОЗВИТКУ

У статті визначено завдання інноваційної інфраструктури – забезпечення можливості зниження ризику для безпосередніх учасників інноваційного процесу. Сформовано авторське визначення терміна «інноваційна інфраструктура», її складові підсистеми та функції. Виконано аналіз складових інноваційної інфраструктури відповідно до затвердженої урядом програми. Побудована матриця для управління організаціями інноваційної інфраструктури. Виділено основні проблеми, напрямки та завдання розвитку інноваційної інфраструктури регіону. Систематизовано способи комерціалізації наукових розробок. Виокремлено значення трансферу технологій і його організаційного оформлення.

Ключові слова: регіон, інноваційна інфраструктура, підсистеми, функції, аналіз, трансфер технологій.

Rud N.T.

INNOVATION INFRASTRUCTURE OF THE REGION: STATE AND RESERVES OF DEVELOPMENT

The article defines the task of innovation infrastructure - ensuring the possibility of reducing the risk for the immediate participants in the innovation process. Formed the author's definition of the term "innovation infrastructure", its components of the subsystem and functions. An analysis of the components of the innovation infrastructure in accordance with the approved government program is performed. A matrix for managing innovation infrastructure organizations has been built. The main problems, directions and tasks of development of innovation infrastructure of the region are highlighted. Methods of commercialization of scientific developments are systematized. The importance of transfer of technologies and its organizational design is singled out.

Key words: region, innovation infrastructure, subsystems, functions, analysis, technology transfer

Рудь Н.Т.

ИННОВАЦИОННАЯ ИНФРАСТРУКТУРА РЕГИОНА: СОСТОЯНИЕ И РЕЗЕРВЫ РАЗВИТИЯ

В статье определены задачи инновационной инфраструктуры – обеспечение возможности снижения риска непосредственных участников инновационного процесса. Сформировано авторское определение термина «инновационная инфраструктура», ее составляющие подсистемы и функции. Выполнен анализ составляющих инновационной инфраструктуры в соответствии с утвержденной правительством программы. Построена матрица для управления организациями инновационной инфраструктуры. Выделены основные проблемы, направления и задачи развития инновационной инфраструктуры региона. Систематизированы способы коммерциализации научных разработок. Выделены значение трансфера технологий и его организационного оформления.

Ключевые слова: регион, инновационная инфраструктура, подсистемы, функции, анализ, трансфер технологий.

Постановка проблеми. Пошук шляхів стимулювання інноваційного процесу має для економіки України величезне значення. Актуальність теми продиктована з одного боку, катастрофічним скороченням використання результатів НДДКР у промисловості та інших галузях, а з іншого, наявним інноваційним потенціалом, представленим цікавими розробками, придатними для комерціалізації. Процес ускладнюється неузгодженістю державної політики, правовими проблемами, а внаслідок цього практично відсутністю інвестицій. Тому, основою стратегічного курсу соціально-економічного розвитку України має стати реалізація державної політики, спрямованої на інноваційну модель розвитку країни та входження до кола розвинених, високотехнологічних країн.

Оцінка перспектив еволюційного переходу нашої країни до інноваційної економіки показала, що в найближчі 25–30 років при збереженні відносин, що склалися, між наукою, бізнесом і державою він неможливий. Проте «зволікати» з переходом до економіки, заснованої на знаннях, не можна, інакше країні загрожує втрата науково-технічного потенціалу і його відтворення. Одним із найважливіших інструментів, що

дозволяють прискорити даний процес, є створення і розвиток відповідної інфраструктури.

Цей факт визнаний і на рівні вищого керівництва країни, про що свідчить поставлене ним завдання створення ефективної інноваційної інфраструктури на основі Постанови КМУ №447 від 14.05.2008 р. «Про затвердження Державної цільової економічної програми

«Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009 – 2013 роки» [1].

В рамках вирішення даного завдання, нами проводиться наукова робота, присвячена дослідженню суті інноваційної інфраструктури, визначенню її резервів, проблем і напрямів розвитку з урахуванням наявних ресурсів на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженнями в області розвитку і ефективного функціонування інноваційної інфраструктури регіону займалася невелика кількість науковців, серед яких: Козик В.В. і Жураковська М. [2], Свешнікова Н.М. і Сілаєв В.І. [3], Фаріон І. і Савчук Л. [4], Жемчужна Л.А. [5] та ін.

Мета статті: розкрити особливості побудови інноваційної інфраструктури, її резерви, запропонувати трансфертні механізми взаємодії науки і виробництва.

Виклад основного матеріалу. Сам термін «інфраструктура» перенесений в економіку в кінці 1940-х рр. з військового лексикону, де він позначав сукупність постійних споруд допоміжного призначення, обслуговуючих озброєні сили. У широкому сенсі під ним розуміється самостійна сфера економіки, основна функція якої – забезпечення зовнішніх умов господарювання як економічних суб'єктів, так і національної економіки в цілому. Доцільність виділення окремого поняття «інфраструктура інноваційної діяльності» витікає з того, що як складова частина загального економічного життя, вона має разом з тим власну внутрішню специфіку, ця діяльність також повинна мати свою певну інфраструктуру, якій властиві не тільки типові, але і характерні лише для неї ознаки і

особливості. Вона є єдиною системою взаємопов’язаних і взаємодоповнюючих один одного підсистем і відповідних їм організаційних елементів, необхідних і достатніх для ефективного здійснення діяльності з повного забезпечення супроводу інноваційного процесу

Завданням інноваційної інфраструктури є забезпечення можливості зниження ризику для безпосередніх учасників інноваційного процесу шляхом збільшення імовірності вдалого пошуку необхідних для цього суб’єктів, як контрагентів, так і партнерів, на основі збільшення зв’язків всередині інноваційної системи. Таким чином, значна частка ризику інноваційної діяльності знаходиться у прямій залежності від кількості організаційно оформлених взаємозв’язків процесу створення інновації.

Власне діяльність елементів інфраструктури в інноваційній сфері спрямована на надання переважно послуг, ступінь ризику реалізації яких не вищий за середній. Підвищення ризику відбувається саме за рахунок різних видів невизначеності інноваційної діяльності. Проте особливості інноваційного процесу роблять інфраструктурну діяльність у даній сфері також ризикованою. Досить часто отримання прибутку в інноваційній сфері можливе лише після комерційної реалізації нововведення. Це створює додаткове зацікавлення для інфраструктурних елементів та вимагає від них активної позиції у створенні безпосередніх результатів етапів інноваційного процесу на основі механізму участі у прибутках споживача інноваційних послуг через отримання пакету акцій його підприємства.

На нашу думку, інноваційна інфраструктура – це підсистема регіональної інноваційної системи, яка об’єднує певні організації і налагоджує взаємозв’язки з її складовими, що сприяє створенню, функціонуванню, розвитку і підтримці інноваційного бізнесу на різних стадіях інноваційного процесу, підвищує його ефективність та зменшує тривалість, забезпечує інтеграцію науки і виробництва.. Необхідно відзначити, що інноваційна інфраструктура виконує забезпечуючу, регулюючу,

системоутворюючу, посередницьку і інтегруючу функції, є інструментом реалізації регіональної політики [6].

Систематизовані, згідно наших досліджень, показники Державної програми [1] щодо складових інноваційної інфраструктури наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Інноваційна інфраструктура України на кінець 2013 р.
(державна програма)*

Складові підсистеми	Організаційні форми	Кількість
Інформаційно-маркетингова	Центри передачі технологій	50
	Центри науково-технічної та економічної інформації	14
	Демонстраційні центри	20
	Регіональні контактні пункти із співпраці з іншими країнами у сфері науки і технологій	10
	Підрозділи з питань інтелектуальної власності	45
	Структурні підрозділи з моніторингу результатів наукових досліджень та впровадженню їх на ринок інтелектуальної власності	15
Виробничо-технологічна	Науково-дослідний центр інноваційного розвитку	1
	Виробничо-інноваційно-інвестиційні комплекси	10
	Структурні підрозділи надання початкової допомоги з підготовки та впровадження інновацій	20
	Інноваційно-технологічні кластери	25
	Бізнес-інкубатори	95
	Бізнес-парки	25
Фінансова	Венчурний фонд	1
	Підрозділи некомерційного партнерства	25
	Небанківські фінансово-кредитні установи	2
Кадрова	Спеціалізовані центри підвищення кваліфікації	27

*складено автором на основі програми [1]

Як показує аналіз табл. 1, в програмі не виділений регіональний розподіл організаційних форм інноваційної інфраструктури; недостатнє відображення знаходить кадрова

складова і фінансова; більш повно представлені інформаційна і виробничо-технологічна складові. Систематичне навчання і підготовка працівників сфери інтелектуальної власності, трансферу технологій та інноваційної діяльності передбачає, згідно з програмою, освоєння 1 пілотної освітньої програми, 1 спеціалізованого курсу, проведення 20 наукових семінарів та конференцій. Ми вважаємо, що цього зовсім недостатньо, щоб підготувати корпус спеціалістів для науково-інноваційної діяльності і інноваційної інфраструктури.

Існуючі тенденції розвитку інноваційної інфраструктури регіонів України свідчать про необхідність певних якісних зрушень в інноваційній сфері, а також реалізації організаційно-економічних засад, спрямованих на забезпечення стабільного інфраструктурного забезпечення регіонального розвитку.

Нами побудована матриця для управління організаціями інноваційної інфраструктури на основі даних моніторингу МОН станом на 1.01.2009 року. Складові підсистеми інноваційної інфраструктури, запропоновані нами: виробничо-технологічна, кадрова, фінансова, інформаційно-маркетингова, які можуть мати різні організаційні форми. Для аналізу необхідно робити часові зрізи цих баз даних щорічно з метою вивчення часової динаміки поповнення матриці організацій інноваційної інфраструктури (табл. 2).

Таблиця 2

Аналітичні дані для матричної форми бенчмаркінгу, од./%*

Регіони (області, АРК)	Складові підсистеми інноваційної інфраструктури регіону									
	Виробничо-технологічна		Кадрова		Фінансова		Інформаційно-маркетингова		Всього	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Україна	63	100	32	100	19	100	79	100	193	100
АР Крим	2	3,17	1	3,13	1	5,26	5	6,33	9	4,67
Вінницька	–	–	3	9,38	–	–	4	5,06	7	3,63
Волинська	2	3,17	1	3,13	1	5,26	5	6,33	9	4,67
Дніпропетровська	1	1,59	1	3,13	1	5,26	2	2,53	5	2,59
Донецька	3	4,76	1	3,13	1	5,26	5	6,33	10	5,18
Житомирська	1	1,59	3	9,38	–	–	7	8,86	11	5,70
Закарпатська	2	3,17	–	–	–	–	1	1,27	3	1,55
Запорізька	1	1,59	–	–	–	–	2	2,53	3	1,55
Ів.-Франківська	4	6,35	3	9,38	2	10,53	4	5,06	13	6,74
Київська	–	–	–	–	–	–	1	1,27	1	0,52
Кіровоградська	–	–	1	3,13	1	5,26	3	3,80	5	2,59
Луганська	5	7,94	6	18,75	–	–	2	2,53	13	6,74
Львівська	7	11,11	1	3,13	–	–	2	2,53	10	5,18
Миколаївська	–	–	3	9,38	–	–	8	10,13	11	5,70
Одеська	2	3,17	1	3,13	–	–	1	1,27	4	2,07
Полтавська	3	4,76	1	3,13	9	47,37	2	2,53	15	7,77
Рівненська	11	17,46	–	–	–	–	3	3,80	14	7,25

Економічні науки: збірник наукових праць Івано-Франківського національного технічного університету: – Серія "Регіональна економіка": – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н. професор Д.Д. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Івано-Франківського НТУ, 2018. – 292 с.

Продовження таблиця 2
Аналітичні дані для матричної форми бенчмаркінгу, од./%*

Сумська	1	1,59	–	–	–	–	1	1,27	2	1,04
Тернопільська	–	–	–	–	–	–	2	2,53	2	1,04
Харківська	5	7,94	–	–	1	5,26	4	5,06	10	5,18
Херсонська	2	3,17	–	–	1	5,26	3	3,80	6	3,11
Хмельницька	5	7,94	2	6,25	–	–	4	5,06	11	5,70
Черкаська	1	1,59	–	–	–	–	2	2,53	3	1,55
Чернівецька	1	1,59	–	–	1	5,26	2	2,53	4	2,07
Чернігівська	–	–	–	–	–	–	1	1,27	1	0,52
м. Київ	4	6,35	–	–	–	–	1	1,27	5	2,59
м. Севастополь	–	–	4	12,5	–	–	2	2,53	6	3,11

*складено автором на основі даних Міністерства освіти і науки [7, с.25]

Суттєвою ознакою розвитку підприємств інноваційної інфраструктури в Україні, як видно із табл. 2, є неповнота і нерівномірність їх розподілу за регіонами. Так, є області, де певні елементи інноваційної інфраструктури більш розвинені порівняно з іншими регіонами. Зокрема, у Полтавській області створено 3 інноваційних бізнес-інкубатори, 9 небанківських фінансово-кредитних установ, 1 навчальний центр, 1 консультаційний центр, 1 центр науково-технічної та економічної інформації; у Луганській – 5 науково-навчальних центрів, 4 науково-впроваджувальних підприємства, в Рівненській області діє 8 науково-впроваджувальних підприємств, в Івано-Франківській представлені майже всі елементи інноваційної інфраструктури – технологічний парк, інноваційний бізнес-інкубатор, дослідницький центр з питань інновацій, центр науково-технічної та економічної інформації, інноваційно-технологічний кластер, 3 центри комерціалізації інтелектуальної власності та 3 навчально-наукових центри.

Також достатньо розвиненою порівняно з іншими регіонами України є інноваційна інфраструктура у Донецькій, Хмельницькій, Житомирській, Миколаївській, Львівській та Харківській областях. Разом з тим, є області, де з усіх елементів інноваційної інфраструктури представлено лише технопарк і регіональний центр науково-технічної та економічної інформації (Сумська), 1 центр інновацій та трансферу технологій та 1 центр комерціалізації інтелектуальної власності (Тернопільська) або лише інноваційний центр (Чернігівська, Київська). Можна зробити висновок, що інноваційна інфраструктура в регіонах держави існує в якості окремих розрізнених елементів.

Волинська область має показники формування інноваційних структур на рівні середньоукраїнських: Волинський центр передачі новітніх технологій, Волинський регіональний центр інвестицій та розвитку, навчальний центр, інвестиційний фонд, три інноваційних центри, відкритий в 2008 році інноваційний бізнес-інкубатор, центр науково-технічної і економічної інформації. В рамках Держпрограми необхідно деталізувати вклад конкретного регіону в

формування регіональних інноваційних інфраструктур. Волинським органам влади, науковій спільноті слід активізувати роботу над формуванням інноваційної інфраструктури регіону. Підтвердженням активізації процесів взаємодії є проведення «круглих столів» з адміністрацією міста, області щодо залучення вищої школи до реалізації інноваційних проектів і їх комерціалізації.

Дослідження, що проводяться нами, доводять, що у Волинській області відсутні всі компоненти інноваційної інфраструктури. Дана ситуація обумовлена наступними чинниками:

- орієнтація економіки Волинської області на крупні промислові підприємства і, як наслідок, нерозвиненість малого інноваційного бізнесу;

- відсутність гарантії захисту інтелектуальної власності і недосконалість нормативно-правової бази у сфері фінансування інновацій на державному та регіональному рівнях.

Слід відзначити, що у Волинській області є достатньо розвинена банківська система. Саме це дозволить привертати кредитні ресурси для розвитку науково-інноваційної діяльності. Гострою проблемою на сьогоднішній день є відсутність різного типу фондів (венчурних, гарантійних, інноваційних). Наявність їх дозволила б розвивати інвестиційно-інноваційну діяльність, більш динамічно і злагоджено акумулювати при цьому фінансові ресурси юридичних і фізичних осіб.

Таким чином, створення інноваційної інфраструктури за підтримки влади Волинської області дозволить об'єднати на виробничих майданчиках потенціал наукових співробітників із запитами реального бізнесу і здійснити комерціалізацію наукових розробок.

Основними напрямками розвитку інноваційної інфраструктури регіону вважаємо:

- 1) побудову інститутів, що акумулюють фінансові і інвестиційні ресурси області в інновації;

- 2) створення центрів, що спеціалізуються на наданні інформаційних послуг (консалтинг, технологічний аудит);

3) організацію центру трансферу технологій, центру експертизи;

4) вирішення питань пов'язаних з підготовкою і перепідготовкою кадрів;

5) вдосконалення податкової політики регіону (ухвалення обласних нормативно-правових актів, що встановлюють пільги для інвестицій в інноваційний процес);

6) застосування механізму страхування інноваційних ризиків.

На нашу думку, найбільш потужним чинником формування і розвитку інноваційної інфраструктури є затребуваність її підприємцями, малим, середнім і крупним інноваційним бізнесом. Найкращим варіантом розвитку інноваційної інфраструктури є налагодження тісного контакту між державою, безпосередньо зацікавленою в зростанні інновацій та науковими установами і бізнесом, здатним здійснити фінансування наукових розробок.

Доцільно виділити наступні основні проблеми, що негативно впливають на розвиток вітчизняної інноваційної інфраструктури:

– відсутність розвинутих інфраструктурних елементів сприяння інноваційним проектам, таких як технопарки, спеціалізовані бізнес-інкубатори і венчурні фонди;

– відсутність сучасних механізмів освоєння технологічних нововведень і виведення їх на ринок. В розвинутих країнах існує окремий сектор економіки, що забезпечує необхідні умови (інфраструктура) для розвитку малого, середнього та крупного бізнесу;

– незавершеність більшості наукових розробок через відсутність ефективно побудованої системи трансферу технологій;

– відсутність на внутрішньому ринку платоспроможного попиту на високотехнологічну продукцію.

Для розв'язання вищезазначених проблем необхідно:

– освоювати у виробництві вітчизняні і зарубіжні науково-технологічні розробки і винаходи з подальшим передаванням

результатів для широкого використання в економіці і на зовнішньому ринку;

- розвивати експортну базу і збільшувати валютні надходження унаслідок більш інтенсивного включення економіки окремих регіонів в систему міжрегіональних, міжнародних економічних зв'язків;

- наповнити внутрішній ринок конкурентоздатними товарами і послугами виробничого і споживчого призначення;

- дослідити на локальному рівні різні варіанти освоєння нових форм господарювання, пристосованих до умов внутрішнього ринку;

- розширити коло потенційних інвесторів за рахунок представників ринку венчурного інвестування, а також за рахунок середнього і крупного бізнесу;

- удосконалити галузеву структуру виробництва і прискорити соціально-економічний розвиток територій;

- надавати фінансову підтримку на ранніх стадіях становлення інноваційних проектів;

- допомагати у пошуку партнерів і надавати різного виду послуги з «супроводу» реалізації інноваційних проектів;

- допомагати в одержанні доступу до найбільш доступних офісних і виробничих приміщень;

- забезпечувати інформацією.

Як свідчить міжнародний досвід, найбільш перспективним механізмом економічної стабілізації держави є технологічний трансфер, який передбачає передачу «ноу-хау», нових технологій та технологічного обладнання зацікавленим споживачам. Трансфер технологій, якщо він добре організований, успішно та інтенсивно функціонує, стає основним способом реалізації стратегічних альтернатив економічного розвитку. В останні часи період від створення технологій до її освоєння значно скоротився і ті країни, які в змозі швидко та ефективно їх використовувати в усіх сферах людської діяльності, забезпечують собі отримання більшої доданої вартості, більших прибутків, створення більшої кількості високооплачуваних місць. Сьогодні існують численні

позитивні приклади того, як країни з ринковою економікою за короткий час подолали економічну кризу, відсталість, безробіття та увійшли до кола високорозвинених індустріальних країн світу завдяки залученню прогресивних технологій на міжнародних ринках.

Вважаємо за доцільне виділити основні труднощі, які гальмують процеси трансферу технологій:

1) не розроблені чіткі механізми із залучення й використання результатів науково-технологічної діяльності в господарський обіг;

2) відсутні критерії оцінки ринкової вартості науково-технічної продукції;

3) кадрова проблема (процес комерціалізації вимагає комплексного підходу, зусиль і знань цілого колективу фахівців).

Необхідно також звернути увагу на те, що крім нестачі висококваліфікованих спеціалістів на перешкоді стають наступні фактори [8]:

– корупція і, як наслідок, непрозорість українських компаній;

– митний режим, що перешкоджає, як ввезенню, так і вивезенню високотехнологічних товарів;

– відсутність технічної інфраструктури;

– відсутність технологічної пропрацьованості багатьох складових просування інноваційної продукції на ринок та відсутність кваліфікованих кадрів із маркетингу інновацій.

Трансфер технологій – це процес розповсюдження технологічних знань прикладного характеру і досвіду відносно процесів, методів виробництва та інноваційних продуктів в середині галузі, між галузями, а також між країнами. Трансфер технологій включає в себе комерціалізацію наукових розробок, тобто передачу нової технології (новації) у комерційне використання, а також розповсюдження вже існуючих технологій у вигляді надання ліцензій та патентів.

Він здійснюється для реалізації таких завдань: розробки і виробництва нової продукції; підвищення якості та покращення

властивостей продукції; зниження собівартості продукції; підвищення наукового та технологічного рівнів виробництва; економії енергії та сировини; удосконалення організації управління виробництвом.

Виділяють три основні форми трансферу технологій:

1) внутрішній трансфер – передача технології від одного підрозділу організації іншому;

2) квазивнутрішній трансфер – рух технології в середині альянсів, союзів, об’єднань самостійних юридичних осіб;

3) зовнішній трансфер – розповсюдження технології, в якому беруть участь незалежні розробники і покупці технології.

Важливим елементом трансферу технологій є процес комерціалізації результатів НДДКР. Річ у тому, що створена технологія (за умови її технічної винятковості і затребуваності ринком) набуває комерційної цінності тільки в двох випадках: якщо підтверджені виняткові права (монопольні) на її використання (патент на винахід, свідоцтво на корисну модель та ін.) або, якщо технологія містить ноу-хау. Комерціалізація результатів НДДКР, як інноваційного продукту, здійснюється через передавання прав на них, що може бути здійснене шляхом [9]:

– передавання (відступлення) всіх майнових прав інших осіб;

– внесення прав на об’єкти права інтелектуальної власності (ОПІВ) до статутного капіталу підприємства;

– передавання права користування ОПІВ іншій юридичній або фізичній особі.

До основних способів комерціалізації результатів НДДКР належать: промислова кооперація; франшиза; лізинг; технічна допомога. Переваги та недоліки вищеперелічених способів комерціалізації наведені у таблиці 2.

Аналітичні дані для матричної форми бенчмаркінгу, од./%*

Способи комерціалізації	Переваги	Недоліки
Промислова кооперація	<ul style="list-style-type: none"> – дешева робоча сила в одній з двох країн; – підвищення продуктивності в одній країні шляхом використання ноу-хау або капіталу з другої країни; – полегшення доступу на зарубіжний ринок або освоєння внутрішнього ринку іноземним підприємством-партнером; – зниження податків, митних та ін. зборів, беручи до уваги наявність статусу вітчизняного підприємства. 	<ul style="list-style-type: none"> – неоднаковий ступінь взаємозалежності партнерів з кооперації; – високий ступінь залежності підрядника від замовника; – короткий термін дії.
Технічна допомога	<ul style="list-style-type: none"> – кваліфікована допомога спеціаліста у певній сфері; – можливий супровід вченого та використання спеціальних разових заходів, що вимагає високої кваліфікації і спеціального досвіду. 	<ul style="list-style-type: none"> – великі витрати при залученні консалтингових фірм; – використання у сферах, де використання власного персоналу неможливе; – можливі великі витрати на обслуговування процесу.
Франшиза	<ul style="list-style-type: none"> – у більшості випадків товари й послуги, що реалізуються під одним товарним знаком, мають однакову якість та інфраструктуру наданих послуг; – за рахунок контролю якості з боку франчайзера франчайзингові фірми зазвичай надають вищий рівень обслуговування; – франчайзі, як власники, надають споживачеві послуги з більшим ступенем особистої участі. 	<ul style="list-style-type: none"> – залежність успіху діяльності франчайзі від репутації торгової марки франчайзера; – ризик невідповідності методів ведення підприємницької діяльності; – неможливість виходу з бізнесу до закінчення терміну дії франчайзингової угоди без матеріальних втрат; – обмеження територіальної експансії франчайзі закріпленою за ним у договорі територією.

Аналітичні дані для матричної форми бенчмаркінгу, од./%*

Лізинг	<ul style="list-style-type: none"> – гнучкий графік виплат; – термін лізингу може бути значно більшим терміну кредиту, нерівномірність витрат і надходжень грошових коштів; – не вимагається застава; – можливість закрити лізингову операцію або повернути предмет лізингу достроково; – об'єкт лізингу ставиться на баланс лізингоодержувача і амортизується, що дозволяє оптимізувати базу оподаткування. 	<ul style="list-style-type: none"> – ризик морального старіння устаткування; – можливість ризику зміни процентних ставок за кредитами; – вартість лізингу більша, ніж ціна купівлі або банківського кредиту.
--------	---	---

*складено автором за [10,11,12].

Одним із результатів функціонування інноваційної інфраструктури регіону має бути застосування форм трансферу технологій, що робить їх максимально доступними для малого і середнього інноваційного бізнесу. Центри трансферу технологій (ЦТТ) – найбільш масштабний елемент, який повинен супроводжувати науково-технологічні розробки практично на всіх етапах її реалізації. В основному ЦТТ фокусують свою діяльність на трансфері критичних технологій, що входять в пріоритетні напрямки розвитку науки, технології і техніки.

Деякі інші необхідні елементи інфраструктури знаходяться в процесі формування – такі як відділи трансферу технологій в науково-дослідних інститутах і вузах, так само створюється система поетапного фінансування проектів. Даний комплекс є сукупністю взаємозв'язаних структур і організаційних елементів, необхідних для створення умов і ефективної реалізації інноваційно-інвестиційних проектів. Кожний із представлених елементів інноваційної інфраструктури має виконувати певні функції на різних етапах інноваційного процесу. ЦТТ є ключовим організаційним елементом даної мережі, що з одного боку координує діяльність всіх структур, а з іншого боку здійснює безпосередньо комплекс робіт з формування і управління інтелектуальною власністю своїх партнерів.

Висновки. Таким чином, створення цілісної системи взаємодії всіх елементів інфраструктури відкриває нові можливості комерціалізації розробок, отриманих при виконанні регіональних науково-технологічних програм і проектів, для малого інноваційного підприємництва. Для цього потрібна тісна взаємодія центральних, регіональних і муніципальних адміністрацій, фінансових організацій, представників промислових підприємств, керівників вузів і НДІ, представників ЦТТ та інших інноваційних структур. Проте подібна робота не може бути проведена швидко. Активізація інноваційної діяльності вимагає, з одного боку, державного управління і координації дій всіх її суб'єктів, з іншої – інтеграції всіх зацікавлених структур в реалізації інноваційних процесів,

залучення інвестицій, створення умов, сприяючих інноваційному процесу і освоєнню досягнень науки в економіку регіону.

Для досягнення цієї мети необхідно затвердити концепцію створення національної інноваційної системи на урядовому рівні, регіональних інноваційних систем на конкретних територіях. Особливо слід акцентувати увагу на регіональному рівні, який створює найкраще середовище та простір для інноваційної діяльності. В Україні цей формат діяльності та управління інноваційними процесами лише створюється. Тому необхідно активізувати роботу щодо пошуку форм такої діяльності, розробки оптимальної, прив’язаної до ситуації в окремих регіонах структури РІС, шляхів розвитку регіонального ринку інновацій.

1. Постанова КМУ №447 від 14.05.2008р. «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009 – 2013 роки».

2. Козик В., Жураковська М. Проблеми функціонування регіональної інноваційної інфраструктури (на прикладі Львівської області). Галицький економічний вісник. 2010. №1(26). С.19–25.

3. Свешнікова Н.М., Сілаєв В.І. Інноваційна інфраструктура як складова сталого економічного розвитку економіки Донецького регіону. URL:http://www.confcontact.com/2009reform/2_sveshnik.htm.

4. Фаріон І., Савчук Л. Регіональні аспекти розвитку інноваційної інфраструктури. Економічний аналіз. 2010. Випуск 5. С.375–379.

5. Жемчужна Л.А. Інституційні елементи Донецького регіону. Економіка. Управління. Інновації. 2010. №2(4).

6. Рудь Н.Т., Герасимчук З.В. Інфраструктурне забезпечення інноваційних процесів: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2013. 260 с.

7. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів: [збірник] / М.В. Стріха, В.С. Шовкалюк, Т.В. Боровіч, Ж.І. Дубчак, А.О. Седов. Київ: Прок-Бізнес, 2009. 40 с.

8. Комерціалізація і технологія в сучасних умовах в Україні. URL: http://experts.in.ua/baza/analytic/index.php?ELEMENT_ID=31888.

9. Цибулев П.М. Маркетинг интеллектуальной собственности. Киев: Инт. интел. собств. и права, 2004. 184с.

10. Недоліки для франчайзі. URL: <http://www.etm.dp.ua/?p=635>.

11. Переваги та недоліки лізингу. URL: <http://leasing.vseto.com/?p=460>.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська. – Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

12. Фінансування зовнішньої торгівлі. URL:
<http://www.readbookz.com/book /36/1614.htmf>

УДК 332.12

Фесіна Ю.Г., Дзюбинська О.В.

Луцький національний технічний університет

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА – ЯК НОВА ПАРАДИГМА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Забезпечення раціонального виробництва та споживання вимагає пошуку нової економічної моделі. Розглянуто сутність моделі циркулярної економіки. Визначено основні принципи її функціонування. Запропоновано вирішувати проблему відходів на регіональному рівні через імплементацію моделі циклічної економіки. Наведено пропозиції для забезпечення функціонування моделі циклічної економіки в регіоні з метою реалізації цілі раціонального виробництва й споживання.

Ключові слова: сталий розвиток, циркулярна економіка, відходи, рециклінг, регіональний розвиток

Yu. Fesina, O. Dzyubynska

CIRCULAR ECONOMY – AS A NEW PARADIGM OF REGIONAL DEVELOPMENT

Sustainable consumption and production patterns need looking new economic model. The new model appeared recently and is called the circular economy. A circular economy provides for creating new business models, accelerating economic growth, and improving lives in regions.

In a circular economy, the value of products and materials is maintained for as long as possible. Waste and resource use are minimised, and when a product reaches the end of its life, it is used again to create further value. This can bring major economic benefits, contributing to innovation, growth and job creation. A circular economy encourages sustainability and competitiveness in the long term. A circular economy can help to: preserve resources – including some which are increasingly scarce, or subject to price fluctuation; save costs for producers; unlock new business opportunities; build a new generation of innovative, resource-efficient regional businesses – making and exporting clean products and services around;

create local low and high-skilled jobs; create opportunities for social integration and cohesion.

A circular economy helps to solve the problem of waste. Accumulation of waste is a problem to be solved at the regional level. Accumulation of waste and the necessity of expanding landfill sites and their placement will activate local communities in solving the problem of introducing a separate method for the collection of solid domestic wastes. A circular economy has the potential to positively affect everyone's lives and everything we buy for a more sustainable future. One company or one industry doing this alone will not be enough. A network of companies, territorial communities, working and innovating together, is what will help lead this transformation into the future.

Key words: sustainable development, circular economy, waste, recycling, regional development.

Фесина Ю.Г., Дзюбинская О.В.

ЦИРКУЛЯРНАЯ ЭКОНОМИКА – КАК НОВАЯ ПАРАДИГМА РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Обеспечение рационального производства и потребления требует поиска новой экономической модели. Рассмотрены сущность модели циркулярной экономики. Определены основные принципы ее функционирования. Предложено решать проблему отходов на региональном уровне через имплементацию модели циклической экономики. Приведены предложения для обеспечения функционирования модели циклической экономики в регионе с целью реализации цели рационального производства и потребления.

Ключевые слова: устойчивое развитие, циркулярная экономика, отходы, рециклинг, региональное развитие

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Перехід більшості національних економік на модель сталого розвитку не лише зацентрував увагу на глобальних проблемах світового розвитку, але й обумовив необхідність обґрунтування моделей протидії небезпечним викликам сьогодення. Останні мають на меті консолідувати зусилля світового співтовариства для досягнення спільних цілей та вирішення завдань, зокрема в сфері ліквідації бідності, подолання нерівності та створення гідних умов життя, усунення негативних проявів кліматичних змін. Вирішувати ці завдання передбачається через виконання 17 цілей сталого розвитку,

які є частиною Порядку денного сталого розвитку на період до 2030 р., прийнятого світовими лідерами на саміті ООН у 2015 р.

Однією з ключових цілей є забезпечення переходу до раціональних моделей виробництва та споживання, адже цей цільовий вектор поєднує в собі як економіку, так і соціальну сферу й екологію. Використання раціональних моделей виробництва й споживання передбачає раціональне освоєння й ефективне використання природних ресурсів, а також зменшення втрат продовольства у виробничо-збутовому ланцюзі, скорочення харчових відходів, раціональне використання хімічних речовин, зменшення обсягів відходів шляхом вживання заходів щодо запобігання їх утворенню, скорочення, переробки та повторного використання.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Модель традиційної економіки не здатна в повній мірі вирішити поставлені завдання, а тому виникає необхідність у застосуванні нової економічної моделі. Такої моделі, яка акцентує увагу на пошуку раціональних шляхів збереження ресурсів і водночас забезпечує динаміку економічного росту. Вона з'явилася відносно недавно й носить назву моделі циркулярної (кругової) економіки. Цільова спрямованість моделі полягає в зменшенні обсягів утворення відходів і збільшенні обсягів їх переробки та повторного використання на основі інноваційних технологій та виробництв.

Питання ресурсозбереження розглядаються в працях І. Сотник [1], Л. Мельника, С. Скокова [2], Л. Мусіної, Т. Кваші [3]; дослідження стану поводження з твердими побутовими відходами висвітлені в працях М. Шурика, О. Надраги [4], Є. Крикавського, А. Костюк та О. Шандрівської [5].

Пропозиції з імплементації засад циркулярної економіки в механізм формування та реалізації державної політики отримали теоретичне обґрунтування та практичні рекомендації в працях В. Євдокимова та Л. Сергієнко [6–7]. Сутнісний зміст циркулярної моделі економіки розглядає І. Зварич, котра до традиційних 3R принципів її функціонування додає четвертий. Так, поряд зі скороченням (Reduce), повторним використанням

(Reuse) та переробкою (Recycle) дослідниця пропонує розглядати принцип глобальної соціальної корпоративної відповідальності (Responsibility) [8].

Цілі статті. Обґрунтування необхідності реалізації положень циркулярної економіки в систему поводження з відходами на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У більшості регіонів країни економіка функціонує за лінійною моделлю. За цієї моделі відбувається інтенсивне використання природних ресурсів, відходи від використання яких в основному накопичуються на земельних ділянках, забруднюючи їх. Окрім централізованих місць накопичення відходів, з’являється проблема виникнення несанкціонованих звалищ відходів на земельних ділянках, які не мають статусу полігонів відходів. У лінійній моделі можуть сповідуватися принципи вторинного використання відходів (наприклад, переробка металобрухту, макулатури, пластику), що дозволяє говорити про певну сполучну ланку між лінійною та циркулярною моделями. Однак модель циклічної економіки вимагає значно більшої консолідації зусиль. Насамперед, йдеться про зміну системи цінностей, психології як зі сторони споживачів, так і зі сторони виробників благ.

Впровадження запропонованої моделі вимагає від виробників інноваційних підходів до зміни технологій виробництва, підвищення рівня відповідальності за виготовлений продукт на всіх етапах його життєвого циклу. Циркулярна економіка дозволяє продовжити життєвий цикл продукту, шляхом трансформації його цінності та підтримки ланцюга створення вартості настільки, наскільки це можливо. Відтак, у бізнесу з’являються нові можливості для залучення альтернативних ресурсів, продукти (відходи) одного виробництва стають сировиною для іншого, зменшуються ризики від дефіциту та нестабільності цін традиційних ресурсів. Розвиток отримує не лише великий, але й малий та середній бізнес, які долучаються до програм вторинної переробки та

створення нових продуктів, що сприяє приросту робочих місць. Паралельно з виробничим сектором дістає можливості для розвитку логістика, сфери дизайну та маркетингу. Модель циркулярної економіки трансформує лінійного виробника продукції в смарт-виробника, який ще на стадії створення продукту знає й розуміє, як в кінці його життєвого циклу можна буде далі надати «нового» життя продукту, трансформувавши його, та скільки реально буде отримано відходів, які потрібно утилізувати.

Таким чином, модель циркулярної економіки дозволяє оптимізувати сферу поводження з відходами та більш краще планувати потужності створення, використання полігонів для розміщення відходів. Переваги моделі для навколишнього середовища полягають у збереженні біорізноманіття, зменшення забруднення повітря, земель та води.

Світовий досвід свідчить, що циркулярна модель економіки вже включена до інструментів політики управління відходами. Так, спільнота країн ЄС виробила спільну мету до 2030 р. досягти переробки побутових відходів на рівні 65 %, переробки відходів упаковки – на рівні 75 %, захоронити на полігонах побутових відходів максимум 10 % відходів. Також передбачається заборонити захоронення на полігонах відходів, які збираються роздільно; просувати економічні інструменти для зменшення захоронення відходів; спростити, вдосконалити та гармонізувати методи визначення ставок утилізації відходів на всьому просторі ЄС [9].

У контексті реалізації заходів щодо досягнення цілі відповідального споживання та виробництва, в Україні передбачається зменшити обсяг утворення відходів і збільшити обсяг їх переробки та повторного використання на основі інноваційних технологій та виробництв. Зокрема, передбачається зменшити обсяг утворених відходів від усіх видів економічної діяльності з 977,4 кг у розрахунку на 1000 дол. США ВВП (за ПКС 2011 р.) до 800 кг/1000 дол. США в 2030 р. Питому вагу спалених та утилізованих відходів у загальному обсязі утворених відходів пропонується довести з

30 % в 2015 р. до 55 % в 2030 р. [10]. Як бачимо, національна стратегія не акцентує уваги на питанні деталізації інструментів забезпечення скорочення відходів, хоча автори доповіді зазначають, що досягнення поставленої цілі передбачає в тому числі й запровадження моделі циркулярної економіки. Головним чином вона зводиться до фокусування уваги на енергозбереженні, регенеративному екологічно чистому виробництві та споживанні; оптимізації виробничо-збутових ланцюгів продовольства з метою мінімізації втрат на всіх етапах життєвого циклу [10, с. 95].

Вважаємо, що великою перепоною для реалізації в Україні моделі циркулярної економіки є відсутність мотивації суб'єктів бізнесового середовища в частині формування бізнес-процесів, сфокусованих на скороченні відходів та їх повторному залученні у продуктовий ланцюг. Зважаючи на рівень інноваційної активності бізнесу, можна стверджувати, що шанси переходу країни на модель циркулярної економіки низькі.

Так, існуючий науково-технічний потенціал країни, як спадок минулих десятиліть, не здатен нині забезпечити інноваційний прорив й орієнтований він на модель лінійної економіки. Забезпечити ефективність хоча б лінійної економіки він уже неспроможний. Внаслідок цього частка країни у світовому обсязі торгівлі високотехнологічною наукомісткою продукцією становить 0,1 %. У загальному обсязі реалізованої продукції переробної промисловості в 2013 р. питома вага видів діяльності з високим рівнем технологій становила лише 3,9 % [11, с. 103].

Більшість відходів в Україні підлягає захороненню. На утилізацію спрямовується близько 34 % загальної кількості утворених відходів, спалюється близько 0,25 % відходів і близько 62 % розміщується у спеціально відведених місцях та об'єктах. У середньому на одну особу в країні за рік припадає 220–250 кг відходів, а в міських агломераціях – 330–350 кг [11, с. 115–116].

Проблема утворення відходів має територіальну прив'язку, а тому її вирішення вимагає регіонального підходу.

Накопичення відходів та необхідність розширення полігонів їх розміщення активізують місцеві громади в питанні вирішення задачі запровадження роздільного способу збирання твердих побутових відходів, упорядкування полігонів побутових відходів. Наприклад, жителі однієї з територіальних громад поблизу м. Луцьк самостійно свідомо зорганізувалися для забезпечення збору сміття за допомогою спеціалізованого автомобіля та маркованих мішків. Наступним етапом планується облаштування майданчиків для сортування сміття.

Зазначимо, що в регіональному розрізі набагато доступніше реалізовувати програми формування екологічної свідомості населення, працюючи з цільовими віковими групами населення. Адже брак системної роботи в цьому сегменті не дозволяє підходити до вирішення проблеми на однаковому ментальному рівні. Як наслідок – виникають несанкціоновані звалища відходів та гальмується можливість впровадження програм із роздільного збору відходів. Так, наприклад, у м. Луцьк було виділено два пілотних спальних мікрорайони для відпрацювання зазначеної технології. Муніципалітет встановив спеціальні контейнери для збирання відходів за різними категоріями (суха та мокра фракції, ПЕТ-пляшка). Однак більш-менш вдало вдалося відсортувати лише ПЕТ-пляшки. Інші відходи змішувалися. Хоча, слід зазначити, окремі підприємства, що функціонують у місті, сповідують принципи бережливого виробництва й тим самим, через корпоративну культуру, формують екологічний погляд працівників. Наприклад, на луцькому підприємстві «Модерн-Експо» – найбільшому виробникові торгівельного обладнання в країні, існує короткостроковий курс введення у філософію бережливого виробництва. На підприємстві використовують систему 5S – сортування, акуратність, підтримка порядку, чистота, формування звички. Це приклад того, як бізнес може долучитися до виховання екологічної свідомості населення через систему корпоративного навчання.

У Волинській області, відповідно до реалізації цілі відповідального споживання та виробництва, планується

скоротити обсяги утворених відходів I-IV класів небезпеки з 638,8 тис. т в 2015 р. до 400 тис. т у 2030 р., тобто на 37 % протягом 30 років. Також, протягом планового періоду, планується зменшити чисельність діючих сміттєзвалищ на 44 одиниці – з 514 у 2015 р. до 470 в 2030 р. [12]. Загальна площа всіх сміттєзвалищ в області становила в 2015 р. 390 га. Також в експлуатації перебуває 11 полігонів твердих побутових відходів, які розміщені в обласному центрі, містах обласного підпорядкування та в районних адміністративних центрах. При цьому три полігони (Ковель, Шацьк, Любомль) вже вичерпали свій ресурс для приймання сміття. Близькою до критичної є ситуація з полігонами в м. Луцьк та м. Нововолинськ.

Зазначимо, що досягти планового показника скорочення чисельності сміттєзвалищ можна лише за умови інтенсифікації заходів із запровадження роздільного збирання сміття. Наприклад, цілком реально відсортовувати пластик, картон, папір, скло, одяг, а також ПЕТ-тару. Відсортовані відходи підлягають здачі на підприємства, які заготовляють вторинну сировину. При цьому в Україні вже існують потужності для переробки пластику, скла, паперу, гумових виробів. Однак проблемною є переробка специфічних видів відходів – батарейок, люмінесцентних ламп, комбінованої упаковки.

Відходи у вигляді органічних решток можуть вивозитися на полігон, де цілком реально добувати з них альтернативну енергію. Водночас для сприяння зменшенню утворення відходів, на етапі виробництва мають обиратися сприятливі до довкілля матеріали, продумуватися те, куди упаковка чи продукція потрапляє після використання споживачем. Вирішення проблеми відходів на основі реалізації моделі циркулярної економіки можливе на умовах існування розширеної відповідальності виробника. Товаровиробники мають відповідати за переробку та утилізацію своєї продукції після її споживання. Тому виробники разом із місцевими громадами зобов'язані приймати активну участь в організованні роздільного збору відходів, облаштуванні сортувальних ліній та сприяти переробці відходів. Таким чином, застосування

сучасних технологій переробки відходів без залучення бізнесу, інновацій неможливе. Останнє вимагає пошуку нових технологій переробки. Наприклад, технологія термічної переробки сміття є екологічно чистою й такою, що наближає рівень переробки сміття до 100 %. Одним із важливих напрямів локалізації відходів є інвестування в будівництво сміттєпереробних потужностей закритого типу. Такі проекти є дорогавартісними, тому їх фінансування може здійснюватися за рахунок об’єднання інвестиційних ресурсів територіальних громад, підприємницьких структур.

Висновки. Реалізація основних положень циркулярної економіки на регіональному рівні дозволить сформувати нову систему економічних відносин у сфері розробки, виробництва, розподілу, споживання, збирання та рециклінгу продукції. Впровадження бізнес-моделі циркулярної економіки в систему регіональних господарських відносин сприятиме зменшенню навантаження на ресурси, мінімізує негативні зовнішні впливи на природне середовище. Це також дозволить значно краще координувати регіональні заходи в сфері управління відходами, консолідувати зусилля та можливості територіальних громад у реалізації кращих практик збору та переробки відходів.

Для того, щоб модель циркулярної економіки отримала свої прикладне застосування в сфері раціонального виробництва та споживання потрібні регіональні цільові програми, які б пропонували механізм більш тісної взаємодії територіальних громад із представниками бізнесового сектору, розвитку державно-приватного партнерства, містили набір інструментів мотивації виробників та споживачів. Упровадження моделей пайового фінансування, часткова компенсація кредитних зобов’язань, що виникають при інвестуванні в переробні потужності дозволять залучити фінансові потоки в сферу поводження та переробки відходів. У бюджетах об’єднаних територіальних громад слід обов’язково щорічно виділяти статтю витрат на заходи з організування роздільного збору сміття та підтримки його утилізації. Додатково слід здійснити корективи податкового законодавства – в частині скасування

податку на додану вартість для тих товарів, які вироблені з вторинної сировини. Таким чином, перспективи подальших досліджень прикладного застосування моделі циркулярної економіки в регіональному розвитку системи раціонального виробництва та споживання вимагають чіткого опису та деталізації економічного інструментарію її підтримки.

1. Сотник І.М. Економічні основи ресурсозбереження: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2013. 284 с.

2. Мельник Л., Скоков С., Сотник І. Еколого-економічні основи ресурсозбереження: монографія. Суми: Університетська книга, 2006. 229 с.

3. Мусіна Л.А., Кваша Т.К. Ресурсоефективна економіка: європейські тенденції та уроки для України. *Економічний аналіз*: зб. наук. праць. 2014. Том 18. № 1. С. 51–62.

4. Щурик М.В., Надрага О.Р. Організаційно-економічні засади збирання, складування та утилізації твердих побутових відходів та сміття: макрорегіональний розріз. *Статистика України*. 2017. № 1. С. 40–46.

5. Крикавський Є.В., Костюк А.С., Шандрівська О.Є. Відповідальне поводження з твердими побутовими відходами: парадигми та контраверсії. Вісн. нац. ун-ту «Львів. політехніка». 2017. № 863. С. 101–109.

6. Євдокимов В.В., Сергієнко Л.В. Механізм формування та реалізація державної політики циркулярної економіки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2017. № 1. С. 22–31.

7. Сергієнко Л.В. Впровадження циркулярної економіки в Україні: державно-управлінський аспект: канд. наук з держ. управл.: 25.00.02 / Житомир. держ. технолог. ун-т. Житомир, 2017. 262 с.

8. Зварич І. Циркулярна економіка і глобалізоване управління відходами. *Журнал європейської економіки*. 2017. № 1. С. 41–57.

9. Review of Waste Policy and Legislation: веб сайт Європейської комісії. URL: http://ec.europa.eu/environment/waste/target_review.htm (дата звернення: 12.12.2018).

10. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. Київ, 2017. 174 с.

11. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь. Київ, 2015. 336 с.

12. Цілі сталого розвитку: Волинь. Регіональна доповідь. Луцьк, 2018. 82 с.

УДК 331.5(477)

Шубала І.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ В РЕГІОНІ

У статті вивчено тенденції та закономірності використання робочого часу на прикладі Волинської області.

Ключові слова: робочий час, відпрацьований час, втрати робочого часу, працівники, регіон.

Shubala I.

TRENDS AND REGULARITIES OF USING WORKING TIME IN THE REGION

In conditions of reforming labor legislation, the study of regulation of working time, in particular its theoretical and applied aspects, becomes of particular relevance. The rationality and completeness of the use of working time depends to a large extent on wages and the level of additional social guarantees for employees at different levels of government. An indication of the inappropriateness of using working time is its loss. Study of the losses of working time should be carried out continuously by analyzing the structure of working time, identifying the causes of non-compliance norms, irrational costs of working time, as the time spent by workers is the main measure of labor.

The purpose of the study is to study the trends and patterns of the use of working time workers in the Volyn region.

Describing the tendencies of changing the time worked per employee in the Volyn region, one can conclude that the lowest level is mainly provided by the branches of the non-productive sphere, which belong to the budget sphere, where social guarantees for workers who are in temporary disability or on leave, while in the branches of the manufacturing sector, this indicator is usually higher, because employers encourage employees to use work time rationally, because the level depends on this wages and the amount of employer's expenses for staff retention.

In general, it can be concluded that in the area of working time in the region there are mainly positive changes. After all, the growth of the time worked per worker per annum is ensured, and the non-working out of the reasons for the leave without saving salary or transfer to part-time (week). Accordingly, there is a steady trend towards a decrease in the number of employees on leave without salary waivers (for the period of termination of work), as well as for part-time workers transferred for economic reasons. This generally suggests that more full use of

working time in the region. Over the majority of economic activities, the region's time use of working time in 2017 increased compared to 2015, although in the area of providing other services, it dropped from 87.6% in 2015 to 82.8% in 2017, indicating deterioration use of working time in this area. The results of the forecast suggest that the trend towards the increase of the working time in% to the working time table in the Volyn region will continue and by 2019 this figure may reach 86%. That is, there are mainly positive changes to the increase in the use of working time in the region.

Keywords: working time, time worked, lost time, workers, region.

Шубала И.В.

ТЕНДЕНЦИИ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РАБОЧЕГО ВРЕМЕНИ В РЕГИОНЕ

В статье изучены тенденции и закономерности использования рабочего времени на примере Волынской области.

Ключевые слова: рабочее время, отработанное время, потери рабочего времени, работники, регион.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Від раціональності та повноти використання робочого часу значною мірою залежить заробітна плата та рівень додаткових соціальних гарантій працівникам на різних рівнях управління. Ознакою нераціональності використання робочого часу є його втрати. Вивчення втрат робочого часу повинно проводитись постійно шляхом аналізу структури робочого часу, виявлення причин невиконання норм, нераціональних витрат робочого часу, так як відпрацьований працівниками час є основним вимірником праці. Отже, питання ефективності використання робочого часу завжди буде актуальним на підприємствах, так як саме цей показник впливає на продуктивність праці і кінцеві результати господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню питань правового регулювання робочого часу і часу відпочинку присвячені роботи багатьох вчених, таких як: В.С. Венедиктов, В.М. Венедіктова, Л.П. Гаращенко, Л.Я. Глінцбург, М.І. Гордієнко, А.М. Курінний,

О.В. Лавриненко, Л.А. Муксінова, Л.Я. Островський, С.М. Прилипка, О.І. Процевський, Н.М. Хуторян, О.М. Ярошенко тощо. Проте в умовах реформування трудового законодавства, дослідження регулювання робочого часу, зокрема його теоретичних і прикладних аспектів, набуває особливої актуальності.

Цілі статті. Мета дослідження полягає у вивченні тенденцій і закономірностей використання робочого часу працівників у Волинській області.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На початковому етапі аналізу вивчено динаміку основних показників, що характеризують використання робочого часу у Волинській області за 2010–2017 рр. (табл. 1).

Вивчення динаміки показника відпрацьованого робочого часу у розрахунку на одного штатного працівника у Волинській області свідчить про наявність тенденції до його поступового зростання – з 1597 год у 2015 році до 1679 год у 2017 році, або на 5,1%. Хоча у 2017 році відбулося його зменшення до попереднього року на 0,4%, а у 2016 році – зростання на 2,1%.

Разом з тим зміна показників невідпрацювання з причин відпустки без збереження заробітної плати (на період припинення виконання робіт) суттєво зменшилася – з 13 год у 2010 до 2 год у 2016 році, а у 2017 році втрати робочого часу з цих причин бути відсутні взагалі. Щодо аналізу зміни показника невідпрацювання з причин переведення з економічних причин на неповний робочий день (тиждень), то цей показник також мав тенденцію до зниження – з 58 год у 2010 році до 6 год у 2017 році, тобто зменшився майже у 10 разів. Аналізуючи зміну кількості працівників, які знаходились у відпустках без збереження заробітної плати (на період припинення виконання робіт), можна констатувати також зменшення даного показника протягом аналізованого періоду – з 14,5 тис осіб у 2010 році до 1,4 тис осіб у 2017 році, або також майже у 10 разів, що свідчить про позитивні зміни у роботі підприємств регіону в питанні використання робочого часу.

Таблиця 1

Динаміка основних показників, що характеризують використання робочого часу у Волинській області за 2010–2017 рр.

Показники	Роки						Абсол. відх.			Відносн. відх., %		
	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2016 /2015	2017 /2016	2017 /2010	2016 /2015	2017 /2016	2017 /2010
У розрахунку на одного штатного працівника, год:												
відпрацьовано	1597	1654	1641	1651	1685	1679	34	-6	82	2,1	-0,4	5,1
невідпрацьовано за причинами:												
відпустки без збереження заробітної плати (на період припинення виконання робіт)	13	2	2	1	2	0	1	-2	-13	100,0	-100,0	-100,0
переведення з економічних причин на неповн. роб. день (тижд)	58	15	17	14	10	6	-4	-4	-52	-28,6	-40,0	-89,7
Кількість працівників, які знаходились у відпустках без збереження зарплати (на період припин. викон. робіт) тис осіб	14,5	2,2	1,6	0,7	3,4	1,4	2,7	-2	-13,1	385,7	-58,8	-90,3
у відсотках до середньо-облікової кількості штатних працівників	7,3	1,2	0,9	0,4	2	0,8	1,6	-1,2	-6,5	400,0	-60,0	-89,0
Кількість працівників, переведених з економічних причин на неповний робочий день (тиждень), тис. осіб	34,2	11,1	12,8	10,3	8,7	7,1	-1,6	-1,6	-27,1	-15,5	-18,4	-79,2
у відсотках до середньо-облікової кількості штатних працівників	17,1	6,2	7	6,1	5,1	4,1	-1	-1	-13	-16,4	-19,6	-76,0

Примітка. Побудовано автором за даними [1-5].

Аналізуючи зміну цього показника у відсотках до середньооблікової кількості штатних працівників, можна також відмітити його зниження – з 7,3% у 2015 році до 0,8% у 2017 році, що свідчить про суттєве зменшення втрат робочого часу з цих причин. Важливе значення також має вивчення зміни кількості працівників, переведених з економічних причин на неповний робочий день (тиждень).

Цей показник також характеризувався тенденцією до зниження – з 34,2 тис. осіб у 2010 році до 7,1 тис. осіб у 2017 році, що також свідчить про позитивні зміни. Зміна цього показника у відсотках до середньооблікової кількості штатних працівників також підтверджує попередні тенденції, адже відбулося його поступове зниження – з 17,1% у 2010 році до 4,1% у 2017 році.

Поряд з аналізом основних показників важливе значення має вивчення загальних тенденцій зміни показників використання робочого часу працівників у регіоні. Для цього вивчено загальну динаміку використання робочого часу (відпрацьовано у % до табельного фонду робочого часу) у Волинській області за 2010–2017 рр. (рис. 1).

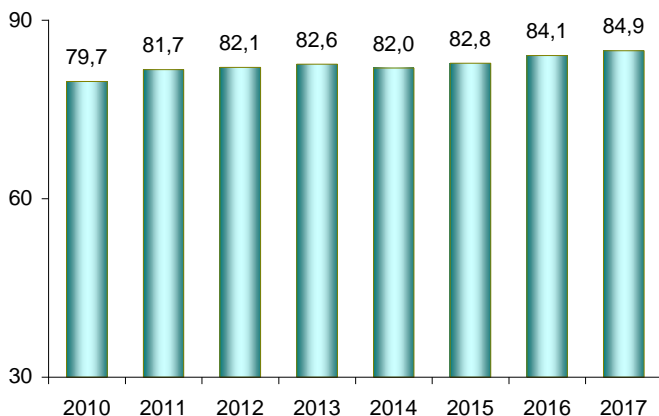

Рис. 1. Динаміка використання робочого часу (відпрацьовано у % до табельного фонду робочого часу) у Волинській області за 2010–2017 рр. (побудовано за [1-5])

Як бачимо, частка відпрацьованого часу у загальному табельному фонді робочого часу має стійку тенденцію до зростання – з 79,7% у 2010 році до 84,9% у 2010 році. При цьому, лише у складному з економічних причин 2010 році відбулося зниження цього показника порівняно з попереднім роком. Адже цей період характеризувався економічною нестабільністю діяльності підприємств у зв'язку з посиленням загроз національній безпеці нашої країни, викликаних проведенням АТО на сході нашої країни.

Але після 2015 року спостерігалось різке підвищення цього показника – з 82,8% у 2015 році до 84,9% у 2017 році. Все це свідчить про наявність позитивних тенденцій щодо раціоналізації використання робочого часу у регіоні. Це є свідченням продуманої політики керівників підприємств, які забезпечують стабільну роботу підприємств у складний період економічного відновлення нашої країни та регіону зокрема. Разом з тим, понад 15% робочого часу залишається втраченим та потребує подальшої реалізації заходів щодо усунення різного роду об'єктивних чи суб'єктивних втрат робочого часу на регіональному рівні.

На наступному етапі аналізу проведено порівняння динаміки відпрацьованого робочого часу працівників у Волинській області за 2012–2017 рр. (рис. 2).

Як бачимо з рисунка, спостерігається тенденція до зростання відпрацьованого часу в середньому одним працівником за період 2012–2014 рр. – з 1673 год до 1695 год. Надалі у кризовому 2015 році відбулося зниження цього показника до рівня 1692 год, а у 2016 році – його різке зростання до 1739 год, що відбулося за рахунок певного відновлення економічної стабільності у регіоні. Але у 2017 році цей показник знову різко зменшився до 1679 год. Відповідно, паралельний аналіз зміни показника частки відпрацьованого часу у % до табельного фонду робочого часу також свідчить про подібні тенденції використання робочого часу.

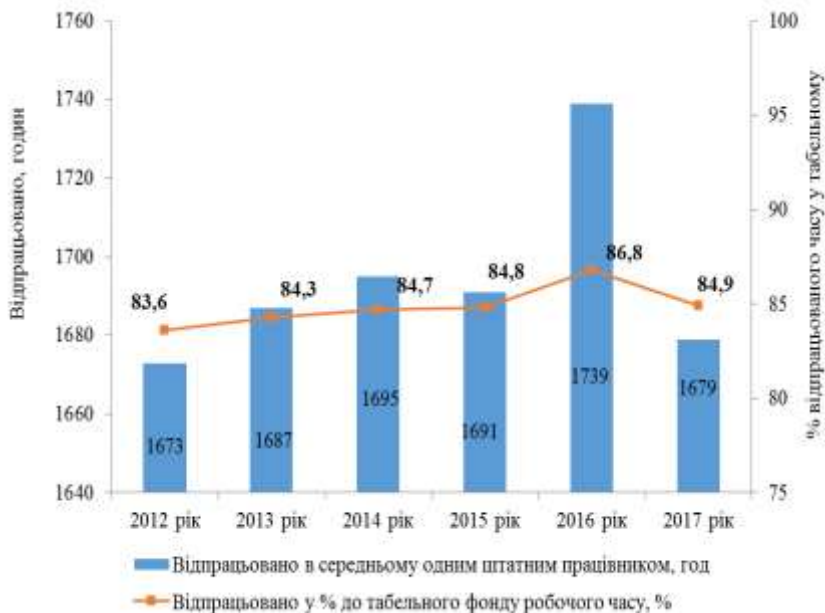

Рис. 2. Порівняння динаміки відпрацьованого робочого часу працівників у Волинській області за 2012–2017 рр. (побудовано за даними [1-5])

Поряд з вивченням загальних тенденцій проведено ранжування видів економічної діяльності за зміною відпрацьованого часу в розрахунку на одного штатного працівника у Волинській області у 2017 році та порівняння з даними 2015 року (рис. 3).

Підтверджуються раніше зроблені висновки, що сфери освіти, відпочинку і розваг, надання інших видів послуг, охорони здоров'я, професійної та наукової діяльності, які відносяться до галузей невиробничої сфери демонструють рівень використання робочого часу в межах 78,9–84,8%. А галузі виробничої сфери та сфери обігу (торгівлі) забезпечують значно вищий рівень використання робочого часу, який змінюється у межах 89,3–90,4%.

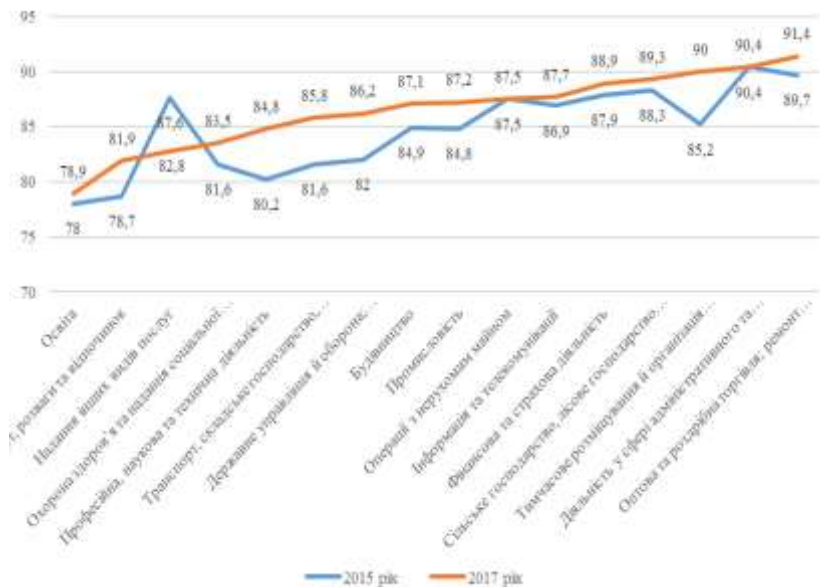

Рис. 3. Ранжування видів економічної діяльності за зміною відпрацьованого часу в розрахунку на одного штатного працівника у Волинській області у 2017 році та порівняння з даними 2015 року (побудовано за даними [1-5])

Поряд з цим можна також відміти певне зростання за більшістю видів економічної діяльності рівня використання робочого часу у регіоні у 2017 році порівняно з 2015 роком, хоча у сфері надання інших послуг він знизився з 87,6% у 2015 році до 82,8% у 2017 році, що свідчить про погіршення використання робочого часу в цій сфері.

З метою вивчення закономірностей та прогнозування тенденцій використання робочого часу у регіоні побудовано регресійну модель прогнозування показника відпрацьованого часу у % до табельного фонду робочого часу у Волинській області за 2010–2017 рр. (рис. 4).

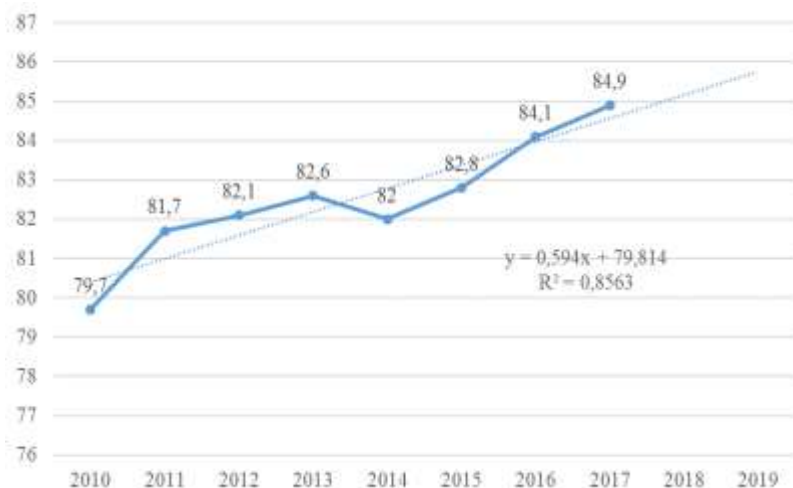

Рис. 4. Регресійна модель прогнозування показника відпрацьованого часу у % до табельного фонду робочого часу у Волинській області за 2010–2017 рр. (побудовано за [1-5])

За результатами регресійного аналізу виявлено, що зміна показника відпрацьованого часу у % до табельного фонду робочого часу у Волинській області за даними за період 2010–2017 рр. найкращим чином описується за допомогою лінійної моделі. Результати прогнозування свідчать, що тенденція до зростання рівня відпрацьованого часу у % до табельного фонду робочого часу у Волинській області буде продовжуватися та до 2019 року цей показник може досягнути рівня 86%. Тобто передбачаються переважно позитивні зміни до зростання рівня використання робочого часу у регіоні.

Висновки. Отже, характеризуючи тенденції зміни відпрацьованого часу в розрахунку на одного штатного працівника у Волинській області можна зробити висновок, що найнижчий рівень переважно забезпечують галузі невиробничої сфери, які відносяться до бюджетної сфери, де дотримуються соціальні гарантії працівникам, які перебувають у тимчасовій непрацездатності або у відпустках, тоді як у галузях виробничої

сфери цей показник є як правило вищим, адже роботодавці стимулюють працівників раціонально використовувати робочий час, адже від цього залежить рівень оплати праці та сума витрат роботодавця на утримання персоналу.

Загалом можна зробити висновок, що у сфері використання робочого часу у регіоні відбуваються переважно позитивні зміни. Адже забезпечується зростання показника відпрацьованого часу у розрахунку на одного працівника, а невідпрацьованого з причин відпусток без збереження заробітної плати або переведення на неповний робочий день (тиждень). Відповідно, спостерігається стійка тенденція до зменшення й кількості працівників, які знаходились у відпустках без збереження заробітної плати (на період припинення виконання робіт), а також переведених з економічних причин на неповний робочий день. Це в цілому свідчить про забезпечення більш повного використання робочого часу у регіоні.

1. Праця Волині-2015: статистичний збірник / За ред. В.О. Грабаровської. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2016. – 116 с.
2. Праця Волині-2016: статистичний збірник / За ред. В.О. Грабаровської. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2017. – 103 с.
3. Праця Волині-2017: статистичний збірник / За ред. В.О. Грабаровської. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2018. – 117 с.
4. Волинь-2016: статистичний щорічник / За ред. В.Ю. Науменка. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2017. – 457 с.
5. Головне управління статистики у Волинській області: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>.

УДК 332.144

Шубалий О.М., д.е.н., професор

Луцький національний технічний університет

ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПРОМИСЛОВОСТІ У РЕГІОНІ

У статті проведено оцінку результативності розвитку сфери промисловості на прикладі Волинської області, яка не відноситься до промислово розвинених регіонів України.

Ключові слова: промисловість, регіон, реалізована продукція, промислова продукція, промислові підприємства.

Shubalyi O.

EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE DEVELOPMENT OF INDUSTRY IN THE REGION

The article assesses the impact of the development of industry in the Volyn region, which does not belong to the industrialized regions of Ukraine.

Industry in the Volyn region is considered to be important and priority parts of the regional economic complex, because it provides jobs for a significant part of the population of the region. But the largest industrial production enterprises are located mainly in the cities of the region - it is Lutsk, Novovolynsk, Kovel, Kivertsii, and also in Lutsk region. Based on the analysis of trends in the main indicators of industrial development in the Volyn region, it was found that volumes of sold products in the period of 2012-2016 increased by 2 times, but the real growth indices were less optimistic, and in the years 2014-2015 they were decreasing. Negative trends include the reduction of the number of workers in the industry. Among the positive points can be highlighted increase in the profitability of industry in 2016 after the lossy previous year. At the same time, the profitability of products remains low, and the volume of capital investment does not have a tendency to increase.

In the course of the research it was revealed that the contribution of the sphere of industry to the economic development of the Volyn region was not stable. After all, in 2013-2014, the share of industry in the gross value added decreased to 14.4%. On the other hand, the share of workers in this sector was the lowest in 2014 - 21.6%, and the share of capital investments dropped sharply in 2016 to 26.3% after a sharp increase in 2015 to 44.9%. Thus, industry does not show a stable contribution to the economy of the region. The total volume of sales in industry has a tendency to increase. But this growth was achieved mainly due to a sharp increase of more than 3 times the volume of sales of medium-sized industrial enterprises, as well as a slight increase of more than 2 times the volume of sales of small

enterprises. The most developed types of industrial activities in the Volyn region include the production of food and beverages, the manufacture of wood and wood products, as well as machine building. Among the main types of industrial production, the championship in the structure of the volume of industrial products sold confidently holds the processing industry. But its share after 2015 is reduced to 79.9-80.3% compared to 87.2% in 2015. In other words, in general it is possible to note the raw orientation of industrial types of economic activity in the Volyn region.

Thus, the industry is characterized by unstable tendencies in a number of key economic indicators of activity, which requires further analysis of trends in the rate of change in the use of personnel in the industry in the region.

Key words: industry, region, realized products, industrial products, industrial enterprises.

Шубальый А.М.

ОЦЕНКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ ПРОМЫШЛЕННОСТИ В РЕГИОНЕ

В статье проведена оценка результативности развития сферы промышленности на примере Волынской области, которая не относится к промышленно развитым регионам Украины.

Ключевые слова: промышленность, регион, реализованная продукция, промышленная продукция, промышленные предприятия.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Промисловість відноситься до пріоритетних сфер національної економіки, адже покликана генерувати створення нових доданих вартостей, впроваджувати сучасні технології виробництва, забезпечувати економічну безпеку країни загалом. Тому підвищується актуальність досліджень, які стосуються оцінки результативності розвитку промисловості в окремих регіонах, особливо тих, які не відносяться до промислово розвинених.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Різноманітні проблеми розвитку промисловості на національному та регіональному рівнях були об'єктами наукових досліджень багатьох відомих вчених, а також провідних навчальних закладів і наукових установ, серед яких можна виділити Інститут економіки та прогнозування, Інститут регіональних досліджень, Інститут економіки промисловості НАН України та багато інших [2-6; 8].

Цілі статті. Основна ціль дослідження – провести аналіз та оцінку результативності розвитку сфери промисловості на прикладі окремого регіону – Волинської області.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На початковому етапі проведено аналіз основних показників розвитку промисловості у регіоні за 2012–2016 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники розвитку промисловості у Волинській області за період 2012–2016 рр.

Показники	Роки					Абсол. відх.			Відносн. відх., %		
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/2015	2015/2014	2016/2012	2016/2015	2015/2014	2016/2012
Обсяг реалізованої промислов. продук., млн.грн	11298	10906	13683	19426	23378	3953	5743	12080	20,3	42,0	106,9
Частка продукції малих підпр. у заг. обсязі прод. промисловості, %	7,8	9,1	9,2	8,9	8,2	-0,7	-0,3	0,4	-7,9	-3,3	5,1
Індекс пром. прод. до поперед. року, %	94,5	102,9	103,2	98,6	100,2	1,6	-4,6	5,7	1,6	-4,5	6,0
Кількість зайнятих працівників, осіб	45402	43122	42821	42292	42347	55	-529	-3055	0,1	-1,2	-6,7
Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	41823	40297	39194	38460	38085	-375	-734	-3738	-1,0	-1,9	-8,9
Середньомісячна зарплата 1 штатн. працівника, грн	2707	2976	3426	4334	5532	1198	908	2825	27,6	26,5	104,4
Фін. результат до оподатк., млн грн	234,9	226,8	-217	298,7	607,7	309	516,2	372,8	103,4	-237	158,7
Частка підприємств, які одержали збиток до оподаткування, %	38,8	36,9	33,6	27,8	26,2	-1,6	-5,8	-12,6	-5,8	-17,3	-32,5
Чистий прибуток (збиток) пром. підпр., млн грн	73,1	101,7	-360	-16,4	355,9	372,3	343,8	282,8	-2270	-95,4	386,9

Рентабельність операційної діяльності, %	3,9	3,9	6,8	6,4	4,5	-1,9	-0,4	0,6	-29,7	-5,9	15,4
Валова додана вартість, млн.грн	2885	2700	3136	4743			1607		0,0	51,2	
Капітальні інвестиції, млн грн	657,1	782,9	933,9	2771	1679	-1092	1837	1022	-39,4	196,7	155,5

Примітка. Побудовано автором на основі [1, 7, 9].

Показник обсягу реалізованої промислової продукції за аналізований період збільшився з 11298 млн грн у 2012 році до 23378 млн грн у 2016 році, або у 2,1 рази, а найбільший приріст відбувся у 2015 році – на 42,0% до попереднього року. Поступово розвивається сегмент малих промислових підприємств, частка продукції яких у загальному обсязі продукції промисловості збільшилася з 7,8% у 2012 році до 8,2% у 2016 році. Разом з тим, нестабільними були індекси промислової продукції, які у період економічної кризи 2012 року зменшилися до 94,5%, але у період активної фази АТО 2015 року становили 98,6%. Разом з тим, динамічного відновлення промисловості не спостерігається, адже у 2016 році цей показник становив лише 100,2%. До негативних тенденцій розвитку даного виду економічної діяльності можна віднести невпинне зменшення кількості зайнятих працівників з 45,4 тис осіб до 42,3 тис осіб, або на 6,7% за увесь період. Тоді як зменшення середньооблікової чисельності штатних працівників було ще більш значним – на 8,9% за увесь період. Середньомісячна номінальна заробітна плата у галузі має тенденцію до зростання з 2707 грн у 2012 році до 5532 грн у 2016 році, або у 2 рази.

Тоді як реальна купівельна спроможність населення знизилася у понад як 3 рази, що можна прослідкувати за зміною курсів основних зарубіжних валют до гривні за цей період.

Разом з тим, підприємства промисловості регіону майже протягом усього періоду забезпечували позитивний фінансовий результат до оподаткування за підсумками своєї економічної діяльності. Тільки у складному, з позицій необхідності боротьби за незалежність, 2014 році було отримано збиток у розмірі

217,5 млн грн. Можна відмітити різке зростання у 2 рази фінансового результату до оподаткування галузі у 2016 році, що свідчить про поступове відновлення ефективної роботи. Також серед позитивних моментів у цьому контексті є те, що частка підприємств, які одержали збиток протягом аналізованого періоду зменшилася з 38,8% у 2012 році до 26,2% у 2016 році.

Вивчення динаміки показника чистого прибутку свідчить, що після збиткових 2014–2015 рр. отримано найбільший прибуток у 2016 році, який досягнув 355,9 млн грн. Але серед негативних моментів можна відзначити зменшення рентабельності операційної діяльності у 2016 році до 4,5%, тоді як у 2014–2015 рр. він становив 6,4–6,8%.

До позитивних результатів можна також віднести зростання суми валової доданої вартості, особливо у 2015 р. у 1,5 рази, а до негативних – зменшення у 2016 р. на 39,4% суми капітальних інвестицій після їх різкого зростання у 2015 р.

Після цього проведено аналіз зміни частки промисловості в основних показниках розвитку економіки Волині за період 2012–2016 рр. (рис. 1).

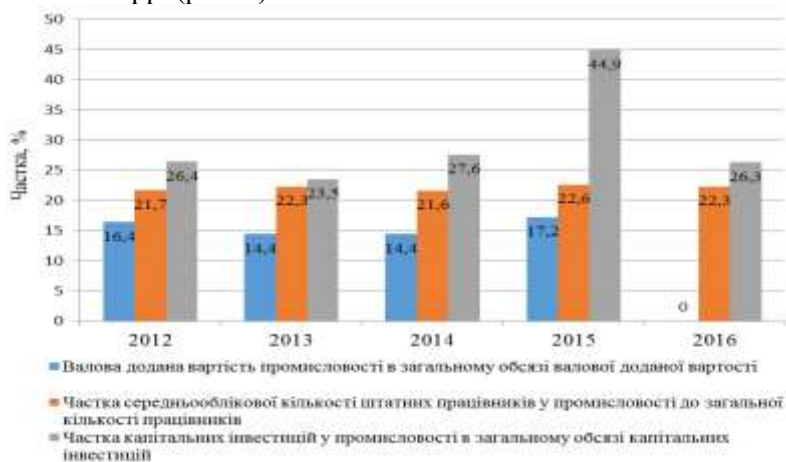

Рис. 1. Зміна частки промисловості в основних показниках розвитку економіки Волині за період 2012–2016 рр., % (побудовано автором за даними [1, 7, 9])

Загалом видно, що внесок сфери промисловості в економічний розвиток Волинської області не мав стабільної динаміки. Адже у 2013–2014 рр. частка промисловості у показнику валової доданої вартості зменшилася до 14,4%. З іншого боку, частка працівників даної галузі була найнижчою у 2014 році – 21,6%, а частка капітальних інвестицій різко зменшилася у 2016 році до 26,3% після різкого зростання у 2015 році до 44,9%. Таким чином, промисловість не демонструє стабільного внеску в економіку регіону.

Важливе значення має також дослідження динаміки обсягу реалізованої продукції за розміром промислових підприємств Волинської області за 2012–2016 рр. (рис. 2).

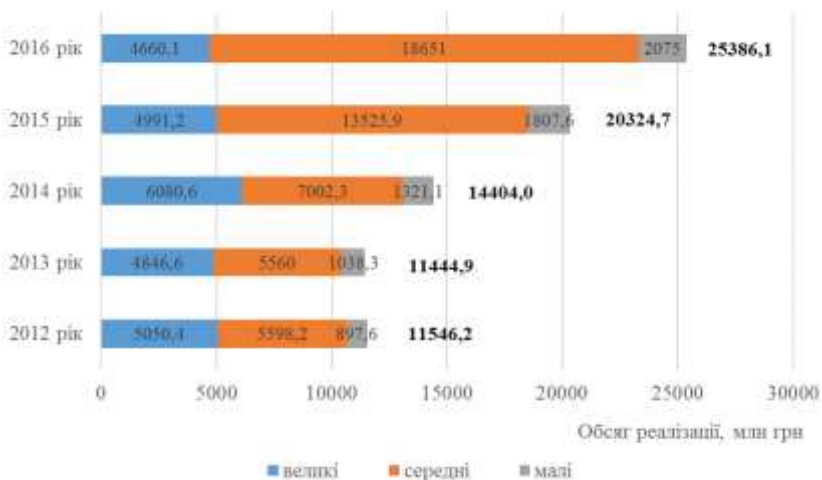

Рис. 2. Динаміка обсягу реалізованої продукції за розміром промислових підприємств Волинської області за 2012–2016 рр. (побудовано автором за даними [1, 7, 9])

Як бачимо, протягом аналізованого періоду загальний обсяг реалізованої продукції у промисловості мав тенденцію до зростання. Але це зростання було досягнуто переважно за рахунок різкого збільшення у понад 3 рази обсягу реалізації середніх промислових підприємств, а також незначного

зростання у понад 2 рази обсягу реалізації малих підприємств. Як значний негатив можна відмітити зменшення обсягу реалізації великих підприємств. Така тенденція є доволі негативною, адже розвиток великих промислових підприємств є запорукою економічної стабільності регіону та забезпечення зайнятості населення регіону.

На наступному етапі вивчено динаміку обсягів реалізації продукції у розрізі основних видів переробної промисловості Волинської області за 2012–2016 рр. (рис. 3).

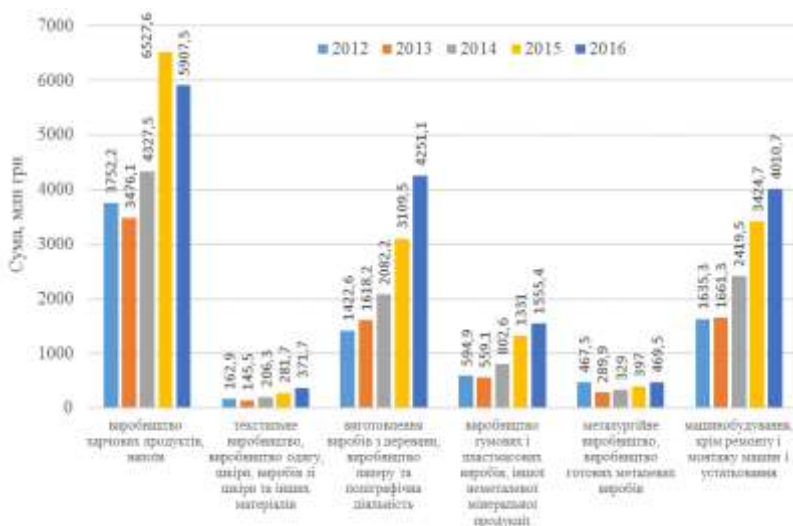

Рис. 3. Динаміка обсягів реалізації продукції у розрізі основних видів переробної промисловості Волинської області за 2012–2016 рр. (побудовано автором за даними [1, 7, 9])

До найбільш розвинутих видів промислової діяльності у Волинській області можна віднести виробництво харчових продуктів і напоїв, виготовлення деревини та виробів з деревини, а також машинобудування. Поступово розвивається виробництво гумових і пластмасових виробів, виробництво готових металевих виробів, а також текстильне виробництво.

Нестабільним є виробництва харчових продуктів і напоїв, обсяги яких у 2013 році та в 2016 році мали тенденцію до зниження. Це також було характерно для виробництва металевих виробів. Поряд з цим доцільно також проаналізувати зміну структури обсягу реалізованої промислової продукції за видами діяльності у Волинській області за 2012–2017 рр. (рис. 4).

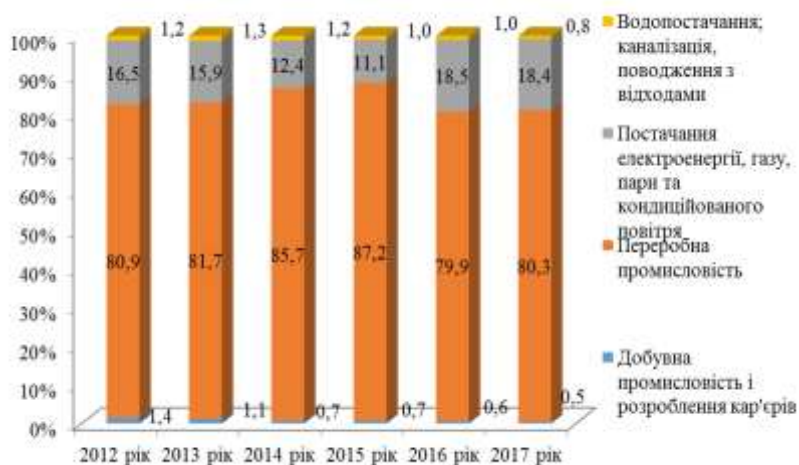

Рис. 4. Зміна структури обсягу реалізованої промислової продукції за видами діяльності у Волинській області за 2012–2017 рр. (побудовано автором за даними [1, 7, 9])

Серед основних видів промислового виробництва першість у структурі обсягу реалізованої промислової продукції впевнено утримує переробна промисловість. Але її частка після 2015 року знижується до 79,9–80,3% порівняно з 87,2% у 2015 році. Тобто в цілому можна відмітити сировинну орієнтацію промислових видів економічної діяльності у Волинській області. Натомість відбулося штучне зростання обсягу реалізованої промислової продукції у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря з 16,% у 2012 році до 18,4% у 2017 році за рахунок різкого підвищення

цін на енергоносії у період обезцінення національної валюти. Незначною, але має тенденцію до зменшення є частка водопостачання; каналізації, поводження з відходами – з 1,2% до 0,8%, а також частка добувної промисловості – з 1,4% до 0,5%.

Надалі проведено порівняння індексів зміни обсягу промислової продукції у Волинській області та Україні за 2012–2017 рр. (рис. 5).

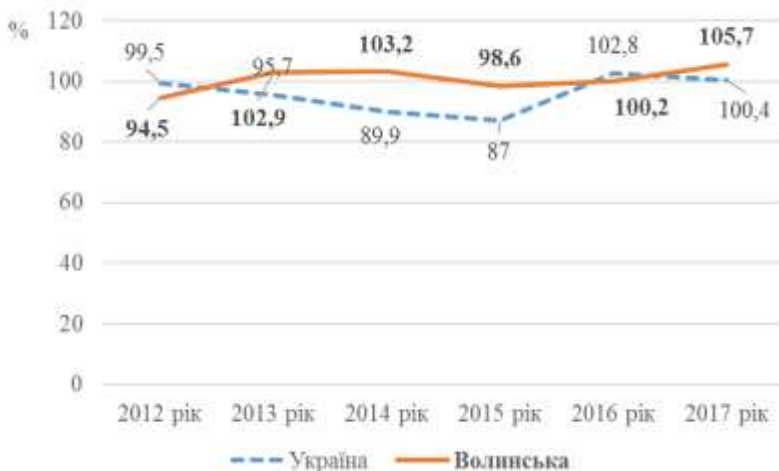

Рис. 5. Порівняння індексів зміни обсягу промислової продукції у Волинській області та Україні за 2012–2017 рр. (побудовано автором за даними [1, 7, 9])

На наступному етапі вивчено зміну індексів промислової продукції за видами діяльності у Волинській області за 2013–2017 рр. (табл. 2). На основі вивчення цих показників можна констатувати, що середньорічний темп приросту обсягу промислової продукції у промисловості за аналізований період становив 102,1%. Цього було досягнуто за рахунок переважання позитивного впливу більшого зростання індексу текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та

інших матеріалів до 105,3%, а також виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення до 104,8%, продукції машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування – до 104,7%.

Таблиця 2

Зміна індексів промислової продукції за видами діяльності у Волинській області за 2013–2017 рр. (до поперед. року; %)

Вид діяльності	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Середньоріч. темп росту, %
Промисловість всього	102,9	103,2	98,6	100,2	105,7	102,1
Добувна та переробна промисловість	103,1	103,8	98,9	99,7	106,2	102,3
Добувна промисловість і розроблення кар’єрів	105,6	73,5	114,7	70,5	82,1	87,6
Переробна промисловість, з неї	103	104,6	98,6	100,4	106,6	102,6
виробництво харчових продуктів, напоїв	101,7	110,3	96,1	89,2	99,8	99,2
текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та ін. матеріал.	103,3	90,8	115,1	94,5	127,1	105,3
виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність	108,7	94	99,4	111,9	110	104,6
виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	122,6	92	108,9	88,9	115,8	104,8
виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	104,6	110,4	97,4	96,4	91,5	99,8
виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінерал. продукції	97,5	105,6	102,3	99	104,7	101,8
металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування	81,6	78	85	120,2	117,5	94,8
машинобудування, крім ремонту і монтажу машин і устаткування	103,2	112,7	108,4	92,6	108	104,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондицій. повітря	101,1	98	95,6	105,4	101,4	100,2

Примітка. Побудовано автором на основі [1, 7, 9].

Промисловість у Волинській області відносять до важливих та пріоритетних ланок регіонального господарського комплексу, адже вона забезпечує робочі місця для значної частини населення регіону. Але найбільші промислові виробничі підприємства розміщені переважно в містах області – це м. Луцьк, м. Нововолинськ, м. Ковель, м. Ківерці, а також у Луцькому районі.

Висновки. На основі аналізу тенденцій зміни основних показників розвитку промисловості у Волинській області виявлено, що обсяги реалізованої продукції за період 2012–2016 рр. зросли у 2 рази, але індекси реального приросту не такі оптимістичні, а у 2014–2015 рр. відбувалося їх зниження. До негативних тенденцій можна віднести зменшення чисельності працівників галузі. Серед позитивних моментів можна виділити підвищення прибутковості роботи промисловості у 2016 році після збиткового попереднього року. Разом з тим, рентабельність продукції залишається низькою, а обсяги капітальних інвестицій не мають тенденції до зростання.

Отже, сфера промисловості характеризується нестабільними тенденціями зміни ряду основних економічних показників діяльності, що вимагає проведення подальшого аналізу тенденцій зміни показників ефективності використання персоналу у промисловості регіону.

6. Волинь-2016: статистичний щорічник / За ред. В.Ю. Науменка. – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2017. – 457 с.
7. Високотехнологічна сфера промисловості України: ресурсні можливості розвитку: [монографія] / [Одотюк І.В., Саліхова О.Б., Мусіна Л.А. та ін.]; за ред. д.е.н. Одотюка І.В.; НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогнозув. НАН України”. – К., 2013. – 392 с.
8. Засади модернізації виробничої інфраструктури України: [кол. монографія] / [Піріашвілі Б.З., Чиркін Б.П., Никифорок О.І. та ін.]; ДУ “Ін-т екон. та прогнозув. НАН України”. – К., 2014. – 276 с.
9. Ішук С.О. Промисловість Львівської області: ключові тенденції та перспективи розвитку / С.О. Ішук // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України / НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2014. – Вип. 3 (107). Регіональна політика в Україні: сучасний стан та шляхи активізації. – С. 275–284.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

10. Кіндзерський Ю.В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації: [монографія] / Ю.В. Кіндзерський; НАН України, ДУ “Ін-т екон. та прогнозув. НАН України”. – К., 2013. – 536 с.
11. Кудря Я.В. Оцінка тенденцій розвитку промисловості Західного регіону України / Я.В. Кудря, О.С. Процевят // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 4. – С. 45–52. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2015_4_12
12. Офіційний веб-сайт Головного управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>
13. Промисловість і промислова політика України 2013: актуальні тренди, виклики, можливості: [наук.-аналіт. доповідь] / О.І. Амоша, В.П. Вишневський, Л.О. Збаразька та ін.; за заг. ред. В.П. Вишневського; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2014. – 200 с.
14. Промисловість Волині 2016: статистичний збірник / За ред. Л.С. Баранюк. – Луцьк: Головне управління стат. у Волинській області, 2017. – 138 с.

УДК 332.2

Шубалий О.М., д. е. н., професор

Косінський П.М., аспірант

Луцький національний технічний університет

ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ КОМПЛЕКСНИХ ВИРОБНИЦТВ ІЗ ВИДОБУТКУ ТА ПЕРЕРОБКИ САПРОПЕЛЮ В РЕГІОНІ

У статті визначено можливості використання сапропелю у різних сферах промисловості. Було визначено запаси сапропелю у Волинській області, площу під ними. Визначено можливі позитивні наслідки від видобутку та переробки сапропелю. Обґрунтовано доцільність створення та розвитку промислових підприємств із переробки сапропелю.

Ключові слова: сапропель, донні відклади, промислова переробка, переробні виробництва, економічне стимулювання.

Shubalyi O., Kosinskyi P.

THE ECONOMIC IMPROVEMENT OF DEVELOPMENT OF INTEGRATED MANUFACTURING FROM PRODUCTION AND PROCESSING OF SAPROPEL IN THE REGION

The article states that global trends are aimed at providing economies with resources. Therefore, the search for alternative sources of resources remains relevant.

One of the important natural resources that can find its application in various spheres of industry is sapropel, deposited at the bottom of reservoirs of natural and artificial origin.

At the bottom of the reservoirs located within the territory of the Volyn region, very large deposits of sapropel have been discovered, which create the potential and prospects for the development of processing industries on the basis of this natural resource. The use of sapropel is possible in various fields of industry: agriculture, medicine, chemical industry, construction materials industry, etc.

In the course of the study, reserves of lake deposits in the Volyn region were determined, due to the importance and feasibility of establishing enterprises for extraction and processing of this natural resource. The tools of economic stimulation of development and extraction of sapropel in the region are proposed.

Key words: sapropel, bottom sediments, industrial processing, processing production, economic stimulation.

Шубалый А.М., Косинский П.М.

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СТИМУЛИРОВАНИЕ РАЗВИТИЯ КОМПЛЕКСНЫХ ПРОИЗВОДСТВ ПО ДОБЫЧЕ И ПЕРЕРАБОТКЕ САПРОПЕЛЯ В РЕГИОНЕ

В статье определены возможности использования сапропеля в различных сферах промышленности. Было определено запасы сапропеля в Волынской области, площадь под ними. Определены возможные положительные последствия от добычи и переработки сапропеля. Обоснована целесообразность создания и развития промышленных предприятий по переработке сапропеля.

Ключевые слова: сапропель, донные отложения, промышленная переработка, перерабатывающие производства, экономическое стимулирование.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Сьогодні, світові тенденції спрямовані на забезпечення економіки ресурсами. Тому, актуальним залишається пошук альтернативних джерел ресурсів.

Одним, із важливих природних ресурсів, що може знайти своє застосування в різних сферах промисловості є сапропель, що відкладається на дні водойм природного та штучного походження.

Волинь багата річками та озерами. Густота гідрографічної сітки тут у два рази більша, ніж в середньому по Україні. Її річки належать до басейну Прип'яті і частково – Західного Бугу. У межах області виділяють три великі озерні райони: басейн Західного Бугу, межиріччя Західного Бугу і Прип'яті, басейн Прип'яті.

На дні озер, що знаходяться в межах території досліджуваного регіону зафіксовано дуже велику кількість сапропельних відкладів, що створюють потенціал та перспективи розвитку переробних виробництв на основі даного природного ресурсу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженнями запасів сапропельів, доцільністю їх видобутку, перспективами раціонального використання та впливом на природні екосистеми займалось багато вітчизняних вчених, зокрема такі, як: Ільїн Л.В., Мольчак Я.О., Шевчук М.Й., Горун А.А., Соловко Д.І. [1–4] та ін.

Цілі статті. Метою даної статті є визначення запасів сапропельних відкладів у водоймах Волинської області та потенціалу створення і розвитку переробних виробництв на його основі; обґрунтування доцільності створення таких виробництв у межах території досліджуваного регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Даючи характеристику водним об'єктам області, неможливо промовчати про наявність такого цінного природного ресурсу, як сапропель.

Сапропель представляє собою донні відклади мінерально-

органічного походження, які містять понад 15% маси органічних речовин [1; 2].

Донні відклади водоїм повільного водообміну – джерело сировини для галузі землеробства, тваринництва, промисловості будівельних матеріалів, медицини та ін [4].

Таким чином, використання сапропелю можливе в різних сферах промисловості, зокрема у: сільському господарстві, медицині, хімічній промисловості, промисловості будівельних матеріалів тощо.

У землеробстві сапропелі можна використовувати для отримання добрив. Завдяки високим сорбційним властивостям сапропелі можуть слугувати природною сировиною для високоефективних комплексних повнокомпонентних добрив, а також складовою частиною різних видів компостів [2].

Використання сапропелів у якості добрив може витіснити з ринку інші добрива хімічного (синтетичного) походження, що позитивно відобразиться на загальному здоров'ї сільськогосподарських тварин, може запобігти потраплянню шкідливих хімікатів у ґрунт, таким чином покращить екологічний стан навколишнього природного середовища.

Сапропель – це цінна мінерально-вітамінна добавка для всіх сільськогосподарських тварин. Під час добавляння в раціон сапропелю у тварин знижується захворюваність, збільшується продуктивність, підвищуються показники надоїв у молочних тварин, зростає жирність молока, покращується обмін речовин у тварин, засвоюваність білкових й інших речовин із концентрованих кормів, у поєднанні з яким його рекомендовано використовувати [5].

Сапропель можна використовувати як сировину для виробництва асортименту будівельних товарів.

У промисловості будівельних матеріалів сухий гранульований органічний сапропель можна використовувати як вигоральну добавку в технології виробництва простих дренажних керамічних труб тощо. Дрібнодисперсну сапропелеву суспензію з умістом азоту понад 3% використовують для виробництва деревоволокнистих плит,

теплоізоляційних матеріалів. Сапропелі використовують у ливарному виробництві, у геології – як компоненти розчинів під час буріння свердловин [6].

Сапропелі здавна використовують в медицині як лікувальні грязі й для отримання на їх основі медичних препаратів. Для таких цілей підходять малозольні органічні сапропелі, які містять сірководень, аміно- та карбонові кислоти, макро-, мікроелементи, фізіоактивні гумінові речовини [7].

Найбільші запаси сапропелю знаходяться у Ратнівському, Шацькому, Старовижівському, Любешівському та Турійському районах.

Розвиток видобутку та переробки сапропелю в області потрібно стимулювати за допомогою таких заходів економічного стимулювання:

- фінансова підтримка підприємств із видобутку і переробки донних відкладів зі сторони держави та місцевих територіальних громад – інвестувати кошти в розвиток переробних виробництв з державного та місцевого бюджетів, а також за рахунок індивідуальних інвесторів, попередньо створивши для них оптимальний інвестиційний клімат; виділення державою чи, наприклад, екологічними фондами, фінансових коштів цільового характеру на розвиток підприємств із переробки сапропелю, що передбачають екологізацію навколишнього середовища; встановлення пільгового режиму оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями та ін.;

- прийняття відповідного законодавства, яке б стимулювало видобуток та переробку сапропелю в регіонах його залягання;

- державна підтримка та супровід проектів у сфері енерго- та ресурсозбереження;

- зараховувати податки переробних підприємств до бюджетів відповідних територіальних громад для підвищення їх зацікавленості у прозорості даного виду діяльності тощо.

Дані про озерні відклади (сапропелі) у Волинській області подано в табл. 1.

Таблиця 1
Озерні відклади (сапропелі) у Волинській області

Район	Сапропель, тис. куб. м	Площа під сапропелем, га	Середня глибина сапропелю, м	Запаси 60% вологості, тис. т
Ратнівський	57149,8	4427,6	2,8	14578
Шацький	49590,0	1302,5	4,2	9483
Старовижівський	31463,6	829,5	3,4	8564
Любешівський	26236,2	44050,2	2,4	8220
Турійський	10996,2	358,8	3,1	4976
Камінь- Каширський	9667,7	342,3	2,9	2610
Ковельський	8705,0	227,6	3,6	2244
Маневицький	8078,8	219,0	3,3	1862
Любомльський	5458,4	167,3	3,6	2786
Локачинський	2335,0	81,9	3,4	2335
Рожищенський	1785,2	47,5	3,7	834
Володимир- Волинський	1627,0	100,3	2,1	1328
Іваничівський	1013,0	49,1	2,0	905
Ківерцівський	403,0	11,1	3,9	119
Горохівський	96,0	1,4	6,9	38
Луцький	37,0	3,7	1,0	37
Всього:	214641,9	52219,7	1-6,9	60919

Побудовано на основі джерела [1].

Висновки. Таким чином, видобуток та промислова переробка сапропелю на Волині є економічно вигідними для бюджету області. Тому, доцільно проводити видобуток та будувати підприємства з переробки сапропелю у зонах, де його запаси є найбільшими.

До того, ж видобуток сапропелю вирішить ряд проблем екологічного характеру: комплексне відновлення озер – покращить водний баланс і якість води, умови для рибальства, сприятиме створенню нових рекреаційних територій; вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції шляхом використання добрив, кормів та добавок на основі сапропелю.

1. Ільїн Л.В. Озера Волині [Текст]: лімно- географічна характеристика / Л.В. Ільїн, Я.О. Мольчак; Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки, Державне управління екологічної безпеки у Волинській області. – Луцьк: Надстир'я, 2000. – 138 с.: іл. – Бібліогр.: с. 130–138. – ISBN 966-517-244-1.

2. Шевчук М.Й. Сапропелі України: запаси, якість та перспективи використання: монографія / М.Й. Шевчук. – Луцьк: Надстир'я, 1996. – 384 с.

3. Горун А.А. Доцільність видобутку сапропелю та вплив його на природні екосистеми / А.А. Горун // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2007. – Вип. 11. – Ч. 1. – С. 121–129.

4. Соловко Д.І. Перспективи раціонального використання сапропелевих ресурсів водойм Волинської області / Д.І. Соловко // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2012. – Вип. 18 (243). – С. 23–27.

5. Озерні сапропелі України: збірник технологій і рекомендацій щодо використання сапропелів, у т. ч. на забруднених радіонуклідами землях, нормативних актів, довідкових матеріалів / за ред. Е.Г. Дегодюка, М.Й. Шевчука. – Луцьк: Надстир'я, 1996. – 188 с.

6. Лиштван И.И. Использование сапропелей в народном хозяйстве. – Минск: [б. и.], 1976. – С. 5–13.

7. Ільїн Л.В. Лімнокомплекси Українського Полісся: у 2-х т. Т. 2: Регіональні особливості та оптимізація / Ільїн Л.В. – Луцьк: Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 400 с.

Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Серія “Регіональна економіка”. – Випуск 15 (59). – Редкол.: відп. ред. д.е.н., професор Л.Л. Ковальська – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 292 с.

ДЛЯ НОТАТОК

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Наукове видання

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ
Серія “Регіональна економіка”
Збірник наукових праць
Випуск 15 (59)

Комп’ютерна верстка: О.В. Середа

Редактор: О.М. Боднар

Підп. до друку 02.10.2014 р. Формат 60x84/16. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 18,25. Обл.-вид. арк. 18,1
Тираж 100 прим. Зам. 5. Замовне.

Адреса редакції: 43024 м. Луцьк, вул. С. Ковалевської, 29.

Інформаційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018 м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – ІВВ Луцького НТУ

Свідоцтво Держкомтелерадіо України ДК № 4123 від 28.07.2011